

ARCHEOLOGICKÉ CENTRUM
OLOMOUC

PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE

ROČENKA 2014

Olomouc 2015

Ročenka 2014

Bém, M. – Peška, J. (eds.)
Olomouc, 2015

Anglický překlad: Helena Sedláčková, Lukáš Šín (s. 107)

Překlad © Archeologické centrum Olomouc, 2015

© Archeologické centrum Olomouc
příspěvková organizace, 2015

ISBN 978–80–86989–27–3

1. Archeologické centrum Olomouc, příspěvková organizace, v roce 2014

1.1.	Rok 2014 v životě organizace – Jaroslav Peška, Mojmir Bém	5
1.2.	Ekonomika Archeologického centra Olomouc	27
1.3.	Organizační a personální struktura	30

2. Z činnosti Archeologického centra Olomouc, příspěvkové organizace

2.1.	Archeologické záchranné akce zahájené v roce 2014 nebo pokračující z roku 2013	31
2.1.1.	Uskutečněné záchranné archeologické výzkumy	31
2.1.2.	Odborné archeologické dohledy, jejichž náklady byly hrazeny investory	36
2.1.3.	Odborné archeologické dohledy uskutečněné v režii ACO	39
2.1.4.	Odborné archeologické dohledy na stavbách různých investorů	41
2.2.	Nálezové zprávy odevzdané v roce 2014 do archívu Archeologického ústavu AV ČR Brno, v.v.i.	41
2.3.	Bibliografie zaměstnanců Archeologického centra za rok 2014	43

3. Odborné příspěvky

Sídliště kultury s lineární keramikou v Babicích u Šternberka <i>Vendula Vránová</i>	47
Starobronzový pohřeb z Oseku nad Bečvou 2 na východní Moravě <i>Jaroslav Peška, Arkadiusz Tajer</i>	67
Analýza posmrtných změn s antropologickým rozbohem tří jedinců pocházejících z organického hrobového celku v Oseku nad Bečvou 2 <i>Lukáš Šín</i>	100
Senice na Hané – pohřebiště z počátku doby bronzové <i>Marek Kalábek, Lukáš Šín, Eva Schimerová – s analýzami Ludmily Kaňákové Hladíkové a Michaely Raškové Zelinkové</i>	116
Lidské kosterní pozůstatky ze sídliště kultury lužických popelnicových polí na výzkumu Hulín – Pravčice 1 a Pravčice 1 <i>Miroslav Daňhel</i>	146
Hrob kultury platěnické z Drahanovic <i>Arkadiusz Tajer</i>	156
Nález lidských kosterních ostatků u farního kostela v Tršicích <i>Jakub Vrána</i>	171
Seznam autorů	178
Seznam zkratk	179
Nabídka publikací	181
Webová prezentace	186

1. ARCHEOLOGICKÉ CENTRUM OLMOUC, PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE, V ROCE 2014

1.1. Rok 2014 v životě organizace

Pro rok 2014 byly Archeologickému centru Olomouc, příspěvkové organizaci (dále jen ACO), stanoveny, s ohledem na konkrétní situaci i dlouhodobé cíle, prioritní úkoly, a to sice: výkon a garance archeologické památkové péče (APP) na svěřeném území; zejména zpracování nálezů a tvorba nálezových zpráv ze ZAV minulých období; posílení rozpočtu ze strany zřizovatele; úspěšné dokončení všech probíhajících projektů a případně získání nových; podpora vydávání časopisu *Interdisciplinaria Archaeologica*, další publikační aktivity; multidisciplinární spolupráce s vědeckovýzkumnými organizací v tuzemsku i v zahraničí. Jako závazné ukazatele stanovené zřizovatelem byly do plánu práce zařazeny: *objem zpracování nálezů* – cca 50 000 předmětů, *objem vypracovaných nálezových zpráv* – 12 kusů, *podíl záchranných archeologických výzkumů pro nepodnikatelské subjekty* – 10 %, *počet vydaných publikací, katalogů atd.* – 2 ks.

V oboru stavebnictví, které je pro archeologii klíčovým odvětvím, se stále čekalo na jeho oživení. Krize však dosud postihuje všechny stavby – od velkých staveb až po individuální výstavbu drobných investorů. Příčinou jsou nejen globální podmínky, ale i časté střídání osob na postech ministra dopravy, Ředitelství silnic a dálnic ČR apod. Důsledkem jsou nekonceptnost výstavby dopravní infrastruktury, nejasnost a změny priorit, odsouzení řešení komplikovaných úkolů vyžadujících stabilní pracovní prostředí a určitou perspektivu (výkupy pozemků, přípravy staveb, předstihové činnosti atd.).

Přesto se práce na největších archeologických akcích nezastavily a pokračovaly v relativně dostatečném rozsahu, který umožnil udržet zaměstnanost ACO na snížené úrovni, které bylo nuceně dosaženo v předcházejícím roce. Počty odborných pracovníků–archeologů se v roce 2014 neměnily, největší změny se opět udály v oddělení konzervace a dokumentace. Zde od počátku roku pracovaly tři konzervátorky na plný úvazek (částečně díky projektu ESF), z toho dvě musely ale na konci roku svou činnost ukončit, aby se mohla vrátit alespoň jedna ze dvou zaměstnankyň na rodičovské dovolené. Přesto si organizace zachovala schopnost plnit úkoly, které před ní kladly sjednané termíny terénních výzkumů i odevzdávání nálezových zpráv investorům. Ani struktura organizace, co se týká míst sekretářky–personalistky–pokladní, externí účetní a ekonoma nezůstala v průběhu roku 2014 beze změn. Kvůli odchodu sekretářky z osobních důvodů muselo být vypsáno nové výběrové řízení na obsazení tohoto místa, ke kterému došlo v závěru roku. Uzávěrka roku 2014 byla také poslední, kterou vypracoval dosavadní externí ekonom a účetní, neboť v průběhu 1. pololetí roku 2015 jim vyprší smlouva a bude obnoveno stálé pracovní místo ekonoma. Všechny tyto změny jistě nepříspěly ke stabilizaci pracovního prostředí ACO.

Také v roce 2014 se dařilo uskutečňovat garanci archeologické památkové péče (APP), tj. realizaci ZAV na všech stavbách, kde dochází k narušení archeologických památek. I nadále však v podstatě nepřibývalo záchranných archeologických výzkumů a relativně na stálé výši zůstává potřeba vykonávat odborný archeologický dohled nad drobnými investorskými akcemi, které jsou ze zákona hrazeny provádějící archeologickou organizací. K posílení rozpočtu ze strany zřizovatele v roce 2014 nedošlo, naopak byla snížena podpora publikačních aktivit a nebyl dále podpořen Projekt preventivní archeologie.

Na stavbě dálnice D1, stavba 137, byla v úseku Přerov – Lipník nad Bečvou opět zkoumána lokalita „Nademylnice“ u Oseka nad Bečvou, výzkum tak pokračoval již od r. 2012. Od roku 2013 byly i nadále zkoumány lokality Trnávka 4 („Díly“) a Trnávka 6 (Díly za humny), Radvanice („Na Vinohradech“) a také Bohuslávky 1 („Padělky“). Posledně jmenovaná lokalita poskytla dalších 668 archeologických objektů včetně půdorysů dalších kúlových domů neolitického stáří.

Také na stavbě rychlostní komunikace R49 záchranné výzkumy na místech přeložek inženýrských sítí odkryly několik archeologických lokalit – Količín 1, Pravčice 2, Pravčice 4, Třebětice 1, Třebětice 2. V Olomouci–Nemilanech a v Neředíně pokračovaly výzkumy dalších stavenišť rodinných domků.

Paletu archeologických výzkumů doplnily v roce 2014 i badatelské výzkumy. V lokalitě Hnojice (trať „Mošťánky“) si kladl za cíl ověřit podobu a datování dosud nedatovaného polokulturního naleziště na velké ploše vymezené příkopem. V lokalitě Vřesovice byla ve spolupráci s tuzemskými institucemi (ÚAPP, UPOL) a Martin–Luther–Universität v Halle (BRD) řešena podoba a datování trojitého kruhového ohrazení.

Rok 2014 byl čtvrtým – závěrečným – rokem řešení běžících projektů, na nichž ACO participovalo. ACO se účastnilo na grantovém projektu MK ČR, resp. Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) pod názvem „Výzkum historických cest severozápadní Moravy a východních Čech...“ – jako další účastník projektu (spolu s Centrem dopravního výzkumu Brno, poskytovatel: MK ČR). V roce 2014 spolu pořádalo ACO putovní výstavu nálezů získaných při terénních akcích tohoto programu, a to pod názvem „Po stopách starých cest“. Výstava byla na podzim r. 2014 ve Víkřovicích, jejichž Muzeum silnic bylo spolu s Centrem dopravního výzkumu Brno a NPÚ, ú.o.p. Olomouc, dalším organizátorem.

Rok 2014 byl posledním rokem Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost Evropského sociálního fondu (ESF) – uskutečňovaného pod názvem „Partnersství ve výzkumu a prezentaci archeologického kulturního dědictví“, a to jako partner projektu trvajícího od r. 2011 do dubna r. 2014. V rámci tohoto projektu proběhlo vyhodnocení a prvotní publikování záchranného archeologického výzkumu eneolitického mohylníku v Dřevohostickém lese u Dřevohostic a byl mj. uspořádán workshop pod názvem „Konzervace problematických materiálů v archeologii“, a to ve dnech 20.–21.2.2014. Několik odborných příspěvků bylo pak uveřejněno v Ročence 2013 vydané na konci roku 2014. Součástí závěrečných činností spojených s naplňováním projektu byla jeho úspěšná obhajoba, která se uskutečnila v sídle nositele projektu – na FF ZČU v Plzni.

Dalším projektem, jehož nositeli jsou pracovníci ACO, je projekt podporovaný KÚ OK pod názvem „Preventivní archeologie“, který využívá spolupráce s amatérskými uživateli detektorů a usměrňuje jejich činnost společensky prospěšným směrem k záchraně movitých archeologických památek a k zamezení nelegálního obchodování s nimi. V roce 2014 byl však projekt utlumen, tj. nebyly na něj poskytnuty žádné finanční zdroje.

Také v roce 2014 se úspěšně rozvíjela spolupráce s mnoha podobně zaměřenými organizacemi v ČR i v cizině (viz níže), zejména s katedrou historie FF UPOL při zpracovávání archeologického materiálu (nálezy z Olomouce–Nemilan, z Arbesovy ulice), při výuce archeologie apod., a s PříF UPOL a s RCPTM (Regionální centrum pokročilých technologií a materiálů v Olomouci).

Závazné ukazatele stanovené zřizovatelem (objem zpracování nálezů, počet vypracovaných náleзовých zpráv, podíl ZAV pro nepodnikatelské subjekty, počet vydaných

publikací) je možno označit za splněné (viz dále ve Výkazu činnosti). V ediční činnosti byla organizace limitována finančními prostředky, ale vydáním Ročenky a dalšího čísla odborného časopisu IANSA svůj závazek splnila.

Organizaci se podařilo, i přes dopady doznívající hospodářské krize, udržet v průběhu roku v podstatě vyrovnaný rozpočet, který skončil s kladným hospodářským výsledkem.

Celkově je možno rok 2014 označit pro ACO opět jako relativně stabilizovaný, i když na dolní hranici možností daných kvalifikací, zkušenostmi a možnostmi pracovního kolektivu ACO. Organizace však nemá ani nadále problémy splnit své povinnosti při zajišťování archeologické památkové péče a ochrany archeologického kulturního dědictví v okruhu své působnosti.

1.1.1. Prioritní úkoly ACO

- výkon a garance archeologické památkové péče (APP) na svěřeném území
- zpracování nálezů a tvorba náleзовých zpráv ze ZAV minulých období
- posílení rozpočtu ze strany zřizovatele
- úspěšné dokončení všech probíhajících projektů a příp. získání nových
- podpora vydávání časopisu Interdisciplinaria Archaeologica, další publikační aktivity
- multidisciplinární spolupráce s vědecko výzkumnými organizacemi v tuzemsku i v zahraničí

Závazné ukazatele stanovené zřizovatelem (odborné)

1. Objem zpracování nálezů	ca 50 000 předmětů
2. Objem vypracovaných náleзовých zpráv	12 kusů
3. Podíl záchranných archeolog. výuk. pro nepodnikatelské subjekty	10%
4. Počet publikačních počínů	2 ks

1.1.2. Archeologická památková péče

V roce 2014, tak jako v minulých letech, byla v rámci kapacit organizace systémově realizována garance archeologické památkové péče na území Olomouckého kraje, případně s povolením KÚ OK i na území jiných krajů. Většina akcí byla distribuována prostřednictvím Středomoravské archeologické komise. Těžištěm činnosti zůstává okres Olomouc a Přerov. Na ostatním území působí archeologická pracoviště regionálně příslušných muzeí. Na okrese Prostějov působí kromě Muzea Prostějovska také detašované pracoviště Ústavu archeologické památkové péče Brno, v.v.i. V Olomouci, resp. i v dalších jádrech historických měst Olomouckého kraje, působí organizace Archäia Olomouc, o.p.s., která se věnuje přednostně archeologii středověku a novověku.

1.1.3. Záchrana archeologických památek

V roce 2014 bylo ACO přiděleno na tzv. Středomoravské archeologické komisi celkem **239 akcí**, přičemž celkový počet akcí, které byly v roce 2014 zahájeny nebo jimiž se pracovníci ACO jakkoliv zabývali (od čistě administrativních prací až po výzkum) činil **148 akcí**. Uzavřeno bylo 152 dohod o provedení ZAV a objednávek.

Počet dohledů a výzkumů na určitém počtu lokalit nevypovídá nic o frekvenci nutných návštěv archeologů a tedy ani o nutných nákladech na – v konečném pohledu – negativní akci.

Ze záchranných archeologických výzkumů uskutečněných v roce 2014 je možno se o některých zmínit podrobněji.

Holešov (k.ú. Količín, okr. Kroměříž), „Šeblínek“ – výzkum Količín 1. V jarních měsících roku 2014 došlo ke skrytce pro potřeby nové přeložky vodovodu z Količina do Pravčic. Přípojka byla budována v obloukovitě vedené linii jižně od silnice spojující obě obce. V místě, kde se k silnici připojuje regulovaný Rymický potok, začínala kulturní vrstva. Původní koryto je znatelné v terénu a ohraničovalo rozsah polykulturního naleziště ze západu. Ve skryté rýze byla zkoumána kulturní vrstva pomocí čtverců a sond. Podařilo se prozkoumat 779 m² plochy táhnoucí se v délce 300 m, kde se již vrstva v trase budoucí R49 vytratila. Kulturní vrstva dosahovala mocnosti 0,3 m a obsahovala především běžný inventář pozůstatků sídlišť. Přestože byla naprostá většina keramiky velmi fragmentarizovaná, byly vyčleněny 4 komponenty. Nejstarší spojujeme s kulturou s moravskou malovanou keramikou. Ve středním eneolitu zde existovalo sídliště badenské kultury a ze závěru eneolitu je doloženo osídlení lidem kultury zvoncovitých pohárů. Se zvoncovitými poháry se váže nález zlomku zlaté ozdoby v podobě ukončení obdélné destičky, která je podél jedné strany perforována nejméně třemi otvory a celkově lemována liniemi perličky. Identické zlaté ozdoby byly např. objeveny v nedalekém Hulíně. Nejmladší komponentu zastupují střepy s nitranskou výzdobou.

Preparováno bylo také 15 objektů, z nichž většinu představují shluky valounů ve vrstvě s malou příměsí mazanice bez datovatelného materiálu. Tyto kamenné koncentrace dosahovaly většinou průměru okolo jednoho metru. Blíže nedatováno zůstává i několik mělkých jamek. Absenci zahloubených objektů zřejmě způsobila poloha lokality v nivě s vysokou hladinou spodní vody (v současnosti na úrovni spodní hranice kulturní vrstvy). (Miroslav Daňhel)

Hnojice (okr. Olomouc), „Moštánky“. V průběhu srpna proběhl badatelský výzkum, jehož snahou bylo ověřit stáří nově zjištěného příkopového ohrazení severozápadně od obce. Lokalita se nachází v rovinné poloze na nevýrazné potoční terase asi 150 m od pravého břehu potoka Říčí. Na základě povrchových sběrů je v tomto prostoru známo polykulturní sídliště, na němž byly leteckou prospekci identifikovány příznaky příkopového ohrazení odpovídajícího rondelu. Po provedení magnetometrické prospekce se ukázalo, že se jedná o areál vymezený příkopem oválného půdorysu o rozměrech zhruba 180 a 150 m s jedním přerušením na jihovýchodní straně. V odstupu několika metrů jej na vnitřní straně lemuje dvojice palisád. Uvnitř i vně takto vymezené plochy se nachází množství objektů, jejichž vztah vzhledem k polykulturnímu charakteru lokality nelze jednoznačně ztotožnit.

Sonda o rozměrech 30×2 m proťala severozápadní průběh příkopu i palisád. Pod 0,4 m mocnou ornici a 0,05–0,1 m kulturní vrstvy se v podloží rýsovaly zahloubené objekty. Z časových důvodů byla sonda příkopem zúžena na 1 metr. Příkop dosahoval šířky 6,3 m. Jeho stěny vanovitě klesaly až do hloubky 1,3 m, kde vnitřní stěna příkopu schodovitě spadla až ke dnu v hloubce 1,95 m pod současným povrchem. Úroveň popisovaného schodu zároveň tvořila hranici charakteru jednotlivých vrstev. Horní část výplně byla homogenní pouze se splachovými vrstvičkami při vnitřní stěně. V hloubce 1,3–1,5 m vyplňovala celou plochu příkopu vrstva s množstvím lomových a říčních kamenů proložených spraší a jílem (snad destrukce zdi). Pod ní je výplň hutnější, humóznější s výraznější černou barvou, promíšená hrudkami podloží a obsahuje větší střepy a kosti. Dno příkopu bylo nepravdělně zvlněné.

V odstupu 8 a 12 m od vnitřní hrany příkopu byly magnetometricky zjištěny dvě liniové anomálie interpretované jako palisády. Tyto byly také doloženy výzkumem. Palisáda

blíže příkopu (objekt 3) dosahovala šířky 0,5 m a hloubky 0,2 m. Objekt 4 (vnitřní palisáda) se po začistění na úrovni podloží vytratila. Vně příkopu se podařilo zachytit i část sídlištního objektu 2 s keramickým inventářem odpovídajícím střepům z příkopu, četnou mazanici a tkalcovskými závažími.

Keramický inventář příkopu reprezentuje závěr vývoje mohylové kultury, čemuž odpovídá i radiokarbonové datum v rozmezí 1431–1264 BC (95,4 %). Nově zkoumaná lokalita v Hnojicích odpovídá rozměry a řezem příkopu, dvojicí palisád i keramickými nálezy známé Skalce u Velimi, přesněji tamějšímu příkopu A, který je považován za nejstarší v rámci celé soustavy. (Miroslav Daňhel).

Hnojice, „Moštánky“

Pravčice (okr. Kroměříž), „Šeblínek“ – výzkum Pravčice 4. Záchraný výzkum vyvolala stavba vodovodní přeložky mezi Količínem a Pravčicemi. Na západním konci rýhy zhruba 250 m východně od Pravčic byla podél silnice zjištěna kulturní vrstva, která se stala předmětem výzkumu. Vlastní kulturní vrstva (k. 102, místy barevně odlišná k. 105) spočívala pod 60 cm ornice a 25 cm novověké naplavené vrstvy. Ve 12 čtverečích bylo prozkoumáno 192 m² plochy, přičemž byl zjištěn jediný zahloubený objekt. Mocnost kulturní vrstvy kolísala mezi 20 a 30 cm a její spodní hranice se shodovala s úrovní spodní vody. Vrstva je datována keramickými nálezy, objevily se v ní i zvířecí kost, mazanice a zrnotherky.

Objekt 1 představoval válcovitý výkop o průměru 80 m a hloubce 135 cm a celý jeho objem ležel pod úrovní spodní vody. Po dokumentaci profilu byla celá polovina odebrána

k environmentálním analýzám, které poskytly množství rostlinných makrozbytků a pylů dovolujících pestře rekonstruovat podobu okolní krajiny v počátku doby železné.

Naleziště je situováno v široké nivě řeky Rusavy a Kosteleckého potoka a Roštěnky s vysokou hladinou spodní vody. Zkoumaný objekt interpretujeme jako studnu. Podobná situace byla objevena 400 m severněji na výzkumu Pravčice 3, kde bylo navíc její okolí vydlážděno pásem valounů. (Miroslav Daňhel).

Pravčice 4, „Šeblínek“

Senice na Hané (okr. Olomouc), Sokolská ulice. V září a říjnu 2014 byl proveden archeologický výzkum při rekonstrukci silnice v ulici Sokolská. Před barokní kaplí sv. Josefa narušila stavba dosud neznámé kostrové pohřebiště nitranské kultury. V pěti hrobových jamách byli pohřbeni jedinci ve skrčené poloze na pravém či levém boku s orientací Z–V a V–Z. V poměrně chudé výbavě se objevují zlomky měděných artefaktů (jehlice s roztepanou a znovu svinutou hlavici, kroužky), kostěné a fajánsové korálky, štipaná industrie, kostěná industrie (šídla) a jedna keramická nádoba. V nejbohatším hrobu (H3) byly u skeletu mladé ženy vypreparovány kostěné korálky (683 ks) tvořící několikanásobnou šňůru. Další nálezy i zlomky lidských kostí byly objeveny v novověké kulturní vrstvě mimo hrobové jámy. (Marek Kalábek).

Olomouc (k.ú. Nemilany, okr. Olomouc), ulice Rudolfa Chorého. V březnu až červnu 2014 byly prováděny při stavbách pěti nových rodinných domků podél ulice Rudolfa Chorého záchranné výzkumy. Lokalita leží na mírném jižním svahu s nadmořskou výškou 210–212 m. Výzkumy navázaly na předchozí aktivity v letech 2010–2012. Na zkoumaných

Senice na Hané, Sokolská ulice

plochách (793 m²) bylo zjištěno 62 sídlištních objektů a část kulturní vrstvy s nálezy z neolitu (VK), eneolitu (MMK, KZP), starší a pozdní doby bronzové (věteřovská k., KLPP), doby halštatské, laténu, střední doby hradištní a novověku.

Do halštatské fáze kulturního komplexu lužických popelnicových polí datujeme tři zásobní jámy. Ve výplni objektu č. 90 byl zachycen zlomek velkého skleněného korálu s očky. V objektu 123 byla rozpoznána mělká oválná pícka s propálenými stěnami a dnem s vyskládanými kameny a keramikou. Po laboratorním zpracování byly z keramiky sestaveny části několika hrncovitých nádob.

Tímto výzkumem se podstatně rozšířily naše znalosti o laténském sídlišti objeveném v letech 2011 a 2012. Na styku zkoumaných ploch z roku 2012 a 2014 byla dozkoumána zahlobená obdélná chata (obj. 58). Byly objeveny i zbytky dvou dvoukomorových vertikálních hrncířských pecí (obj. 72 a 73). Pece byly z části zahlobeny do kulturní vrstvy a dochovaly se na úrovni povrchu roštů. Byly postaveny rovnoběžně s orientací Z–V, a to 3,5 m od sebe. Půdorysy první komory pece (obj. 72) měl oválný tvar s rozměry 1,3×1,1×0,5 m. Přes tvrdě vypálený rošt šedé barvy se silou 0,18 m vedlo 24 vertikálních průduchů kruhového či oválného půdorysu o průměru 0,06–0,1 m. Předpecní jáma byla zachycena drobnou sondou. Druhá pec (obj. 73) s kruhovým půdorysem komory (1,4×1,4×0,42 m) navazovala na oválnou předpecní jámu o velikosti 2,1×1,9×0,37 m. Přes tvrdě vypálený rošt šedé barvy o síle 0,12–0,17 m vedlo 28 průduchů o průměru 0,07–0,1 m. Mimo zmíněné výrobní objekty byly laténské nálezy získány hlavně z deseti zásobních jam. Sídliště je datováno do stupně LTB–LTC. (Marek Kalábek).

Plinkout (okr. Olomouc), „Ve Zmole“. Těžební šachta. V souvislosti se stavbou polní cesty C3 a záchranného příkopu ZP4 v katastrálním území Plinkout byl 21.5. 2014 zahájen odborný archeologický dohled. Při tomto dohledu byl v jednom z úseků stavby cesty při skryvce provedené na původní prašné komunikaci rozpoznán příznak kruhové těžební šachty. Na základě tohoto nálezu se zde uskutečnil záchranný archeologický výzkum.

Lokalita se zasypanou těžební šachtou se nachází v jihovýchodní části katastru obce Plinkout, v trati „Ve Zmole“, v nadmořské výšce 315 m. Nalezená šachta tvořila na povrchu pravidelný kruhový půdorys o průměru maximálně 4,70 m. Vrchní zásyp měl středně šedou barvu a téměř pravidelné okraje, opticky tak vystupoval z okolních světlejších vrstev jílu. Celkem byly na profilu rozlišeny 4 uloženiny, ze kterých byly odebírány vzorky hornin a vzorky na plavení. Od hloubky 1,60 do 4 m byla provedena těžkou technikou kontrolní sonda, kdy bylo zjištěno, že dno jámy tvořila sypká zemina a vrstva křemenných balvanů, kdy některé dosahovaly průměru i přes 1 m. Po tomto zjištění, provedení potřebné dokumentace a zaměření místa pomocí GPS, byla těžební jáma zasypana.

Časově zařadit tento pozůstatek těžební činnosti je problematické. Z písemných pramenů víme, že těžba v této oblasti intenzivně probíhala s většími či menšími přestávkami od 13. století do závěru 18. století. Z výplně šachty nemáme artefakty, které by její vznik dovolovaly datovat již do prvních fází těžby v období vrcholného středověku. Nalezeny byly jen zlomky železných, blíže neurčených předmětů a cihel, vše pravděpodobně z období novověku. Tyto artefakty byly jen v horních vrstvách šachty a mohly se do ní dostat buď splachem z okolní plochy při erozi, čemuž by nasvědčovala jasně patrná splachová vrstva ve výplni objektu, nebo při jejím pozdějším úmyslném zasypávání. Jelikož se šachta nalézala přímo pod prašnou komunikací, která je identifikovatelná jen schematicky na I. vojenském mapování z 2. poloviny 18. století a pak ji lze s určitostí ztotožnit s cestou zobrazenou na II. vojenském mapování z 30. let 19. století, tak lze usuzovat, že musela být zasypana nejpozději někdy v tomto období, respektive než zde komunikace vznikla. Výsledky archeobotanické analýzy ze stejných vrstev z jakých pochází artefakt, ukazují jen na větší časový rozptyl od středověku po novověk.

Otázkou také zůstává, jaká surovina zde byla těžena. Plinkout se nachází v pruhu či pásmu vranské skupiny devonského stáří, jsou zde železné rudy, doprovázené barevnými kovy. Není pochyb, že v okolí Plinkouta se železná ruda těžila, existuje proto dostatek dokladů v písemných pramenech. Nicméně v širší dané oblasti byla využívána i ložiska barevných kovů, a to hlavně stříbra, ale i zlata. Při vyčerpání povrchových ložisek zlata bylo nutné těžit z větších hloubek. Zájem byl především o tzv. suché terasy v místech bývalých toků řek a nad stávajícími toky. Sedimenty byly vyhledávány pomocí šachtic. To, že nalezená šachta na kopci jižně nad Plinkoutem, mohla sloužit i k těžbě zlata, nám napovídá dochovaný starší název kopce „Zlatý vrch“ a také místní pověsti o dávné těžbě zlata. Pravděpodobně zde v minulosti pramenil i drobný vodní tok, čemuž odpovídá i geologické složení, jsou zde splachové, nepevněné – smíšené sedimenty. Z identifikovaných hornin zde byl křemen, břidlice a fylit. Dnes v místě žádná povrchová vodoteč není, ke změně hydrologických poměrů v oblasti mohlo dojít v důsledku vytvoření rozsáhlé zemědělsky využívané plochy. (Martina Kršková).

Plinkout, „Ve Zmole“

Bohuslávky (okr. Přerov), „Padělky“. Pokračování záchranného výzkumu z roku 2013 v trase D1, stavba 0137 Přerov – Lipník nad Bečvou. Během roku 2014 se podařilo prozkoumat dalších 668 objektů sídlištního charakteru (celkem 1178). Zkoumaná plocha má tvar nepravidelného obdélníku o rozměrech 500×80 m, který se svažuje směrem na východ k říčce Trnávce. Nadmořská výška lokality se pohybuje od 260 do 275 m. Převážně se jednalo o kúlové jamky, většinu z nich tvoří dalších 17 kúlových staveb (celkem tedy 31). Největší stavba (struktura 29) je tvořena 38 kúlovými jamkami v 5 řadách. Je dlouhá cca 16 m, široká 8,5 m a není dochována v celé délce. Orientována je ve směru SSV–JJZ.

Další skupinu tvoří žlábký, které se nacházejí převážně v dolní polovině plochy. Jejich rozměry se pohybují v rozmezí 1,5–2,8 m délky, 0,4–0,75 m šířky a 0,76–1,60 m hloubky a neobsahovaly žádný datační materiál. Dále jsou zde zastoupeny hlínky, do jejichž stěn jsou zahloubeny pece. Jejich dno bylo tvořeno kamennou vrstvou, ve které se výjimečně nacházejí také zlomky zrnitěrek, a mazanicovou vrstvou. Většina ze zkoumaných objektů neobsahovala žádný datační materiál. Nalezený keramický materiál je tvořen zlomky a částmi nádob kultury s lineární keramikou. Materiál je špatně vypálený, světle šedý až cihlově červený. Občas se objeví i notová značka nebo ryté linie. Dále se objevuje štípaná industrie zastoupená čepelkami a broušená industrie ve formě zlomků seker, sekeromlatů, jejich polotovarů a zrnitěrek. V proplavených vzorcích, které byly odebírány během výzkumu, se našlo velké množství obílek. (Martin Paulus).

Bohuslávky, „Padělky“

Osek nad Bečvou (okr. Přerov), „Nademlýň“. V lokalitě Osek nad Bečvou 2, v trati „Nademlýň“, proběhly v období od října 2012 do listopadu 2014 záchranné archeologické výzkumy, jejichž podnětem byla výstavba dálnice D1 – 0137 v úseku Přerov – Lipník nad Bečvou.

Lokalita se nachází v mírně zvlněné krajině omezené úpatím Oderských vrchů na severu a inundací řeky Bečvy na jihu. Zkoumaný úsek leží na severním svahu protáhlého kopce orientovaného východ – západ, od severu i východu ohraničeného údolím potoka Lubeň, od jihu údolím řeky Bečvy a novodobě násypem kolejové trati. Nadmořská výška lokality je 234–258 m. Celkově zde bylo rozpoznáno a prozkoumáno 217 archeologických objektů.

Nejpočetněji se objevily nálezy z pozdní doby bronzové, a to ze starších fází kultury lužické. Mezi archeologickými objekty se objevily zbytky konstrukcí, které můžeme považovat za pozůstatky hospodářských staveb. V menším počtu byly objeveny objekty a movité relikty, které lze uznat za stopy nadzemních domů, či sídlištních jam.

Mezi zajímavé objekty určitě patří nález tří „ohrad“, zbytků kruhových žlábků. Mohlo by se jednat o pozůstatky ohrad pro ustájení dobytka. Z prostoru ohrad směrem k potoku směřovala upravená přírodní rýha, která zřejmě plnila funkci přístupové cesty spojující ohrady či celé sídliště s údolím potoka. V zásypu rýhy byl odkryt velmi početný soubor keramických zlomků, zvířecích kostí a různého druhu a velikosti kamenných zlomků. Nečekaným nálezem byl objev fragmentu lidské lebky s uměle oddělenou týlní částí a s otvorem ve vrcholové části, která se do zásypu rýhy dostala pravděpodobně spolu s ostatním materiálem během zániku osady.

Také z objektu č. 213 pochází velmi bohatý soubor keramických střepů, dokonce celé exempláře džbánek, mazanice, zvířecí kosti i ojedinělé bronzové předměty. Střední část objektu vyplňovala silná vrstva popelnaté hlíny s uhlíky.

Lze soudit, že se jednalo o výrobní objekt, ve kterém k pracovnímu procesu bylo zapotřebí pravidelného přítoku vody dodávaného z objektu č. 78.

Poblíž objektu 213 byly objeveny východní okraje objektů 141 a 149 vrstevnicového průběhu, které pokračovaly západním směrem k údolí potoka. Všechny objekty (78, 141, 149 a 213) tvořily v těch místech systém příkopu, který mohl mít zároveň i ochrannou funkci.

V místech, kde svah terasy přechází v širokou plošinu rozloženou nad údolím potoka a od východu chráněnou proti povětrným podmínkám na temeni kopce, zřejmě ležela vlastní osada lidu popelnicových polí.

Výzkumem zde byla prozkoumaná kulturní vrstva silná cca 0,40 m, ze které byl vyzdvížen bohatý soubor nálezů. Ve vyzvednutém materiálu převažují keramické střepy, četné fragmenty mazanice, zvířecích kostí a kamenů. Ty byly jak neopracované, často přepálené, tak i fragmenty opracovaných zrniterek či roztěračů.

V kulturní vrstvě se podařilo zachytit výkopy kúlových jamek a také menších sídlištních objektů. Ze stejného místa pochází objev několika skrumžáků keramiky, uložených na podloží a přikrytých kulturní vrstvou. Mezi střepy se objevila i výlevka, resp. fragment nádoby ve tvaru hlavy býka s malým otvorem vedoucím skrz zužující se hlavičku. Při skrývce kulturní vrstvy byl odkryt i hliník, který byl na základě keramických zlomků datován do období kultury s kanelovanou keramikou.

U jižní hrany plochy výzkumu se podařilo během ruční skrývky, nejdříve ještě v kulturní vrstvě, odkryt dvě bronzové záušnice a několik hůře dochovaných kostí dítěte. Následné snižování vrstvy odkrylo půdorys hrobové jámy.

V hrobovém celku, kromě zmíněných kostí dítěte a bronzových šperků ve stropové vrstvě výkopu, se našly kosterní pozůstatky dalšího dítěte, uložené přibližně v polovině hloubky hrobu. Na dně hrobové jámy byla vypreparována kostra dospělé ženy s četnými milodary. Hrobová jáma i kostra uvnitř byly orientované podél osy V–Z. Kostra ženy ležela na levém boku s hlavou na východ. Jako milodary zemřelé byly do hrobu uloženy tři nádoby. V prostoru nohou byla uložena mísa s původně masitým jídlem (uvnitř nádoby se dochovaly zvířecí kosti), dále menší džbánek, bronzové sídlo a dva menší kostěné nástroje uložené v okolí pasu, před trupem, bronzová dýka s pohárkem uložené za zády mrtvé a z prostoru nad hlavou pochází nález tří bronzových jehlic a čtyř jantarových korálků. Dalších pět jantarových korálků bylo nalezeno u kostí trupu.

Pohřby zachycené při výzkumu hrobové jámy náležely třem jedincům, a to dvěma dětem, s odhadem dožitího věku dva (pohřeb 802), respektive tři roky (pohřeb 800). Na dně hrobové jámy byl uložen ženský pohřeb 801 s odhadem dožitího věku spadající do intervalu 35 až 44 let. S největší pravděpodobností se jedná o nitranský pohřeb se silnými únětickými vlivy. Poloha kostry odpovídá nitranskému ritu, keramické nádoby mají ovšem analogie ve staroúnětické keramice. (Arkadiusz Tajer).

Lipník nad Bečvou (k. ú. Trnávka, okr. Přerov), „Díly“ – Trnávka 4. Záchranný archeologický výzkum na této lokalitě byl vyvolán výstavbou dálnice D 1 – 0137 v km 97,6 – 98,0 a započal již během výzkumné sezóny v roce 2013; v následujícím roce 2014 probíhal v měsících květnu až září. Během záchranného výzkumu zde byl prozkoumán objekt 143 – hrob H 2, ve kterém byly objeveny kosterní ostatky dospělého muže. Objekt 143 měl pravidelný obdélný půdorys s orientací SZ–JV o rozměrech 2,44×2,07×0,31 metru. V hrobové jámě byl vypreparován skelet uložený na levém boku, ve skrčené poloze a jeho

orientace byla S–J. Pod ostatky a vedle nich byly zjištěny stopy po dřevěné konstrukci, také dislokace kostí poukazuje na uložení zemřelého v dutém prostoru. Zemřelý jedinec byl vybaven keramickými milodary (pohár, hrnec s uchem a bezuchý hrnec), které lze datovat do období KZP. Při vyzvednutí skeletu byla pod levou loketní kostí nalezena nátepní destička.

Severně od objektu 143 byl nedaleko prozkoumán objekt 137, ke kterému byla u východní stěny nalezena kumulace keramických zlomků z několika nádob z období KZP. Objekt 137 měl nepravidelný oválný půdorys, s orientací SSV–JJZ o rozměrech 1,71×1,60×0,22 metru. V jeho zásypu nebyly zjištěny žádné kosterní ostatky. Patrně někdejší podoba objektu 137 byla zničena již v minulosti, např. zemědělskou činností. Původně byl objekt 137 vyhlouben pravděpodobně jako místo pro pietní uložení lidských ostatků, ovšem nelze vyloučit, že se jednalo o místo symbolického pohřbu (kenotaf). Během výzkumu na této lokalitě zde byly také zjištěny stopy po osídlení ve starší době bronzové. (Jakub Vrána).

Lipník n/B – Trnávka, „Díly“

Radvanice (okr. Přerov), „Na Vinohradech“. Záchranný archeologický výzkum na této lokalitě byl vyvolán výstavbou dálnice D 1 – 0137 v km 91,10 – 91,70 a započal již během sezóny v roce 2013, v následujícím roce 2014 probíhal v průběhu měsíců března až června. Lokalita se nachází na rozhraní katastrů Radvanic a Proseníček. Během záchranného výzkumu zde byly prozkoumány sídlištní objekty číslo 27–68 (objekty 1–27 byly zkoumány již v roce 2013). Bohužel většinu prozkoumaných objektů nebylo možné datovat, ale je zde doloženo osídlení ve středním eneolitu a v raném středověku. Raně

středověké osídlení se rozkládalo po obou stranách občasného toku. Sídlištní objekty z raného středověku byly, mimo jednu zásobnici, většinou oválné a mělce zahloubené objekty či jamky, z nichž některé obsahovaly mimo jiné množství kamene. Výzkumem byla zkoumána část osady, kterou lze na základě keramických zlomků ze zásypu sídlištních objektů předběžně datovat do období střední doby hradištní. V rámci raně středověké osady byly v blízkosti objektu 60 zjištěny narušené kosterní ostatky v mělkém hrobě H 1, který měl pravidelný obdélný půdorys s orientací V–Z o rozměrech 1,20×0,75×0,09 metru. Z pietně pohřbeného dospělého jedince se dochovala pouze část dolních končetin, jejichž orientace ve směru západ – východ nasvědčuje, že zemřelý byl do hrobu položen v natažené poloze na zádech s hlavou k západu. V zásypu hrobové jámy nebyly zjištěny žádné vložené milodary – pouze nahodile malé zlomky uhlíků. Patrně tento hrob souvisí se zdejším osídlením v období raného středověku. Tomu nasvědčuje i orientace uložení zemřelého, která odpovídá zásadám křesťanského pohřbu. Zajímavým nálezem byl relikt staré již nepoužívané cesty (objekt 27), který byl zkoumán především v sondách 2 a 4. Přípomínkou této cesty je v terénu doposud patrný mělký úvoz, který ukazuje její původní trasu. Cesta vedla z obce Osek nad Bečvou dále na Radvanice, v místě výzkumné plochy se stáčela k severozápadu dále do svahu směrem k božím mukám, které dnes stojí osamoceny v poli. (Jakub Vrána).

Radvanice, „Na Vinohradech“

Dubicko (okr. Šumperk), „Za Kostelem“. V srpnu a září roku 2014 byl proveden záchranný archeologický výzkum na ploše výstavby „řadových rodinných domů v lokalitě Dubicko – Na Tvrzi“. Zkoumaná lokalita se nachází na okraji intravilánu obce, v trati Za kostelem, cca 150 m jihovýchodně od kostela Povýšení sv. kříže, na mírném jihozápadním svahu nad drobnou místní vodotečí, v nadmořské výšce 290–292 metrů. Stavba řadových RD se nacházela v ulici Na Tvrzi, kde v letech 2010, 2011 a 2012 v souvislosti s výstavbou nové komunikace a RD bylo prozkoumáno množství objektů z období popelnicových polí. V druhé polovině roku 2014 zde bylo prozkoumáno dalších několik stovek objektů při prodloužení komunikace východním a severním směrem. Výzkum provádělo Vlastivědné muzeum v Šumperku a firma Archaia Olomouc, o.p.s.

Na ploše stavby řadových RD bylo odkryto celkem 5 archeologických objektů datovaných do pozdní doby bronzové, do kultury slezskoplatěnické. Objekty byly zkoumány pouze v řezu, v základových pasech budoucích RD. Sídlištní objekty reprezentují jednoduché sídlištní jámy (obj.č. 1, 3 a 5) a menší jamky (obj.č. 4). Objekt č. 2 je pravděpodobně relikt většího hliníku. Nejpočetnějším archeologickým nálezem na zkoumané lokalitě byly zlomky keramiky. V malé míře zde také byly nalezeny zlomky zvířecích kostí a mazanice. (Vendula Vránová).

Újezd u Mohelnice (okr. Šumperk), „K Újezdu“. V dubnu roku 2014 byl proveden záchranný archeologický výzkum Archeologického centra Olomouc na stavbě „Cyklostezka Mohelnice – Loštice, místní část Žadlovice“. Újezd u Mohelnice, místní část města Mohelnice, leží zhruba 2 km jihozápadně od Mohelnice, v úrodné oblasti Mohelnické brázdy. Plocha výzkumu se nacházela v trati K Újezdu, zhruba 200 m východně od posledních domů v obci, po levé straně silnice 644 vedoucí z Újezda do Mohelnice, v nadmořské výšce 277 metrů. Stavba cyklostezky se nacházela v těsné blízkosti stávající komunikace

Újezd u Mohelnice, „K Újezdu“

a archeologické objekty byly identifikovány v délce cca 50 metrů. Zhruba 20 metrů jižním směrem od zkoumaných objektů, podél pravé strany silnice 644, protéká potok Újezdka. Během výzkumu bylo prozkoumáno celkem 15 zahloubených sídlištních objektů (sídlištní jámy blíže neurčeného charakteru a kúlové jamky), které můžeme na základě keramického materiálu datovat do mladší doby bronzové. Nejpočetnějším archeologickým nálezem na zkoumané lokalitě byly zlomky keramiky kultury lužických popelnicových polí. V malé míře zde také byly nalezeny zlomky zvířecích kostí a mazanice.

V západní části výzkumné plochy se nacházela kulturní vrstva zkoumaná pomocí 6 sond. Kulturní vrstva obsahovala v poměrně hojném počtu keramiku datovanou do období mladší doby bronzové a doby laténské. Kulturní vrstva byla tvořena tmavou černou hlinou a její maximální zachycená mocnost byla 0,58 m.

Během povrchových sběrů provedených v době výzkumu severně od zkoumaných objektů, na poli v těsné blízkosti trasy cyklostezky, bylo nalezeno velké množství keramiky z mladší doby bronzové a doby laténské naznačující v těchto místech existenci dlouhodobějšího osídlení. (Vendula Vránová)

1.1.4. Péče o archeologický pramenný fond

Po celý rok 2014 byl keramický a jiný archeologický materiál určený ke zpracování přivážen z terénu pravidelně, nejvíce byl však zpracováván materiál z výzkumů uskutečněných v předcházejícím roce na dálnici D1. K ohrožení termínů odevzdávání nálezových zpráv nedošlo.

Celkový počet zpracovaných artefaktů za rok 2014 v keramické dílně ACO (přesné údaje o tom jsou součástí počítačové databáze, kterou vyplňují konzervátorky jako podklad pro nálezové zprávy) činí souhrn keramických střepů, rekonstruovaných jedinců, mazanice, kovových artefaktů apod. – **54 582 kusů**. Toto číslo však jen málo vypovídá o náročnosti identifikace, kompletace a rekonstrukce jednotlivých kusů nebo celých torz keramických nádob (včetně jejich lepení, sádrování, zapisování do PC), neboť tato činnost je především případ od případu individuální. Proti roku 2013 se počet zpracovaných artefaktů snížil, a to mj. proto, že ze stabilního pracovního týmu (Bc. B.Zapletalová, H.Šubová, V.Šmatláková) byly dvě jmenované konzervátorky na mateřské a rodičovské dovolené a situace byla řešena zástupem Bc. J.Pišové a Bc. E.Schimerové, ovšem na dobu určitou a kombinovaný úvazek (viz personální struktura ACO). Velký časový prostor si také vyžádala konzervace kovů.

Byly zpracovány nálezy z těchto lokalit (příř.č.–lokalita–počet kusů): 03/2012 Osek nad Bečvou, trať „Horní Újezdy“ – 7 717 ks; 06/2013 Trnávka 5 – celkem 90 plně rekonstruovaných keramických nádob; 73/2013 Drahanovice – 199 ks; 14/2012 Stavenice–Úsov – 34 301 ks; 08/2013 Králová–mohyla – 88 ks; 13/2013 Babice–polní cesta – 2 236 ks; 06/2014 Količín 1 – 6 755 ks; 12/2012 Osek nad Bečvou–Nademlýň – 254 ks; 02/2014 Olomouc–Nemilany, RD č. 23 – 1 233 ks; 16/2014 Olomouc–Nemilany, RD č. 24 a 25 – 1 684 ks; 29/2014 Králová – 7 ks; 30/2014 Pohledy – 18 ks;

Konzervovány vlastními silami oddělení byly v roce 2014 kovové nálezy z vlastních výzkumů (47 železných a 56 bronzových předmětů různé velikosti a náročnosti) a v návaznosti na grantové projekty, jichž se účastní zaměstnanci ACO, další desítky železných a bronzových předmětů získaných jako nálezy detektorářů při jejich pravidelných akcích na různých lokalitách a v různých katastrech.

V roce 2014 uskutečnil **antropolog ACO Mgr. Lukáš Šín** terénní antropologické výzkumy s vypracováním antropologických analýz jako výsledek terénního pozorování a laboratorního zpracování nálezů u lokalit:

1. Břuchotín – Grunty (přír. čís. akce: 01/2014)
2. Dyje – autobazar (pro Jihomoravské muzeum ve Znojme)
3. Horka nad Moravou – kostel (pro Národní památkový ústav, Olomouc)
4. Králová – mohyla (08/2013)
5. Luká – kostel sv. Jana Křtitele (pro Národní památkový ústav, Olomouc)
6. Olomouc-Nemilany (05/2010, 11/2014)
7. Olomouc-Povel – ulice Janského a Jeremiášova (pro Národní památkový ústav, Olomouc)
8. Olomouc-Slavonín (75/2013)
9. Opava – kostel sv. Ducha (pro Národní památkový ústav, Opava)
10. Opava – Vávrovice (pro Národní památkový ústav, Opava)
11. Osek nad Bečvou 1 (03/2012)
12. Slavonín – Arbesova (pro Národní památkový ústav, Olomouc)
13. Tršice (03/14)

1.1.5. Evidence a dokumentace archeologických nalezišť

Na základě smlouvy o šíření, využití a zpřesnění souboru dat SAS (Státního archeologického seznamu), uzavřené mezi ACO a NPÚ dne 7.7.2003, a smlouvy o využití souborů dat SAS ze dne 12.9.2003, byla Archeologickým centrem Olomouc provedena aktualizace dat za rok 2014.

I nadále ACO přispívá k tvorbě „**Archeologické databáze území Moravy a Slezska**“ (koordinace ARÚ AV ČR Brno), neboť odevzdává pravidelně nejen nálezové zprávy z ukončených výzkumů, ale i vyplněné karty ZAA (Zpráva o archeologické akci). Vedoucí archeologických výzkumů přispívají také každoročně do periodika „Přehled výzkumů“.

Evidence a dokumentace archeologických nalezišť formou letecké prospekce byla opět prováděna ve dnech 5.2.2014 (pro projekt Moravia), 18.6.2014 (pro projekt NAKI), 23.6.2014 (pro projekt NAKI), 26.6.2014 (pro UPOL), 27.6.2014 (pro projekt NAKI), 3.7.2014 (pro projekt NAKI), 4.7.2014 (pro ACO), 7.7.2014 (pro projekt NAKI), 9.7.2014 (pro ACO), 16.7.2014 (pro ACO) a 29.8.2014 (pro ACO) bylo prováděno letecké snímkování zkoumaných a jiných archeologických lokalit – (M. Kalábek)

Průběžně byla zajišťována **kresebná dokumentace** archeologických nálezů, objektů a situací – kresby hrobů s inventářem a výběr objektů a keramiky ze sídlišť a pohřebišť: pro Ročenku 2013, pro několik sborníků, pro Přehled výzkumů, pro několik konferencí a sympozií, pro nálezové zprávy a další publikace (A.Pešková)

Tvorba celkových plánů, tabulek a map do nálezových zpráv z různých prozkoumaných lokalit (P.Grenar)

Digitalizace kresebné dokumentace z výzkumů: Pravčice 3 – 12035 (Vančura, M.), Olomouc-Neředín, RD – 60001 (Vančura, M.), Osek nad Bečvou 1 – 12473 (Vančura, M.), Olomouc-Nemilany, 6 RD – 12543 (Vančura, M.), Olomouc-Slavonín, Arbesova ul. – 12709 (Kršková, M.), Králová (Vančura, M.), Plinkout – 12814 (Kršková, M.), Senice na Hané – 12836 (Kršková, M.), Tepenec – 12567 (Vančura, M.)

Fotodokumentace archeologických nálezů pocházejících z činnosti ACO i jiných organizací. byla i v roce 2014 pořizována do nálezových zpráv, pro přednášky apod., a to z různých lokalit – (M.Bém)

1.1.6. Informatika, archivace výsledků činnosti

Oborová studijní knihovna – která měla na konci roku 2013 celkem 5959 přírůstkových čísel, má k 31.12.2014 **již 6330 přírůstkových čísel**. Nárůst tedy činí **371 přírůstků** získaných částečně výměnou s tuzemskými i zahraničními odbornými archeologickými institucemi.

Archív vlastních NZ: v roce 2014 bylo dokončeno a do archivu NZ ACO odevzdáno celkem **13 ks NZ** (čj. 322/2014 až 334/2014), tj. z lokalit a akcí – Králová (p.č. 316 v lese Doubravě), narušení mohylníku; Ješov („Starý Ješov“, pod alejí), v rámci grantového projektu MK ČR, resp. Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) pod názvem „Výzkum historických cest severozápadní Moravy a východních Čech...“; Majetín (ul. Náves), detektorový průzkum v rámci výzkumu mohyly; Horní Dlouhá Loučka (zámek) a Uničov–Nová Dědina, výstavba vodovodu; Olomouc–Nemilany (ul. R.Chorého, Kapitulní), RD firmy K–STAV; Bohuňovice („Za dráhou“), depot bronzových předmětů; Medlov (obec), IV. etapa výstavby kanalizace; Charvátý („Za silnicí“), preventivní detektorový průzkum, depot předmětů ze starší doby bronzové; Senice na Hané (ul. Nádražní), nové NNK elektrické vedení; Pravčice 2 („Losky“), výstavba silnice RK 4901; Pravčice 3 („Podsedy“), výstavba silnice RK 4901; Olomouc–Nemilany (ul. Kožušanská), rekonstrukce ulice; Velká Bystřice (ulice Bratrská), výstavba rodinného domu;

K 31.12.2014 obsahoval archív nálezových zpráv ACO celkem **334** položek.

Archív písemností ACO

Také v roce 2014 sem byly archivovány další písemnosti ekonomické a personální povahy, podklady pro tvorbu NZ, publikací atd. Archív je sice uspořádán, ale nemá dosud vypracován seznam (inventář) archivovaných písemností s uvedením skartačních znaků a lhůt.

Fotoarchív – na konci roku 2014 bylo ve fotoarchivu evidováno a popsáno **60 555** snímků. Archív není plně v provozu. Fotografie se archivují u jednotlivých vedoucích výzkumů.

Archív CD a videoarchív – archív CD obsahuje stále jen **42 přír. čísel** a jejich počet se nemění, zvláště vzhledem ke stále menšímu využívání těchto médií pro ukládání a archivaci dat a výsledků činnosti.

Archív map – v roce 2014 nedošlo k podstatné změně v jeho rozsahu. K archivu existuje počítačová i psaná podoba inventáře, v němž lze mapy vyhledat.

Archív nálezových zpráv cizích institucí – v tomto archivu nedošlo v roce 2014 k žádné výrazné změně v počtu archivovaných jedinců.

Sklad publikací vlastní produkce – byl v roce 2014 veden na základě podepsané hmotné zodpovědnosti (M.Bém) a v rámci celkové inventury majetku ACO byla v něm provedena inventura k datu 16.12.2014.

Depozitáře – Od července roku 2008 provozuje ACO terénní archeologickou základnu ve Veselíčku (okr. Přerov), jejíž součástí je kromě keramické laboratoře i depozitární budova. V roce 2014 se stav a provozuschopnost budovy a depozitáře nezměnil.

1.1.7. Věda a výzkum, spolupráce

1.1.7.1. Interní úkoly

Zaměstnanci ACO se v roce 2014 podíleli na interních úkolech, které vycházely z vlastních potřeb a záměrů organizace:

1.1.7.1.1. vlastní úkol nebo vedoucí úkol

- „Prostorová analýza pohřebišť kultury se šňůrovou keramikou na střední Moravě“, kompletace a dokumentace nálezových celků, sběr materiálu, nové nálezové celky (Dětkovice) – pokračování – J. Peška
- Staro- a středobronzový sídelní areál na lokalitě Horní lán v OL–Slavoníně – pokračování v přípravě monografie – shromažďování odborných podkladů a analogií – J. Peška
- Pohřebiště KZP z oblasti střední Moravy: Hulín 1, Stříbrnice, Hulín–Pravčice 2 – odevzdání dvou článků do tisku – J. Peška
- Mladší a pozdní eneolit na střední Moravě – soupisy nalezišť pro mapové podklady (JeK, BoK, Makó/Kosiň–Čaka, KKA) – aktualizace II – J. Peška
- Periodizace eneolitu na Moravě na základě dat absolutní chronologie (spolu s M. Šmídem z ÚAPP Brno a P. Kalábkovou z UPOL) – J. Peška
- Absolutní datování vybraných nálezových celků ze zajímavých nálezových kontextů ze ZAV ACO, spolupráce s Univerzitou v Poznani – získání dalších sérií výsledků (Stavenice/Úsov, Osek nad Bečvou 1, další eneolitické lokality) – J. Peška
- Absolutní datování nálezových komplexů závěru eneolitu a starší doby bronzové v Evropě – tvorba a doplňování databáze (průběžně) – J. Peška
- Zpracování a vyhodnocení absolutního datování nálezových kontextů neolitu, eneolitu a doby bronzové (výzkumy ACO, ÚAPP Brno, NPÚ Ostrava) – J. Peška
- Mikroskopické stopy kovů na metalurgickém náčiní KZP (spolupráce s PíF MU Brno), získání výsledků – J. Peška
- Hroby metalurgů KZP v Evropě – sběr dat, analýzy – J. Peška
- Atlas archeologických kultur střední Moravy (v rámci ESF OP VK) – dokončení (J. Peška + V. Vránová)

1.1.7.2. externí úkoly (zdroje mimo příspěvek zřizovatele)

1.1.7.2.1. vlastní úkol nebo vedoucí úkol

1. „Projekt preventivní archeologie resp. preventivního záchranného archeologického výzkumu v Olomouckém kraji“ (Daňhel, M.; Kalábek, M.; Kršková, M.)
 - spolupráce s archeologickými pracovišti na území Olomouckého kraje (Muzeum Prostějovska v Prostějově, Muzeum Komenského v Přerově, Vlastivědné muzeum v Šumperku, ÚAPP Brno v.v.i.)
 - spolupráce s detektory

1.1.7.2.2. podíl na jiném úkolu

- „Časně bronzová metalurgie na Moravě“ – Römisch-Germanische Kommission Frankfurt am Main – pokračování projektu (shromažďování pramenů, rozpočet projektu atd.) – J. Peška
- Geofyzikální průzkum vybraných centrálních sídlišť doby kamenné a bronzové na Moravě s RGK DAI Frankfurt a/M, – 4. etapa + vyhodnocení, příprava společného článku – J. Peška, M. Daňhel

- V rámci předešlého úkolu byla provedena magnetometrická prospekce lokalit v Hnojicích a ve Vřesovicích a hradiska Čechovsko u Prostějova–Čechovic, M. Daňhel

1.1.7.2.3. mezioborové výzkumy

1. **Program Národní a kulturní identity (NAKI)** MK ČR č. DF11P01OVV029: „Výzkum historických cest v oblasti severozápadní Moravy a východních Čech“ 70002 (Peška, J.; Kalábek, M.; Vrán, J.)
 - letecká prospekce sledovaného území s cílem zachytit zaniklé doklady cest a archeologických objektů podél nich (23. 6., 27. 6., 3. 7., 4. 7., 7. 7., 9. 7., 16. 7., 29. 8., 18. 11. 2014)
 - detektorový průzkum v okolí starých cest zjištěných leteckou prospekci, laser scanningem, terénním průzkumem nebo z historických historických pramenů
 - archeologická sondáž na vybraných lokalitách (Králová; Pohledy), viz. výzkumy.
2. **ESF – „Partnerství ve výzkumu a prezentaci archeologického kulturního dědictví“**
 - dokončení projektu a jeho obhajoba (J. Peška, V.Vránová)
 - spoluorganizace workshopu „Konzervace problematických materiálů v archeologii“ (20.–21.2.2014) (Vránová, V.)
 - členství v redakční radě recenzovaného, mezinárodní časopisu Interdisciplinaria Archaeologica – Natural Sciences in Archaeology (IANSA), spolupodílení na konceptu časopisu, shánění dotačních programů, spolupráce na redakčních činnostech, zasedání redakční rady v Plášovicích (J. Peška, L. Šín).

1.1.7.2.4. žádosti o granty, příprava projektů

- Koordinace a příprava projektu Centra pro studium lidské adaptability (CHAS – Centre of Human Adaptabilities) a podání přihlášky do programu komunitárních fondů EU (HORIZON 2020) pod ČZU Praha, ACO partner projektu (spolu s dalšími 5 institucemi z ČR a 3 zahraničními univerzitami)
- Příprava projektu zpracování výsledků ZAV v jižní části Horního Slezska (NPÚ, UPOL, archeol. instituce z polské strany)
- Podání bilaterálního projektu GA ČR „Space, Subsistence and Resources during the Copper Age...“ spolu s Universität Wien (A. Krenn–Leeb) a ÚAPP Brno (M. Přichystal)

1.1.7.3. Spolupráce s odbornými institucemi v roce 2014

V roce 2014 pokračovala spolupráce se zahraničními institucemi:

- Univerzita Rzeszów; Univerzita Wien; Univerzita Bristol; Akademie věd v Budapešti; RGK Frankfurt a.M.; Univerzita Frankfurt a.M.

Pokračování a prohlubování odborné spolupráce s institucemi v ČR:

- Univerzita Palackého v Olomouci – terénní praxe studentů archeologie v Nemilanech (Kalábek, M.)
- Univerzita Palackého v Olomouci – spolupráce na získání a zpracování vzorků pro paleobotanické a geologické analýzy (Daňhel, M., Kalábek, M., Tajer, A.)
- Univerzita Palackého v OL – letecká prospekce pro studenty archeologie (Kalábek, M.)
- Pokračování a prohlubování odborné spolupráce: s Univerzitou Hradec Králové, FF UP Olomouc, PíF UP Olomouc, NPÚ, PíF JČU České Budějovice, 1. LF UK Praha, PíF UK Praha, VŠCHT Praha, ARÚ Brno, ARÚ Praha., Technické muzeum Brno, ZČU Plzeň, Zápaadočeské muzeum v Plzni.

1.1.7.4. Členství v komisích, výuka, studium

Výrazem spolupráce s jinými institucemi je i členství odborných pracovníků ACO v různých komisích, výborech apod.:

- Odborná archeologická komise (září 2014): Jevíčko – archeologický výzkum pohřebiště z doby římské – M. Kalábek
- Odborná archeologická komise se konala v lokalitě Hnojice a Vřesovice 21.8. 2014 – J. Peška, M. Daňhel
- Zástupování ČR v komitétu mezinárodní „Initiative Krems 2001“ – J. Peška
- Členství v asociaci „Archéologie et gobelets“ – J. Peška
- Člen hlavního výboru České archeologické společnosti – J. Peška
- Člen výboru Oborové komise muzejních archeologů ČR při AMG – J. Peška
- Člen European Association of Archaeologists – J. Peška
- Člen redakční rady časopisu „Sprawozdania Archeologiczne“ vydávaného Institutem Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk – J. Peška
- Členové redakční rady časopisu Interdisciplinaria Archaeologica. Natural Sciences in Archaeology (IANSA) – viz ediční činnost – J. Peška, L. Šín
- Organizační výbor KEA – Konference environmentální archeologie – příprava a organizace každoročního zasedání – J. Peška

V oblasti zvyšování kvalifikace v roce 2014:

- Prohlubování kvalifikace doktorandskou formou studia na Filozofické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně – zahájení studia – září 2008. (Daňhel, M.).
- Prohlubování kvalifikace doktorandskou formou studia, Ústav antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, studium zakončeno 23. 6. 2014 státní závěrečnou zkouškou a obhajobou disertační práce, udělen titul Ph.D. (Šín, L.).

V oblasti výuky se uskutečnily v roce 2014:

- Podíl na výuce archeologie na katedře historie FF UP Olomouc v akademickém roce 2013/2014 a 2014/2015
- Kooperace s Ostravskou univerzitou – katedra historie – přednáškový cyklus „Dějiny pravěku“ – J. Peška

1.1.8. Presentace, propagace, popularizace

1.1.8.1. Pořádání konferencí a seminářů– název, datum, místo

- 10. KEA 2014 Konference environmentální archeologie – Olomouc 27.–28. 1. 2014, spolupořadatelství (v rámci projektu ESF OP VK); Šín, L. – Tvrdý, P.: *Alimentární rekonstrukce na podkladě studia lidských kosterních pozůstatků*; Daňhel, M. – Vaněček, Z.: *Stavenice/Úsov – archeobotanická analýza eneolitického hradiska*. Pasivní účast: J. Vrána, V. Vránová.
- workshop pod názvem „Konzervace problematických materiálů v archeologii“, a to v budově ACO ve dnech 20.–21. 2. 2014. Několik odborných příspěvků bylo pak uveřejněno v Ročence 2013 vydané na konci roku 2014.

Zaměstnanci ACO se aktivně účastnili (název, datum, místo, účastník):

- konference „Neolitizace“ aneb setkání generací, 13.–14. 3. 2014, Praha, J. Peška
- Otázky neolitu a eneolitu našich zemí, 100. výročí relativní chronologie neolitu a eneolitu J. Palliardiho, 15.–18.9. 2014, Moravské Budějovice, J. Peška
- konference Veřejná archeologie, 11. 12. 2014 Brno, J. Peška
- Archeologické výzkumy na střední Moravě za rok 2013, VMO 30. 1. 2014 (Kalábek, M.; Peška, J.; Šín, L. – Pišová, J.; Tajer, A.)
- Workshop „Partnerství ve výzkumu a prezentaci archeologického kulturního dědictví, 20.–21. 3. 2014, Západočeská univerzita Plzeň, příspěvky: Peška, J. – Vránová, V.: *Atlas archeologických kultur – prameny z oblasti Střední Moravy*; Vránová, V.: *Konference a workshopy pořádané Archeologickým centrem Olomouc v rámci projektu ESF*.
- **Přehled archeologických výzkumů na Moravě a ve Slezsku v roce 2013, Brno, 24. 4. 2014 (Kalábek, M.; Šín, L.; Tajer, A.)**
- Konference popelnicových polí doby halštatské. Opava, 12.–15. 5. 2014, Tajer, A.: *Popelnicové pohřebiště ze starší doby železné z Trnávky u Lipníku nad Bečvou*.
- Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu II. Brno, 11.–12. 9. 2014. Kalábek, M.: *Letecká prospekce v projektu „Výzkum historických cest v oblasti SZ Moravy a V Čech“ a Archeologický výzkum cesty v Olomouci – Slavoníně*; Vrána, J.: *Archeologický výzkum reliktů úvozových cest v projektu „Výzkum historických cest v oblasti SZ Moravy a V Čech“*.
- XVII. World UISPP Congress, 1.–7. 9. 2014, Burgos, referát „Graves of Metallurgists in Moravian Beaker Cultures“, J. Peška

Pasivní účast zaměstnanců:

- 2nd Workshop Yamnaya Impact, Bratislava 12.–14. 2. 2014, J. Peška
- mezinárodní konference pod názvem „Beaker Days on Danube“, 1.–3. 5. 2014, Bratislava a Wien, J. Peška
- mezinárodní koloquium pod názvem „50 Jahre Prähistorische Bronzefunde“, 24.–26. 9. 2014, Mainz, J. Peška
- mezinárodní konference „2200 BC – Ein Klimasturz als Ursache für den Zerfall der Alten Welt?“, 23. 26. 10. 2014, Halle, J. Peška

1.1.8.3. Ediční a publikační činnost

V roce 2014 byly ACO redakčně připraveny a poté vydány v následujících řadách tyto publikace:

Mimo edice:

M. Bém–J. Peška (eds.): Ročenka 2013, Olomouc 2014. ISBN 978–80–86989–26–

- 6.** Ročenka má 304 strany, kromě statí o činnosti organizace v roce 2013 obsahuje 11 odborných článků vycházejících z činnosti a výzkumů ACO a 3 články z konzervátorského workshopu pořádaného na začátku roku 2014. V Ročence je více než 180 č/b a barevných obrázků včetně plánek a map, dále barevné grafy, ale také barevná inzercí knih vydávaných ACO a prezentace webové stránky ACO.

Periodika:

- V roce 2014 vyšlo další číslo **Interdisciplinaria Archaeologica – Natural Sciences in Archaeology (IANSA)**, ročník V/1 – mezinárodního odborného časopisu v oblasti

mezioborové spolupráce přírodních věd a archeologie (spolupráce FF a PřF UP Olomouc, LAPE PřF JČU České Budějovice, NPÚ Praha, ČZU Praha, Univerzita Ostrava); pro vydávání byl vytvořen a v činnosti pokračuje externí tvůrčí tým (výkonný redaktor, jazykový korektor, grafická úprava, předtisková příprava a tisk, webmaster) a redakční rada časopisu (členy RR jsou J. Peška, L. Šín) a provedeno organizační a finanční zajištění edičního projektu. Časopis je nově řazený do ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY. Průběžně se v roce 2014 pokračovalo na přípravě dalšího čísla – V/2, které vyjde na začátku roku 2015.

Publikační činnost zaměstnanců ACO – viz v kapitole 2.3.

1.1.8.4. Výstavní činnost

Pořádání výstav, jakožto specifické formy prezentace výsledků činnosti archeologické instituce, nepatří v případě Archeologického centra Olomouc k jeho stěžejním činnostem, neboť k tomuto účelu nemá vlastní výstavní prostory a spolupráce s muzei a galeriemi je závislá zejména na jejich výstavním plánu. V roce 2014 přesto ACO pořádalo nebo se účastnilo pořádání těchto výstav:

- Detektory v archeologii. Jak pomáhat a neublížit. Muzeum Komenského v Přerově. Spoluúčast při realizaci výstavy (11. 2.–1. 6. 2014). (Bém, M.; Kalábek, M.)
- ACO v roce 2014 spolupořádalo putovní výstavu nálezů získaných při terénních akcích tohoto programu, a to pod názvem „Po stopách starých cest“. Výstava byla na podzim r. 2014 ve Víkřovicích, jejichž Muzeum silnic bylo spolu s Centrem dopravního výzkumu Brno a NPÚ, ú.o.p. Olomouc, dalším organizátorem.

1.1.8.5. Přednášková činnost

1.1.8.5.1. Autorské přednášky zaměstnanců ACO

- přednáška „Morava na konci eneolitu“ prezentace knihy a přednáška pro VMSO, 27. 2. 2014, J. Peška
- přednáška pro veřejnost: „Archeologie Moravské brány a Hranicka“, muzeum Hranice na Moravě, 16. 12. 2014, J. Peška
- Přednáška pro veřejnost „Archeologie obce Velký Týnec, Vsisko, Čechovice“, Čechovice 8. 2. 2014 (Vránová, V., Vrána, J.).
- Přednáška pro Klub seniorů v Bělčovicích „Tepenec – pravěké hradisko a středověký hrad“, Bělčovice 20. 5. 2014 (Vránová, V., Vrána, J.).
- Přednáška „Archeologie v Olomouci“ pro žáky ZŠ Demlova, Olomouc 23. 9. 2014 (Kalábek, M.).
- Přednáška ve Vědecké knihovně v Olomouci „Jívová – Tepenec – Pravěké hradisko a Karlův hrad“, Olomouc 21. 10. 2014 (Vránová, V., Vrána, J.).
- Výběrová přednáška „Struktura osídlení v období popelnicových polí na střední Moravě“, Palackého univerzita v Olomouci (6. 11. 2014) (Vránová, V.).

1.1.8.5.2. Přednášky autorské přednesené za celostátní nebo mezinárodní účasti:

- Výběrová přednáška „Struktura osídlení popelnicových polí na střední Moravě“ na Univerzitě Komenského v Bratislavě, 26. 2. 2014 (Vránová, V.).

1.1.8.6. Propagace ACO prostřednictvím internetu

- www.ac-olomouc.cz – vlastní stránka ACO. Počet přístupů v roce 2014 nebyl sledován, neboť se jedná o placenou službu, která nebyla z důvodů zbytnosti předplacena a ani do budoucna se s tím nepočítá; (Bém, Pešková)

1.1.8.7. Spolupráce s médii

- Řada rozhovorů (televize, rozhlas, deníky a časopisy) a televizních šotů k tematice organizace APP, ZAV v regionu, výsledkům výzkumů, organizace a zabezpečení ZAV, D 1, R 55, R 49 a dalších lokalitách, laboratorní ošetřování materiálu apod.
- Vávrovice – den otevřených dveří, tisková konference a prezentace nálezů ze ZAV při položení základního kamene k novému provozu podniku Opavia, 4. 7. 2014.
- Slezské zemské muzeum Opava – vernisáž výstavy „Poklady našich muzeí“, 4.7., Opava.

1.1.10. Základní charakteristika roku

Výrazná pozitiva

- Zachování statu quo organizační formy ACO jako PO kraje.
- Dokončení dvou a úspěšná realizace další etapy prací na jednom významném projektu (NAKI, ESF OP VK, „Preventivní archeologie“).
- Zlepšený hospodářský výsledek organizace.
- Realizace investičního záměru klimatizace objektu.

Výrazná negativa

- Nedostatečná výše příspěvku zřizovatele.
- Nepodpoření projektu „Preventivní archeologie“ ze strany zřizovatele.
- Nedostatečná podpora publikačních aktivit zřizovatelem
- Neřešení svízelné situace kolem nedostatku depozitárních prostor v muzeích kraje, kam by bylo možné zpracovaný materiál předisponovat.

1.2. Ekonomika ACO v roce 2014

Přehled o zaměstnancích ACO v roce 2014

Průměrný přepočtený počet zaměstnanců (ve osobách)	17,77
Mzdy bez ostatních osob. nákladů a náhrad za nemoc (v tis. Kč)	4.415,43
Ostatní osobní náklady (v tis. Kč)	675,93
Náhrady mzda za dočasnou pracovní neschopnost (v tis. Kč)	3,08
% nemocnosti	2,25
Průměrná měsíční mzda (v Kč)	20.706,39

Základní údaje o hospodaření ACO v roce 2014

ACO v roce 2014 hospodařilo s celkovou částkou 17.502,82 tis. Kč. Doplnková činnost byla realizována v minimálním rozsahu, podílela se pouze 0,01% na celkovém hospodaření ACO v roce 2014. Hospodaření ACO za rok 2014 skončilo zlepšeným výsledkem hospodaření ve výši 118,26 tis. Kč.

	Hlavní činnost	Doplňková činnost	Celkem
Náklady (v tis. Kč)	17.382,74	1,81	17.384,55
Výnosy (v tis. Kč)	17.500,96	1,86	17.502,82
Výsledek hospodaření (v tis. Kč)	118,22	0,04	118,26

Celkové náklady v roce 2014 dosáhly výše 17.384,55 tis. Kč. Náklady z činnosti dosáhly výše 17.381,23 tis. Kč (tj. 99,99 % z celkových nákladů) a finanční náklady 1,51 tis. Kč (tj. 0,01 % z celkových nákladů). Nejvýznamnějšími položkami v oblasti nákladů jsou náklady na služby (tj. 42,66 % z celkových nákladů) a mzdové náklady, vč. zákonných odvodů (tj. 38,91 % z celkových nákladů).

Celkové výnosy za rok 2014 dosáhly výše 17.502,82 tis. Na výnosech ACO se podílí z 80,05 % výnosy z činnosti a z 19,95 % výnosy z transferu. Nejvýznamnější položkou v oblasti výnosů jsou výnosy z prodeje služeb, konkrétně výnosy z realizovaných archeologických výzkumů a dohledů. V oblasti transferových výnosů jsou nejvýznamnější přijaté příspěvky z rozpočtu Olomouckého kraje (příspěvky na provoz, odpisy, účelově určené příspěvky a ostatní) a ze státního rozpočtu.

Příspěvek na provoz (v tis. Kč)	1.127,00
Příspěvek na provoz – odpisy (v tis. Kč)	1.264,86
Příspěvek na záchranný archeologický výzkum (v tis. Kč)	185,00
Příspěvky z Olomouckého kraje celkem	2.576,86

ACO byly v roce 2014 poskytnuty prostředky z Evropského sociálního fondu na realizaci projektu reg. číslo CZ.1.07/2.4.00/17.0056 s názvem „Partnerství ve výzkumu a prezentaci archeologického kulturního dědictví“, dále prostředky z Ministerstva kultury České republiky na řešení projektu NAKI – Výzkum historických cest v oblasti severozápadní Moravy a východních Čech a Ministerstva práce a sociálních věcí – Úřadu práce ČR, krajské pobočky v Olomouci za účelem vyhrazení společensky účelného pracovního místa v rámci projektu registrační č. CZ.1.04/2.1.00/70.00066 s názvem „Odborné praxe pro mladé do 30 let v Olomouckém kraji“.

Ministerstvo práce a sociálních věcí – Úřad práce (v tis. Kč)	160,56
Ministerstvo kultury (v tis. Kč)	374,25
Evropský sociální fond (v tis. Kč)	380,80
Transfery z jiných institucí celkem	915,61

Olomoucký krajem byly ACO pro rok 2014 stanoveny tyto závazné ukazatele:

Limit mzdových prostředků (v tis. Kč)	5.280,00
Limit prostředků na odpisy (v tis. Kč)	1.281,00
Odvod z investičního fondu (v tis. Kč)	961,00

Olomouckým krajem nebyly ACO pro rok 2014 poskytnuty žádné investiční příspěvky. ACO v roce 2014 hospodařilo také s fondy:

Fond	Stav k 1.1.2014	Tvorba	Čerpání	Stav k 31.12.2014
Fond odměn	102,21	0,00	0,00	102,21
FKSP	87,80	43,79	68,62	62,97
Rezervní fond	555,56	0,00	258,54	297,02
Investiční fond	973,71	1.292,96	1.596,25	670,42
Celkem	1.719,28			1.132,61

Fond odměn nebyl v roce 2014 tvořen ani čerpán a jeho konečný zůstatek k 31. 12. 2014 je shodný s počátečním stavem k 1. 1. 2014, tj. 102,21 tis. Kč.

Počáteční stav FKSP k 1. 1. 2014 byl 87,80 tis. Kč. V průběhu roku byl tvořen přidělem ve výši 1 % z ročního objemu nákladů zúčtovaných na mzdy, náhrady mzdy a odměny souladu s § 2 vyhlášky č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb, v platném znění. Z FKSP byl v roce 2014 poskytnut příspěvek na stravování, příspěvek na rekreaci a byla provedena oprava čerpání FKSP z roku 2013. Konečný zůstatek FKSP k 31. 12. 2014 je 62,97 tis. Kč.

Počáteční stav Rezervního fondu k 1. 1. 2014 byl 555,56 tis. Kč. Rezervní fond v roce 2014 nebyl tvořen. Rezervní fond byl v roce 2014 použit k úhradě ztráty z minulých let, a dále na zabezpečení dalšího rozvoje činnosti ACO, konkrétně pořízení 3 ks PC sestav pro rozšíření kapacit a zvýšení kvality zpracovávání dat.

Počáteční stav Investičního fondu k 1. 1. 2014 byl ve výši 973,71 tis. Kč. Investiční fond byl v roce 2014 tvořen ve výši účetních odpisů zúčtovaných do nákladů a výnosů z prodeje dlouhodobého hmotného majetku (prodej maringotky). Investiční fond byl v roce 2014 použit na odvody zřizovateli a dále na technické zhodnocení budovy ACO U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc (klimatizace a bezpečnostní folie na zabezpečení skel předního a zadního vchodu). Konečný zůstatek investičního fondu k 31. 12. 2014 je 670,42 Kč.

1.2.1. Údaje o kontrolách

V roce 2014 byly provedeny tyto kontroly vnějšími subjekty:

- *Krajský úřad Olomouckého kraje (sp. zn.: KÚOK/17831/2014/KŘ–K/7150)* – cílem kontroly bylo dodržování obecně závazných právních předpisů, přidělených příspěvků a účelovost finančních prostředků poskytnutých za období od 1. 1. 2011 do 31. 12. 2013. Zjištěné nedostatky byly odstraněny. Z kontroly nebyl stanoven žádný odvod.
- *Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR, regionální pobočkou Ostrava, pobočka pro Moravskoslezský, Olomoucký a Zlínský kraj (č.j.: K–89/702/2014)* – předmětem kontroly bylo projednání závad a rozdílů zjištěných při provedené kontrole plateb pojistného na veřejné zdravotní pojištění a dodržování ostatních povinností plátce pojistného za období 9/2010 až 4/2014. Výsledkem kontroly bylo zjištění o přeplatku, který byl plátcí vrácen na bankovní účet.

V roce 2014 byla provedena administrativní kontrola Zdravotní pojišťovnou ministerstva vnitra České republiky a Českou průmyslovou zdravotní pojišťovnou. Z obou kontrol bylo vyměřeno penále v celkové výši 875,00 Kč, které bylo neprodleně uhrazeno.

1.3. Organizační a personální struktura

V roce 2014 pracovali u Archeologického centra Olomouc, příspěvkové organizace – v níže uvedené organizační a personální struktuře – následující zaměstnanci:

Statutární zástupce:

Ředitel ACO PhDr. Jaroslav Peška, Ph.D.

Oddělení ekonomiky a provozu:

Účetní Libuše Pospíšilová Dosoudilová, DPČ
Asistenka, personal., pokladní Silvie Šimková

Oddělení terénního výzkumu:

Vedoucí, archeolog Mgr. Marek Kalábek
Archeolog Mgr. Miroslav Daňhel
Archeolog Mgr. Arkadiusz Tajer
Archeolog Mgr. Jakub Vrána
Archeolog Mgr. Vendula Vránová, Ph.D. – od 1.5.2014
zástupkyně ředitele
Archeolog–antropolog Mgr. Lukáš Šín, Ph.D.
Archeolog, podpora z ÚP Mgr. Martina Kršková, od 7.4.2014
Technik, ref. hospodář. správy Bc. Martin Paulus
Technik, referent. BOZP+PO Ing. Mojmír Vančura
Technik Bc. Eva Schimerová, 0,5 úvazku
Technik Bc. Jana Šínová, 0,5 úvazku

Oddělení konzervace a dokumentace:

Vedoucí – technik Mojmír Bém – do 30.4.2014 zástupce ředitele
Konzervátorka Bc. Barbora Zapletalová (nástup po RD 29.10.2014),
Veronika Šmatláková do 28.10.2014 na RD
Konzervátorka Helena Šubová
konzervátorka Bc. Eva Schimerová, 0,5 úvazku
konzervátorka Bc. Jana Šínová, 0,5 úvazku
Technik, ref. majetku, dopravy, IT Pavel Grenar
Dokumentaristka Antonie Pešková

Zaměstnanci terénní archeologické základny – Veselíčko:

správce a údržbář Tomáš Bernhauer, dodavatelsky

Dodavatelsky byly zajištěny práce těchto profesí:

Právník JUDr. Petr Kyselák, Mgr. Vendula Majorová
BOZP, PO Ing. Jiří Klimíček
ekonomika Ing. Lubomír Švec – účetní kancelář

2. Z ČINNOSTI ARCHEOLOGICKÉHO CENTRA OLOMOUC, PŘÍSPĚVKOVÉ ORGANIZACE

2.1. Archeologické záchranné akce zahájené v roce 2014 nebo pokračující z roku 2013

Na začátku každého kalendářního roku je v archeologické organizaci vykonávána řada činností v terénu, které přecházejí z roku na rok. Také problematika terénních akcí a odborných dohledů hrazených v režii organizace je stále více sledována, a proto se nutně musela odrazit i v soupisu jako samostatná část.

2.1.1. Uskutečněné záchranné archeologické výzkumy (pozitivní terénní akce)

Jednotlivé akce jsou v následujícím přehledu uvedeny v předem zvolené struktuře a grafickém vyjádření: (přír. č. akce – interní čís. úkolu – doba konání – lokalita, trať – druh akce – popis akce – vedoucí výzkumu).

12/2012 – 12473 – Osek nad Bečvou 2, „Nademlýní“ (březen – listopad 2014). Pokračování a dokončení archeologického výzkumu na stavbě D1, stavba 137.0, Přerov – Lipník nad Bečvou. Výzkumem bylo odkryto dalších 49 (z celkového počtu 217 objektů) archeologických objektů datovaných do eneolitického období kanelované keramiky, starší doby bronzové a lužické a slezské fáze kultury lužických popelnicových polí. Kultuře s kanelovanou keramikou lze přiřadit hliník. Z lokality pochází i ojedinělý kostrový hrob ze starší doby bronzové (kultura nitranská?). V jámě byla uložena žena a druhotně v jejím zásypu i těla dvou dětí. Pohřeb doprovázely keramické nádoby (mísa, džbánky, dva hrnky, pohárek, dvě bronzové jehlice), bronzová jehlice a jantarové korálky. Hrob patrně souvisí s epišňurovým osídlením na nedaleké lokalitě Osek nad Bečvou 1. Mezi stavbou odkrytými objekty lužické kultury se objevují zásobní jámy a sloupové jamky, které tvoří v několika případech pravidelné struktury – stopy nadzemních staveb. Dále se podařilo identifikovat zbytky ohrad pro hospodářská zvířata (kruhové žlábký) a v návaznosti na ně i přístupové cesty k nedalekému potoku či na pastvu (Tajer, A.).

02/2013 – 12473 – Trnávka 4, trať „Díly“. Výzkum byl vyvolán výstavbou dálnice D 1 – stavba 0137, na této lokalitě výzkum byl zahájen již v roce 2013 pod vedením Bc. M. Pauluse. Během výzkumu v měsících červnu až září v roce 2014 byly prozkoumány sídlištní objekty číslo 57–155. Většinu objektů není možné datovat, dle nálezů z výplní několika objektů lze soudit, že tato lokalita byla osídlena ve starší době bronzové; dále zde byly také zjištěny dva kostrové pohřby z období eneolitu (KZP), (červenec–září Vrána, J., v červnu také Tajer, A.) Součástí záchranného výzkumu byl i terénní antropologický výzkum antropologa ACO Mgr. Lukáše Šína.

03/2013 – 12473 – Bohuslávky 1, „Padělky“ (březen – listopad 2014). Archeologický výzkum na stavbě D1, stavba 0137 Přerov – Lipník nad Bečvou. Při skrývce na stavbě dálnice se u obce Bohuslávky podařilo zachytit pokračování lokality zkoumané již v roce 1997. Zkoumaná plocha má tvar nepravidelného obdélníku o rozměrech 500×80 m, který se svažuje směrem na východ k říčce Trnávce.

Celkem se zde podařilo ve druhé výzkumné sezoně prozkoumat 668 archeologických objektů (z celkem 1 178 objektů). Většina z nich však neobsahovala žádný datační materiál. Keramický materiál je tvořen zlomky a částmi nádob kultury s lineární keramikou. Materiál je špatně vypálený, světle šedý až cihlově červený. Občas se objeví i notová značka. Dále se objevuje štípaná industrie zastoupená čepelkami a broušená industrie ve formě zlomků seker, sekeromlatů a zrnaterek.

Z objektů jsou zde zastoupeny hliníky, pece, žlábků a sloupové jamky. Větší část jamek tvoří půdorysy 31 dlouhých domů. Největší stavbu tvoří 35 sloupových jamek s orientací S – J (*Paulus, M.*).

09/2013 – 12473 – Trnávka 6, „Díly za humny“. Archeologický výzkum na stavbě D 1, stavba 0137, začal v roce 2013 pod vedením Mgr. A. Tajera. Výzkum pokračoval v červnu a červenci roku 2014. Práce se soustředily na výzkum hlinitých vrstev pomocí sondáží (sondy 1 až 4); vrstvy patrně vznikly ve svažitém terénu erozními procesy (*Vrána, J.*).

71/2013 – 12473 – Radvanice, „Na Vinohradech“. Výzkum byl vyvolán výstavbou dálnice D 1 – stavba 0137; na této lokalitě výzkum byl již zahájen v roce 2013 pod vedením Mgr. A. Tajera. Během výzkumu v měsících březnu až červnu v roce 2014 byly prozkoumány sídlištní objekty číslo 27–68. Většinu objektů není možné datovat, dle nálezů z výplní několika objektů lze soudit, že tato lokalita byla osídlena v období eneolitu a v raném středověku, dále zde byl zjištěn částečně dochovaný jeden kostrový pohřeb z raného středověku (*Vrána, J.*). Součástí záchranného výzkumu byl i terénní antropologický výzkum antropologa ACO Mgr. Lukáše Šína.

01/2014 – 12698 – Křelov – Bruchotín, „Grundy“. Při dohledu na akci „Kanalizace a ČOV v obci Křelov – Bruchotín“ byl nalezen a prozkoumán kostrový hrob muže. Dle uložení a při absenci nálezů je datován pravděpodobně do raně novověkého období (*Vránová, V.*). Součástí záchranného výzkumu byl i terénní antropologický výzkum antropologa ACO Mgr. Lukáše Šína.

03/2014 – 12783 – Tršice, intravilán. Výzkum byl vyvolán stavbou nové kanalizace včetně výstavby čističky odpadních vod a realizován formou dohledu během měsíců ledna až září roku 2014. Výkop kanalizace v blízkosti farního kostela částečně narušil 6 kostrových pohřbů, které byly zdokumentovány, zaměřeny pomocí přístroje GPS a následně podrobeny antropologické analýze (*Vrána, J.*).

04/2014 – 12783 – Nezamyslice, zámek. Výzkum byl vyvolán stavební akcí usilující o odvlhčení zdiva zámku; během výzkumu proběhla dokumentace realizovaných výkopů a odkrytého zdiva novověkého původu, výzkum probíhal během měsíců března až září (*Vrána, J.*).

05/2014 – 12778 – Medlov, intravilán, VI. etapa výstavby kanalizace. Na již známém sídlišti byly zdokumentovány tři profily narušených zásobnic z období halštatu (*Kalábek, M.*).

06/2014 – 12021 – Količín 1. V průběhu dubna až července roku 2014 probíhaly záchranné výzkumy, které se soustředily na odkryvy přeložek předcházejících pokračování

výstavby rychlostní silnice R 49 (lokality Količín 1, Pravčice 2, Pravčice 4, Třebětice 1, Třebětice 2). Největší objem prací si vyžádal právě výzkum Količín 1. Jedná se o nově nalezenou polykulturní lokalitu nacházející se přímo v nivě mezi Rusavou a Rymickým potokem (původní koryto tvořilo hranici osad). Při skrývkách byla identifikována horní hranice kulturní vrstvy a tato byla následně zkoumána snižováním mechanických vrstev ve čtvrcích. Mocnost kulturní vrstvy kolísala mezi 0,2–0,3 m. Celkově byla prozkoumána plocha 779 m². Úroveň spodní vody se shodovala s dolní hranicí vrstvy.

Zachyceno bylo 14 objektů – kůlových jamek a plošných koncentrací kamenů, zejména oblázků a valounů. Chronologický vývoj lokality pokrývá eneolit a počátek doby bronzové, kdy se zde vystřídaly kultura bádenská, zvoncovitých pohárů a nitranská. Keramický materiál má velmi zlomkovitý a omšelý charakter. Překvapením byl nález zlatého plíšku zdobeného vybiženými liniemi související s KZP (srovnej stejné ozdoby z nedalekého pohřebiště Hulín–Pravčice 2) (*Daňhel, M.*).

08/2014 – 12021 – Třebětice 1 – odkryvy přeložek předcházejících pokračování výstavby rychlostní silnice R 49. V dubnu roku 2014 proběhl drobný výzkum tří nedatovaných žlabů (*Daňhel, M.*).

09/2014 – 12021 – Třebětice 2 – odkryvy přeložek předcházejících pokračování výstavby rychlostní silnice R 49. Výzkum pěti nedatovaných rozlehlých objektů mísovitého tvaru. Jedinou východiskem pro časové zařazení zůstává prozatím týlový fragment broušené kamenné sekery nalezený při začišťování plochy (*Daňhel, M.*).

10/2014 – 12776 – Mohelnice–Újezd, akce: „Cyklostezka Mohelnice – Loštice, Žádlovice“, místní část Žádlovice; odkryto 15 archeologických sídlištních objektů datovaných do mladší doby bronzové a kulturní vrstva s nálezy z období mladší doby bronzové a laténu (*Vránová, V.*).

12/2014 – 12021 – Pravčice 2, trať „Losky“. V květnu 2014 bylo v pásu skrývky pro přeložku produktovodu prozkoumáno 11 objektů, z nich pouze mělká oválná sídlištní jáma poskytla střepy kultury s lineární keramikou. Plocha výzkumu byla situována na hraně terénní terasy severně hlavního výzkumu plochy Pravčice 2 (2009–2010). (*Daňhel, M.*). Součástí záchranného výzkumu byl i terénní antropologický výzkum antropologa ACO Mgr. Lukáše Šína.

13/2014 – 12805 – Senice na Hané. Při dohledu nad výkopem elektrického vedení kolem hřbitova byl v květnu roku 2014 odhalen a zdokumentován profil staré cesty (*Kalábek, M.*).

14/2014 – 12814 – Plinkout. Při dohledu na skrývce polní cesty C18 byl nalezen půdorys šachty starého dolu datovaného od pozdního středověku do novověku. Následný výzkum v červnu 2014 prozkoumal část zásypu do hloubky 1,6–4 m (*Kršková, M.*).

17/2014 – 12021 – Pravčice 4, „Šeblínek“. Při sondážích v místě liniové skrývky pro přeložku vodovodu podél silnice do Količina byla nedaleko východního okraje Pravčic identifikována kulturní vrstva s nálezy halštatské keramiky. Výzkum proběhl v červnu až

červenci 2014 formou snižování po mechanických vrstvách ve čtvercích, kdy bylo odkryto 192 m² plochy. Výjimečnou situaci představoval jediný zahluubený objekt, kterým byla studna ve formě válcového výkopu o průměru 0,8 m zapuštěného 1,35 m pod úroveň spodní vody. Na jejím odkryvu a vyhodnocování se podíleli specialisté několika přírodovědných disciplín. Již předběžné výsledky přináší bohaté spektrum informací pro poznání přírodního prostředí ve starší době železné (*Daňhel, M.*).

18/2014 – 60030 – Moravský Beroun, městský park. Náhodný nález učiněný v červnu roku 2014. Při jízdě traktoru se v parku propadla zemina a takto byl částečně odkryt relikť důlního díla, proběhla zběžná dokumentace a zaměření místa nálezu pomocí přístroje GPS (*Vrána, J.*).

20/2014 – 12857 – Dubicko, „Na Tvrzi“. Stavbou řadových domů bylo odkryto 5 archeologických sídlištních objektů datovaných do pozdní doby bronzové (*Vránová, V.*).

22/2014 – 12786, 12787, 12788, 12789 – Lobodice, intravilán, plynofikace obce, REKO MS 1–4. V centru obce byl v září 2014 zdokumentován sídlištní objekt ze 13. století (*Kalábek, M.*).

23/2014 – 12836 – Senice na Hané, obec, rekonstrukce silnice. Díky odkryvům bylo v září 2014 objeveno na křižovatce ulic Sokolská a Žižkov dosud neznámé pohřebiště z počátku doby bronzové. V pěti kostrových hrobech byly nalezeny pozůstatky výbavy přiřazené nitranské kultuře. Mezi hroby vystupuje výbava ženského hrobu H3 s minimálně pěti stovkami kostěných korálků, fajánsovým korálkem, dvěma kostěnými šidly, štipanou industrií a ozdobami z mědi. V dalších hrobech byla zaznamenána i keramická nádoba, další kostěná a štipaná industrie a měděné jehlice. Pohřebiště bylo narušeno v novověku neupřesněnou činností. S tím souvisí nálezy lidských kostí a hrobové výbavy v novověké vrstvě ležící západně od pohřebiště (*Kalábek, M.*). Součástí záchranného výzkumu byl i terénní antropologický výzkum antropologa ACO Mgr. Lukáše Šína.

24/2014 – 12839 – Hněvotín, intravilán, č.p. 225. V říjnu 2014 byl ve výkopu pro kanalizační vpust' dokumentován novověký objekt (zaplněný úvoz?) s nejméně třemi koňskými skelety (*Daňhel, M.*).

25/2014 – 12862 – Babice, „Na kopci“. Během stavební akce: „Polní cesta C18 a cestní příkop CP8“ byl na řezu příkopu objeven a zdokumentován jeden archeologický objekt, bohužel bez nálezů (*Vránová, V.*).

26/2014 – 18886 – Hlinsko, „Podhůra“. V areálu pravěkého hradiska se uskutečnila drobná sondáž v rámci akce: „Hlinsko – Podhůra – mapovací geologické vrty na pozemku parc.č. 575/1“. Ve výkopech sond bylo nalezeno několik atypických zlomků keramiky (*Vránová, V.*).

27/2014 – 12887 – Ústín, cyklostezka. V listopadu 2014 byly skryvkou cyklostezky narušeny dvě zásobní jámy datované do doby římské (*Šín, L.*).

29/2014 – 70002 – Králová, extravilán. V listopadu 2014 proběhl v rámci programu NAKI č. DF11P01OVV029 drobný archeologický a detektorový průzkum. Na místě starého úvozu na pozemku p.č. 443 byla položena sonda. Získané nálezy jsou datovány do novověku (*Vrána, J., Kalábek, M.*).

30/2014 – 70002 – Pohledy, extravilán. V listopadu 2014 proběhl v rámci programu NAKI č. DF11P01OVV029 drobný archeologický a detektorový průzkum. Na pozemku p.č. 565/2 byly položeny sondy 1 až 3, zjištěné archeologické situace byly následně zdokumentovány. V okolí sondy byl proveden průzkum za pomoci detektoru kovů. Výzkum přinesl nálezy datované do novověku (*Vrána, J., Kalábek, M.*).

31/2014 – 12836 – Luběnice, intravilán, kanalizace obce. V listopadu 2014 byly nedaleko obecního úřadu zdokumentovány čtyři sídlištní objekty bez datovacího materiálu (*Kalábek, M.*).

32/2014 – 12846 – Ústín, intravilán. Odkanalizování a čištění odpadních vod obcí Těšetice a Ústín. V listopadu 2014 byla nedaleko obecního úřadu zdokumentována středověká zásobní jáma (*Kalábek, M.*).

33/2014 – 12895 – Žerotín, intravilán. Při pravidelných dohledech výkopů kanalizace byly v listopadu a prosinci 2014 dokumentovány zahluubené objekty. Pod celou jižní částí obce zjištěny doklady osídlení z doby halštatské, laténské a středověku (*Daňhel, M.*).

34/2014 – 12905 – Strukov, intravilán. V prosinci 2014 bylo ve stěnách výkopů kanalizace zdokumentováno 5 laténských jam (*Daňhel, M.*).

35/2014 – 12898 – Velká Bystřice, EGT. V listopadu a prosinci 2014 bylo objeveno jordanovské sídliště při skryvkách areálu EGT na jižním okraji města. Detektorový průzkum probíhající souběžně se skryvkami zaznamenal novověké nálezy a mezi nimi i pozůstatky leteckých bojů z prosince 1944. Samotné jordanovské sídliště bylo prozkoumáno až v lednu 2015 (*Kalábek, M.*).

Leden – duben 2014 – antropolog ACO Mgr. Lukáš Šín prováděl terénní antropologický výzkum v rámci archeologického výzkumu partnerské organizace – NPÚ Ostrava v Opavě Vávrovicích včetně vypracování závěrečné antropologické zprávy.

Srpen, listopad–prosinec 2014 – antropolog ACO Mgr. Lukáš Šín prováděl terénní antropologický výzkum v rámci archeologického výzkumu partnerské organizace – NPÚ Ostrava v kostele sv. Ducha v Opavě včetně vypracování závěrečné antropologické zprávy.

Seznam přírůstkových čísel archeologických akcí uskutečněných výlučně ACO v roce 2014 obsahuje **30** výše uvedených položek (př.č. 12/2012; 2,3,9,71/2013; 1,2–6,8–10,12–14,17,18,20,22–35/2014), další **2** detektorové výzkumy v rámci projektu 7002 – 29,30/2014 a **2** antropologické terénní výzkumy pro jinou organizaci. Přírůstkové číslo 28/2014 bylo stornováno, výzkum se neuskutečnil.

2.1.2. Odborné archeologické dohledy, jejichž náklady byly hrazeny investory

Akce jsou zaznamenány v chronologickém pořadí podle toho, kdy došlo k prvotnímu kontaktu s investorem, a záznamy mají následující strukturu: *pořadové číslo – stručná charakteristika akce, na níž byl uskutečněn v roce 2014 odborný archeologický dohled:*

1. Olomouc (12752), Rekonstrukce želez. stanice. Olomouc, leden–březen 2014 (Daňhel, M.)
2. Topolany (12777), Třešňová – pokládka kabelu NN, 05/2014 (Daňhel, M.)
3. Šternberk (12808), komunikace U Horní brány (ul. Masarykova a Kramplova), srpen 2014, archeologický dohled (Daňhel, M.)
4. Úsov (12853), Revitalizace centra města Úsova – červenec–srpen 2014 (Daňhel, M.)
5. Úsov (12853), silnice II/444 průtah – červenec–srpen 2014 (Daňhel, M.)
6. Nová Hradečná (12873), Revitalizace obce Nová Hradečná – rozšíření veřejného osvětlení – červenec 2014, archeologický dohled (Daňhel, M.)
7. Uničov (12879), IV–12–8007267, Uničov, Černý components s.r.o. – září 2014 (Daňhel, M.)
8. Horka nad Moravou (12892), UČS II – ul. Skrbeňská – stavební úpravy chodníku, říjen 2014, archeologický dohled (Daňhel, M.)
9. Bukovany (12896), Revitalizace centrální části obce Bukovany, říjen–listopad 2014 (Daňhel, M.)
10. Dlouhá Loučka (12831), výstavba „Polní cesta C18“ (Kalábek, M.)
11. Grygov (12813), realizace protipovodňových opatření na katastru obce (Kalábek, M.)
12. Holubice – Hrochov (12841), výstavba silnice III/3735 (Kalábek, M.)
13. Lípy (12870), obec, stavební úprava – NNk, NNv (Kalábek, M.)
14. Litovel (12893), REKO RS Litovel–Pavlovka, archem. dohled (Kalábek, M.)
15. Olomouc – Černovír (12764), RD – Malé Vlčiny, inženýr. sítě (Kalábek, M.)
16. Olomouc – Holice (12801), Park Centra vzdělání a vědy (Kalábek, M.)
17. Olomouc – Nemilany (12802), ulice Kopretinová, Hejzner – nové NNk (Kalábek, M.)
18. Olomouc – Neředín (12864), Aplikační centrum BALUO (Kalábek, M.)
19. Olomouc – Slavonín (12804), 2 bytové domy vč. infrastruktury (Kalábek, M.)
20. Olomouc – Slavonín (12872), Horní lán – komerční a bytová výstavba – III. etapa (objekt H), archeologický dohled (Kalábek, M.)
21. Olomouc (12811), Rezidenční park Švýcarská, archeologický dohled (Kalábek, M.)
22. Olomouc (12859), skladovací hala Vivaco s.r.o., archeologický dohled (Kalábek, M.)
23. Pivín (12838), III/36719 Pivín – rekonstrukce silnice, archeologický dohled (Kalábek, M.)
24. Pňovice (12685), Rekonstrukce komunikace II/446, I. etapa (Kalábek, M.)
25. Samotíšky (12899), MŠ ECO Samotíšky, 1x 20 dětí–čistiřna odpadních vod (Kalábek, M.)
26. Senice na Hané (12816), Úprava komunikace U školky, archeologický dohled (Kalábek, M.)
27. Těšetice (12897), přeložka NNk, archeologický dohled (Kalábek, M.)
28. Výšovice (12840), II/433 a III/36711 Výšovice – průtah, archeologický dohled (Kalábek, M.)
29. Dolany, (12812) REKO STL III. část – Toveřská, archeolog. dohled (Šín, L.)
30. Hnojice – rekonstrukce kanalizace, archeologický dohled (Šín, L.)
31. Cholina (12821), nová DTS, archeologický dohled (Šín, L.)
32. Litovel (12833), napojení místních částí Rozvadovice, Unčovice Březové, Víska a Chudobín na kanalizaci, archeologický dohled (Šín, L.)
33. Slatinice, (12855) RD, Hladný – nové NNk, archeologický dohled (Šín, L.)
34. Třeština – Stavenice (12827), kanalizace a ČOV, archeolog. dohled (Šín, L.)
35. Ústín (12887), cyklostezka C1, C2 a C4, archeologický dohled (Šín, L.)
36. Valšovský Žleb (12842), II/449, rekonstrukce silnice, archeologický dohled (Šín, L.)
37. Bystročice (12825), revitalizace veřejných prostranství v obci Bystročice (Tajer, A.)
38. Červenka, Třebízského, RD, Hnilová (12902), nové NNk (Tajer, A.)
39. Mariánské Údolí – Kosmonautů (12826), nová DTS OC_4314 (Tajer, A.)
40. Skrbeň, ulice Nádražní, Otásek (12901) – přípojka do 50m, NNk (Tajer, A.)
41. Běloutín, extravilán (12794), archeologický dohled při hloubení výkopů plynovodu – přechod přes vodní tok Luha, (Vrána, J.)
42. Dolní Újezd, místní část Skoky (12889), dohled při hloubení výkopů pro novou vodoměrnou šachtu, (Vrána, J.)
43. Jezernice, intravilán (12871), dohled při hloubení výkopů nové kanalizace (Vrána, J.)
44. Jezernice, extravilán (12890), dohled při hloubení výkopů plynového vedení, (Vrána, J.)
45. Jindřichov, intravilán (12817), dohled při hloubení výkopů nové kanalizace (Vrána, J.)
46. Jindřichov, extravilán (12843), dohled při hloubení výkopu pro elektrické vedení mezi obcemi Jindřichov a Střítež nad Ludinou, (Vrána, J.)
47. Hustopeče nad Bečvou, pískovna (12907), archeologický dohled při skrývce ornice před zahájením těžby, (Vrána, J.)
48. Hranice, ulice Běloutinská (12883), dohled při stavbě automyčky, (Vrána, J.)
49. Hranice, ulice Jaselská (12835), dohled při hloubení výkopu kanalizace, (Vrána, J.)
50. Hranice, ulice Jurikova (12861), dohled při hloubení výkopů plynového vedení, (Vrána, J.)
51. Hranice, ulice Pod Hůrkou (12867), dohled při výst. kanalizace, (Vrána, J.)
52. Hranice, ulice Pod Nemocnicí (12795), odborný archeologický dohled při hloubení výkopů plynového vedení, (Vrána, J.)
53. Hranice, ulice Pod Nemocnicí, Zborovská (12680), archeologický dohled při hloubení výkopů vodovodu, (Vrána, J.)
54. Hranice, ulice Purgešova (12718), dohled při hloubení výkopu kanalizace, (Vrána, J.)
55. Hranice, ulice Teplická (12768), dohled při hloubení výkopů plynového vedení, (Vrána, J.)
56. Hranice, zámecká zahrada (12847), archeologický dohled při rekonstrukci zámecké zahrady v Hranicích, (Vrána, J.)
57. Hranice – Velká, intravilán (12829), dohled při hloubení výkopů nové kanalizace (Vrána, J.)
58. Lipník nad Bečvou, ulice Bratrská (12823), dohled při stavbě okružní křižovatky, (Vrána, J.)
59. Lipník nad Bečvou, ulice Bratrská (12793), archeologický dohled při hloubení výkopů plynového vedení, (Vrána, J.)
60. Lipník nad Bečvou, ulice Bratrská (12791), dohled při hloubení výkopů plynových přípojek k SŠE a okolních domů, (Vrána, J.)
61. Lipník nad Bečvou, ulice Hranická (12792), dohled při hloubení výkopů plynového vedení, (Vrána, J.)

62. Lipník nad Bečvou, ulice Jezerská a M. Jana Husa (12885), dohled při hloubení výkopu pro elektrické vedení, (Vrána, J.)
63. Lipník nad Bečvou, extravilán (12848), odborný archeologický dohled při stavbě okružní křižovatky I/47 a II/437, (Vrána, J.)
64. Olomouc – Řepčín, ulice generála Píky (12756), odborný archeologický dohled při stavbě nového bytového domu, (Vrána, J.)
65. Osek nad Bečvou, intravilán (12785), dohled při hloubení výkopů plynového vedení, (Vrána, J.)
66. Prosenice, extravilán (12800), dohled při rozšíření trafostanice, (Vrána, J.)
67. Přáslavice, intravilán (12865), dohled při hloubení výkopu kanalizace, (Vrána, J.)
68. Příkazy, extravilán (12745), odborný archeologický dohled při hloubení výkopů inženýrských sítí a skladovací haly, (Vrána, J.)
69. Velká Bystřice, ulice Olomoucká (12712), dohled při hloubení výkopů inženýrských sítí a skladovací haly, včetně skryvky ornice na celém území stavby, (Vrána, J.)
70. Velký Týnec, ulice Zámecká (12849), dohled při hloubení výkopů veřejného osvětlení a nových chodníků, (Vrána, J.)
71. Šternberk (12766), PPS s.r.o, p.č. 6043, 16 RD, odborný archeologický dohled (Vránová, V.)
72. Dolní Bohdíkov (12767), malá vodní elektrárna, archeologický dohled (Vránová, V.)
73. Lutín (12769), U Parku, nové NNk, kabelové vedení NN, archeologický dohled (Vránová, V.)
74. Štěpánov (12770), VN 10, za US_OC_5090, archeologický dohled; (Vránová, V.)
75. Skrbeň (12772), rekonstrukce kanalizace Vyhnálov, archeologický dohled (Vránová, V.)
76. Mohelnice, Žadlovice (12776), cyklostezka Mohelnice – Lošice, místní část Žadlovice, archeologický dohled (Vránová, V.)
77. Grygov (12779), DTS 4065 – stáv. Úprava kVN,, NNk, NNv (Vránová, V.)
78. Chudobín (12780), REKO MS Litovel – Chudobín, 1. Část, archeologický dohled (Vránová, V.)
79. Chudobín (12781), REKO MS Litovel – Chudobín, 2. Část, archeologický dohled (Vránová, V.)
80. Chudobín (12782), REKO MS Litovel – Chudobín, 3. Část, archeologický dohled (Vránová, V.)
81. Olomouc – Lazce (12784), REKO MS Olomouc – Dlouhá, archeologický dohled (Vránová, V.)
82. Mohelnice, Loštice (12790), Zlepšení kvality vod horního povodí řeky Moravy – II. fáze, archeologický dohled (Vránová, V.)
83. Lutín (12796), rekonstrukce ulice K Sídlišti, archeolog. dohled (Vránová, V.)
84. Libivá (12797), rozšíření vodovodních řadů, archeolog. dohled (Vránová, V.)
85. Bohuňovice (12798), REKO MS Bohuňovice – Na Zahrádkách (Vránová, V.)
86. Lošov (12799), rek. DTS OC_4197 + nové NNk, archeologický dohled (Vránová, V.)
87. Loštice (12803), REKO MS Loštice – Sokolská, archeologický dohled (Vránová, V.)
88. Červenka (12806), Jiráskova, nová DTS, archeologický dohled (Vránová, V.)
89. Šternberk (12808), komunikace U Horní brány, archeologický dohled (Vránová, V.)
90. Bohuňovice, Lhotka (12809), RD Kamarád – příp. NNk (Vránová, V.)
91. Olomouc – Na Vlčinci (12810) , přeložka kabelů VN (Vránová, V.)
92. Bohuňovice (12818), REKO MS Bohuňovice – U sokolovny (Vránová, V.)
93. Bohuňovice (12819), REKO MS Bohuňovice – ul. Trusovická (Vránová, V.)
94. Mírov (12822), splašková kanalizace, archeologický dohled (Vránová, V.)
95. Moravičany (12824), polní cesty C1, C8 a C9, archeologický dohled (Vránová, V.)
96. Loštice – Sokolská (12828), výměna NNk, archeolog. dohled (Vránová, V.)
97. Náklo (12830), rekonstrukce ZŠ – přístavba, archeol. dohled (Vránová, V.)
98. Štěpánov (12835), ul. Březecká, zřízení přechodu pro chodce (Vránová, V.)
99. Zábřeh na Moravě (12837), okruž. křižovatka ul. Postřelmovská, Čsl. Armády (Vránová, V.)
100. Velký Týnec (12850), rekonstrukce a rozšíření ČOV, archeologický dohled (Vránová, V.)
101. Šternberk (12851), ul. Masarykova, přeložka VN a NN, archeologický dohled (Vránová, V.)
102. Senice na Hané (12858), Vrzala, Obec – přeložka NNv, archeologický dohled (Vránová, V.)
103. Štěpánov (12860), ul. Dolní, parkoviště, archeolog. dohled (Vránová, V.)
104. Samotičky (12863), ul. Borová, – NNv, NNk, archeologický dohled (Vránová, V.)
105. Mladějovice (12869), Divina, p.č. 141/31, NNk, archeologický dohled (Vránová, V.)
106. Šternberk (12874), REKO MS Šternberk Na Větrníku, archeologický dohled (Vránová, V.)
107. Olomouc – Holice (12876), Novostavba sklad. haly GRM (Vránová, V.)
108. Loštice (12877), úprava kanalizace v ulici Sokolská (Vránová, V.)
109. Šternberk (12878), Valíčková, RD Marxová, parc. 3831, příp. NNk (Vránová, V.)
110. Tvrdkov (12880), p.č. 235/4, Mostýnová, přípojka NN, archeologický dohled (Vránová, V.)
111. Šternberk (12881), kabelové vedení veřejného osvětlení ulice Uničovská (Vránová, V.)
112. Nový Malín (12882), k Hrabišínu, NNk, archeolog. dohled (Vránová, V.)
113. Olomouc – Holice (12888), OLMA – Inovace ve výrobě přírodních sýrů (Vránová, V.)
114. Palonín (12894), Protipovodňová a protierozní opatření (zasakovací průleh) (Vránová, V.)
115. Šternberk (12903), lokalita ulic Masarykova a Krampolova (Vránová, V.)

2.1.3. Záchranné archeologické výzkumy a s nimi související činnosti,

které byly zcela nebo zčásti provedeny ve vlastní režii organizace, případně byly kofinancovány jinou partnerskou organizací: (přír. č. akce – interní čís. úkolu – **lokalita**, trať – popis akce – *vedoucí výzkumu*)

02/2014 – 12765 – Olomouc–Nemilany, intravilán, RD č. 23 na ul. R. Chorého. Výzkum na parcele pro RD společnosti K–Stav. V březnu 2014 bylo prozkoumáno 17 sídlištních objektů datovaných do mladší doby bronzové, halštatu a laténu. Mezi objekty vynikají dvě hrnčířské pece či zemnice z laténu s početnou kolekcí charakteristické keramiky (*Kalábek, M.*).

07/2014 – 12765 – Olomouc–Nemilany, intravilán, RD Tinklových na ul. Rudolfa Chorého. Výzkumem na parcele pro stavbu rodinného domu p. Tinkla bylo v dubnu 2014 prozkoumáno 10 objektů. Mezi objekty se vyskytují zásobní jámy a sídlištní objekty ze starší a pozdní doby bronzové či novověku (vojenský okop) (*Kalábek, M.*).

11/2014 – 60031 – Olomouc – Nemilany, intravilán, RD Petrovjan na ul. Rudolfa Chorého. Výzkumem na parcele pro stavbu RD p. Petrovjana bylo v dubnu až květnu 2014 prozkoumáno 30 objektů. Mezi objekty převládají zásobní jámy a sídlištní objekty z lengyelu, starší doby bronzové, mladší a pozdní doby bronzové, latěnu a střední doby hradištní. V objektech byla nalezena početná kolekce keramiky, štipané industrie, zvířecích kostí (např. celý skelet ovce?) a skla (náramek). Část prozkoumané zemnice ze střední doby hradištní lze nejspíš dát do souvislosti s nedalekým pohřebištem v trati „Na kopci“ (*Kalábek, M.*).

15/2014 – 60032 – Olomouc–Neředín, intravilán, RD Pančocha na ul. Římská. Výzkumem na parcele pro stavbu RD p. Pančochy byla v červnu 2014 zkoumána sídlištní kulturní vrstva o velikosti pěti čtverců (2×2 m) a čtyř sond (S1–S4). Ve čtvercích dosahujících zkoumané hloubky až cca 1,4 m byly nalézány amorfní zlomky keramiky, mazanice a kostí. Nálezy korespondují se staršími zjištěními na lokalitě a jsou datovány od lengyelu po pozdní dobu římskou (*Kalábek, M.*).

16/2014 – 12820 – Olomouc–Nemilany, intravilán, RD č. 24 a 25 na ul. R. Chorého. Výzkum na parcele pro RD společnosti K–Stav. V červnu 2014 bylo prozkoumáno 7 sídlištních objektů a část kulturní vrstvy (sonda S1–S3) datovaných do mladší doby bronzové, halštatu a latěnu. Mezi objekty bylo prozkoumáno ohniště se zlomky halštatské keramiky či laténská zásobnice s kusem žernovu (*Kalábek, M.*).

19/2014 – 20465 – Hnojice, „Moštěanky“. V srpnu 2014 proběhl badatelský výzkum, který si kladl za cíl ověřit podobu a datování příkopu dosud nedatované lokality. Předcházející magnetometrická prospekce (dr. A. Northe, Martin–Luther Universität v Halle, Německo) odhalila příkop vymezující plochu 180×150 m s jedním přerušením v jihovýchodním průběhu. Příkop je z vnitřní strany sledován dvojicí žlabů v odstupu 8 a 12 m. Geofyzikální prospekce doložila i četné zahlučené objekty (lokalita má ovšem polykulturní charakter) a půdorys kúlové stavby vně příkopu. Sonda o rozměrech 30×2 m protála příkop, obě palisády a zachytila také zásobní jámu z doby bronzové. Příkop dosahoval šířky 6,3 m a v řezu měl široce vanovitý charakter s hloubkou 1,6 m od úrovně podloží. Přibližně 0,4 m nade dnem byla zaznamenána výrazná vrstva lomového kamene promíšená podložím (destrukce zdi?). Nálezy keramiky umožnily zařadit toto ohrazení do počátků kultury popelnicových polí (*Daňhel, M.*).

21/2014 – 12866 – Velká Bystřice, intravilán, RD na ulici Bratrská. Při skrytce plochy domu byl v září 2014 narušen a prozkoumán jeden mělký sídlištní objekt datovaný do středověku (*Kalábek, M.*).

20465 – Vřesovice – Vřesovská – srpen 2014 – badatelský výzkum ve spolupráci ÚAPP Brno, ACO, UPOL a Martin–Luther–Universität v Halle zaměřující se na ověření podoby a datování trojitého kruhového ohrazení. Doplněna magnetometrická prospekce východní poloviny plochy, sondou zachyceny všechny tři příkopy, přičemž dobou jejich vzniku bylo období únětické kultury. U vnitřního příkopu zachycen vstup. Nálezem dýzky doloženo kovolitectví (*Daňhel, M.*).

Celkem: záchranné archeologické výzkumy ve vlastní režii byly prováděny na **8** výše zmíněných akcích.

2.1.4. Odborné archeologické dohledy na stavbách různých investorů,

které „nepřerostly“ v záchranné archeologické výzkumy (tj. byly provedeny v režii ACO):

- Dlouhomilov (60030), č.p. 165 (parc.č. 62/1), zámková dlažba (Vránová, V.)
- Bystročice, trať Trávníky (60030), dohled při stavbě nového rodinného domu, (Vrána, J.)
- Velký Týnec, ulice Floriána Navrátila (60030), odborný archeologický dohled při stavbě nového rodinného domu, (Vrána, J.)

Celkem: dohledy ve vlastní režii byly prováděny na **3** výše zmíněných akcích

V roce 2014 bylo ACO přiděleno na tzv. Středomoravské archeologické komisi celkem **239 akcí**, přičemž celkový počet akcí, které byly v roce 2014 zahájeny nebo jimiž se pracovníci ACO jakkoliv zabývali (od čistě administrativních prací až po výzkum) činil **148 akcí**. Uzavřeno bylo **152** dohod o provedení ZAV a objednávek.

Počet dohledů a výzkumů na určitém počtu lokalit nevypovídá nic o frekvenci nutných návštěv archeologů a tedy ani o nutných nákladech na – v konečném pohledu – negativní akci.

2.2. Nálezové zprávy odevzdané v roce 2014 do archívu Archeologického ústavu AV ČR v Brně

V roce 2014 byly odevzdány do archívu ACO, investorům a do archívu nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR Brno, v.v.i., následující nálezové zprávy. Vzhledem k průběžnému číslování nálezových zpráv v archívu ACO začínají zprávy číslem 322 a končí číslem 334.

Číslo v archívu ACO	Lokalita (okres)	Trať	Časové určení nálezů (zkratky kultur užívané v databázi SAS)	Autor nálezové zprávy
322/2014	Králová (OL)	mohyla v lese Doubrava	ppole	Daňhel
323/2014	Ješov (Luká) (PV)	Starý Ješov pod alejí	vstred; novove;	Vrána
324/2014	Majetín (OL)	Náves	novove;	Vrána
325/2014	(Horní) Dlouhá Loučka (OL) Uničov – Nová Dědina (OL)	zámek	novove;pravek; ne.lin; ppole;	Kalábek
326/2014	Olomouc–Nemilany (OL)	ul. R.Chorého, Kapitulní	ne.lin;en.mm2;ne–en; en.zvo;eneoli;br.st; ppole;ha.slp;la.b–d; la.pr-w;ri.b;ri.c;rs.2; stredo;pravek; novove;	Kalábek
327/2014	Bohuňovice (OL)	Za dráhou	br.slp	Kalábek
328/2014	Medlov (OL)	intravilán	ha.slp; ppole;	Kalábek
329/2014	Charvátý (OL)	Za silnicí	br.une	Kalábek

Číslo v archívu ACO	Lokalita (okres)	Trat'	Časové určení nálezů (zkratky kultur užívané v databázi SAS)	Autor nálezové zprávy
330/2014	Senice na Hané (OL)	Nádražní	novove;	Kalábek
331/2014	Pravčice 2 (KR)	Losky	ne.lin;en.mm2; en.jor; en.kul; en.snu; eneoli; br.st;ppole;br.slp; ha.slp; laten; str-no; novove; pravek;	Tajer
332/2014	Pravčice 3 (KR)	Podsedy	ne.lin;eneoli; en.mm2; en.jor; en.zvo; en.kul; br.st; ppole; br.slp; ha.slp; laten; stredo; novove; pravek;	Tajer
333/2014	Olomouc–Nemilany (OL)	ul. Kožušanská	ne.lin;ne.vyp; en.mm2;ne-en; en.nal;en.snu; en.zvo; br.vet; br.st; br.luz; br.slp; ha.slp; ppole; la.b-d; rim; rs.hra; stredo; novove;	Kalábek
334/2014	Velká Bystřice (OL)	ul. Bratrská	pravek; stredo;	Kalábek

2.2.1. Antropologické zprávy

V roce 2014 uskutečnil **antropolog ACO – Mgr. Lukáš Šín** – terénní antropologické výzkumy s vypracováním antropologických analýz jako výsledek terénního pozorování a laboratorního zpracování nálezů u lokalit:

1. Břuchotín – Grunty (přir. čís. akce: 01/2014)
2. Dyje – autobazar (pro Jihomoravské muzeum ve Znojmě)
3. Horka nad Moravou – kostel (pro Národní památkový ústav, Olomouc)
4. Králová – mohyla (08/2013)
5. Luká – kostel sv. Jana Křtitele (pro Národní památkový ústav, Olomouc)
6. Olomouc–Nemilany (05/2010, 11/2014)
7. Olomouc–Povel – ulice Janského a Jeremiášova (pro Národní památkový ústav, Olomouc)
8. Olomouc–Slavonín (75/2013)
9. Opava – kostel sv. Ducha (pro Národní památkový ústav, Opava)
10. Opava – Vávrovice (pro Národní památkový ústav, Opava)
11. Osek nad Bečvou 1 (03/2012)
12. Slavonín – Arbesova (pro Národní památkový ústav, Olomouc)
13. Tršice (03/14)

Celkem bylo odevzdáno **26 ks** (13 NZ + 13 antropologických zpráv) rozdílného rozsahu a závažnosti. Do seznamu nejsou pojaty tzv. negativní investorské zprávy z archeologických dohledů, při nichž nebylo zjištěno narušení archeologických objektů a situací.

2.3. Bibliografie zaměstnanců ACO za rok 2014

- Daňhel, M. 2014:* Eneolitické hradisko na katastru Stavenice a Úsova. Předběžná zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v letech 2012 a 2013. In: Bém, M. – Peška, J. (eds.): Ročenka 2013, Olomouc, 87–109.
- Daňhel, M. 2014:* Archeologické lokality a nálezy na katastru Úsova, Střední Morava 37, 2014, 49–69.
- Daňhel, M. – Kalábek, M. – Paulus, M. – Šín, L. – Tajer, A. – Vrána, J. – Vránová, V.:* krátké články do Přehledu výzkumů 54 za rok 2012 o lokalitách: Bučovice, Dolany, Cetechovice, Kyjov, Medlov, Olomouc–Slavonín, Stavenice, Zdounky, Bohuňovice, Olomouc–Nemilany, Slatinky, Bohuslávky, Trnávka 6, Osek nad Bečvou, Hranice, Mladeč, Úsobrná, Babice a Kožušany.
- Kalábek, M. 2014:* Laténské osídlení Nemilan. In: Bém, M. – Peška, J. (eds.): Ročenka 2013, Olomouc, 196–215.
- Kalábek, M. – Peška, J.:* Die germanische Siedlungen in der Flur „Horní lán“ in Olomouc–Slavonín. In: Komoróczy, B. (ed.) Sociální diferenciace barbarských komunit ve světle nových hrobových, sídlištních a sběrových nálezů (Archeologie Barbarů 2011), Spisy Archeologického ústavu AV ČR v Brně 44, Brno, 251–259.
- Kalábek, M. – Peška, J. 2014:* Římané v Olomouci. In: Olomoucké návraty ke kořenům. Sborník příspěvků u příležitosti Dnů evropského dědictví, Olomouc, 3.–7. 9. 2014, 25–39.
- Kršková, M. 2014:* Sídlíště kultury s moravskou malovanou keramikou z lokality Křenovice 2 v trati „Vinice“ (okr. Přerov). In: Bém, M. – Peška, J. (eds.): Ročenka 2013, Olomouc, 64–86.
- Martínek, J. – Léta, A. – Miřijovský, J. – Šlézar, P. – Vích, D. – Kalábek, M. 2014:* Poznáváme historické cesty/Discovering historical roads, Centrum dopravního výzkumu, Brno.
- Peška, J. 2014:* A small contribution to the knowledge of Baden culture in Moravia and the present state of research. In: A. Zastawny – M. Nowak (eds.), The Baden Culture around the Western Carpathians, Proceedings of Conference, Kraków, 67–90.
- Peška, J. – Křišťuf, P. – Rytíř, L. – Švejc, O. – Hejzman, M. – Součková, K. 2014:* Moderní výzkum eneolitického mohylníku v Dřevohostickém lese na východní Moravě – prvotní dosažené výsledky. In: Bém, M. – Peška, J. (eds.): Ročenka 2013, Olomouc, 110–133.
- Peška, J. – Tajer, A. 2014:* Osek nad Bečvou 1 – epišňůrová osada ze starší doby bronzové v Moravské bráně. In: Bém, M. – Peška, J. (eds.): Ročenka 2013, Olomouc, 134–159.
- Šín, L. 2014:* Progenia mandibularis – tuberculosis – arthrosis deformans – spondylosis deformans – enthesopathia, paleopatologické ukazatele jako vodítka k interpretaci vzniku hrobového celku. In: Bém, M. – Peška, J. (eds.): Ročenka 2013, Olomouc, 246–258.
- Šín, Lukáš – Vrána, Jakub:* Charakter pohřebního ritu jako odraz událostí 19. století na střední Moravě. Český lid 101: 2: 149–169.
- Tajer, A. 2014:* Nález kamenné palice s vrubem z lokality Říkovice (okr. Přerov). In: Bém, M. – Peška, J. (eds.): Ročenka 2013, Olomouc, 160–170.
- Vrána, J. 2014:* Předběžná zpráva o zkoumané části fortifikace v Jiráskově ulici v Hranicích. In: Bém, M. – Peška, J. (eds.), Ročenka 2013, Olomouc, s. 234–245.
- Vránová, V. 2014:* Sídlíštní objekty velatické kultury z Hulína–Pravčic 2. In: Bém, M. – Peška, J. (eds.): Ročenka 2013, Olomouc 171–195.

V tisku:

- Daňhel, M.*: Keramický depot z Hulína – „U Isidorka“, Pravěk NŘ 22, v tisku.
- Kalábek, M. – Peška, J. – Svobodová-Svitavská, H. – Vaněček, Z.* v tisku: Dosavadní výsledky výzkumu krátkodobého tábora římské armády v Olomouci–Neředíně. In: H. Sedláčková (ed.): Sborník J. Tejralovi k 80. narozeninám, Brno, v tisku.
- Kalábek, M.* 2015: Archeologický výzkum staré cesty v Olomouci – Slavoníně. In: Martínek, J. (ed.): Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu II, Brno, 11–15.
- Peška, J.*: Aussergewöhnliche Funde aus der Frühbronzezeit von Hulín, Sammelband von Symposium in Levice 2005, Frankfurt a.M., v tisku.
- Peška, J. – Šrámek, F.*: Das römische kurzfristige Militärlager in Olomouc–Neředín. Sborník „Grundproblemen“ Mikulov, prosinec 2005, Spisy ARÚB, v tisku
- Peška, J.*: Aktuální výzkumy na katastru Mohelnice. In: S. Stuchlík a kol. Archeologický výzkum Mohelnice – štěrkovny, Brno, v tisku.
- Peška, J.*: Absolutní chronologie sídliště. In: S. Stuchlík a kol. Archeologický výzkum Mohelnice– štěrkovny, Brno, v tisku.
- Peška, J. – Daňhel, M.*: Settlements of Local Phase of Corded Ware Culture in Moravia. In: Włodarczak, P. (ed.) Proceeding of the Conference Corded Days in Kraków, IAE PAN. Kraków, in print.
- Peška, J.*: New Neolithic and Eneolithic radiocarbon dates from Moravia. In: Przybyl, A./ Furmanek, M. (eds.) Neolithic transformation I. Proceeding of Wrocław, in print.
- Peška, J. – Tajer, A.* v tisku: Problematika epišňůrových sídlišť na Moravě – stav poznání. In: Batora – Tóth (eds.) XXIII. symposium staršia doba bronzová v Čechách, na Morave a na Slovensku, 8.–11. 10. 2013 Levice, Archaeologica Slovaca Monographiae T. XY, Nitra, v tisku.
- Peška, J.*: Die soziale Stratifikation am Ende des Äneolithikums in Mähren, Prähistorische Zeitschrift, v tisku.
- Přichystalová, R. – Kalábek, M. (eds.)* 2015: Raně středověké pohřebiště Olomouc-Nemilany. Katalog. Spis 424 MU Brno.
- Tomášek, M. – Peška, J.*: „Trapped by metal detectors. Czech archaeology in trouble“, Sborník EAC ze zasedání Strassbourg březen 2009, v tisku
- Vrána, J.*: Archeologický výzkum reliktních úvozových cest v rámci projektu „Výzkum historických cest v oblasti severozápadní Moravy a východních Čech“, In: Martínek, J. (ed.): Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu II, Brno.

Informační články:

- Šín, Lukáš*: Pohřeb muže z Břuchotína – víme o něm vše!?
[www.krajolomoucky.info]
- Bém, M.*: 2× ročně informace ze života ACO pro historickou revui Střední Morava

3. ODBORNÉ PŘÍSPĚVKY

Sídliště kultury s lineární keramikou v Babicích u Šternberka

Vendula Vránová

Úvod

V červenci roku 2013 proběhl na lokalitě Babice–Záhumní záchranný archeologický výzkum, který byl vyvolán úpravami a zpevněním existující polní cesty. Investorem této stavby byl Státní pozemkový úřad. Během výzkumu bylo prozkoumáno 16 neolitických sídlištních objektů.

Obec Babice leží 2 km severozápadně od Šternberka, v úrodné oblasti na rozhraní Hornomoravského úvalu a Nížkého Jeseníku. Zkoumané pravěké sídliště se rozkládalo v Uničovské plošině, podcelku Hornomoravského úvalu, který je vyplněn pliocenními sedimenty a kvarténními náplavami řek. V místě lokality se konkrétně jedná o kvarténní spraš a sprašové hlíny (DEMEK – NOVÁK 1992, 16, 38, 76; Geologická mapa ČR 1:50 000 [online]. [cit. 8. 7. 2015]. Dostupné z URL < <http://www.geology.cz/>).

Plocha výzkumu se nacházela v trati Záhumní, cca 500 m jižním směrem od fotbalového hřiště v obci, po pravé straně silnice 444 vedoucí ze Šternberka do Uničova (obr. 1). Terén je v prostoru lokality rovinatý s nadmořskou výškou 241 metrů. Stavba, respektive úprava polní cesty, probíhala v místech stávající polní cesty a archeologické objekty byly identifikovány v délce cca 65 metrů, kdy první objekty ležely jen několik metrů východně od pravého břehu Babického potoka (obr. 3). Místo nálezů archeologických objektů je na mapě ZM ČR 1:10 000, kladový list 14–44–24 identifikováno těmito koordináty (měřeno v mm od ZSČ:JSČ): 464:263, 464:264, 472:268, 472:267.

Archeologický dohled na lokalitě probíhal již během skrývky nadložních vrstev, které v místě polní cesty představovala uježděná ornice, místy „zpevněná“ nasypáním štěrku a jemnou sutí. V místě nálezů archeologických objektů byla provedena skrývka těžkou technikou s hladkou lžící. Poté bylo přistoupeno k plošnému záchrannému archeologickému výzkumu.

Vrstva ornice (kontext 0100) měla na sledované ploše mocnost 0,3–0,4 m. Pravěké sídlištní objekty byly zahloubeny do horizontu oranžovo–žlutých sprašových hlín (kontext 0101).

Popis a charakteristika objektů

Během archeologického výzkumu na lokalitě Babice–Záhumní bylo prozkoumáno celkem 16 neolitických sídlištních objektů (obr. 2). Jejich výplň byla převážně zbarvena do tmavých odstínů černé a černohnědé a bylo je možné ve světlém sprašovém podloží dobře rozlišit.

Obj. 1 (kont. 0500, 0102) – jáma (obr. 5). Zkoumána část (zasahovala za hranici zkoumané plochy). Jáma nepravidelného oválného půdorysu s nepravidelnými stěnami se středním sklonem a nepravidelným stupňovitým dnem. Rozměry: zachycená maximální délka 2,74 m, maximální šířka 2,5 m, maximální hloubka 0,55 m. Výplň objektu tvořila tmavá černohnědá středně ulehlá hlína.

Obsah: keramika (92 ks), mazanice (550 ks), ŠI (4 ks), kámen – vzorek (14 ks), Fe struska (intruze) – (1 ks).

Obj. 2 (kont. 0501, 0103, 0503, 0105, 0505, 0107) – hliník (obr. 6). Zkoumána část (zasahoval za hranici zkoumané plochy). Jáma nepravidelného protáhlého půdorysu, nepravidelné přímé stěny s výrazným sklonem, dno nepravidelné. Rozměry: zachycená maximální délka 4 m, maximální šířka 3,74 m, maximální hloubka 0,4 m. Výplň objektu tvořila tmavá černohnědá středně ulehlá hlína (kont. 0103).

Do dna hliníku byly zahloubeny dvě zásobní jámy. Zásobní jáma u S okraje plochy (kont. 0503, 0105) byla zkoumána zčásti. Měla pravidelný kruhový půdorys, pravidelné přímé stěny se strmým sklonem a pravidelné rovné dno. Rozměry: průměr 1,05 m, maximální hloubka 0,5 m. Jáma byla ve spodní polovině vyplněna silně ulehlou, tmavou žlutočernou hlinou (kont. 0105, max. mocnost 0,38 m), v horní části potom uloženinou jako většina hliníku (kont. 0103).

Zásobní jáma u J okraje plochy (kont. 0505, 0107) byla zkoumána z části. Měla pravděpodobně pravidelný kruhový půdorys, pravidelné přímé stěny s výrazným sklonem a pravidelné rovné dno. Rozměry: maximální délka 0,8 m, maximální šířka 0,37 m, maximální hloubka 0,4 m. Zásobní jáma byla vyplněna silně ulehlou, tmavě černou hlinou (kont. 0107, maximální mocnost 0,4 m).

Obsah: kont. 0103: keramika (55 ks), mazanice (150 ks), kámen – vzorek (7 ks). Kont. 0105: keramika (15 ks), mazanice (11 ks), uhlík (1 ks). Kont. 0107: mazanice (40 ks).

Obj. 3 (kont. 0502, 0104) – jáma. Zkoumána celá. Jáma nepravidelného oválného půdorysu, stěny pravidelné přímé se středním sklonem, dno stupňovité. Rozměry: maximální délka 2,48 m, maximální šířka 1,8 m, maximální hloubka 0,24 m. Výplň objektu tvořila silně ulehlá tmavá černohnědá hlína.

Obsah: keramika (10 ks), mazanice (7 ks).

Obj. 4 (kont. 0504, 0106) – jáma (obr. 7). Zkoumána část (zasahovala za hranici zkoumané plochy). Jáma nepravidelného oválného půdorysu, stěny nepravidelné přímé s výrazným sklonem, dno konkávní. Rozměry: zachycená maximální délka 2,1 m, maximální šířka 1,82 m, maximální hloubka 0,75 m. Výplň objektu tvořila středně ulehlá tmavě černá hlína.

Obsah: keramika (69 ks), mazanice (144 ks), ŠI (6 ks), kámen – vzorek (5 ks), zvířecí kost (1 ks).

Obj. 5 (kont. 0506, 0108, 0109) – jáma. Zkoumána část (zasahovala za hranici zkoumané plochy). Jáma nepravidelného oválného půdorysu, stěny pravidelné přímé se strmým sklonem, dno pravidelné stupňovité. Rozměry: zachycená maximální délka 1,74 m, maximální šířka 1,68 m, maximální hloubka 0,4 m. Výplň objektu tvořily dvě vrstvy. Téměř celý objekt vyplňovala silně ulehlá světle hnědožlutá hlína (kont. 0108, max. mocnost 0,39 m). Do ní byla zahloubena silně ulehlá černočervená mazanicovhlinitá vrstva mající tvar U (kont. 0109, max. mocnost 0,35 m).

Obsah: kont. 0108: mazanice (54 ks). Kont. 0109: keramika (4 ks), mazanice (112 ks), kámen – vzorek (6 ks).

Obj. 6 (kont. 0507, 0110) – kúlová jamka. Zkoumána celá. Jamka pravidelného oválného půdorysu, stěny pravidelné, přímé s výrazným sklonem, dno rovné. Rozměry: maximální délka 0,62 m, maximální šířka 0,55 m, maximální hloubka 0,24 m. Výplň jamky tvořila silně ulehlá tmavě černohnědá hlína, sporadicky drobků mazanicek.

Obsah: bez nálezů.

Obj. 7 (kont. 0508, 0111) – kúlová jamka. Zkoumána celá. Jamka pravidelného oválného půdorysu, stěny pravidelné přímé s výrazným sklonem, dno pravidelné, šikmé s mírným sklonem. Rozměry: maximální délka 0,52 m, maximální šířka 0,46 m, maximální hloubka 0,2 m. Výplň jamky tvořila silně ulehlá, tmavě černohnědá hlína, sporadicky drobků mazanicek.

Obsah: bez nálezů.

Obj. 8 (kont. 0509, 0112) – kúlová jamka. Zkoumána celá. Jamka pravidelného kruhového půdorysu, stěny pravidelné konkávní s převýšeným sklonem, dno konkávní. Rozměry: průměr 0,38 m, maximální hloubka 0,22 m. Výplň jamky tvořila silně ulehlá, tmavě hnědá hlína promísená s mazanicí.

Obsah: mazanice (10 ks).

Obj. 9 (kont. 0510, 0113) – kúlová jamka. Zkoumána celá. Jamka pravidelného kruhového půdorysu, stěny pravidelné přímé s výrazným sklonem, dno rovné. Rozměry: průměr 0,41 m, maximální hloubka 0,12 m. Výplň jamky tvořila silně ulehlá, tmavě hnědá hlína, sporadicky drobků mazanicek.

Obsah: bez nálezů.

Obj. 10 (kont. 0511 0114) – jáma (obr. 8). Zkoumána část. Jáma nepravidelného oválného půdorysu, stěny pravidelné přímé se strmým sklonem, dno nepravidelné stupňovité. Rozměry: zachycená maximální délka 2,6 m, maximální šířka 1,25 m, maximální hloubka 0,34 m. Výplň jámy tvořila silně ulehlá, tmavě hnědá hlína.

Obsah: keramika (11 ks), mazanice (12 ks), kámen – vzorek (3 ks).

Obj. 11 (kont. 0512, 0115) – kúlová jamka. Zkoumána celá. Jamka pravidelného oválného půdorysu, stěny pravidelné přímé se strmým sklonem, dno rovné. Rozměry: maximální délka 0,38 m, maximální šířka 0,33 m, maximální hloubka 0,13 m. Výplň jamky tvořila silně ulehlá, tmavě hnědožlutá hlína.

Obsah: bez nálezů.

Obj. 12 (kont. 0513, 0116) – kúlová jamka. Zkoumána celá. Jamka pravidelného kruhového půdorysu, stěny pravidelné přímé s výrazným sklonem, dno mírně šikmé. Rozměry: průměr 0,44 m, maximální hloubka 0,14 m. Výplň jamky tvořila silně ulehlá, tmavá hnědožlutá hlína.

Obsah: bez nálezů.

Obj. 13 (kont. 0514, 0117, 0119) – jáma (obr. 9, 10, 11). Zkoumána část (zasahovala za hranici zkoumané plochy). Jáma nepravidelného oválného tvaru, stěny pravidelné přímé se strmým sklonem, dno rovné. Rozměry: zachycená maximální délka 2,58 m, maximální šířka 1,08 m, maximální hloubka 0,4 m. Výplň jámy tvořily dvě vrstvy. Silně ulehlá středně rezavohnědá vrstva s velkým množstvím keramiky se nacházela po obvodu jámy (kont. 0117, max. mocnost 0,4 m). Střed jámy vyplňovala silně ulehlá tmavě hnědošedá vrstva (kont. 0119, max. mocnost 0,37 m). Obě vrstvy byly lehce promíseny se spráší.

Obsah: kont. 117: keramika (194 ks), mazanice (24 ks), BI – sekerka (1 ks), ŠI (2 ks), uhlík (1 ks), kámen – vzorek (8 ks). Kont. 119: keramika (70 ks), mazanice (16 ks), keramické závaží (1 ks), kámen – vzorek (12 ks).

Obj. 14 (kont. 0515, 0118) – hliník (obr. 12). Zkoumána část (zasahovala za hranici zkoumané plochy). Jáma nepravidelného protáhlého oválného tvaru, stěny pravidelné konkávní s mírným sklonem, dno se z časových důvodů nepodařilo zachytit. Rozměry: zachycená maximální délka 4 m, maximální hloubka 0,38 m. Výplň hliníku tvořila středně ulehlá tmavá hnědošedá hlína.

Obsah: keramika (148 ks), mazanice (301 ks), ŠI (2 ks), kámen – vzorek (16 ks).

Obj. 15 (kont. 0516, 0120) – jáma. Zkoumána část (zasahovala za hranici zkoumané plochy). Jáma pravidelného kruhového půdorysu, stěny pravidelné přímé s výrazným sklonem, dno rovné. Rozměry: zjištěný průměr 1,37 m, maximální hloubka 0,19 m. Výplň jámy tvořila silně ulehlá střední žlutočerná hlína promísená se spraší.

Obsah: bez nálezů.

Obj. 16 (kont. 0517, 0121) – jáma (obr. 13). Zkoumána část (zasahovala za hranici zkoumané plochy). Jáma nepravidelného oválného půdorysu, stěny nepravidelné přímé se středním sklonem, dno mírně šikmé. Rozměry: zjištěná maximální délka 2,5 m, maximální šířka – 2,28 m, maximální hloubka 0,62 m. Výplň jámy tvořila silně ulehlá tmavá hnědočerná hlína.

Obsah: keramika (20 ks), mazanice (22 ks), kámen – vzorek (4 ks).

Sídlíšní objekty prozkoumané v Babicích a náležející kultuře s lineární keramikou reprezentují jednoduché sídlíšní jámy (objekty 1, 3, 4, 5, 10, 13, 15 a 16), kůlové jamky (objekty 6, 7, 8, 9, 11 a 12) a větší jámy, tzv. hliníky (objekty 2 a 14). Do dna hliníku – objekt 2 – byly navíc zahroubeny dvě menší zásobní jámy (kont 0503 a 0504). Všechny nalezené kůlové jamky byly seskupeny na jednom místě zkoumané plochy a rozestupy mezi nimi se pohybovaly v rozmezí zhruba 1 až 1,5 m (obr. 4). V jejich těsné blízkosti se východním směrem nachází protáhlý hliník (objekt 2). Kvůli malé šířce výzkumné plochy (4 m) nebylo možné blíže identifikovat půdorys a charakter stavby či staveb tvořených nalezenými kůlovými jamkami. Je otázkou zda si vzhledem k fragmentárnosti údajů můžeme dovolit u tohoto reliktu nadzemní stavby kůlové konstrukce uvažovat o jeho příslušnosti k typickému lineárnímu dlouhému domu se stavebními jámami po jeho delších stranách.

Rozbor a datování nálezů

Ze sídlíšních objektů kultury s lineární keramikou na lokalitě Babice–Záhumní pochází celkem 2 236 ks materiálu. Nejpočetnějším archeologickým nálezem na zkoumané lokalitě byly zlomky keramiky (688 ks) a mazanice (1453 ks). V sídlíštní jámě, objekt 13, byl nalezen nejpočetnější soubor keramiky s typickou výzdobou notové značky. Velké množství zlomků mazanice, dokládající existenci nadzemních konstrukcí staveb omazaných hlínou, se nacházelo např. v objektech č. 1 a 14. Ze 4 objektů (obj. 1, 4, 13 a 14) pochází kolekce 14 ks štípané industrie. V zásypu objektu 13 byla také objevena malá broušená kamenná sekerka. Jen ojediněle se v zásypech objektů podařilo najít také uhlíky a nálezy zvířecích kostí, až na jednu výjimku, úplně chybí.

Keramika

Keramický soubor nalezený v zásypech objektů má jednotný charakter a výzdoba i tvary keramiky jsou typické pro fázi IIa, tedy klasickou část mladší kultury s lineární

keramikou na Moravě (TICHÝ 1962, 292–293; PODBORSKÝ 1993, 81; ČIŽMÁŘ 1998, 112–116; týž 2002, 179–180, 182; PAVLŮ – ZÁPOTOCKÁ 2007, 31, 66).

V rozpoznatelné škále tvarů v keramickém souboru u jemné i hrubé keramiky zcela převažují globulární nádoby s výzdobou typickou pro fázi IIa. V menší míře se zde také objevují kónické misky a misky (obr. 7:10, 9:3, 12:6) či lahve (Obr. 6:3). Misky jsou často nezdobené, pouze ojediněle se objevuje výzdoba nehtovými vrypy (obr. 7:10, 12:6). Fáze IIa také odpovídá tvar lahve (obr. 6:3), kdy jsou nádoby baňatější s nižším, spíše válcovitým hrdlem (TICHÝ 1962, 293, ČIŽMÁŘ 1998, 114).

Hlavním tvarem ve fázi IIa LnK je kulovitá nádoba (TICHÝ 1962, 23; ČIŽMÁŘ 1998, 112; týž 2002, 182). Kulovité tvary jemné keramiky jsou v souboru z Babic zdobeny hlavně lineární výzdobou v podobě kombinace prosté ryté linie s notami a vytváří oběžný nebo geometrický styl (např. obr. 5:4, 7:9, 9:9, 10:3, 4). Na nádobách je i vyvinutý okrajový pás, který tvoří nejčastěji jedna či dvě linie (např. obr. 5:4, 5, 7:11, 8:1, 12:3,4,5). Ve výzdobě hrubších kulovitých nádob dominují klikatkovité sestavy řad nehtových vrypů mezi různými typy výčnělků (obr. 10:7, 11:4, 5).

Mírný rozpad geometrických motivů objevující se na některých nádobách (např. linie nejsou dotaženy až k notě či jí prochází a vyúsťují za ní; obr. 5:4, 9:6, 10:4, 12:8) předznamenává nástup fáze IIb LnK. Vzhledem k tomu, že znaků degenerované výzdoby není mnoho, a nejsou zde pozorovány ani charakteristické výrazné změny fáze IIb ve tvaru notových značek či napojení linií hlavního výzdobného motivu na linie pod okrajem bez přítomnosti noty v průsečíku (ČIŽMÁŘ 1998, 118; ŠMÍD 2012, 74–75), není možné datovat námi nalezený soubor do této fáze. Spíše to naznačuje možnost jeho datace do mladší části fáze IIa.

Štípaná a broušená industrie

Z lokality Babice–Záhumní pochází soubor 14 ks štípané industrie z objektů č. 1, 4, 13 a 14 (obr. 5, 7, 9, 12). Početnější kolekci 6 ks ŠI obsahoval objekt 4. Štípaná industrie byla vyrobena výhradně ze silicitu krakovské jury (dále SKJ). SKJ byly ve starším neolitu na střední a severní Moravě hojně využívanou surovinou a na mnoha lokalitách LnK představují hlavní surovinu ŠI (MATEJCIUCOVÁ 1997, 99; táž 2001, 213). K nejfrekventovanější surovině patřily v tomto období také v Čechách (PAVLŮ – ZÁPOTOCKÁ 2007, 72). Typologicky jsou v souboru ŠI zastoupeny čepele a úštěpy (viz tabulka 1). Za surovinovou a technologickou analýzu ŠI děkují kolegové Martinu Moníkovi.

Broušená kamenná industrie je na lokalitě zastoupena pouze nálezem malé ploché kopytovité sekerky lehce trapezoidního tvaru. V týlní části je kousek odlomen (obr. 9:2). Tyto sekerky se objevují v průběhu celého neolitu a nejsou chronologicky citlivé (SALAŠ 2002, 196; PAVLŮ – ZÁPOTOCKÁ 2007, 74). Použitým materiálem je dle M. Moníka amfibolit (Silezikum).

č. objektu	počet kusů	druh suroviny	druh artefaktu
obj. 1	4 ks	SKJ	úštěp s ventrální retuší
			čepel s vrubem
			úštěp
			úštěp
obj. 4	6 ks	SKJ	čepel s distální ventrální retuší
			čepelka
			čepel s ventrální retuší
			čepelka zlomená
			čepelka s ventrální retuší
obj. 13	2 ks	SKJ	fragment úštěpu
			preparační úštěp
obj. 14	2 ks	SKJ	opotřebovaná čepel (s leskem)
			zlomená čepel

Tab. 1: Přehled štípané industrie na lokalitě LnK Babice–Záhumní (analýza M. Moník).

Závěr

Během záchranného archeologického výzkumu na lokalitě Babice–Záhumní bylo nalezeno 16 sídlištních objektů představující oválné a kruhové jámy hospodářského charakteru, kule, jamky a hliníky. Velké množství zlomků mazanice v zásypech objektů dokládá v jejich blízkém okolí existenci nadzemních konstrukcí staveb omazaných hlínou. Všechny sídlištní objekty můžeme na základě keramického materiálu datovat do mladšího období vývoje kultury s lineární keramikou na Moravě. V keramickém souboru jsou tvarově zastoupeny nádoby a výzdobné prvky typické pro klasické období této kultury – pro fázi IIa. Sídlištní objekty kultury s lineární keramikou prozkoumané na lokalitě Babice–Záhumní pravděpodobně reprezentují malou část sídelního areálu situovaného podél pravého břehu Babického potoka.

Literatura

- ČIŽMÁŘ, Z. 1998: Nástin relativní chronologie lineární keramiky na Moravě, Časopis Moravského muzea – Acta Musei Moraviae, Sci. Soc., LXXXIII/1, Brno, 105–139.
- ČIŽMÁŘ, Z. 2002: Keramika z pohřebiště v „Široké u lesa“. In: Podborský, V. et al.: Dvě pohřebiště neolitického lidu s lineární keramikou ve Vedrovicích na Moravě – Zwei Gräberfelder des Neolithischen Volkes mit Linearbandkeramik in Vedrovice in Mähren, Brno, 151–190.
- DEMEK, J. - NOVÁK, V. (ed.) 1992: Neživá příroda. Vlastivěda moravská. Brno.
- MATEICIUCOVÁ, I. 1997: Rozbor štípané industrie. In: Horáková, J. – Kalábek, M. – Peška, J.: Osada lidu kultury s lineární keramikou v Přáslavicích– Kocourovci, Archaeologiae Regionalis Fontes I, Olomouc, 99–100.

MATEICIUCOVÁ, I. 2001: Surovina kamenné štípané industrie v moravském neolitu. In: Podborský, V. ed.: 50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku, Brno, 213–224.

PAVLŮ, I. – ZÁPOTOCKÁ, M. 2007: Archeologie pravěkých Čech 3, Neolit, Praha.

PODBORSKÝ, V. 1993: Kultura s lineární keramikou. In: Podborský, V. (ed.), Pravěké dějiny Moravy, Brno, 76–95.

SALAŠ, M. 2002: Broušená kamenná industrie z vedrovických pohřebišť. In: Podborský, V. ed.: 50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku, Brno, 191–209.

ŠMÍD, M. 2012: Kostrové a žárové pohřebiště kultury s lineární keramikou v Kralicích na Hané, střední Morava, Pravěk, suplementum 25, Brno.

TICHÝ, R. 1962: Osídlení s volutovou keramikou na Moravě, Památky archeologické 53/2, Praha, 245–305.

Elektronické zdroje:

Česká geologická služba: Mapová aplikace, verze 1B.2 [online]. Dostupné z URL < <http://www.geology.cz> >

Summary

The LBK Culture Settlement in Babice Near Šternberk

Vendula Vránová

In 2013, rescue archaeological research was conducted during works on an unpaved road on site Babice–Záhumní. 16 Neolithic settlement features were examined and dated back to the classical stage of the LBK Culture in Moravia, i.e. IIa phase.

The village of Babice lies 2 km northwest from the town of Šternberk, in a fertile area on the border between the Upper Moravian Graben and the Lower Jeseníky Mountains. The research site was located on the Záhumní track, about 500m south from the village football pitch, on the right side of road 444 leading from Šternberk to Uničov. The site terrain was flat with the altitude of 241 m. Archaeological features lied only several meters to the east from the right bank of the Babice stream.

Examined features represented simple settlement pits (features 1, 3, 4, 5, 10, 13, 15, and 16), stakeholes (features 6, 7, 8, 9, 11, and 12), and larger clay pits (features 2 and 14). All found stakeholes were clustered in one place and distances between them varied from 1m to 1.5m (Picture 2). In their vicinity to the east, an elongated clay pit (feature 2) was found. The layout and character of the structure(s) formed by the stakeholes could not be identified.

Among most numerous archaeological features on the site were fragments of pottery and daub. A large number of daub fragments in the filling of features indicated existence of aboveground structures covered with clay. The features further yielded 14 pieces of chipped industry and one polished axe. All chipped industry was made from the silicified of the Kraków Jurassic Highland Chain and the axe was from the amphibolite (identified by M. Moník).

The principal ceramic shape of the LBK IIa phase was a globular vessel (TICHÝ 1962, 23; ČIŽMĚR 1998, 112; ČIŽMĚR 2002, 182). Globular shapes of fine ceramics were decorated mainly with linear ornaments – combinations of simple incised lines with notes. The ornaments were made in a circular or geometrical style (e.g. Figs. 5:4, 7:9, 9:9, 10:3, and 4). A borderline was also indicated on the vessels, mostly in form of one or two lines (e.g. Figs. 5:4, 5, 7:11, 8:1, 12:3, 4, and 5). Decoration of larger globular vessels comprised primarily of zigzag ornaments – a number of nail incisions among various types of protrusions (Figs. 10:7, 11:4, and 5). A smaller number of conic bowls and small bowls were also found (Figs. 7:10, 9:3, and 12:6) as well as bottles (Fig. 6:3).

It is most likely that the LBK features found on the site of Babice–Záhumní represent a minor part of a settlement area situated along the right bank of the Babice stream.

Captions

Fig. 1: Babice–Záhumní. Site location on a map of scale 1:10,000 (enlarged, by P. Grenar).

Fig. 2: Babice–Záhumní. An overall plan of the site (by P. Grenar).

Fig. 3: Babice–Záhumní. A view of the site from the Babice stream, from the east (by V. Vránová).

Fig. 4: Babice–Záhumní. Arrangement of stakeholes (features nos. 6–9 and 11, 12) indicating existence of aboveground stake structure (by V. Vránová).

Fig. 5: Babice–Záhumní. Feature 1 – ground plan and profile, chipped ind., selection of pottery (by A. Pešková).

Fig. 6: Babice–Záhumní. Feature 2 – ground plan and profile, selection of pottery (by A. Pešková).

Fig. 7: Babice–Záhumní. Feature 4 – ground plan and profile, chipped ind., selection of pottery (by A. Pešková).

Fig. 8: Babice–Záhumní. Feature 10 – ground plan and profile, selection of pottery (by A. Pešková).

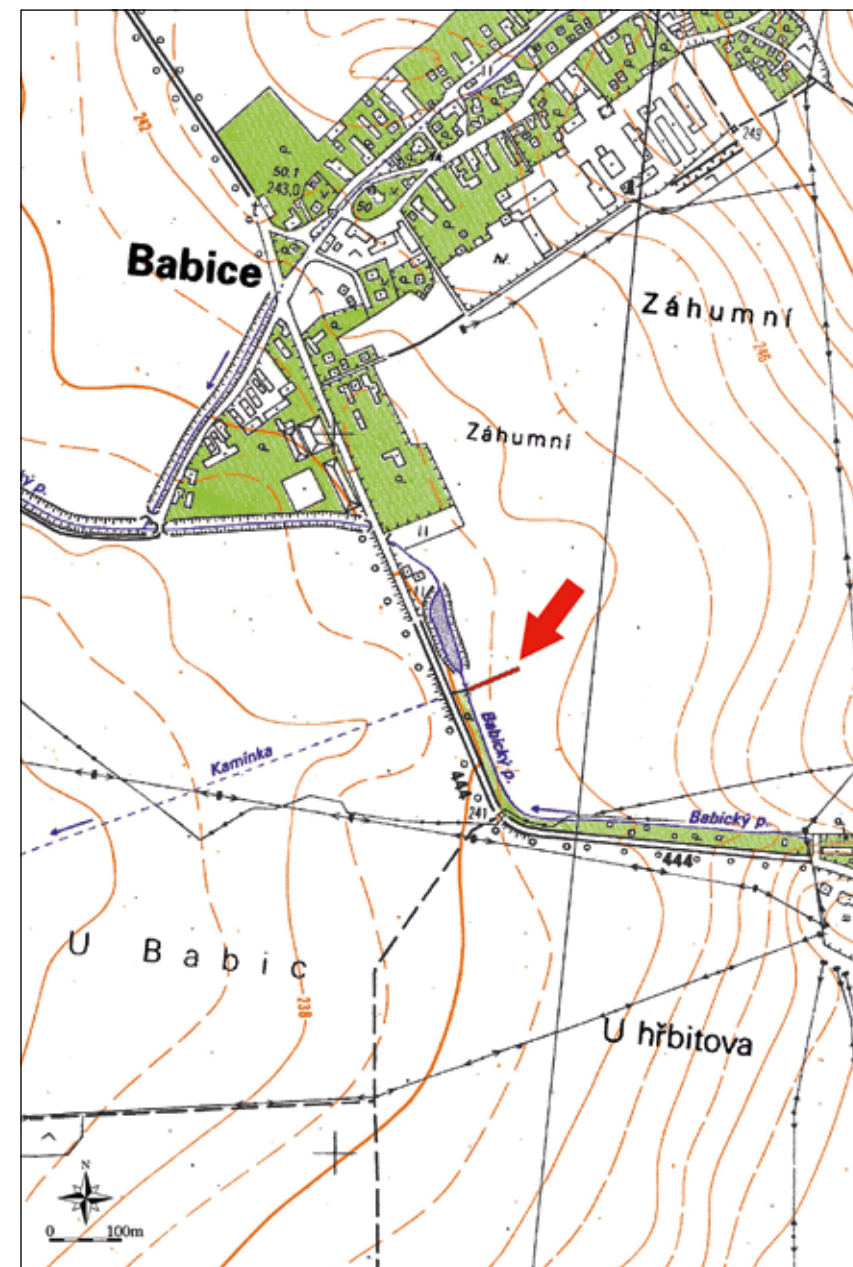
Fig. 9: Babice–Záhumní. Feature 13 – ground plan and profile, chipped ind., polished ind. – axe, selection of pottery (by A. Pešková).

Fig. 10: Babice–Záhumní. Feature 13 – selection of pottery (by A. Pešková).

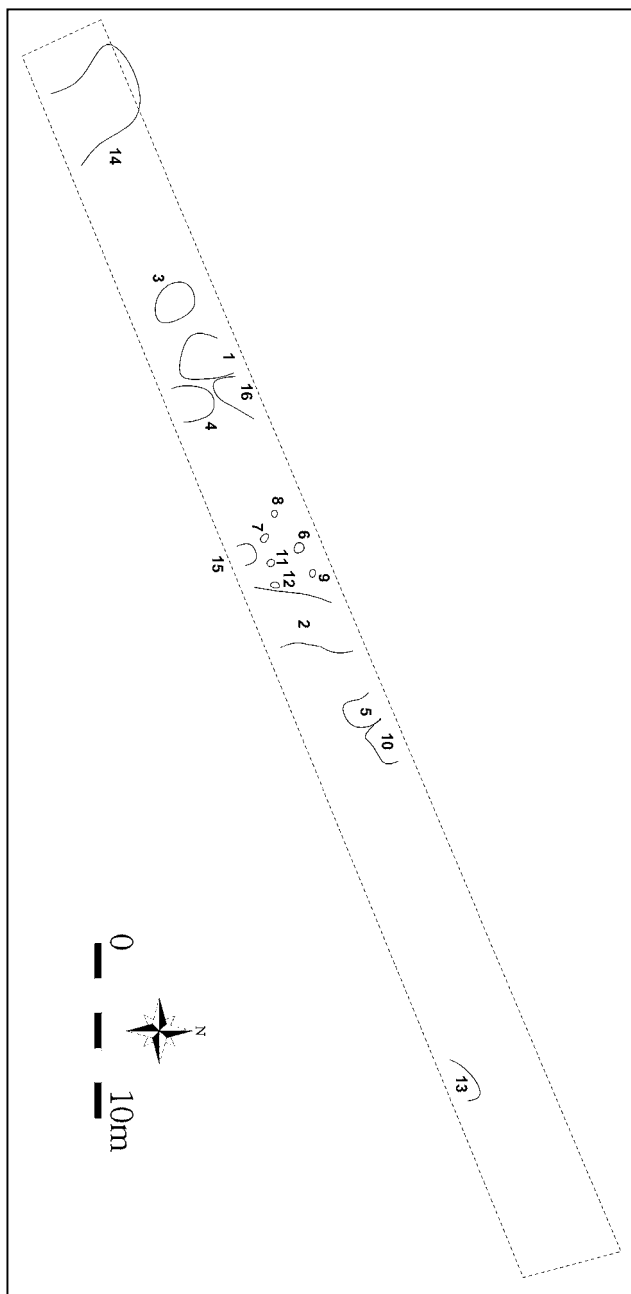
Fig. 11: Babice–Záhumní. Feature 13 – selection of pottery (by A. Pešková).

Fig. 12: Babice–Záhumní. Feature 14 – ground plan and profile, chipped ind., selection of pottery (by A. Pešková).

Fig. 13: Babice–Záhumní. Feature 16 – ground plan and profile, selection of pottery (by A. Pešková).

Obr. 1: Babice–Záhumní. Poloha lokality na mapě ZM ČR 1:10 000, kladový list 14–44–24 (zvětšeno; kreslil P. Grenar).

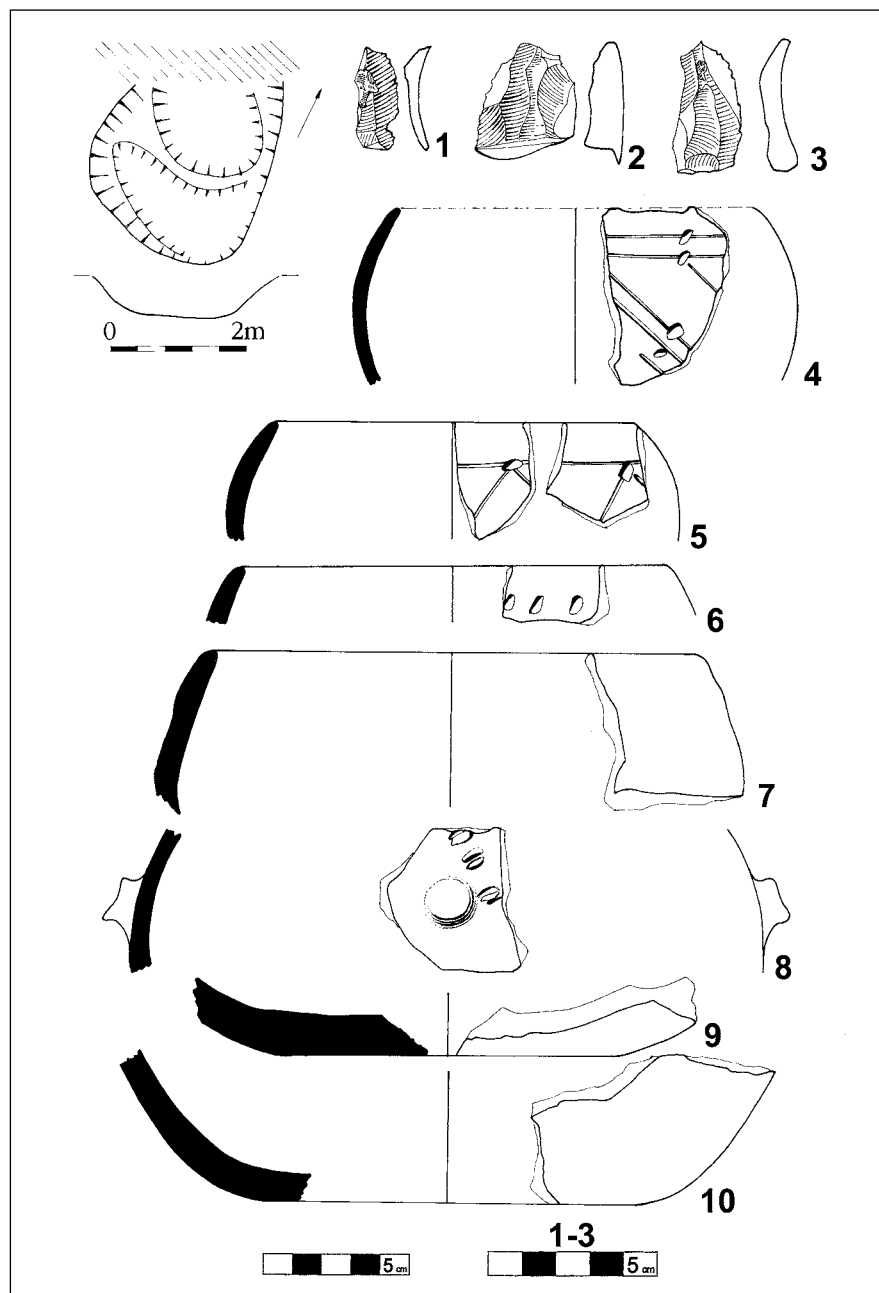
Obr. 2: Babice–Záhumní. Celkový plán lokality (kreslil P. Grenar).

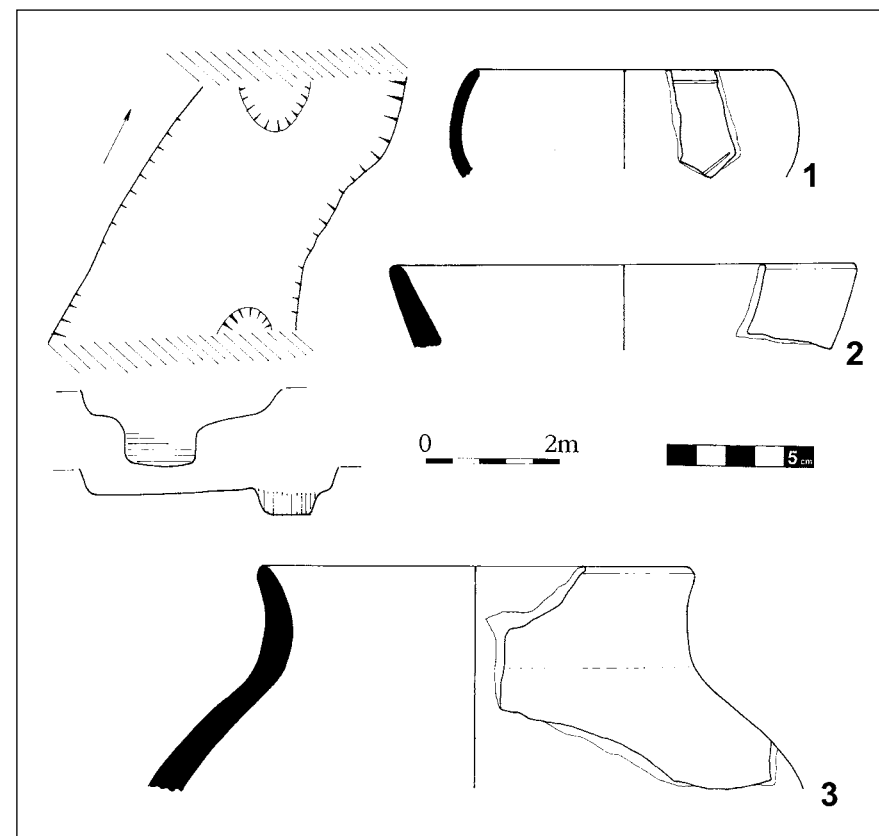
Obr. 3: Babice–Záhumní. Pohled na zkoumanou lokalitu od Babického potoka, od východu (foto V. Vránová).

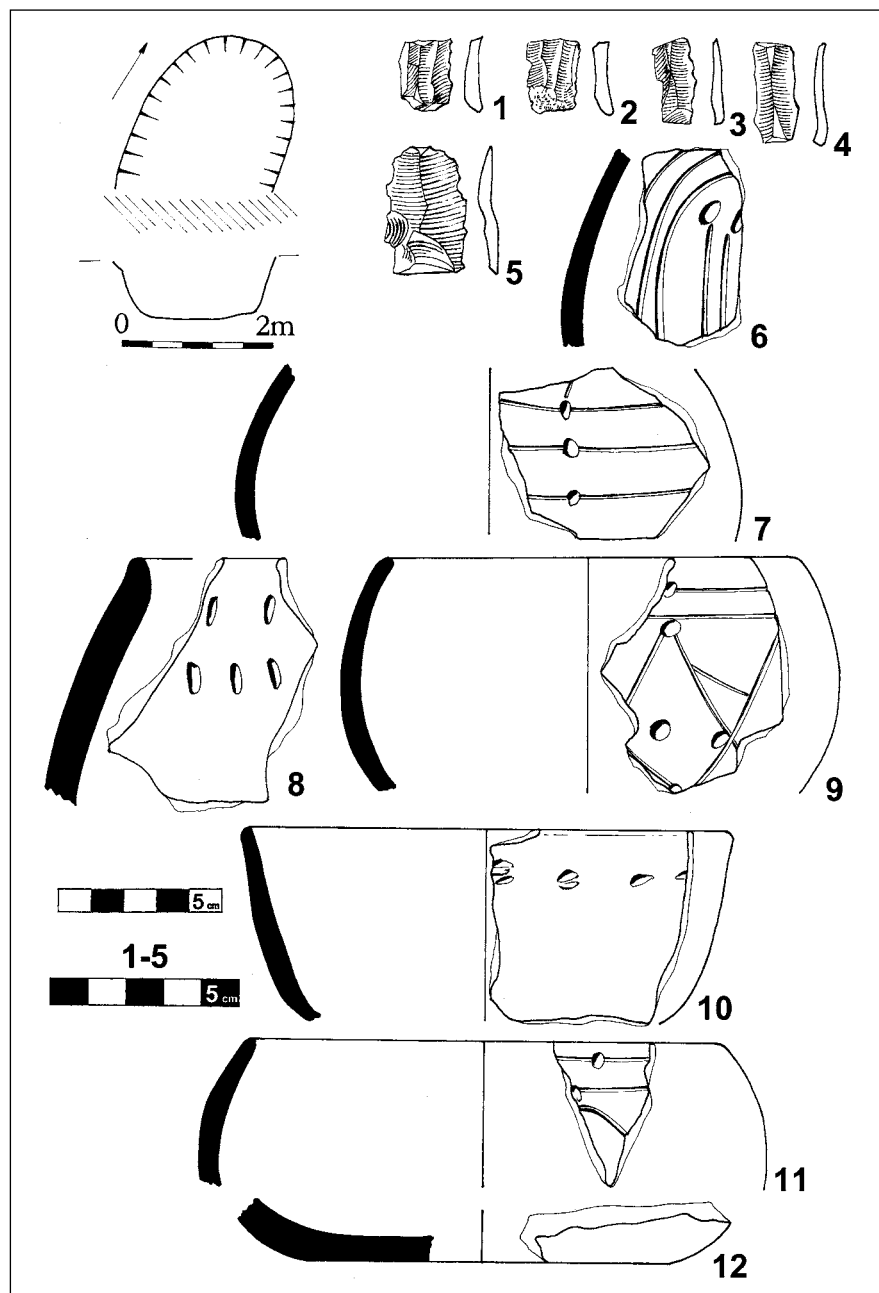
Obr. 4: Babice–Záhumní. Rozmístění kůlových jamek (obj. č. 6–9, 11 a 12) naznačující existenci nadzemní kůlové stavby (foto V. Vránová).

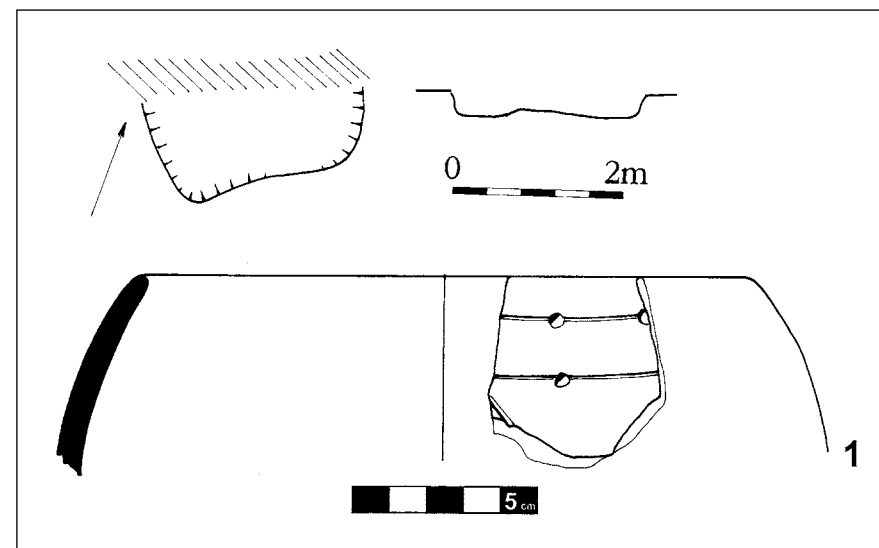
Obr. 5: Babice-Záhumní. Objekt 1 – půdorys a profil, ŠI, výběr keramického materiálu (kresba A. Pešková).

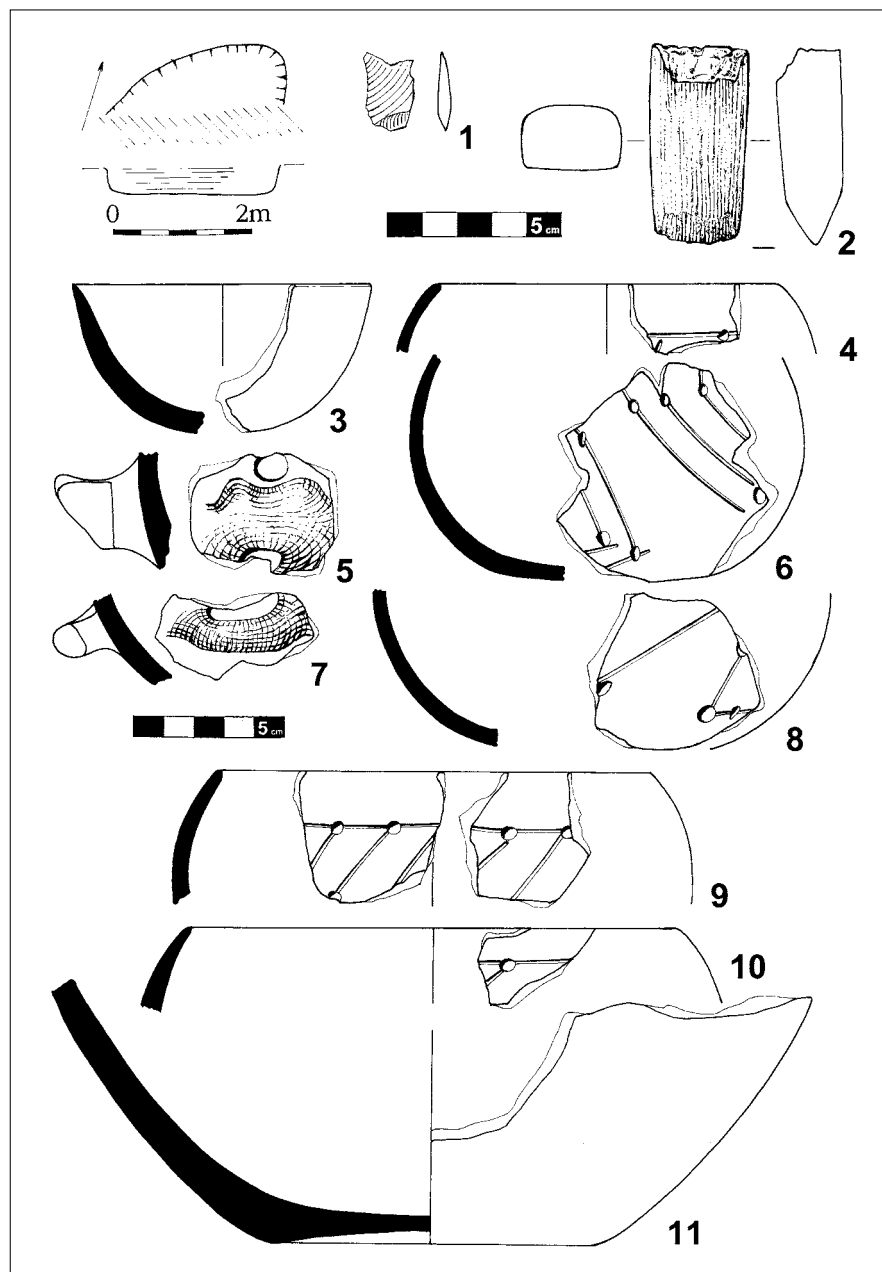
Obr. 6: Babice-Záhumní. Objekt 2 – půdorys a profil, výběr keramického materiálu (kresba A. Pešková).

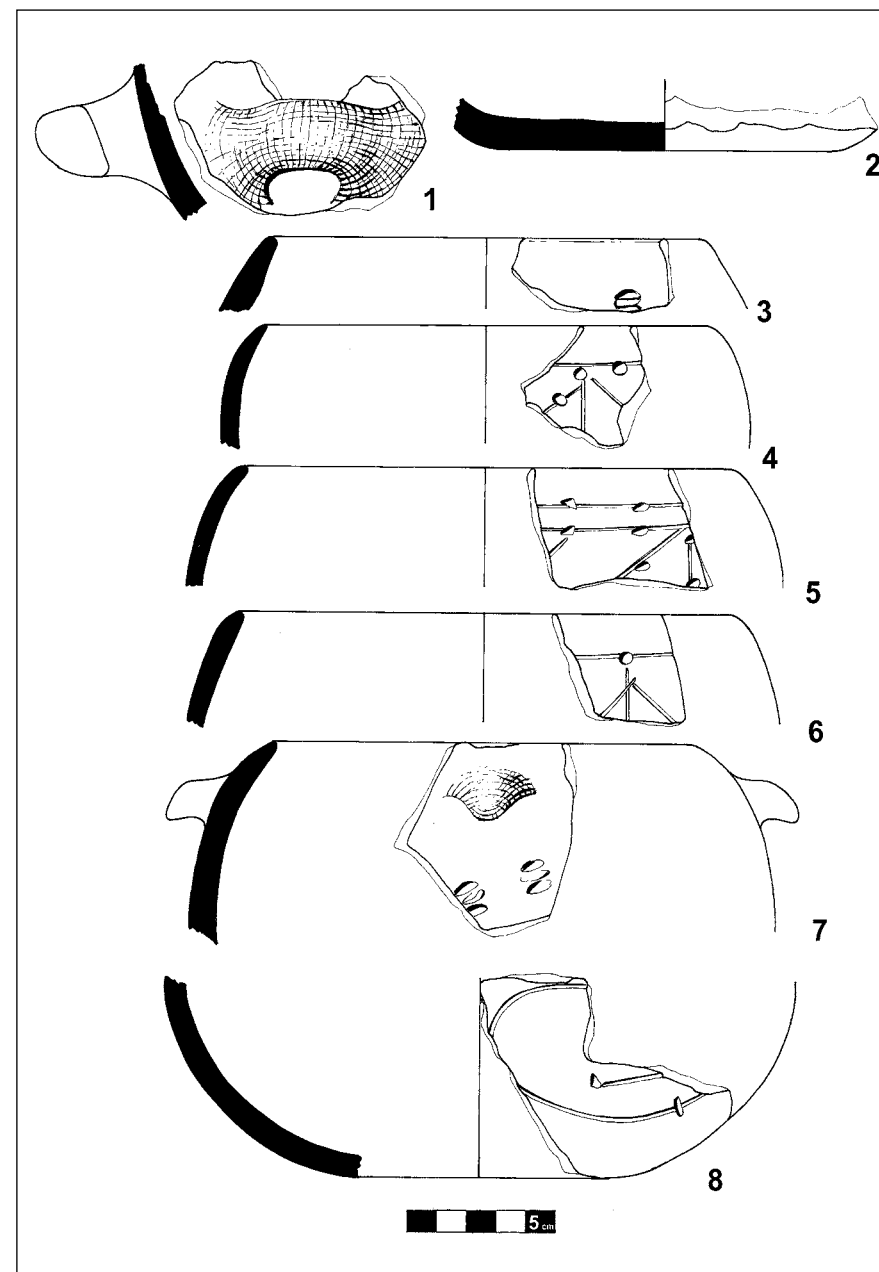
Obr. 7: Babice–Záhumní. Objekt 4 – půdorys a profil, ŠI, výběr keramického materiálu (kresba A. Pešková).

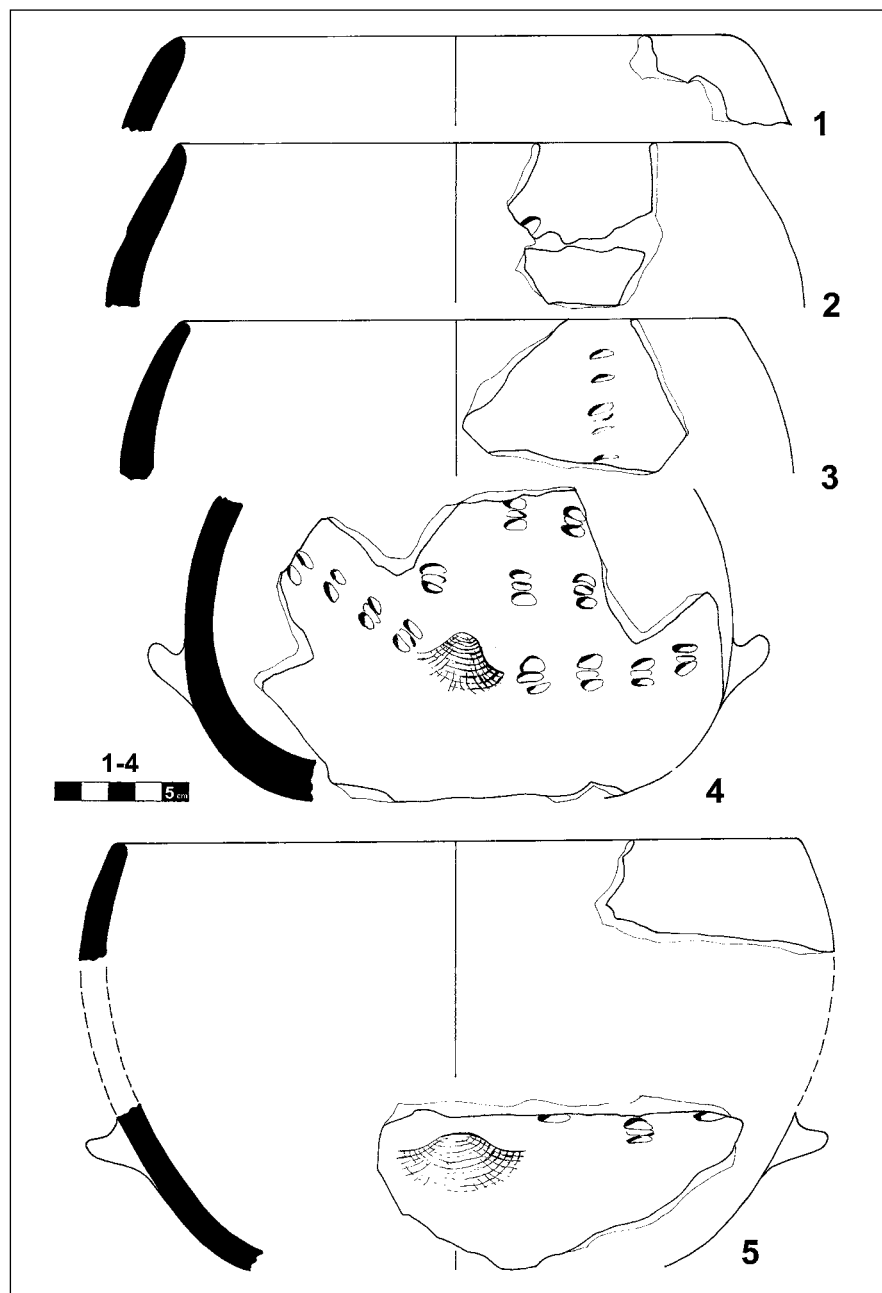
Obr. 8: Babice–Záhumní. Objekt 10 – půdorys a profil, výběr keramického materiálu (kresba A. Pešková).

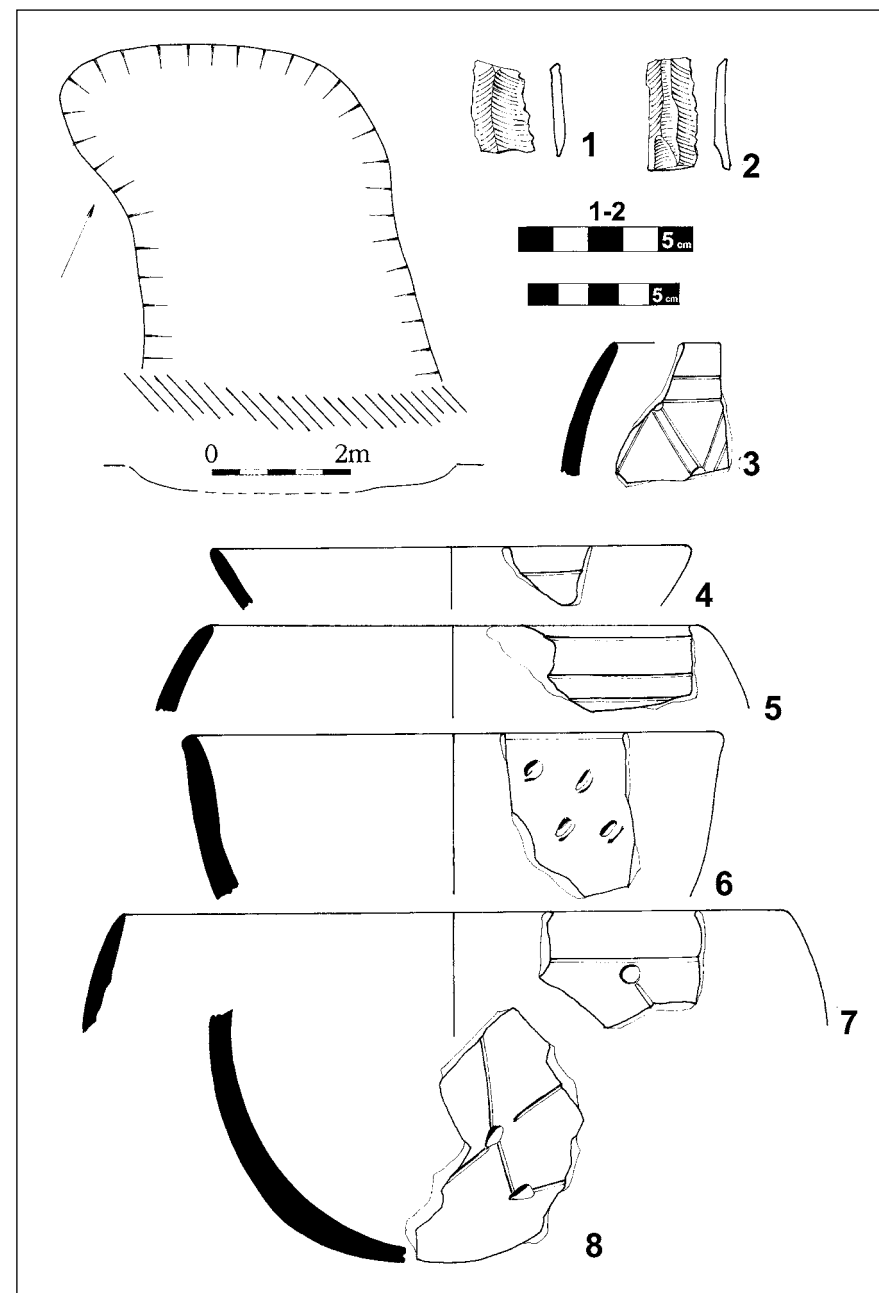
Obr. 9: Babice – Záhumní. Objekt 13 – půdorys a profil, ŠI, BI – sekerka, výběr keramického materiálu (kresba A. Pešková).

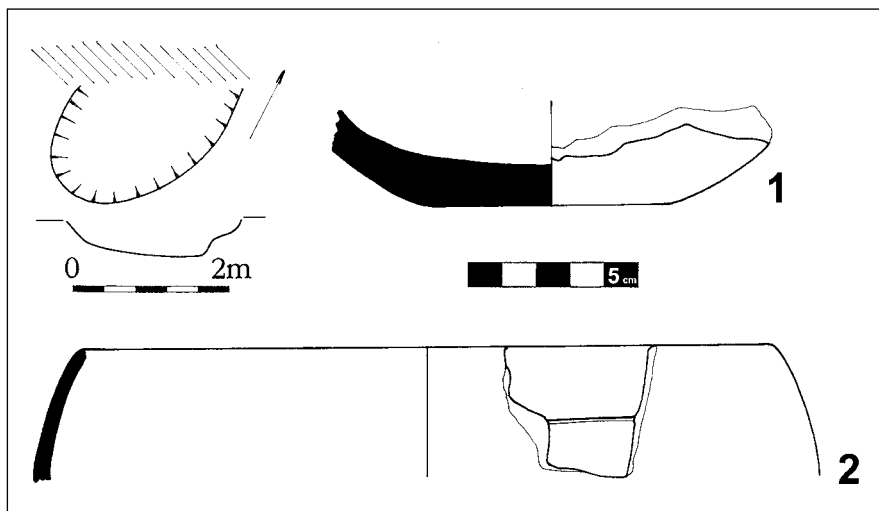
Obr. 10: Babice–Záhumní. Objekt 13 – výběr keramického materiálu (kresba A. Pešková).

Obr. 11: Babice–Záhumní. Objekt 13 – výběr keramického materiálu (kresba A. Pešková).

Obr. 12: Babice–Záhumní. Objekt 14 – půdorys a profil, Šl, výběr keramického materiálu (kresba A. Pešková).

Obr. 13: Babice–Záhumí. Objekt 16 – půdorys a profil, výběr keramického materiálu (kresba A. Pešková).

Starobronzový pohřeb z Oseku nad Bečvou 2 na východní Moravě

Jaroslav Peška, Arkadiusz Tajer

V rámci záchranného výzkumu lokality Osek nad Bečvou 2 – Nademlýnice (výstavba dálnice D1 – 0137 v úseku Přerov – Lipník nad Bečvou) se v roce 2014 podařilo těsně na JV hraně plochy výzkumu odhalit velice zajímavý hrobový celek ze starší doby bronzové (obr. 1). Zatímni pravěké osídlení této polohy má výlučně sídlištní charakter datovatelný převážně do období starších lužických popelnicových polí. V menší míře je doloženo osídlení badenské kultury a 1 sídelní objekt (?) byl středohradištní (TAJER V TISKU).

Lokalita se nachází v mírně zvlněné krajině úpatí Oderských vrchů v místech vyšší pravobřežní bečevské terasy s nadmořskou výškou 234 – 258 m. Je omezena na severu výběžky Oderských vrchů a inundací řeky Bečvy na jihu. Zkoumaný úsek leží na západním svahu protáhlého kopce orientovaného severovýchod – jihozápad, od severu a východu ohraničeného údolím potoka Lubeň, který ji odděluje od dříve zkoumané lokality Osek nad Bečvou 1 – Horní újezdy rovněž se starobronzovým osídlením (PEŠKA – TAJER 2014; 2015) na protějším břehu.

Lokalita je identifikována na mapě ZM ČR 1 : 10 000, list 25–13–03, těmito koordináty: 342 mm od západní sekční čáry (ZSČ) a 158 mm od jižní sekční čáry (JSČ), 341 mm od ZSČ a 165 mm od JSČ, 376 mm od ZSČ a 199 mm od JSČ, 380 mm od ZSČ a 194 mm od JSČ. GPS souřadnice (WGS–84): 49°31'2.282"N, 17°30'45.308"E; 49°31'3.482"N, 17°30'45.221"E; 49°31'15.427"N, 17°31'0.359"E; 49°31'14.859"N, 17°31'1.176"E.

Nálezová situace pohřbů

Během ruční skryvky podorniční vrstvy se nejdříve ještě v kulturní vrstvě narazilo na dvojici vlasových ozdob z dvojitého drátu a několik dětských kostí. Při následném snižování byl odkryt půdorys části hrobové jámy, v jejíž horní části byly zhruba v jejím středu zachyceny kosterní pozůstatky dítěte (pohřeb 800, 3 roky ± 1rok) v neanatomické pozici s keramickou nádobkou (1) a dvojicí zvířecích žeber (2). Tento pohřeb se nacházel v uložení 343, jednalo se o redeponovanou spraš promísenou se světle hnědou prachovou hlinou (obr. 2). Po vyjmutí P 800 a snížení výplně hrobové jámy byly na dně hrobu zjištěny kosterní pozůstatky dospělého jedince (pohřeb 801) v kvalitativně odlišné výplni uložení 347 – spraš slabě promísená s prachovou hlinou. Při preparaci kontrolního profilu u východního okraje jámy se narazilo na kosterní pozůstatky druhého dítěte (pohřeb 802, 4 roky ± 1rok) situovaného do stejné uložení (343) jako P 800 jen o 20 cm níže a asi 50 cm nade dnem hrobové jámy. Z tohoto pohřbu zůstala zachována lebka se spodní čelistí a fragment humeru a není s ním spojen žádný archeologický artefakt. Všichni tři jedinci tak byli uloženi do hrobové jámy (H1, objekt 187, výkop 696, uložení 343 a 347) tvaru nepravidelného oválného obdélníka o rozměrech 242×155×85 cm s orientací přesně v ose Z–V s dvojí výplní (uložení 343 a 347), jejichž boční delší strany vyplňovala stržená spraš (obr. 3). Hrob byl v SV části narušen mělkým mladším objektem č. 189 (obr. 4).

Primárním pohřbem (P 801), uloženým ve stupňovitém zahloubení na dně hrobové jámy (hloubka od podloží 85 cm) ve skrčené poloze na levém boku, bylo tělo dospělé ženy (věk 35–39 let, výška postavy 158,60 cm ± 4,49 cm) orientované hlavou k V s tváří obrácenou k J (azimut 90°). Při preparaci výplně hrobu se na severní a jižní delší straně stupňovitého zahloubení podařilo identifikovat pruhy tmavšího zbarvení šířky 6 cm na severní a 11–17 cm na jižní straně (obr. 3). Jedná se o pozůstatek dřevěné komory, obložení nebo rakve pro uložení primárního pohřbu, o čemž mj. vypovídají dekompoziční procesy na kostech.

Centrální ženský pohřeb byl bohatě vybaven milodary (obr. 5). V severo– a jihovýchodním rohu zahloubení za hlavou se nacházely dvě bronzové jehlice s hlavici svinutou v očko (1,2), z celkového počtu 9 jantarových korálků jich 6 leželo za hlavou (3–6) a další byly rozvlečeny (nejspíše bioturbací) do oblasti hrudního koše (7) nebo vedle mísy za dolní končetiny (11). Před trupem na úrovni pánve ležel drobný hrnek (8), pod ním bronzové šídlo (9) a rozpůlená zvířecí kost (10). Na distální části obou bérců spočívala keramická mísa (13) a v ní zvířecí kosti (12). Pod lebku bylo dodatečně v laboratoři objeveno několik vlasových ozdob z dvojitého drátu ve zlomcích (15). Další skupinka artefaktů se nacházela na hraně stupňovitého zahloubení, ale již vně vydřevěného pohřebního prostoru a sestávala z kostěného šídla (17), bronzové dýky ve dvou kusech (17) a masivního keramického pohárku (18).

Současně byl v průběhu výzkumu odebrán kosterní podklad pravého chodidla pro případnou analýzu DNA (B) a vzorek výplně hrobové jámy pod nohama (Z část) z míst bez zjevných hrobových přídavek pro chemickou analýzu (D). (K antropologii více viz článek L. Šína v tomto čísle Ročenky).

Hrobová jáma, úprava

Hrobová jáma tvaru ne zcela pravidelného obdélníka se silně zakulacenými rohy skoro připomínající ovál měla ke dnu zvolna se zužující stěny. Dno bylo upraveno stupňovitým zahloubením (4–5 cm) vytvářejícím na dně jámy obdélník o rozměrech 185×75 cm. Na jeho hraně byly pozorovány zbytky dřevěného obložení komory/rakve (obr. 3). Takto upravené hrobové jámy známe již např. z kultury zvoncovitých pohárů (KZP), kde většinou představují dřevěné pohřební komory (MATĚJLÍKOVÁ – DVOŘÁK, 2012b, obr. 11–14), někdy provázané význačnými hroby s kruhovými žlábkami. Přitom jiný způsob vnitřní dřevěné úpravy pohřebního prostoru, resp. uložení pohřbu (prkenné/deskovité komory, rakve z kmene stromu) takovou úpravu dna hrobu vůbec nevyžadoval (ONDRÁČEK 1962). Z epišňurového příkarpatského kulturního komplexu (EPKK) schodky v hrobech k dispozici jsou a na pohřebišti v Jelšovcích je evidujeme od nitranské až po maďarovskou kulturu (BÁTORA 2000, 451, 463, 476). Ještě častější jsou na pohřebišti v Ludanicích–Mýtné Nové Vsi, často ve spojení s nadzemní konstrukcí hrobu s tzv. domem mrtvých (BÁTORA 1999, Abb. 4; 6; 10; 12). V Branči zaznamenáváme i násobné stupňovité zahloubení (H 264), přičemž frekvence stupňovité úpravy (schodek) by měla být vyšší na úněticko–maďarovském pohřebišti (Branč II: BÁTORA 2000, 463), skutečnost však vyznívá spíše pro rovnovážné zastoupení tohoto jevu na obou pohřebištích (10:12). U únětických hrobů na JZ Slovensku zjišťujeme schodek např. v H 4 Bánov–Boncové (TOČÍK 1979, Abb. 130), na Moravě v Čejci H 5, Těšeticích – Vinohradech H 22, 46 (ONDRÁČEK 1967, 306, obr. 94 (2); LORENCOVÁ ET AL. 1987, obr. 14a; 37), Holubicích (GEISLER – PEŠKA 1985, 568, obr. 2:1), v Čechách např. v Březně u Loun (HNÍZDOVÁ 1955, 303, obr. 139), mnohem častější jsou

stopy výdřevy, ovšem bez speciální úpravy (BÁTORA 2000, 463). Na nitranském pohřebišti v Holešově byla stupňovitá úprava dna zjištěna pouze dvakrát (H 20, 29) v hrobech s nevýrazným inventářem (ONDRÁČEK – ŠEBELA 1985, obr. 18, tab. 2:1). Mužský H 385 (nejhlubší na pohřebišti) měl ke dnu zúžené stěny a v nich několik výklenků. Byl porušen druhotným zásahem a obsahoval mj. dýku a jehlici s hlavici svinutou v očko (ONDRÁČEK – ŠEBELA 1985, obr. 143). Datujeme jej do klasické fáze únětické kultury.

Pohřby a pohřební ritus

Do společné hrobové jámy byla v Oseku uložena na dno primárně dospělá žena (P 801) s orientací přesně v ose V–Z s pohledem k jihu, o 50 cm výše byla těsně při východní hraně jámy (25 cm) nalezena lebka i s dolní čelistí a fragment humeru staršího z dětí (P 802). O dalších 20 cm výše ležely v neanatomické pozici ostatky těla mladšího dítěte (P 800), resp. jeho části (lebka, kost křížová, 2× kost stehenní, 1× kost klíční – sotva 20 % skeletu) roztažené v délce 116 cm průmětem přesně v místech uložení ženské kostry (obr. 3). Oba dětské pohřby se nenacházely v superpozici. Jejich neanatomická poloha vypovídá o druhotném zásahu (výplň uložení 343), neboť sekundární manipulace má intencionální charakter a nedošlo k ní v důsledku dekompozičních procesů po pohřbu těl nebo bioturbací. Poněvadž se oba dětské pohřby našly v rámci jedné uložení, pravděpodobný je současný druhotný zásah. Následnost pohřbu obou dětí vůči ženě je nezpochybnitelná. Je však těžké rozhodnout, zda u těchto následně pohřbených jedinců došlo v časovém odstupu k intencionálnímu narušení hrobové jámy za účelem zásahu na kostrách (sekundární manipulace) nebo zde byly pohřbeny již jen kosterní pozůstatky obou dětí (sekundární inhumace). Pro první možnost hovoří de facto kompletní výbava P 800 (min. 2× vlasová ozdoba z dvojitého drátu, nádobka, dvojice zvířecích žeber), kde bychom přítomnost milodarů předpokládali u druhotně narušeného nebo maximálně následného pohřbu. Druhou pak podporuje vysoká nekompletnost koster a jejich uložení (křížová kost u lebky P 800; lebka a blízkost humeru P 802), včetně jediné uložení pro oba pohřby. Diskutovat tak lze i nadále, zda máme v Oseku co do činění s následným pohřbem nebo pohřby dvou dětí, u nichž posléze došlo k sekundární manipulaci nebo o sekundární inhumaci v ženském hrobě nad jejím pohřbem.

Pokud bychom vycházeli z interpretace druhotně manipulovaných pohřbů a zachování alespoň části skeletu P 800 v původním uložení (kost křížová u lebky tuto možnost do značné míry relativizuje), poloha lebky by ukazovala na pravý bok a shodný pohled k jihu jako u ženského pohřbu a tudíž na pohřeb příslušníka mužského pohlaví. V případě P 802 nelze uvažovat ani takto teoreticky.

Primárně uložená žena jednoznačně dodržuje tradiční „epišňurový“ (původně šňurový) pohřební ritus polohy a pohledu podle pohlaví, který je znám nejen z oblasti EPKK, ale také z regionu Pomoraví, východní Moravy a JZ Slovenska po celou starší dobu bronzovou (TOČÍK 1979; STUCHLÍK – STUCHLÍKOVÁ 1996a; BÁTORA 2000; STUCHLÍK 2000; 2001; PEŠKA 2009). I přes důsledky bioturbace a tafonomických posunů v dutém prostoru víme, že se ženská kostra nacházela na boku s horními končetinami složenými v pravém úhlu nad sebou tj. poloha C2 M. BUCHVALDKA (1986, 33–34). U dolních končetin se jedna končetina kříží s femurem druhé a lýtka směřují patami k sobě (poloha d1 PEŠKA 2009, obr. 9). Celkově jde o slaběji skrčenou kostru na levém boku (obr. 3–5). Shodný ritus předpokládáme také pro dětské pohřby, o čemž svědčí dvojice zvířecích žeber při pohřbu P 800, typický milodar v oblasti nitranské kultury, někdy jako samostatný přírůstek (VLADÁR 1973, 165, např. obr. 26–31; 39; 54 atd; TOČÍK 1979, Abb. 72–73;

ONDRÁČEK – ŠEBELA 1985, obr. 9; 12; 18; 28; 35 ad.). Šňůrový sexuální dimorfismus se na východní Moravě a JZ Slovensku udržuje až do počátku střední doby bronzové. Ostatní inventář H1 v Oseku 2 vykazuje totiž jasně únětický charakter.

Časovou distanci mezi uložením ženy a následně obou dětí přesně neznáme. Na základě podobnosti např. keramického inventáře (oba profilované hrnky) nebo takového detailu jako je shodné ovinutí/omotání (zpevnění?) vlasových ozdob – *Noppenringů* pomocí jednoduchého drátku/drátěné spirálky, a to jak z hrobu ženy tak i mladšího dítěte (P 800), by neměla být nijak výrazná, rozhodně v rámci jedné archeologické fáze. Rovněž pohřební zvyklosti jsou u všech pohřbených shodné. Kompletní rozpad lidského těla se předpokládá, s ohledem na dekompoziční procesy a podmínky uložení, nejméně 15–25 let (FIDLER – GRAW 2003, 291), takže k manipulaci mohlo dojít nejdříve v tomto období nebo později. Jaká byla vazba či vztah ženy a dětí, resp. dětí mezi sebou se můžeme pokusit stanovit pouze analýzou DNA, pro niž byly odebrány vzorky.

Rozbor inventáře

Přesto, že pohřeb ženy a minimálně mladšího dítěte (P 800) lze považovat a hodnotit jako samostatné uzavřené nálezové kontexty, výše naznačená vzájemná podobnost a blízkost některých milodarů nás vede k oprávnění analyzovat přídavky ze všech pohřbů společně podle materiálového a typologického klíče. Přitom je zřejmé, že největší pozornost bude poutat bohatě vybavený ženský pohřeb (P 801).

Keramika

Dětský pohřeb P 800 obsahoval ostřeji profilovaný hrnek (obr. 7:4), minimálně dvojicí (?) vlasových zdob z dvojitého drátu (obr. 7:1–3) v několika kusech v doprovodu páru (ve 3 kusech) zvířecích žeber (obr. 7:5–6). Ženský keramický inventář se skládá z hrnku s nízkým lomem (obr. 9:1), polokulovité misky (obr. 9:3) a masivního baňatého pohárku (obr. 9:2), který ležel společně s kovovou dýkou a kostěným šídlem na okraji dřevěné pohřební prostory (obr. 6).

Hrnky

Hrnky patří mezi velmi frekventovaný typ keramiky ÚK zvláště na pohřebištích. Ve starším období jsou vyšší plynulého esovitého profilu a v mladším převažují tendence ke snížení a výraznějšímu členění těla. Sledujeme tedy obecně známý trend ke složitější profilaci nádob.

Ostře profilovaný hrnek s lomem na maximální výduti byl uložen u dětského pohřbu P 800. Pod výrazně vyhnutým okrajem je na plecích umístěno páskové ucho připojené k výduti, z níž je naproti němu vytažen drobný výčnělek (obr. 7:4; 10). Nejvíce odpovídá profilovaným hrnkům typu A5.1 M. Bartelheima nebo 2L2 B. Zicha (BARTELHEIM 1998, Taf. 38; ZICH 1996, Taf. 60) a někteří badatelé v něm vidí již prototypy klasických únětických koflíků. V prostředí nitranské kultury (i celého EPKK) jde o málo frekventovanou formu jasně únětické provenience s obdobou na nitranském pohřebišti v Holešově H 407 (ONDRÁČEK – ŠEBELA 1985, tab. 38:10) a mezi středoúnětickou keramikou (3. fáze ÚK podle J. Ondráčka) z Jiříkovic, Šlapanic, Čejkovic, Opatovic u Rajhradu, Oblekovic apod. (ČERVINKA 1938, obr. 39:8, 12; 40; 13:6; 90:3; 33:7, 15; 63:3,8; NOVOTNÁ 2012, tab. X:3; PALLIARDI 1893, Tab. II:1,5). To platí i pro keramiku z Čejče, kde se ostře profilované hrnky již velmi výrazně uplatňují (ONDRÁČEK 1967, obr. 102 (10): 2,3). Registrujeme ji i na

únětických pohřebištích v Dolním Rakousku (Bernhardsthal H 35, 36; Unterhautzenthal H 89, 99; NEUGEBAUER 1979, Abb. 7:43,45; LAUERMANN 1995, Taf. 7:1,8; 15:4), včetně bohatého hrobu s borotickými náramky (3×) a nákrčníky (2×) z Niederrussbach (LAUERMANN 2003, Abb. 103:1). Daleko méně frekventován je tento typ hrnku v Čechách (Košnice: DVOŘÁK 1933, Tab. V:1) a v inventáři kultury Unterwölbling jsou zastoupeny odlišné typy nádob.

Před trupem ženy zhruba na úrovni horního okraje pánve se nacházel společně s kovovým šídlem a dvojicí kostí (záměrně rozpůlená kost oveč/koza) menší hrnek s nízkou položeným lomem na výduti. Páskové ucho je umístěno na plecích a připojeno k výduti, z níž je naproti uchu vytažen výčnělek (obr. 9:1; 11). Zdaleka méně frekventovaný typ hrnku nemá mezi nitranskou produkcí fakticky analogie, v prostředí ÚK se opět objevuje již v pokročilejších celcích např. z Kobylnice, Modřic, Opatovic u Rajhradu, Čejče (ČERVINKA 1938, obr. 41:15; 52:2; 64:13; ONDRÁČEK 1967, 308, obr. 101 (9):6).

Mísa

Polokulovitá mísa se zaobleným okrajem a dvěma obvodovými rýhami pod ním, přerušenými trojicí pupkovitých výčnělků (obr. 9:3; 11), ležela na bérce pravé dolní končetiny a do ní byla uložena masitá potrava (části 5měsíčního selete prasete domácího; *laskavé určení M. Nývltové Fišákové*), kterou navíc detekovala (avšak přesně neidentifikovala) také archeochemická analýza (BEDNÁŘ – KUČERA 2015).

Tvar i výzdoba neprofilované misky jsou příznačné pro celou moravsko-rakouskou větev ÚK a velice často je nacházíme jak na pohřebištích tak i na sídlištích, kde jsou hojnější. Z chronologického hlediska velký význam nemají, neboť se s nimi můžeme setkat od starší až minimálně po klasickou, resp. poklasickou ÚK. Důležitou skutečností je zaoblený profil okraje, neboť misky na konci klasické a zvláště v poklasické ÚK mají okraj seříznutý nebo dovnitř lehce rozšířený (zatažený). Analogie nacházíme nejsnadněji na pohřebištích starší a střední ÚK na Moravě (Tvarožná, Vrbovec, Čejč, Brno–Tuřany: ČERVINKA 1938, obr. 93:25; PALLIARDI 1893, Tab. VII:14; ONDRÁČEK 1967, obr. 101(9):7; MORAVCOVÁ 2012, tab. 30:14), ale nechybí ani v klasické fázi v Těšeticích–Vinohradech, Holubicích II, Telnici, Slavkově u Brna, Dolních Věstonicích–šterkovně atd. (LORENCOVÁ ET AL. 1987, obr. 9b:1; 10b:2; 28b:1; 38b:2; 41b:1; GEISLER – PEŠKA 1985, obr. 1:10; POULÍK 1943, Taf. 3:2; HORÁLKOVÁ–ENDEROVÁ – ŠTROF 2000, tab. 13:2; 23:2; STUHLÍK 2002, obr. 5:5). Nádobu na odlomených nožkách s dvojicí obvodových rýh byla součástí inventáře bohatého mužského hrobu (H 31) v Hulíně 1 – U Isidorka (BERKOVEC – PEŠKA 2005, obr. 9:6; PEŠKA ET AL. 2006, obr. 4:6) z klasické fáze ÚK.

Ještě vyšší je jejich zastoupení na sídlištích v Šatově II a III, Těšeticích, Pohořelcích (STUHLÍK 1969, Tab. 60:15; 62:12,14; 63:2; 69:1; 87:6–14; 88:11; 96:10; 103:5,6; 104:2; 105:10; UNGER A KOL. 1980, obr. 21:3,4,9), v objektu s nádobami na nožkách ze Slatinek „Za humny“ (STUHLÍKOVÁ – ŠMÍD 1990, obr. 3:1,3) a dožívají se až poklasické fáze (Blučina – Cezavy obj. 6/57 (STUHLÍKOVÁ 1984, Tab. 8:1–2). Vystupují i mezi staroúnětickým materiálem na výšinném sídlišti Mušov – Burgstall (PEŠKA 2006, Abb. 20) a nechybí ani v jeskynním materiálu Moravského krasu (STUHLÍK 1981, obr. 13:3).

Početné jsou také na území Dolního Rakouska severně od Dunaje (NEUGEBAUER 1979, Abb. 5:22; LAUERMANN 2003, Abb. 65). Na menším pohřebišti v Ravelsbach figurovala mísa s rýhami pod okrajem v doprovodu profilovaného hrnku, pohárku, dýky, vlasových ozdob z dvojitého drátu a fragmentů nejspíše cyperské jehlice (FEHLMANN 2007, Abb. 18:8), tedy prakticky identické vybavy jako hrob ženy z Oseku. Zde se však jednalo

o hrob muže ve věku 35–40 let. Daleko nižší je výskyt neprofilovaných mís s rýhami v Čechách (PLEINEROVÁ 1966, 416, obr. 46:1; KUDRNÁČ 1955, 590, obr. 258) a z okruhu dalších současných kultur (Unterwöbling, Straubing), ale také samotné ÚK v regionu Polsko, JZ Slovensko je neregistrujeme vůbec.

Pohárek

Pohárky patří k velice frekventovanému typu funerální keramiky ÚK se širokou škálou tvarů. S výjimkou protoúnětické kultury se objevují po celou dobu trvání ÚK a ojediněle přecházejí do věteřovské skupiny (TIHELKA 1960, 56; STUHLÍKOVÁ 1984, 116–117). Na mnoha pohřebištích dominují (Rebešovice, Šardičky). Náznak zatažení okraje robustnějšího exempláře z Oseku jej přibližuje osudím (obr. 9:2; 12), u nichž však bývá zatažení ještě výraznější a úprava povrchu pečlivější. Vzácnější jsou profilované exempláře a ty opatřené uchem. Stavbou těla jsou mu nejbližší baňaté tvary z Velkých Pavlovic, Hradčan–Špitálek, Šardiček H 56, Letonic H V, Slavkova u Brna H 14 a 18, Brna–Tuřan obj. 5541/H 825 (STUHLÍK – STUHLÍKOVÁ 1996a, Abb. 14:3; STUHLÍK – TRČALA 1991, obr. 7:7; PROCHÁZKA ET AL. 1927, obr. 40:1; CHLEBORÁD 1928, Tab. V:7; HORÁLKOVÁ–ENDEROVÁ – ŠTROF 2000, tab. 14:4; 15:7; MORAVCOVÁ 2012, Tab. 18:02) atd. Mnoho jich evidujeme na nekropoli v Rebešovicích (ONDRÁČEK 1962, obr. 47:11, 12; 50:4 atd.). Běžné jsou i na pohřebištích ÚK v Dolním Rakousku, avšak baňaté formy jsou zastoupeny méně (NEUGEBAUER 1979, Abb. 9:83; LAUERMANN 1995, Taf. 3:4 – hrob s dýkou; LAUERMANN 2003, Abb. 116:12, 17), převažují kónické a válcovité nádoby. Vyšší zaoblený pohárek byl součástí výbavy již zmíněného hrobu H 5 z Ravensbach (FEHLMANN 2007, Abb. 18:6). Výjimečným zjevem jsou v Čechách (Postoloprty H V: PLEINEROVÁ 1966, obr. 26:6) a na dalším území se s nimi již nesetkáváme.

Archeochemická analýza obsahu nádob

Pilotní analýza obsahu tří nádob z hrobu: hrnek č. 8, mísa č. 13 a pohárek č. 18 (hmotnostní spektrometrie a laserová desorpce/ionizace; *dík patří L. Kučerovi z PíF UPOL*) poskytla více než zajímavé předběžné výsledky (BEDNÁŘ – KUČERA 2015). V hrnku s nízkým lomem (obr. 9:1) byla detekována látka označená jako dilinolenyl–linoleoyl–glycerol a s největší pravděpodobností se jedná o lněný nebo konopný olej. Z výplně mísy v blízkosti zvířecích kostí (obr. 11) byla extrahována látka odpovídající triacylglycerolům, což signalizuje přítomnost živočišného materiálu – vepřový nebo hovězí tuk. Původní uložení vepřového masa ostatně potvrdila paleozoologická analýza zvířecích kostí (sele – viz níže).

Bezesporu nejzajímavějším zjištěním jsou markery draselných solí kyseliny močové na dně nádoby č. 18 – pohárku (obr. 9:2). Ta je vysoce koncentrována v trusu ptáků nebo plazů a jsou známy případy využití jako bílého pigmentu pro barvení předmětů nebo těla k rituálním účelům (cf. dnešní kmen Dogonů ve statě Mali: GRIAULE 1994; MAZEL ET AL. 2006). Pravěkou analogii se nám k tomuto jevu zatím najít nepodařilo, využití látky jako hnojiva je pak méně pravděpodobné.

Prvotní nesmírně zajímavé výsledky archeochemie obsahu nádob sice neumíme vždy smysluplně interpretovat, ukazují však, že pohřební nádoby nemusely obsahovat jen předpokládanou potravu a nápoje na záhrobní pouť, ale daleko zajímavější a pestřejší spektrum látek. Před archeologií se tak otvírá zcela nový prostor pro možnosti studia a pochopení složitosti pohřebních praktik tehdejší společnosti.

Z výplně hrobové jámy byl rovněž odebrán vzorek výplně na proplavení a paleobotanickou analýzu. Její výsledek se však ukázal jako negativní (*zjištění Z. Vaněčka*).

Kovový inventář

Mezi poměrně početným kovovým zbožím rozlišujeme několik vlasových ozdob – Noppenringů (u pohřbu dítěte i ženy), šídlo a méně obvyklou skladbu páru jehlic a čepele dýky, zvláště v kontextu pohřbu dospělé ženy.

Hrobová kombinace dýka – jehlice

Kombinace jehlice – dýka nebo jiná zbraň (sekerka, sekeromlat) není ve starší době bronzové, ať už v epišňůrovém komplexu, únětické kultuře nebo kultuře Unterwöbling, Straubing, skupina Singen zase až tak výjimečným jevem (jehlice v páru nebo samostatně). Jeden z nejstarších dokladů společného vystupování v hrobovém inventáři představuje H 88 z nitranského pohřebiště v Branči (VLADÁR 1973, Tab. X:11–16). Šlo o mužský hrob s dýkou ve tvaru vrbového listu a staršího typu cyperské jehlice datovaný autorem do staršího období nitranské kultury (VLADÁR 1973, 158 ad.). Zvláštností je zde amulet z lidské lebky.

Celkově převládají pohřby mužů s touto kombinací (Franzhausen I: NEUGEBAUER – NEUGEBAUER 1997), avšak na některých nekropolích sledujeme genderové vyrovnání (2:2) jako např. v Jelšovcích (BÁTORA 2000). V dosud publikovaných celcích z Ludanic–Mýtné Nové Vsi se váží jen na mužské pohřby (BÁTORA 2009, obr. 9; 18–19). Je zajímavé, že např. na dosud zveřejněné části pohřebiště v Nižné Myšli se nachází pouze 1 hrob (H 271) s touto kombinací (a navíc jde o chlapce ve věku 11–20 let) (OLEXA – NOVÁČEK 2013, Tab. 128: Hrob 271). Podobně vybavený ženský pohřeb však vždy dokáže překvápít (obr. 8:16, 18–19). Přitom na rozdíl od okolí (JZ Slovensko, Dolní Rakousko, Bavorsko) jsme na území Moravy tuto kombinaci v ženském hrobě zatím nezaznamenali. Podobně vzácná je zmíněná kombinace na dosud největším českém únětickém pohřebišti ve Vlněvsi (350 hrobů v několika skupinách: JIRÁŇ 2008, 27), kde dýka a 2 jehlice obsahoval pouze H 424, pohlaví zemřelého však nelze určit (*laskavá informace P. Limburského*). Vrcholem zastoupení zmíněné kombinace, a to dokonce v násobném počtu a ve zlatém provedení, jsou tzv. knížecí hroby klasické fáze ÚK ve středím Německu a Velkopolsku (MELLER 2014; SCHWARZ 2014; METZNER–NEBELSICK 2010) nebo prestižně vybavené hroby jinde (STRAHM 2010), ovšem ve výrazně mužském prostředí. Zvyk pokračuje i ve střední době bronzové (Dolný Peter). Sledujeme-li tuto aplikaci v rámci ÚK, je nápadná kumulace hrobů z klasické fáze, i když nelze vyloučit o něco starší postavení některých z nich (Rebešovice H 11). V Dolním Rakousku jsou však běžné i v době pozdější (poklasická ÚK Roggendorf–Steinleiten H 8; stupeň Gemeinlebarn III: Franzhausen II: H 641, 649, 711; Gemeinlebarn F H 7, 46, 150; SCHEIBENREITER 1958, Abb. 5:1–3; NEUGEBAUER – GATTRINGER 1989, Abb. 12; NEUGEBAUER 2008, Taf. 1; 5; 8). Tuto kombinaci známe i z hrobů metalurgů starší doby bronzové (Franzhausen I H 853: MARTIN 2014, Abb. 4). V prostředí košťanské kultury východního Slovenska nalezneme pár kostěných jehlic s dýkou a další výbavou (PÁSTOR 1969, Tab. XIV:1, 6). Podobný inventář (mj. kovová dýka + kostěná jehlice) vykázal mužský H 52 na pohřebišti Nitra–Čermán s měděným terčíkem a archaickou keramikou (VLADÁR – BÁTORA 2004, obr. 6), což by tento obyčej v epišňůrovém prostředí (ve srovnání s únětickým) posouvalo dále do minulosti.

Ženský hrob s dýkou

Ženské hroby s dýkami registrujeme v menší míře prakticky v každé starobronzové kultuře nebo regionální skupině. Na Moravě můžeme jmenovat ženské hroby s dýkami

z Rebešovic (H 8 a 129) a Mušova H 26 (ONDRÁČEK 1962, 18, 74, pozn. 109, obr. 40:12; 47:1–2; STUHLÍK 1987, obr. 29:11–15), na JZ Slovensku, kromě již uvedeného nitranského hrobu z Branče, figurují ve Velkém Grobě H 11 (CHROPOVSKÝ 1960, Taf. VIII:4), na úněticko-maďarovském pohřebišti Branč II dokonce ve shodném složení s velkou zdobenou terčovitou jehlicí (VLADÁR 1973, tab. XXXVII:2–3). V Jelšovcích (H 80 a 110) se objevují až v úněticko-maďarovském či maďarovském období pohřbívání (BÁTORA 2000, Taf. 9:1; 10:24). Do klasické ÚK řadíme ženský (?) hrob H 32 v Praze-Miškovicích s dýkou, dvojicí únětických jehlic, bronzovým dlátem a 4 jantarovými korálky (ERNÉE ET AL. 2009, Abb. 27). Menší dýky spolu s nezdobenou veslovitou jehlicí dominují v hrobě ženy H 341, nejbohatším na pohřebišti v Pottenbrunn (BLES 2005, Taf. 45–48), který lze datovat do stupně Gemeinlebern II kultury Unterwölbling. Podobného stáří bude asi H 107 z Franzhausen I (NEUGEBAUER – NEUGEBAUER 1997, Taf. 448:6), kde dýku (forma Straubing) doprovázel fragment zahnuté jehly z jehlice a kamenný sekeromlat. Skelet, antropologicky určený jako pravděpodobně ženský (16 – 18 let), však ležel ve vysloveně mužské poloze na levém boku (!). Ještě starší (i podle absolutních dat) jsou dva ženské pohřby s dýkami (H 7 a 65) a zdobenými veslovitými jehlicemi na pohřebišti v Singen (KRAUSE 1988, Taf. 2D; 6A) a ukazují, že tento jev lze sledovat prakticky po celou starší dobu bronzovou.

Dýky v hrobech jsou mnohdy považovány za atribut vyššího společenského postavení, jejich vazba vysloveně na bohatě vybavené pohřby je však silně omezená. To platí i pro ženy pohřbené s dýkou, neboť kromě kategorie bohatých nebo jinak výrazných hrobů (Pottenbrunn, Branč II, Praha-Miškovice) je většina vybavena standardně. K dispozici jsou však také hroby, kde byla dýka jediným milodarem (Rebešovice H 129). Variabilita aspektů hodnocení žen s dýkami je na jednoznačné závěry příliš široká. Zatímco u starší KZP se zdá, že jde o skutečnou demonstraci společenské příslušnosti, ve starší době bronzové jsou výsledky méně jednoznačné a kromě podtržení zvýšené sociální pozice musíme do budoucna hledat i jiná vysvětlení.

Hrobová kombinace jehlice – jehlice

Násobný počet jehlic ve starobronzových hrobech není jevem neobvyklým a v určitém počtu je nacházíme prakticky ve všech regionech, resp. kulturních oblastech. Není velkým překvapením, že z antropologicky určených převažují v hrobech žen, počet mužských hrobů s párem jehlic je vzácnější, nikoliv však výjimečný (Velký Grob H 19; Franzhausen I H 392?, 540 s dýkou, 662; Gemeinlebern F H 22, 40) a další potenciální lze hledat mezi neurčitelnými, příp. mezi dětskými pohřby. Malou statistiku si můžeme udělat na pohřebišti ve Franzhausen I, kde jsme zaznamenali 2 jehlice celkem v 9 hrobech, z nichž 5 bylo ženských, 3 mužské a jeden dětský bez určení pohlaví. V Jelšovcích se koncentrovaly v maďarovských hrobech (6× žena; 2× dítě) a na dosud zveřejněné části nekropole v Nižné Myšle mezi 8 hroby náleželo 5 ženám, 2 mužům a jeden byl symbolický. Hrob 76 obsahoval dokonce jehlice 3 (OLEXA – NOVÁČEK 2013, tab. 37, 1–2). Ženský byl také hrob H 35 s dvojicí jehlic s hlavicí svinutou v očko otomanské kultury ve Strede nad Bodrogom (POLLA 1960, Taf. XVII:4,5). Dvojicí jehlic byly vybaveny také H 29 a 61 na pohřebišti hurbanovské skupiny v Sládkovičově (TOČÍK 1979, Taf. LXXIII:6–7; LXXIV:22,24) a Bajči II H 50 (TOČÍK 1979, Taf. XCVII:16, 19). Podle polohy na pravém boku by poslední mohl náležet muži.

Na Moravě není počet hrobů s párem jehlic nijak vysoký (Šlapanice, 2× Rebešovice, Branišovice – věteřovská skupina: POULÍK 1941; ONDRÁČEK 1962, obr. 41:1,3; 43:3,4; STUHLÍK 2009, obr. 2:3,4). Z H 11 ve Vedrovicích–Zábrdovicích (GROSS 1941, obr. na

str. 14 č. 37–39) jsou uváděny tři jehlice (1× únětická, 2× rourkovitá). V Liběšovicích na Lounsku byl násobný počet jehlic únětického typu evidován poměrně často (3× po dvou H 6, 38, 39 a 2× po třech kusech H 5, 40 (MOUCHA – PLEINEROVÁ 1966, 532, 534). Dvě jehlice obsahoval také H 64 z Vepřeku (LIČKA – LUTOVSKÝ 2006, Abb. 35:1,2), stejně jako H 3 v Brodcích nad Jizerou (KNOR 1955, obr. 277:1,2). Vysoké počty jehlic (3–6 ks) jsou uváděny z inventáře mohylových hrobů jihočeské skupiny ÚK (HÁJEK 1954, obr. 5, 7). Podobně jako v Oseku 2 mohou být jehlice stejného (obr. 8:16, 19) nebo různého typu, jejich většinová poloha v oblasti krku, ramen či hrudníku potvrzuje funkci spínadel oděvu. Najdeme je v hrobech obou pohlaví a prakticky všech věkových kategorií od bohatě vypravených pohřbů (Franzhausen I H 747, 785) až po případy, kdy je pár jehlic fakticky jediným milodarem v hrobě (Vepřek, Franzhausen I, Gemeinlebern F). Výjimkou není ani propojení se speciální výbavou např. metalurgů (pak vazba na muže) v podobě dyzny z mohyly II z Těšínova (HÁJEK 1954, obr. 12:3) nebo H 280 z Nižné Myšle, kde odlomenou jehlu můžeme považovat za jehlici se smyčkovitou (poutkovitou) hlavicí (OLEXA 1987, Abb.4:3). V některých regionech (Dolní Slezsko, východní Slovensko) je běžný výskyt dvou kostěných jehlic nebo kombinace kostěných a kovových (LASAK 1988, ryc. 43:h,j; 44:d,e SARNOWSKA 1969, ryc. 145:k,l; ROMANOW 1975, ryc. 2:d,e; OLEXA – NOVÁČEK 2013, tab. 68:1,2; 78:4,6; 132:1,5). Tento jev se objeví také v Čechách a na dalším území (cf. bohatý ženský H 341 v Pottenbrunn: kombinace dýka – kovová + kostěná jehlice). V mierzanovické kultuře, kde kostěné (zdobené) jehlice dominují, to může být následek nepříliš velkého počtu kovových ozdob obecně. Násobný počet jehlic tak není automaticky znakem např. vyššího sociálního postavení majitelů.

Dýka

Tělo a část mírného oblouku týlu kovové dýky s nýty leželo ve skupině nálezů těsně při (severním) okraji zahroubení dřevěné pohřební schránky (obr. 8:18; 12), přičemž čepel směřující ostřím k SV byla od zbytku oblouku s nýty oddělena (vzdálenost ca 6 cm) a mezi nimi se nacházelo kostěné šídlo (č. 17). Při výzkumu působila situace dojmem uložení in situ (obr. 6), i když je z charakteru nálezů i předběžné metalografické analýzy zřejmé, že se jedná o části jednoho artefaktu. Situaci neumíme, vyjma záměrného separátního uložení (záměrné rozlomení nelze díky korozi prokázat ani vyvrátit), dost dobře vysvětlit. Teze o záměrném oddělení týlu a čepele dýky při vložení do hrobu tak spadá ryze do sféry spekulací.

Destruovaná a značně zkorodovaná měděná dýka má spíše lehce zaoblený tyl původně se 3 max. 4 nýty (nelze přesně stanovit). Neúplná čepel vykazuje čokovitý průřez a blíže hrotu náznak středového žebra (obr. 8:18). S ohledem na stav dochování je těžké exaktně stanovit typ dýky, takže naše srovnání mohou mít pouze obecnější povahu. Obecně ji lze přiřadit k poněkud širokému typu Vřesovice–Těšínov podle nejnovější typologie P. NOVÁKA (2011, 41 ad., Taf. 7:118, 123, 129). Dost blízké, přestože poněkud širší, jsou obě dýky z dvojhrobu na nitranském pohřebišti Ludanice–Mýtna Nová Ves (H 390 A a B: BÁTORA 2009, obr. 18:3; 19:11), které autor datuje do „staršího úseku klasické únětické kultury“ (BÁTORA 2009, 240). Dost blízká je jí však např. i dýka se 4 nýty z dvojhrobu H 41 na pohřebišti klasické ÚK ve Slavkově u Brna, kde náležela muži ve věku 40–45 let (HORÁLKOVÁ–ENDEROVÁ – ŠTROF 2000, tab. 28:10). Mezi slovenskými exempláři lze porovnávat snad s typem Hurbanovo, varianta Hurbanovo J. VLADÁRA (1974, 33, Taf. 3:71–74), ale také jen s vybranými zástupci (VLADÁR 1974, Taf. 3:71) tohoto velmi variabilního typu, resp. varianty. Typochronologická různorodost dýk podstatně ztěžuje hodnocení,

uvědomujeme si, že jejich frekvence v hrobech narůstá směrem ke klasické ÚK, i když první výskyt kovových triangulárních dýk sledujeme již od staršího období ÚK (Němčice na Hané, Šardičky H 31), adekvátně jako v oblasti nitranské kultury (BÁTORA 2000, 313–317).

Šídlo

Zástupce nástrojů představuje v oseckém hrobě bronzové šídlo (jediný bronzový artefakt v hrobě!), nacházející se před pánví ženy společně s keramikou a dvojicí zvířecích kostí (obr. 3; 5:9;11). Ještě na fotodokumentaci z terénu je patrná jeho větší délka (min. 5 cm), po laboratorním ošetření však máme k dispozici pouze jeho hrot o délce 24 mm (obr. 8:15). Kovová šídla různých profilací a rozměrů jsou vcelku běžnou a pohlavně zcela indiferentní součástí výbavy hrobů v celém průběhu starší doby bronzové. To platí ve zvýšené míře o hrobech se skladbou podobnou nebo téměř shodnou s hrobem z Oseku. Jako příklad lze uvést ženy s dýkami (Branč II H 272, Velký Grob H 11, Jelšovce H 110, Singen H 7 a 65), hroby s kombinací dýka – jehlice (Vinodol, Ludanice–Mýtina Nová Ves H 6, Unterhautzentel H 111) nebo jehlice – jehlice (Rebešovice H 150, Lovosice H 4, Holabrunn H 1939, Franzhausen I H 118, 229).

Jehlice

Dvojice měděných jehlic s hlavicí svinutou v očko (č. 1 a 2) byla nejspíše bioturbací vytažena až nad hlavu zemřelého do SV a JV rohu hrobové schránky (obr. 3;5:1–2; 8:16,19). Analogií bychom k nim našli bezpočet ve všech regionech starší doby bronzové. Z chronologického hlediska nemá tento typ jehlic praktický význam, neboť se s nimi setkáváme od starší doby bronzové až po dobu halštatskou fakticky v nezměněné podobě (NOVOTNÁ 1980, 29–40). Za nejstarší jsou považovány exempláře z mladší fáze nitranské kultury, resp. z vyznívající nitransko–únětické fáze a začínající klasické ÚK (NOVOTNÁ 1980, 38; BÁTORA 2000, 360). Patrně o něco starší bude hrob wieselburské kultury z Charvátského Grobu (STUDENÍKOVÁ 1975, obr. 6:1) s ohledem na přítomnost vlasových ozdob ve tvaru vrbového listu. V prostředí ÚK je lze poprvé registrovat ve starší fázi na pohřebišti v Němčicích na Hané (ČERVINKA 1926, obr. 19:2; 22:3). Přestože jehlice s (lehce roztepanou) hlavicí svinutou ve skutečné očko (H 80) a druhá s (neroztepanou) hlavicí pouze v očko zahnutou (H 87) nevystupují v jednom celku, a protože toto pohřebiště nepřekračuje rámec 2. fáze ÚK, budou obě varianty shodného stáří a není důvod je z této typologie vyčleňovat, jak to v případě hrobu mladší NK s wieselburským džbánekem z Branče navrhuje J. BÁTORA (2000, 360). Maximálně je můžeme vydělit jako stejně dlouhotrvající variantu tohoto rozsáhlého typu. Jak máme možnost vidět výše tento jednoduchý typ jehlic není v průběhu starší doby bronzové omezen ani časově, ani sociálně, ani genderově nebo věkovou kategorizací. Mnohdy tvoří jedinou hrobovou výbavu.

Vlasové ozdoby z dvojitého drátu

U pohřbu dítěte (P 800) i ženy (P 801) bylo nalezeno vždy několik kusů vlasových ozdob ve zlomcích. Díky druhotné manipulaci a nepatrným zlomkům lebky dítěte nejsme schopni rekonstruovat jejich původní polohu, u ženy je podle zbarvení levé strany šupiny týlní kosti, rámu a těla levé mandibuly zelenou patinou vcelku jasné, že nosila tyto ozdoby na levé straně hlavy. Ve všech případech se jedná o typ vlasových ozdob zhotovených z dvojitého drátu s jednoduchou zpětnou kličkou (*Noppenring*), kdy na opačném konci je drát spleten (stočen) do špičky (obr. 7:1–3; 8:10–14). Díky velikosti o průměru 39–45

mm patří mezi střední a jejich funkce vlasových ozdob je i takto podpořena. Zajímavým společným detailem je ve 4 případech ovinutí jednoduchým drátkem. Stanovit celkový původní počet ozdob je pro jejich fragmentárnost obtížné, přesto se zdá, že u obou jedinců muselo jít minimálně o 2 a více kusů, což je ve starší době bronzové zcela běžný jev, neboť tento typ patří zejména v oblasti ÚK k nejrozšířenějšímu šperku své doby. Genezí a chronologickým vývojem vlasových ozdob z dvojitého drátu včetně noppenringů jsme se zabývali na jiném místě (PEŠKA 2009, 211–215). Pro jemnější chronologii v průběhu starší doby bronzové je důležitá konstatace, že v průměru menší tvary s mnohonásobnou kličkou, resp. ozdobnou ploškou, se masově objevují až s nástupem klasické fáze ÚK (ONDRÁČEK 1962, 77; STUHLÍK 1996, 90; 1997; MOUCHA 1997, 156–160; PEŠKA 2009, 215), přitom je nasnadě, že starší jednodušší typy přezívají dále. To by mohlo být důležité i z pohledu datování oseckého hrobu. Faktem zůstává, že řádné exempláře z dvojitého drátu se zpětnou kličkou se v ÚK na Moravě objevují již ve 2. (Moravská Nová Ves–Hrušky H 6: STUHLÍK – STUHLÍKOVÁ 1996b, obr. 19:12–13), ale masověji až v průběhu 3. fáze, i když je jasné, že některé hroby s noppenringy musíme datovat ještě do staroúnětického období (cf. STUHLÍK – STUHLÍKOVÁ 1996a, 151).

Zajímavým jevem je ovinutí drátkem nebo malým plechovým páskem snad z důvodu zajištění větší pevnosti (soudržnosti) šperku. Máme k tomu bohaté analogie na Moravě (Jiřkovice, Trboušany, Šlapanice, Obleskvice: ČERVINKA 1938, obr. 40:14,18; 91; 89:8; 95:16) v hrobech spíše střední fáze ÚK, což platí i pro hroby na pokročilejších pohřebištích, kde datace H 294 z Rebešovic a stejně tak i H 8 ze Slavkova u Brna může být posunuta níže (ONDRÁČEK 1962, obr. 45:1.5; 54:4–7; 1964, 205; HORÁLKOVÁ–ENDEROVÁ – ŠTROF 2000, tab. 10:2–8), což nakonec platí i pro H 19 ve Velkých Pavlovicích s formou tenčího nákrčníku (STUHLÍK – STUHLÍKOVÁ 1996a, Abb. 11:6). Mužský hrob s plechovým diadémem a sérií noppenringů s ovinutými drátky (všech 6 kusů) z Ludanic–Mýtne Nové Vsi H 554 datují autoři na konec nitransko–únětické fáze nitranské kultury resp. na začátek klasické fáze ÚK na JZ Slovensku (BÁTORA – SCHULTZ 2012, 45, Abb. 3) a také hrob 81 z Čierného Brodu patří do mladších fází nitranské kultury (VELIAČIK 1969, obr. 3:5).

Noppenringy obecně převažují v hrobech žen a dětí, nechybí ani v mužských (cf. STUHLÍK 1987, 64; STUHLÍK – STUHLÍKOVÁ 1996a, 152). I když reflektujeme výskyt těchto ozdob s obtočením drátky i v jiných fázích ÚK, jejich zatímní koncentrace do středního období rozvoje ÚK minimálně na Moravě a v Dolním Rakousku je až překvapivá.

Paleometalurgická analýza kovů

Orientační spektrální analýza kovů byla provedena za pomoci ručního spektrometru metodou RFX (*analýza J. Petřika*). Snad trochu překvapivě, ale všechny kovové artefakty, s výjimkou hrotu šídla (č. 9), byly detekovány jako měděné s vyšším obsahem stříbra (1,73 – 4,75 %). To připomíná situaci v Jelšovcích, resp. v celém epišňurovém okruhu, kde dlouho dominují výrobky z mědi. V Jelšovcích bylo mezi 119 nitranskými artefakty jen 5 s vyšším obsahem cínu (1,07 – 2,05 %) a mezi únětickými (78) jen 6, které lze označit za bronzové. Masovější výskyt bronzů registrujeme až s nástupem maďarovské části pohřebiště (BÁTORA – PERNICKA 2000, 579–581). Semikvantitativní analýza v Holešově nedovoluje exaktní stanovení obsahu cínu, ale je z ní zřejmé, že drtivá většina předmětů je měděných (PÁGO 1985, 176–177). Zvýšený obsah stříbra zaznamenaný prakticky u všech měděných artefaktů z hrobu, je společný jak mědi z Holešova, tak i skupině vyčleněné v Jelšovcích jako cluster 2 čili tetraeditrové rudy (Fahlerzmetall) a patří k nim převaha

kovů z většiny tehdejších starobronzových regionů střední Evropy. Bronzové šídlo (č. 9, obr. 8:15) naopak stříbro neobsahuje, resp. jen v nižším množství (0,36 a 1,7 %) a mohlo by být i jiné provenience.

Kostěný inventář

Kostěné šídlo

Kostěný nástroj vyrobený z metapodia ovce/kozy (určení M. Nývltové Fišákové a M. Raškové Zelinkové) ležel mezi oběma částmi měděné dýky (č. 17: obr. 6; 8:17), což vysvětluje jeho téměř úplné zbarvení zelenou patinou. Podle předběžné traseologické analýzy (*laskavě provedla M. Rašková Zelinková*) byl nástroj ve funkci šídla velmi intenzivně využíván, kde kontaktním materiálem byla kůže a pracovalo se s ním jedním směrem ve smyslu přímé perforace a nikoliv rotace.

Kostěná šídla jsou běžnou součástí hrobových inventářů sledovaného období. Jsou po všech stránkách indiferentní, pouze je zdá, že jejich vyšší frekvenci sledujeme v hrobech žen (obecná statistika ani u jedné kultury k dispozici není). Spíše jsou cenným zdrojem informací o technologicko-ekonomické struktuře jejich výroby a aplikace v běžném životě.

Surovina

Záměrně rozpůlená kost – medio–distální fragment metapodia ovce/kozy (určení M. Nývltové Fišákové a M. Raškové Zelinkové) – byl coby sekundární surovina uložen před pánev pohřbené ženy s bronzovým šídlem a nádobkou (č. 10: pbr. 3;5:10; 8:20–21). Oba předměty nejvíce žádné další známky opracování nebo používání a lze je tak označit termínem sekundární surovina (M. Rašková Zelinková), která snad měla sloužit k budoucí výrobě kostěného nástroje/ů. O to více překvapí stav dochování artefaktu svědčící o značném stupni zvětvování a skutečnosti, že kost musela před uložením do hrobu ležet na povrchu min. 3–4 roky (názor M. Nývltové Fišákové).

Přesto, že ze závěru eneolitu a starší doby bronzové máme z Evropy doklady hrobů s produkcí kostěných artefaktů, ale také hroby koželuhů (BÁTORA 2006, 105 ad.), zdráháme se, i přes přítomnost bronzového a kostěného šídla a suroviny nejspíš k výrobě dalších těchto nástrojů, osecou ženou označit přímo za producentku – řemeslnici. Spíše půjde o symbolickou demonstraci jejího sociálně–pracovního zařazení v tehdejší společnosti.

Potravní milodary

Zvířecí žebra

Dvojice kravských žebí byla dislokována společně s dětskými kostmi (P 800). Podle stupně zvětvování (2.) by měly kosti ležet ca 1 rok na povrchu (názor M. Nývltové Fišákové). Jedná se o potravní milodary typický pro epišňurový okruh, resp. pohřební ritus (obr. 7:5–6). Zvyk je uplatňován značně lokálně, neboť na některých pohřebištích se žebra objevují (Holešov, Branč, Veselý), na jiných zcela absentují (Jelšovice, Výčapy–Opatovice, Ludanice–Mýtna Nová Ves) (BÁTORA 2000, 460).

Zvířecí kosti

Dalším nepochybným zbytkem masité potravy jsou kosti z prasete domácího uložené na míse (č. 13: obr. 3; 5:13; 11) u pohřbu ženy. Šlo o části 5měsíčního selete v podobě páne, distální epifyzy femuru, hrudní kosti a žebí (*laskavě určení M. Nývltové Fišákové*).

S potravním milodarem se setkáváme v hrobech přelomu eneolitu a doby bronzové prakticky ve všech kulturách, osecná dislokace připomíná zvyky v KZP. Zatímco v epišňurové oblasti bylo přikládáno spíše méně kvalitní maso žebí, v oblasti únětické (včetně protoúnětické) jde o maso z kýty a plecí (STUHLÍK – STUHLÍKOVÁ 1996b, 117). V případě mladého vepřového z Oseku je rozdíl jasně patrný.

Jantar

Primární ženský pohřeb poskytl celkem 9 jantarových korálků. Šest z nich se nacházelo nad hlavou při V stěně pohřebního prostoru (č. 3–6), další ležely při páteři v úrovni spodní části hrudního koše (č. 7) a vedle mísy za nohama (č. 11). Původně mohly tvořit náramek nebo náhrdelník, rozvěšený bioturbací po celém hrobě (o značném zásahu hlodavců vypovídají četné nory evidované během výzkumu a také posuny a roztahání žebí jedince až do oblasti nohou). Ve všech případech se jedná o drobné korále s jednoduchým provrtem přibližně soudkovitého průřezu typu A (ERNÉE 2012). Podobnou hrobovou výbavu s jantarem v kombinaci dýky – jehlice u ženských pohřbů nacházíme v H 32 v Miškovicích a v H 80, 110 v Jelšovicích, mužské prostředí zastupuje H 595 z Franzhausen I. Dvě jehlice a 22 ks jantarových korálků jako součást honosného náhrdelníku obsahoval bohatý pohřeb 20–25leté ženy (H 785) ve Franzhausen I (NEUGEBAUER – NEUGEBAUER 1997, Taf. 571:23). Dvě až tři únětické jehlice s jantarovými náhrdelníky evidujeme v Čechách na pohřebišti v Liběšovicích (MOUCHA – PLEINEROVÁ 1966, obr. 150(8)).

Na Moravě není počet nálezů jantaru nijak vysoký. K. Tihelka uváděl svého času 8 nalezišť (TIHELKA 1953, 276–277). J. BÁTORA (2000, 438) zmiňuje 12 lokalit, 4 z východu Rakouska, 2 ze SZ Maďarska a 15 resp. 16 z JZ Slovenska (BÁTORA 2006, 203). Moravské únětické nálezy pocházejí výhradně z hrobových celků, většinou k nim chybí bližší nálezy souvislosti, příp. dokumentace k posouzení resp. ověření nálezořových kontextů. Po prvotním skutečném přílivu jantaru na Moravu v době KZP (podle nového nálezu v nejbohatším hrobě H 54 z Hulína–Pravčic 2 ze starší KZP asi po celou dobu trvání kultury; cf. MATĚJČIKOVÁ – DVOŘÁK 2012a, 339–344) je dalším, i když mírnějším píkem, únětická kultura. Podle M. Erného v Čechách po sporadickém výskytu jantaru ve starší ÚK (2x) je jeho doménou klasická fáze s vůbec nejbohatším regionem ve středních Čechách, když dvě nejbohatší pohřebiště se nacházejí na periférii na Pardubicku (Mikulovice) a v SZ Čechách (Liběšovice). Počty jantarových ozdob zde jdou do tisíců (ca 4 000) (ERNÉE 2012, 71, 112, 188 ad.). J. Bátora i K. MARKOVÁ (2003) se shodují v tom, že nejstarší exempláře jantarových výrobků se objevují na Slovensku v závěru klasické fáze ÚK a v následném úněticko–maďarovské fázi (Brunovce, Jelšovice, Branč II), příp. hurbanovské skupině (Sládkovičovo, Nesvady, Matúškovo, Komjatice II). Výmluvná je v tomto ohledu situace v Jelšovicích, kde v nitranských a únětických hrobech jantar chybí, zatímco od úněticko–maďarovské fáze se objevuje až v 85 (86) hrobech (BÁTORA 2000, 436; 2006, 205). Podobná bude situace i na Moravě, kde většinu pohřbů s jantarem řadíme do klasické fáze ÚK (Šebetov, Slavkov u Brna, Zábrdovice, Hulín 1), byť inventář některých hrobů nedovoluje jednoznačnou dataci (Brno–Tuřany, Knínice atd.). Sem bude náležet také jediný hrob s jantarovým korálkem z Holešova (výrazně vybavený pohřeb dívky ve věku 6–9 let H 72: ONDRÁČEK – ŠEBELA 1985, tab. 9:12) s lehce archaickou formou koflíku, datovatelný někam na počátek klasické fáze ÚK. Dva pravděpodobně ženské hroby s jantarovými korály (4 + 2 ks) byly objeveny ve skupince 12 pohřbů klasické ÚK na lokalitě Hulín 1 – U Isidorka (BERKOVEC – PEŠKA 2005, obr. 8). Do poklasické ÚK lze zařadit H 49 ze

Šardiček (PROCHÁZKA ET AL. 1927, obr. 31:7). Na dosud nepublikované nekropoli v Opavě–Vávrovicích obsahovalo jantarové korály celkem 6 hrobů a svým počtem 57 ks je dnes nejbohatším pohřebišťem s výskytem jantaru na Moravě a v jižní části Horního Slezska (*laskavá informace vedoucího výzkumu J. Hlase*). Většinou vyloupené pohřby náležely jak ženám tak i mužům. Neprokáže-li se v tomto výčtu u některého z hrobů starší datování, zařadil by se hrob ženy z Oseku k jednomu z nejstarších s jantarem u nás, protože jej musíme datovat níže než je klasická fáze ÚK.

Ačkoliv se občas jantar stává součástí bohatě vypravených pohřbů, není to pravidlem a k dispozici jsou kontexty vybavené standardně, ale také vysloveně chudě (podobně Čechy cf. ERNÉE 2012, 123). Na druhou stranu jantar často doprovází bohaté tzv. knížecí hroby např. ve středním Německu a Velkopolsku. Najdeme jej v hrobech nejen žen, ale také mužů, a to vcelku pravidelně (Franzhausen I H 50, 595, Opava–Vávrovice) a překvapením není ani jeho přítomnost u dětských pohřbů (Holešov H 72, Unterhautzentel H 105). Není pochyb o tom, že se jedná o výraznou transkontinentální komoditu, jeho sociální význam však bude nutno ještě zkoumat.

Dosavadní analýzy (resp. metoda infračervené spektrometrie) jantaru vykazují jednoznačně jeho baltský původ (MARKOVÁ 2003, 339; BÁTORA 2000, 438; 2006, 203; ERNÉE 2012, 112–113). Podobné výsledky poskytla předběžná analýza oseckého jantaru metodou hmotnostní spektrometrie (*za určení děkujeme L. Kučerovi z Píř UPOL*). Výjimkou je případ na pohřebišti KZP v Hošticích, kde u jednoho korálu byl určený původ Sicílie – simetit (NOVOTNÁ 2012, 351).

Nálezové souvislosti

Chceme-li studovaný pohřeb zasadit do širšího rámce soudobé struktury osídlení (obr. 14), nabízí se na prvním místě sousední epišňůrové sídliště Osek 1 v poloze Horní újezdy (vzdálenost 400 m) s výrazným zastoupením únětických tvarů keramických nádob, pohřby v jámách a symbolickým uložením tuřích lebek (PEŠKA – TAJER 2014; 2015). Na základě rozboru sídlištního inventáře se nám však pohřeb jeví přece jen o něco mladší. Tím však není popřena případná souvislost obou areálů, zvláště pokud by se ukázalo, že H 1 byl součástí větší pohřební skupiny (pokračující výzkum). V kontextu epišňůrového osídlení širšího okolí s vazbou na nálezy kolem Přerova a Dluhonic (PEŠKA 2013, Abb. 1) s jejich pokračováním oboustranně řeky Moravy k severu, ale především k jihu musíme konstatovat, že obě lokality na katastru Oseku nad Bečvou tvoří zatímni východní hranici sídelní oikumeny s hiátem až na Opavsko (obr. 14). V prostoru Moravské brány se jedná o první hrobový nález EPKK, zatímco mezi středomoravským uskupením nalezišť registrujeme několik nových (většinou nepublikovaných) pohřebišť (Slatinky, Senice na Hané, Hulín 1 (V) a Hulín 3 (VII), Hulín–Pravčice 1, Kroměříž – U sv. Františka). První dvě lokality přímo v jádru Moravské brány nám naznačují směr pohybu nositelů EPKK z jižní části Slezska, kde mají nálezy mnohem blíže k mierzanowické kultuře Malopolska a Horního Slezska.

Shrnutí a závěr

Specifický následný pohřeb dospělé ženy a dvou malých dětí, u nichž nelze a priori rozhodnout, zda šlo o sekundární inhumaci nebo manipulaci (druhotný zásah do horní partie jámy je očividný, avšak bez znalosti jeho důvodu), v sobě po archeologické stránce zahrnuje prvky dvou pro oblast východní Moravy dominantních starobronzových kultur

– epišňůrové nitranské a únětické. Podle dosavadních zjištění musely být všechny tři pohřby uloženy do země v nevelkém časové odstupu, o čemž svědčí např. typologicky velice blízká keramika (oba hrnky) a technický detail ovinutí vlasových ozdob drátkem jak ve výbavě ženy tak i jednoho z dětí. Prostorově se pohřby obou dětí respektují, avšak ani zde nelze, s ohledem na druhotný zásah, posoudit, zda šlo o dvojhrob nebo zda byly děti ukládány do hrobu postupně. Vzájemný vztah pohřbených bychom byli schopni odhalit pouze na základě (plánované) DNA analýzy.

Do nitranské sféry nás zavádí čistě epišňůrový pohřební ritus s polohou ženy na levém boku a pohledem k jihu (azimut přesně 90°), dvojice zvířecích žeber u pohřbu mladšího dítěte (P 800) a fakt, že všechny kovy, s výjimkou šídla, jsou zhotoveny z mědi se zvýšeným obsahem stříbra, což je signifikantní pro oblast nitranskou (příznivě však, že o složení kovu řady únětických artefaktů nemáme k dispozici žádné informace). Únětický původ musíme přisoudit v zásadě veškerému hrobovému inventáři (keramika, kovové ozdoby), včetně v rámci starší doby bronzové u nás dost časněmu výskytu jantaru. I taková drobnost jakou je výběr potravního milodaru (vepřové maso) nás vede spíše do únětického prostředí (viz výše). Společným znakem by mohla být kostěná industrie, bronzový nástroj (šídlo) vyznívá složením kovu opět spíše pro ÚK.

Na základě důkladného rozboru hrobových předmětů datujeme osecký hrob do střední fáze ÚK (3. fáze J. Ondráčka), resp. do vyznívající nitranské kultury (poklasická či pozdní fáze NK), na JZ Slovensku označované jako nitransko–únětická fáze (BÁTORA 2000 a další). Je to doba, kdy je zachován epišňůrový ritus, habitus kultury je však téměř zcela transformován (akulturován) elementem únětickým.

Svým způsobem nezvyklá, ale přitom pestrá a bohatá výbava ženského pohřbu nás nutí položit si otázku kým nebo čím vlastně ona žena byla? K obvyklým součástem kroje (vlasové ozdoby – Noppenringy, dvojice jehlic) přistupuje měděná dýka (snad záměrně rozlomená před uložením do hrobu?). Kombinace je pro ženské hroby přece jen méně obvyklá, spojnicí vysvětlující význam jejich přítomnosti stále postrádáme (sociální pozice?, symbol muže–manžela?). Silně opotřeбенé kostěné šídlo, jeho bronzový protějšek a hlavně surovina připravená k výrobě dalších nástrojů (zase šidel) by za jiných okolností (např. bez dalšího inventáře) působily jistě dojmem pohřbu řemeslnice – zpracovatelky kůží, takhle se kloníme k demonstraci sociálně pracovní pozice zemřelé. Ještě obtížnější je interpretace obsahu nádob se zbytky oleje či dokonce primární suroviny k výrobě pigmentu(?) záměrným sběrem ptačích exkrementů (viz výše). Jediným společným jmenovatelem by zde mohla být (posmrtná?) úprava těla nebožtíka. Z antropologického rozboru L. ŠÍNA (V TOMTO ČÍSLE) víme, že kromě jiných paleopatologických změn byla žena postižena fyzikálním traumatem v podobě zhojené zlomeniny levé klíční kosti, jejímž důsledkem byla ztráta hybnosti s přimknutím kloubu ke středu těla a jeho pokřivení. Že by tímto defektem byla žena determinována, resp. predestinována k jistému stupni společenské úcty, jež našla odraz právě v neobvyklé pohřební výbavě?

Získaný obsah oseckého hrobu přímo vybízí k co nejširšímu výzkumu multidisciplinárním přístupem. Kromě již provedených spíše předběžných analýz (základní antropologická, paleozoologie, traseologie, spektrální, archeochemie) jsou do budoucna v plánu také další přístupné metody (DNA, izotopy, abraze zubů, korozní produkty atd.), včetně absolutního stáří pohřbů. Věříme, že tímto komplexním přístupem a shrnutím výsledků všech zapojených oborů budeme schopni interpretace nálezu na kvalitativně daleko vyšší úrovni než nyní.

Literatura

- BARTELHEIM, M. 1998: Studien zur böhmischen Aunjetitzer Kultur – Chronologische und chorologische Untersuchungen. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 46. Bonn.
- BÁTORA, J. 1999: Gräber mit Totenhäusern auf frühbronzezeitlichen Gräberfeldern in der Slowakei (Beitrag zu Kulturverbindungen zwischen Mittel-, West- und Osteuropa), *Prähistorische Zeitschrift* 74, 1–57.
- BÁTORA, J. 2000: Das Gräberfeld von Jelšovce/Slowakei, Ein Beitrag zur Frühbronzezeit im nordwestlichen Karpatenbecken, *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* Band 16, Kiel 2000.
- BÁTORA, J. 2006: Štúdie ku komunikácii medzi strednou a východnou Európou v dobe bronzovej, Bratislava.
- BÁTORA, J. 2009: Hroby s dýkami na pohrebisku zo staršej doby bronzovej v Ludaniciach–Mýtnej Novej Vsi. *Slovenská Archeológia* LVII, 2009, 221–260.
- BÁTORA, J. – PERNICKA, E. 2000: Chemische Zusammensetzung der Kupferartefakte aus dem frühbronzezeitlichen Gräberfeld Jelšovce. In: BÁTORA, J. 2000: Das Gräberfeld von Jelšovce/Slowakei, Ein Beitrag zur Frühbronzezeit im nordwestlichen Karpatenbecken, *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa*, Band 16, Kiel, 579–592.
- BÁTORA, J. – SCHULTZ, M. 2012: Ein beachtenswertes frühbronzezeitliches Grab aus Ludanice, Ortsteil Mýtna Nová Ves (SW Slowakei). In: KUJOVSKÝ, R. – MITÁŠ, V. (eds.) Václav Furmánek a doba bronzová. Zborník k sedemdesiatym narodeninám. *Archaeologica Slovaca Monographiae* T. XIII, Nitra, 43–50.
- BEDNÁŘ, P. – KUČERA, L. 2015: Analýza tří nádob (č.8, č. 13 a nádoba u Cu dýky) a vzorku hlíny (výplň pod nohama) z lokality Osek nad Bečvou 2, objektu 187/H1. Rukopis výzkumné zprávy. Olomouc.
- BERKOVEC, T. – PEŠKA, J. 2005: Starobronzová sídliště a pohřebiště v Hulíně – U Isidorka. In: BÉM, M. – PEŠKA, J. (eds.), Ročenka 2005, Olomouc, 44–67.
- BLESL, CH. 2005: Das frühbronzezeitliche Gräberfeld von Pottenbrunn, *Fundberichte aus Österreich Materialheft* 15, Wien.
- BUCHVALDEK, M. 1986: Kultura se šňůrovou keramikou ve střední Evropě I, Skupiny mezi Harcem a Bílými Karpaty. *Praehistorica* XII. Praha.
- ČERVINKA, I. L. 1926: Předvěká pohřebiště v Němcích na Hané, *Pravěk*, Brno.
- ČERVINKA, I. L. 1938: Pokolení skrčků s kulturou únětickou na Moravě, Nepublikovaný rukopis uložený v archivu Archeologického ústavu Brno.
- DVOŘÁK, F. 1933: Nálezy únětické kultury na Kolínsku IV, *Památky archeologické* XXXIX, 60–62.
- ERNÉE, M. 2012: Jantar v české únětické kultuře – k počátkům jantarové stezky, *Památky archeologické* CII, 71–172.
- ERNÉE, M. – MÜLLER, J. – RASSMANN, K. 2009: Ausgrabung des frühbronzezeitlichen Gräberfeldes der Aunjetitzer Kultur von Prag–Miškovice. Überblick über die Auswertung und die ersten Ergebnisse der naturwissenschaftlichen Untersuchungen – 14C–Daten und chemische Analysen der Metallfunde, *Germania* 87, 355–410.
- FEHLMANN, D. 2007: Bestattungen der Aunjetitzer–Kultur in Ravelsbach, Niederösterreich, *Fundberichte aus Österreich* 45, 2006, Wien, 177–209.
- FIDLER, S. – GRAW, M. 2003: Decomposition of buried corpses with special reference to the formation of adipocere, *Naturwissenschaften* 90, 291–300.
- GEISLER, M. – PEŠKA, J. 1985: Únětické hroby z Holubic, okr. Vyškov, *Archeologické rozhledy* XXXVII, 565–570.
- GRIAULE, M. 1994: *Masques Dogons*, Publications Scientifiques du museum, Paris, fourth reprint, 606.
- GROSS, V. 1941: Pravěké pohřebiště z doby bronzové v Zábrdovicích, Ročenka Musejního spolku v Ivančicích na rok 1941, Ivančice, 11–14.
- HÁJEK, L. 1954: Jižní Čechy ve starší době bronzové, *Památky archeologické* XLV, 115–192.
- HNÍZDOVÁ, I. 1955: Únětickésídlíště a pohřebiště v Břežně u Loun, *Archeologické rozhledy* VII, 294–308, 322–328.
- HORÁLKOVÁ–ENDEROVÁ, P. – ŠTROF, A. 2000: Pohřebiště a sídliště únětické ze Slavkova u Brna, okr. Vyškov. *Pravěk – Supplementum*. 6, Brno, 9–91.
- CHLEBORÁD, M. 1928: Poslední archaeologické výzkumy na Bučovsku, *Pravěk* 4–6, 1927–28, Brno.
- CHROPOVSKÝ, B. 1960: Pohrebisko zo staršej doby bronzovej vo Veľkom Grobe. In: CHROPOVSKÝ, B. – DUŠEK, M. – POLLA, B.: Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku, Bratislava, 11–136.
- JIRÁŇ, L. (ed) 2008: *Archeologie pravěkých Čech 5, Doba bronzová*, Praha.
- KNOR, A. 1955: Druhé únětické pohřebiště v Brodcích nad Jizerou, *Archeologické rozhledy* VII, 582–588.
- KRAUSE, R. 1988: Die endneolithischen und frühbronzezeitlichen Grabfunde auf der Nordstadterasse von Singen im Hohentweil. Grabfunde von Singen am Hohentweil. 1. Forschungen und Berichte Vor- und Frühgeschichte in Baden–Württemberg 32. Stuttgart.
- KUDRNÁČ, J. 1955: Lidské kostry v jámě na únětickém sídlišti v Klučově, *Archeologické rozhledy* CII, 588–592, 608–610.
- LASAK, I. 1988: Cmentarzysko ludności kultury unietyckiej w Przecławicach. *Studia Archeologiczne* XVIII. Warszawa–Wrocław.
- LAUERMANN, E. 1995: Ein frühbronzezeitliches Gräberfeld als Unterhautzenthal, NÖ. Stockerau.
- LAUERMANN, E. 2003: Studien zur Aunjetitzer–Kultur im nördlichen Niederösterreich. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 99. Bonn.
- LIČKA, M. – LUTOVSKÝ, M. 2006: Vepřek und Nová Ves (Bezirk Mělník, Mittelböhmen). Ergebnisse der archäologischen Ausgrabungen zur urgeschichtlichen Besiedlung in den Jahren 1992–1995. *Fontes Archaeologici Pragenses* Vol. 31. Pragae.
- LORENCOVÁ, A. – BENEŠ, J. – PODBORSKÝ, V. 1987: Únětické pohřebiště v Těšeticích–Vinohradech. Těšetice–Kyjovice 3. Brno.
- MAZEL, V. ET AL. 2006: Chemical imaging techniques for the analysis of complex mixtures: New application to the characterization of ritual matters on African wooden statuettes. *Analytica Chimica Acta*, 570 (1), 34–40.
- MARKOVÁ, K. 2003: Austauschentwicklung in Karpatenbecken im Lichte der Bernsteinfunde (Vorläufige Anmerkungen). In: KACSÓ, C. (Hrsg.) *Bronzezeitliche Kulturscheinungen im Karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den benachbarten Gebieten. Ehrensymposium für Alexander Vulpe. Baia Mare 10.–13. Oktober 2001. Baia Mare*, 339–352.
- MARTIN, K. 2014: Was bleibt... Der Metallurg und sein Handwerk im archäologischen Befund. In: *Metalle der Macht – Frühes Gold und Silber. Metals of power – Early gold and silver*. 6. Mitteldeutscher Archäologentag vom 17. bis 19. Oktober 2013 in Halle (Saale).

6th Archaeological Conference of Central Germany October 17–19, 2013 in Halle (Saale), Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle, Band 11, Halle (Saale), 309–319.

MATĚJČKOVÁ, A. – DVOŘÁK, P. 2012a: Archeologický kontext jantarových artefaktů na pohřebišti Hoštice I a na Moravě. In: MATĚJČKOVÁ, A. – DVOŘÁK, P. (eds.) Pohřebiště z období zvoncovitých pohárů na trase dálnice D1 Vyškov – Mořice. Pravěk, Supplementum 24. Brno, 339–345.

MATĚJČKOVÁ, A. – DVOŘÁK, P. 2012b: Hroby s kruhovými žlábkami, vnitřní konstrukce v hrobových jámách a stará druhotná narušení hrobů na Moravě. In: MATĚJČKOVÁ, A. – DVOŘÁK, P. (eds.) Pohřebiště z období zvoncovitých pohárů na trase dálnice D1 Vyškov – Mořice. Pravěk, Supplementum 24. Brno, 49–72.

MELLER, H. 2014: Die neolithischen und bronzezeitlichen Goldfunde Mitteldeutschlands – Eine Übersicht. In: *Metalle der Macht – Frühes Gold und Silber. Metals of power – Early gold and silver*. 6. Mitteldeutscher Archäologentag vom 17. bis 19. Oktober 2013 in Halle (Saale). 6th Archaeological Conference of Central Germany October 17–19, 2013 in Halle (Saale), Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle, Band 11, Halle (Saale), 611–716.

METZNER–NEBELSICK, C. 2010: Die Ringe der Macht – Überlegungen zur Kontinuität frühbronzezeitlicher Herrschaftssymbole in Europa. In: MELLER, H. – BERTEMES, F. (Hrsg.) *Der Griff nach den Sternen. Wie Europas Eliten zu Macht und Reichtum kamen*. Internationales Symposium in Halle (Saale) 16. – 21. Februar 2005, Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle (Saale), Band 5, Halle (Saale), 177–197.

MORAVCOVÁ, J. 2012: Sídlní areál ze starší doby bronzové v Brně–Tuřanech. Pohřební komponenta. Magisterská diplomová práce. Brno.

MOUCHA, V. 1997: Gold der frühen Bronzezeit. Böhmen. In: *Das prähistorische Gold in Bayern, Böhmen und Mähren: Herkunft – Technologie – Funde, Památky archeologické Supplementum 7*, Praha, 154–164.

MOUCHA, V. – PLEINEROVÁ, I. 1966: Únětické pohřebiště v Liběšovicích u Podbořan, Archeologické rozhledy XVIII, 515–540.

NEUGEBAUER, J. W. 1979: Das frühbronzezeitliche Gräberfeld von Bernhardsthal, Flur Unfriede, NÖ, Fundberichte aus Österreich 17, Wien, 155–183.

NEUGEBAUER, J. W. 1991: Die Nekropole von Gemeinlebarn, Niederösterreich. Untersuchungen zu den Bestattungssitten und zum Grabraub in der ausgehenden Frühbronzezeit in Niederösterreich südlich der Donau zwischen Enns und Wienerwald. Mainz am Rhein.

NEUGEBAUER, J. W. – GATTRINGER, A. 1989: Rettungsgrabungen im Unteren Traisental im Jahre 1988, Fundberichte aus Österreich 27, 1988, Wien, 65–97.

NEUGEBAUER, J. W./NEUGEBAUER, CH. 1997: Franzhausen. Das frühbronzezeitliche Gräberfeld I, Fundberichte aus Österreich Materialhefte A 5. Wien.

NOVÁK, P. 2011: Die Dolche in Tschechien, Prähistorische Bronzefunde VI, 13, Stuttgart.

NOVOTNÁ, M. 1980: Die Nadeln in der Slowakei, Prähistorische Bronzefunde XIII, 6, München.

NOVOTNÁ, M. 2012: Analýza vzorků jantarových artefaktů z období KZP na Moravě. In: MATĚJČKOVÁ, A./DVOŘÁK, P. (eds.) Pohřebiště z období zvoncovitých pohárů na trase dálnice D1 Vyškov – Mořice. Pravěk, Supplementum 24. Brno, 347–352.

OLEXA, L. 1987: Gräber von Metallgiessern in Nižná Myšľa. Archeologické rozhledy XXXIX, 255–275.

OLEXA, L. – NOVÁČEK, T. 2013: Pohrebisko zo staršej doby bronzovej v Nižnej Myšli. Katalóg I (hroby 1–310), Archaeologica Slovaca Monographiae T. XIV. Nitra.

ONDRÁČEK, J. 1962: Únětické pohřebiště u Rebešovic na Moravě. Sborník ČSSA 2, 1962, 5–100.

ONDRÁČEK, J. 1967: Únětické pohřebiště v Čejči u Hodonína, Archeologické rozhledy XIX, 302–310, 318–320.

ONDRÁČEK, J. – ŠEBELA, L. 1985: Pohřebiště nitranské skupiny v Holešově. Studie muzea Kroměřížska 85, 1985, 2–130.

PALLIARDI, J. 1893: Hroby se skrčenými kostrami na Znojmsku, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci č. 37, 1–8, č. 38, 41–49, 99–105. č. 40, 129–142.

PÁGO, L. 1985: Spektrální analýzy měděných předmětů nitranské skupiny z Holešova. In: ONDRÁČEK, J. – ŠEBELA, L. 1985: Pohřebiště nitranské skupiny v Holešově. Studie muzea Kroměřížska 85, 170–179.

PÁSTOR, J. 1969: Košické pohrebisko. Košice.

PEŠKA, J. 2009: Protoúnětické pohřebiště z Pavlova. Olomouc.

PEŠKA, J. 2013: Kultureinflüsse und Kontakte Ostmährens am Anfang der Bronzezeit. In: BARTELHEIM, M. – PEŠKA, J. – TUREK, J. (eds.) *From Copper to Bronze. Cultural and Social Transformations at the Turn of the 3rd/2nd Millennia B.C. in Central Europe*. Festschrift für V. Moucha zu achzigsten Geburtstag. Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas 74, Langenweissbach, 81–100.

PEŠKA, J. – KRÁLÍK, M. – SELUCKÁ, A. 2006: Rezidua organických látek a otisků v korozních produktech mědi a jejích slitin. Pilotní studie. *Industrie starší doby bronzové. Památky archeologické* 97, 5–46.

PEŠKA, J. – TAJER, A. 2014: Osek nad Bečvou 1 – epišňurová osada ze starší doby bronzové v Moravské bráně. In: Bém, M./Peška, J. (eds.) *Ročenka 2013*, Olomouc, 134–159.

PEŠKA, J. – TAJER, A. 2015: Problematika epišňurových sídlišť na Moravě – stav poznání. In: Bátor – Tóth (eds.) XXIII. symposium staršia doba bronzová v Čechách, na Morave a na Slovensku, 8. – 11. 10. 2013 Levice, Archaeologica Slovaca Monographiae T. ?, Nitra, v tisku.

PLEINEROVÁ, I. 1966: Únětická kultura v oblasti Krušných hor a jejím sousedství I., *Památky archeologické* LVII, 339–458.

POLLA, B. 1960: Birituálne fúzesabonyské pohrebisko v Strede nad Bodrogom. In: CHROPOVSKÝ, B. – DUŠEK, M. – POLLA, B.: *Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku*. Bratislava, 299–386.

POULÍK, J. 1941: Únětický hrob ze Šlapanic obkládaný kameny, Šlapanský zpravodaj 2, 3.

POULÍK, J. 1943: Ein Spätaunjetitzer Grab in Telnitz, Bez. Brünn, Zeitschrift des Mährisches Landesmuseums, N.F. 3, 7–17.

PROCHÁZKA, A. – CHLEBORÁD, M. – KALOUSEK, F. 1927: Předvěká pohřebiště v Šardičkách u Bučovic. Pravěk. Brno.

ROMANOW, J. 1975: Cmentarzysko ludności kultury unietyckiej w Starym Zamku, pow. Wrocław. In: SARNOWSKA, W. 1975: *Kultura unietycka w Polsce II*. Wrocław/Warszawa/Kraków/Gdańsk, 138–142.

SARNOWSKA, W. 1969: *Kultura unietycka w Polsce*. Wrocław/Warszawa/Kraków.

SCHEIBENREITER, F. 1958: Das Aunjetitzer Gräberfeld Steinleiten in Roggendorf, NÖ, Archaeologia Austriaca 23, 51–86.

SCHWARZ, R. 2014: Goldene Schläfen- und Lockenringe – Herrschaftsinsignien in bronzezeitlichen Ranggesellschaften Mitteldeutschlands. Überlegungen zur Gesellschaft

- der Aunjetitzer Kultur. In: *Metalle der Macht – Frühes Gold und Silber. Metals of power – Early gold and silver*. 6. Mitteldeutscher Archäologietag vom 17. bis 19. Oktober 2013 in Halle (Saale). 6th Archaeological Conference of Central Germany October 17–19, 2013 in Halle (Saale), Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle, Band 11, Halle (Saale), 717–742.
- STRAHM, CH. 2010: Die ökonomischen und ideellen Bedingungen der Formation frühbronzezeitlicher Elite. In: MELLER, H. – BERTEMES, F. (Hrsg.) *Der Griff nach den Sternen. Wie Europas Eliten zu Macht und Reichtum kamen*. Internationales Symposium in Halle (Saale) 16. – 21. Februar 2005, tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle (Saale) Band 5, Halle (Saale), 163–175.
- STUDENÍKOVÁ, E. 1975: Kostrové hroby zo staršej doby bronzovej v Chorvatskom Grobe, Zborník Slovenského Národného muzea LXIX, História 15, 11–18.
- STUCHLÍK, S. 1969: Sídliště únětické kultury na Moravě, rukopis diplomové práce. Brno.
- STUCHLÍK, S. 1981: Osídlení jeskyní ve strži a střední době bronzové na Moravě. Studie Státního Archeologického ústavu Brno IX/2. Praha.
- STUCHLÍK, S. 1987: Únětické pohřebiště v Mušově. Studie Státního Archeologického ústavu Brno XIV/2. Praha.
- STUCHLÍK, S. 1996: Zlato v pravěku Moravy. Rukopis habilitační práce. Brno.
- STUCHLÍK, S. 1997: Gold der frühen Bronzezeit. Mähren. In: *Das prähistorische Gold in Bayern, Böhmen und Mähren: Herkunft – Technologie – Funde*, Pam. Arch. Suppl. 7, Praha 1997, 165–166.
- STUCHLÍK, S. 2000: Únětická kultura a epišňůrový kulturní okruh na Moravě. In: 150 lat Muzeum Archeologicznego w Krakowie. Kraków, 281–296.
- STUCHLÍK, S. 2001: Die Besiedlung Ostmährens durch die Aunjetitzer Kultur und den epischurkeramischen Komplex zu Beginn der Bronzezeit. In: LIPPERT, A. – SCHULTZ, M. – SHENNAN, S. – TESCHLER-NICOLA, M. red.: *Mensch und Umwelt während des Neolithikums und Frühbronzezeit in Mitteleuropa*, Internationaler Workshop vom 9. – 12. November 1995, Wien, Internationale Archäologie 2, Rahden/Westf., 221–230.
- STUCHLÍK, S. 2002b: Vývoj osídlení pod Pavlovskými vrchy v době bronzové. In: STUCHLÍK, S. (ed.) *Oblast vodního díla Nové Mlýny od pravěku do středověku*, Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 20, Brno, 149–221.
- STUCHLÍK, S. 2009: Pohřebiště ze starší doby bronzové z Branišovic, Pravěk, NŘ 18, 2008, Brno, 169–181.
- STUCHLÍK, S. – STUCHLÍKOVÁ, J. 1996a: Aunjetitzer Gräberfeld in Velké Pavlovice, Süd-mähren, *Prähistorische Zeitschrift* 71, 123–169.
- STUCHLÍK, S. – STUCHLÍKOVÁ, J. 1996b: Pravěká pohřebiště v Moravské Nové Vsi–Hruškách. Studie Archeologického ústavu AV ČR Brno XVI/1. Brno.
- STUCHLÍK, S. – TRČALA, F. 1991: Únětické pohřebiště v Hradčanech, *Archeologické rozhledy* XLIII, 225–246.
- STUCHLÍKOVÁ, J. 1984: Problematika vzniku a vývoje věteřovské skupiny na Moravě. Rkp. kandidátské disertace. Brno.
- STUCHLÍKOVÁ, J. – ŠMÍD, M. 1990: Objekt únětické kultury ze Slatinek, *Památky archeologické* LXXXI, 17–27.
- ŠÍN, L. 2015: Analýza posmrtných změn s antropologickým rozbořem tří jedinců pocházejících z organického hrobového celku v Oseku nad Bečvou 2. In: BÉM, M. – PEŠKA, J. (eds.) *Ročenka 2014*, Olomouc, v tisku.

- TAJER, A. V TISKU: Osek nad Bečvou, okr. Přerov, *Přehled výzkumů*, Brno, v tisku.
- TIHELKA, K. 1953: Moravská únětická pohřebiště, *Památky archeologické* XLIV, 229–328.
- TIHELKA, K. 1960: Moravský věteřovský typ, *Památky archeologické* LI, 27–135.
- TOČÍK, A. 1979: Výčapy–Opatovce a další pohřebiště z starší doby bronzové na juho-západnom Slovensku. *Materialia Archaeologica Slovaca* 1. Nitra.
- UNGER, J. A KOL. 1980: Pohořelice–Klásterka. Pravěké sídliště, slovanská osada a středověká ves. Studie Státního Archeologického ústavu Brno VIII/2. Praha.
- VELIAČIK, L. 1969: Archeologický výskum v Čiernom Brode (okr. Galanta) roku 1966, *Archeologické rozhledy* XXI, 301–319.
- VLADÁR, J. 1973: Pohřebiště z starší doby bronzové v Branči. *Archaeologica Slovaca Fontes* T. 12. Bratislava.
- VLADÁR, J. 1974: Die Dolche in der Slowakei, *Prähistorische Bronzefunde* IV/3. München.
- ZICH, B. 1996: Studien zur regionalen und chronologischen Gliederung der nördlichen Aunjetitzer Kultur. *Vorgeschichtliche Forschungen* 20. Berlin– New York.

Summary

An Early Bronze Burial from Osek nad Bečvou 2, Eastern Moravia

Jaroslav Peška, Arkadiusz Tajer

A burial of an adult woman (35–39 years, height of 158.60 cm $\pm$ 4.49 cm) and two children (burial no. P800, 3 years $\pm$ 1 year, burial no. P802 4 years $\pm$ 1 year) was uncovered at the southeastern edge of a multicultural site Osek nad Bečvou 2 – Nademlynice during construction of D1 motorway. All three bodies were laid one after another into a grave pit in the shape of an irregular oval rectangular (242cm $\times$ 155cm $\times$ 85cm) oriented from the west to the east. With no superposition, it could not be determined whether both children were buried or manipulated secondarily. The female was buried centrally, on the left side with her head turned towards the east, facing the south, in a levelled pit (185cm $\times$ 75cm $\times$ 4–5cm) which contained remains of a wooden structure (coffin/box) and was rich in gifts (Figs. 3, 5, and 8–9). Also the later one from the two child burials yielded finds (no. P800, two hair pins, a small vessel – a cup, a pair of cow ribs (Figs. 7, 10). Due to the similar character of the gifts (cups, hair decoration wound around with wire), the time difference between the burial of the woman and children is assumed to be minimum within one archaeological stage.

Pottery (two cups, a bowl and a goblet) mostly corresponded to the middle stage of the Únětice Culture in Moravia (Jiřkovice, Opatovice u Rajhradu, Čejč) with analogies in a grave (no. 407) similarly dated at a burial site of the Nitra Culture in Holešov, Lower Austria and Bohemia. The bowl typical for Moravian – Lower Austrian branch of the Únětice Culture contained bones of a 5-month-old piglet. Of a remarkable interest are so far obtained results of the archaeochemical analysis of the vessel content – the cup (no. 8) contained remains of linseed or hemp oil and the goblet even potassic salts of uric acid, the use of which as white pigment made from bird excrements (?) could be assumed.

An interesting combination of a dagger and a pin (a pair with its head wound in a loop) has been known in the Early Bronze Age finds and found mainly in male burials. Female burials with a dagger have been discovered in lesser numbers in all regions

(Moravia: Rebešovice, Mušov; SW Slovakia: Velký Grob, Jelšovce, Branč II; Lower Austria: Pottenbrunn, Franzhausen I, etc.). They appeared in all grave categories, from the rich ones to the poor, and thus cannot be interpreted only as a sign of a social position. A pair or more pieces of identical or different pins were a common part of grave equipment with no relation to social, gender or age context.

The destroyed and largely corroded dagger (the type was not possible to define) laid at the edge of the wooden burial box in two pieces (broken intentionally?) (Figs. 6, 8:18, and 12). The only evident piece of information available was a high number of daggers appearing in graves of the Únětice Culture classical phase, though first occurrence was reported already for the early period (Němčice na Hané, Šardičky grave no. H31), similarly as in the Nitra Culture. The only bronze artefact (tool) was an awl (no. 9) whereof the point was preserved (Figs. 8:15 and 11). Interesting was higher occurrence in graves with similar character of gifts (a female with a dagger, dagger-pin combination, pin-pin combination). Both pins (Figs. 8:16, 19, 11, and 13) were chronologically indifferent, with the beginning at the level of phase II of the Únětice Culture in Moravia. The same is valid for hair pins made from double wire with a simple reversed loop (Noppenrings). The only finding of some interest was the concentration of dating of artefacts wound around with wire (owing to their strength?) into phase III of the Únětice Culture in Moravia and Lower Austria. According to preliminary results of the paleometallurgical (RFX) analysis, all finds, with the exception of the awl, were made of copper with higher content of silver (approx. 1.73% – 4.75%), which fully corresponds with contemporary objects of a part of (Central)European production.

The bone awl (Figs. 8:17 and 12) showed marks of great use for leather handling, and a halved bone (metapodium of a goat/sheep) represented secondary material for their production (Figs. 8:20–21, 11, and 13). The food gift for the younger child was a pair of cow ribs and for the woman it were bones (pelvis, *distal femoral epiphysis, breastbone and ribs*) of a 5-month-old piglet (Figs. 11 and 13).

Nine amber beads found at the female skeleton could have formed a necklace (Figs. 11 and 13) later affected by bioturbation. Similar structure of grave goods was found also in Miškovice (grave no. H32), Jelšovce (graves nos. H80 and H110) and Franzhausen I (grave no. H595). While the number of amber beads in Bohemia has been recorded in thousands (ERNÉE 2012), in Moravia it is in hundreds at nearly twenty classical Únětice sites (only one piece in Holešov!); thus the Osek grave belongs to the earliest graves with occurrence of amber. The social significance of this transcontinental commodity has yet to be assessed.

An undeniably interesting find of a subsequent burial in Osek 2 represents the first burial find on the territory of the Moravian Gate and its relation to the neighbouring settlement has yet to be assessed. It includes both dominant elements of the Early Bronze development in eastern Moravia: Nitra burial rite, copper industry and a pair of animal bones in the child burial, and the Únětice origins which are to be assigned to the remaining goods, the bronze awl and food gift (piglet). The burials, which had happened one after another rather soon, were dated to the middle Únětice phase (phase III of J. Ondráček), or to the subsiding Nitra Culture (post-classical or late Nitra Culture), parallel with the Nitra-Únětice phase in southwestern Slovakia (epi-Corded funeral rite, grave goods acculturated to the Únětice Culture). Less usual combination of equipment and a pathological defect (a joint pressed to the body due to broken left collarbone) could have predestined the woman to a certain level of social respect which had been reflected in rather unusual grave goods.

Captions

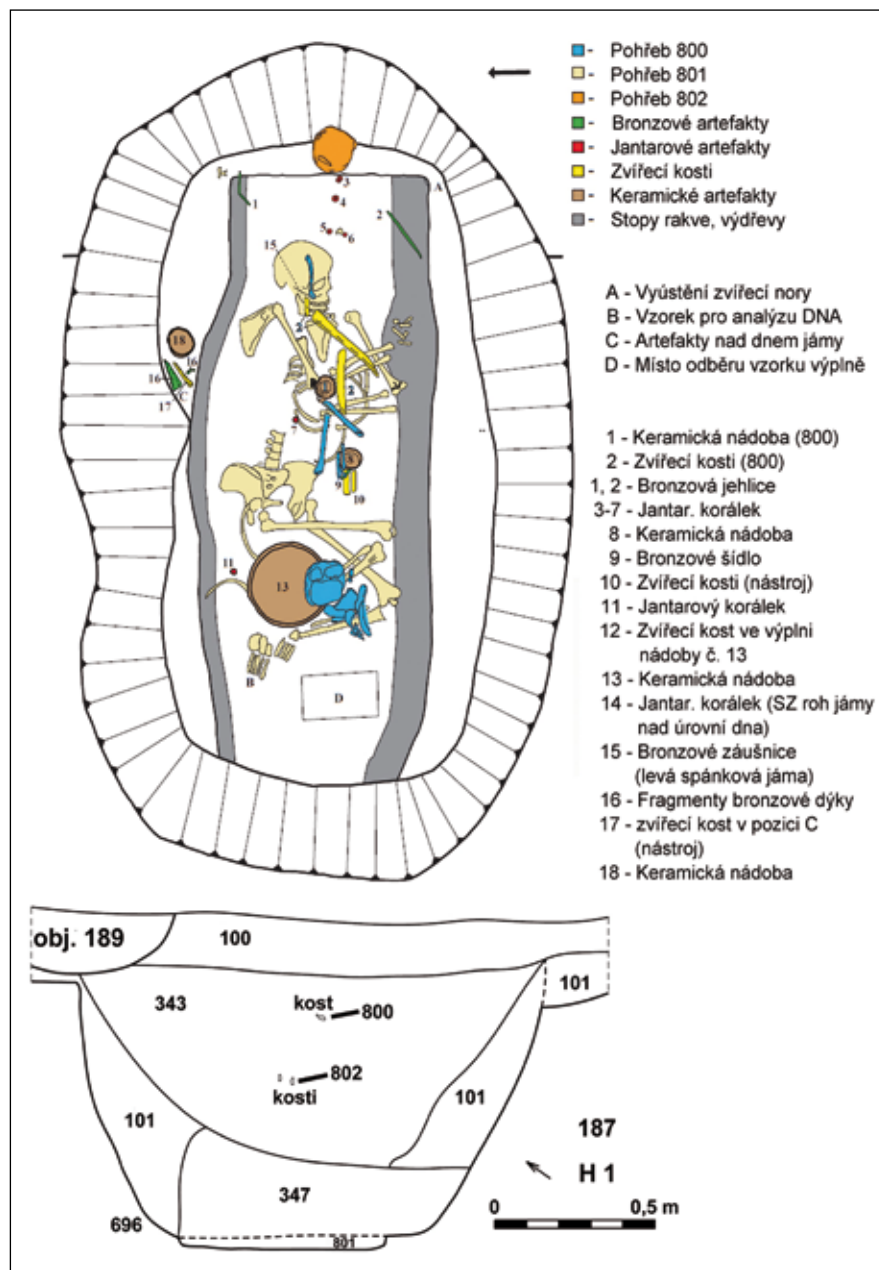
- Fig. 1: Osek nad Bečvou 2 – Nademlínice 2014. The site on a map of scale 1:10,000 with the investigated area marked in red and location of grave no. H1 (black point). In the vicinity, area of the investigated Epi-corded Carpathian Cultural Complex settlement framed in red, site Osek nad Bečvou 1 – Horní újezdy. By P. Grenar.
- Fig. 2: Osek nad Bečvou 2 – Nademlínice 2014. Non-anatomic position of the skeleton of the younger child (no. P800) with a vessel and a pair of animal ribs in the upper part of the grave pit. By L. Šín.
- Fig. 3: Osek nad Bečvou 2 – Nademlínice 2014. A drawing of all three burials in the grave pit with distribution of grave goods. A cross-section through the pit. By L. Šín.
- Fig. 4: Osek nad Bečvou 2 – Nademlínice 2014. Position of the female skeleton at the bottom of the grave pit. By J. Šínová.
- Fig. 5: Osek nad Bečvou 2 – Nademlínice 2014. Detail of the position of the female skeleton with distribution of gifts. By J. Šínová.
- Fig. 6: Osek nad Bečvou 2 – Nademlínice 2014. Detail of the location of gifts in group C *in situ* (dagger in two pieces, bone awl and a goblet). By L. Šín.
- Fig. 7: Osek nad Bečvou 2 – Nademlínice 2014. Drawings of gifts found at the younger child (P 800). 1 – 3 double-wire hair pin with reversed loop (Noppenrings); 4 cup; 5 – 6 a pair of animal bones. By A. Pešková.
- Fig. 8: Osek nad Bečvou 2 – Nademlínice 2014. Non-ceramic equipment of the female burial (no. P801). 1 – 9 amber beads, 10 – 14 double wire hair pins with reversed loop (Noppenrings); 15 bronze awl point; 16, 19 copper pin with head twisted in an eye; 17 bone awl; 18 copper dagger; 20 – 21 secondary material used for bone awls. By A. Pešková.
- Fig. 9: Osek nad Bečvou 2 – Nademlínice 2014. Female grave ceramic goods. 1 cup; 2 goblet; 3 bowl. By A. Pešková.
- Fig. 10: Osek nad Bečvou 2 – Nademlínice 2014. Equipment of grave of the younger child (no. P800). By M. Bém.
- Fig. 11: Osek nad Bečvou 2 – Nademlínice 2014. Gifts found at the skeleton of the buried female (no. P801). By M. Bém.
- Fig. 12: Osek nad Bečvou 2 – Nademlínice 2014. Gifts at the edge of the wooden box of the female burial (group C). By M. Bém.
- Fig. 13: Osek nad Bečvou 2 – Nademlínice 2014. All gifts from the female burial (no. P801). By M. Bém.
- Fig. 14: Map of the site vicinity with marked epi-Corded finds (settlement – circle, grave – square). By P. Grenar.

Obr. 1: Osek nad Bečvou 2 – Nademlýnice 2014. Situace nálezistě v mapě 1: 10 000 s vyznačením prozkoumané plochy (červeně) a polohou H1 (černý bod). V sousedství červeně orámována plocha prozkoumaného sídliště EPKK v poloze Osek nad Bečvou 1 – Horní újezdy. Mapa P. Grenar.

Obr. 2: Osek nad Bečvou 2 – Nademlýnice 2014. Situace neanatomické polohy skeletu mladšího dítěte (P 800) s nádobou a párem zvířecích žebér v horních partiích hrobové jámy. Foto L. Šín.

Obr. 3: Osek nad Bečvou 2 – Nademlůnice 2014. Projekce všech tří pohřbů v hrobové jámě s rozmístěním milodarů. Řez hrobovou jámou. Kresba L. Šín.

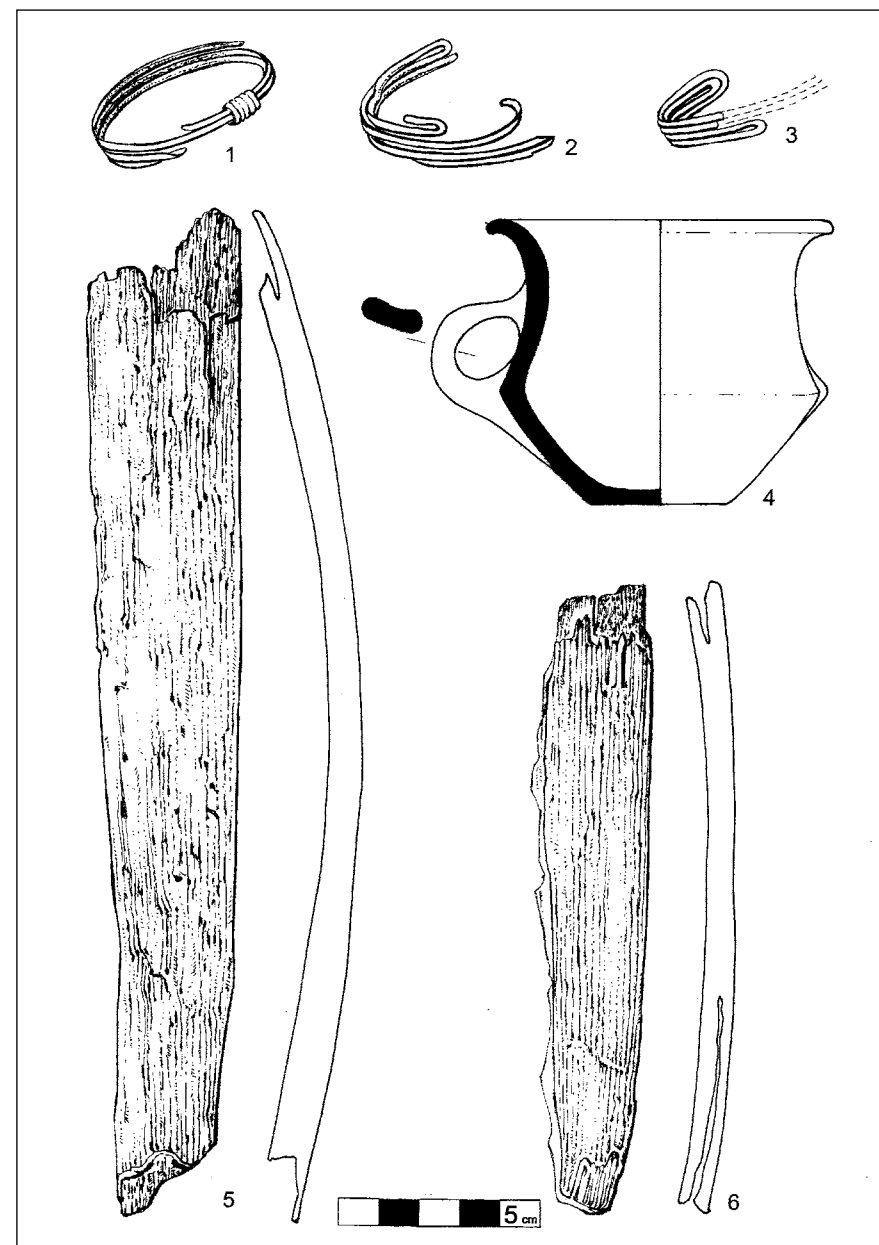
Obr. 4: Osek nad Bečvou 2 – Nademlůnice 2014. Pozice skeletu ženy na dně hrobové jámy. Foto J. Šínová.

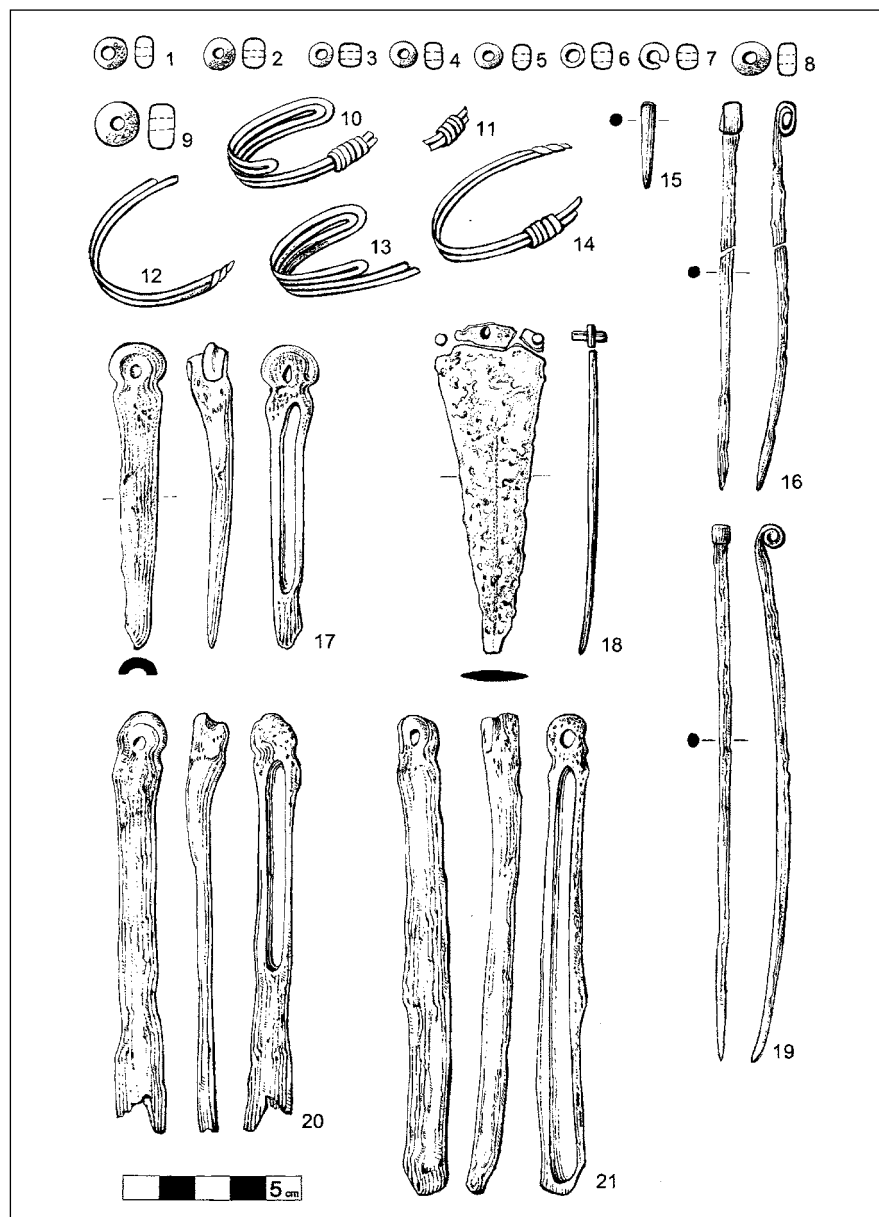
Obr. 5: Osek nad Bečvou 2 – Nademlůnice 2014. Detail uložení ženského skeletu s rozmístěním milodarů. Foto J. Šínová.

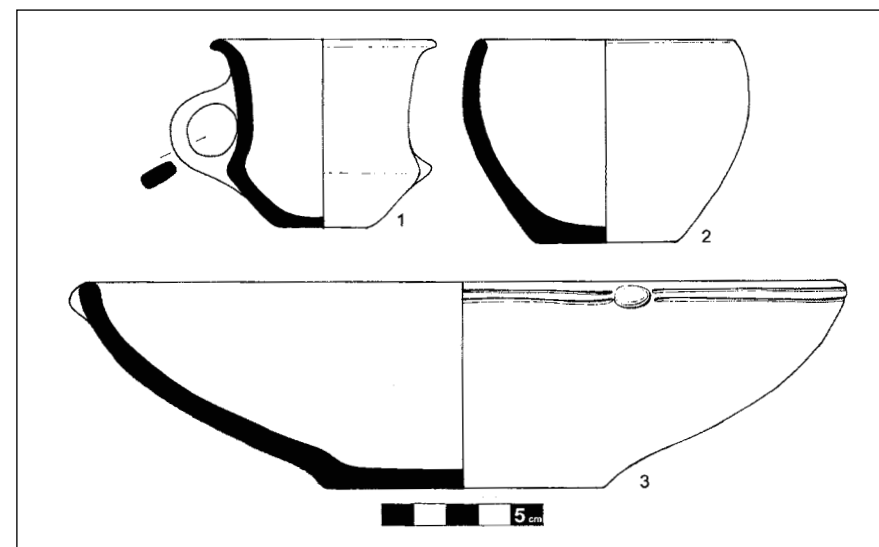
Obr. 6: Osek nad Bečvou 2 – Nademlůnice 2014. Detail alokace milodarů ve skupině C in situ (dýka ve dvou částech, kostěné šidlo a pohárek). Foto L. Šín.

Obr. 7: Osek nad Bečvou 2 – Nademlůnice 2014. Kresby milodarů u mladšího dítěte (P 800). 1– 3 vlasové ozdoby z dvojitého drátu se zpětnou kličkou (Noppenringy); 4 hrnek; 5–6 dvojice zvířecích žeber. Kresba A. Pešková.

Obr. 8: Osek nad Bečvou 2 – Nademlýnice 2014. Akeramická část výbavy pohřbené ženy (P 801). 1–9 jantarové korály, 10–14 vlasové ozdoby z dvojitého drátu se zpětnou klíčkou (Noppenringy); 15 bronzový hrot šídla; 16, 19 měděná jehlice s hlavicí svinutou v očko; 17 kostěné šídlo; 18 měděná dýka; 20–21 sekundární surovina k výrobě kostěných šidel. Kresba A. Pešková.

Obr. 9: Osek nad Bečvou 2 – Nademlýnice 2014. Keramická část inventáře ženského hrobu. 1 hrnek; 2 pohárek; 3 mísa. Kresba A. Pešková.

Obr. 10: Osek nad Bečvou 2 – Nademlýnice 2014. Hrobová výbava mladšího dítěte (P 800). Foto M. Bém.

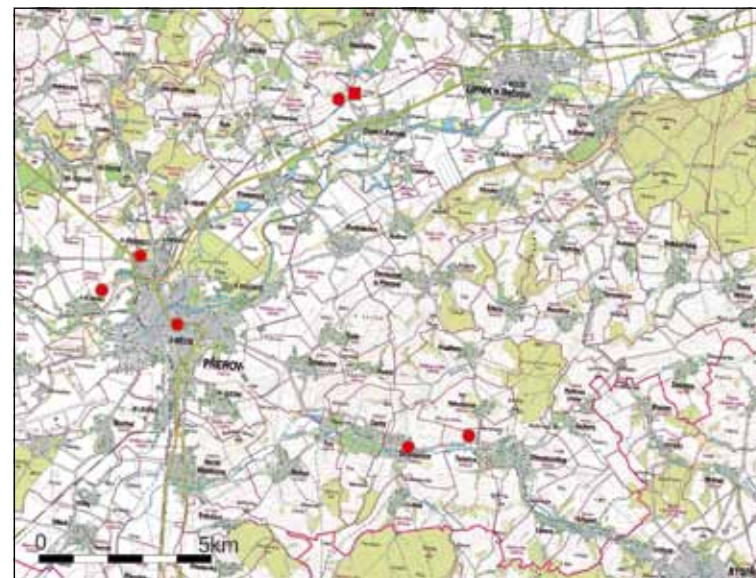
Obr. 11: Osek nad Bečvou 2 – Nademlýnice 2014. Milodary nalezené přímo u těla pohřbené ženy (P 801). Foto M. Bém.

Obr. 13: Osek nad Bečvou 2 – Nademlýnice 2014. Veškeré milodary náležící k pohřbu ženy (P 801). Foto M. Bém.

Obr. 12: Osek nad Bečvou 2 – Nademlýnice 2014. Milodary na okraji dřevěné hrobové schránky pohřbu ženy (skupina C). Foto M. Bém.

Obr. 14: Mapa nejbližšího okolí lokality s vyznačením epišňůrových nálezů (sídliště kolečko, hrob čtvereček). Mapa P. Grenar.

Analýza posmrtných změn s antropologickým rozbořem tří jedinců pocházejících z organického hrobového celku v Oseku nad Bečvou 2

Lukáš Šín

Úvod

Na přelomu srpna a září roku 2014 byl v Oseku nad Bečvou (okr. Přerov), lokalita 2, zachycen dětský pohřeb (pohřeb 800), po preparaci a vyjmutí kosterních pozůstatků dítěte byl při prohlubování hrobové jámy zachycen další dětský pohřeb (pohřeb 802) a na jejím dně pak pohřeb ženský (pohřeb 801), ve všech třech případech se jednalo o kostrové pohřby. Všechny tři pohřby byly uloženy do jedné hrobové jámy tak, že oba dětské pohřby byly v superpozici nad pohřbem dospělé ženy. Kontrolní příčný profil ukázal sekundární zásah do výplně jámy. Ten nenarušil ženský pohřeb, jednalo se tedy o primární pohřeb, na rozdíl od dětských pohřbů. Ty byly jednak uloženy ve vrstvě dokládající druhotný vstup do hrobové jámy, dále kosterní pozůstatky se nacházely v pozicích svědčících o neanatomickém sledu. Terénní dokumentace se soustředila na analýzu tafonomických aspektů pohřebního ritu, konkrétně na zjištění tzv. polohových transformací konkrétních částí skeletu dospělé ženy, umožňující rekonstrukci primární pohřební polohy a možné uložení těla do primárního dutého prostoru (rakev, výklenek apod.). U dětských pohřbů bylo snahou detekovat dobu vzniku sekundárního zásahu na obou pohřbech. Došlo-li tedy k jejich narušení při zásahu do hrobové jámy, nebo byly druhotně pohřbeny již jejich kosterní pozůstatky.

Metodika terénního a laboratorního zpracování

Všechny tři pohřby byly plošně vypreparovány, dokumentovány a vyzvednuty k laboratorní antropologické analýze, v terénu bylo provedeno písemné hodnocení nálezo-ové situace a provedena dokumentace tafonomických polohových transformací pro následnou rekonstrukci primární pohřební polohy, respektive případných sekundárních zásahů (ČECH – ČERNÝ 1996, ČERNÝ 1995, DUDAY 2009, PROKEŠ 2007). Laboratorní analýza sestávala z mechanického očištění kosterních pozůstatků s rekonstrukcí konkrétních fragmentovaných partií skeletu. Zachovalost kosterních pozůstatků byla vyjádřena jak kvalitativně (GORDON – BUIKSTRA 1981), tak kvantitativně (STOJANOWSKI ET AL. 2002). Demografické parametry, to znamená pohlaví, dožitý věk a výška postavy, byly odhadnuty podle mezinárodně platné standardní metodiky. Paleopatologické parametry byly hodnoceny podle Aufderheideho (AUFDERHEIDE – RODRÍGUEZ–MARTIN 2008) a Horáčkové et al. (HORÁČKOVÁ ET AL. 2003).

Analýza komponent pohřebního ritu – určení primární pohřební polohy, geneze pohřebního celku

Kosterní pozůstatky všech tří jedinců byly uloženy do hrobové jámy o maximálních rozměrech 2,42×1,55×0,85 m. Během ručního skrývání podorniční vrstvy byly v horní části hrobové jámy zachyceny kosterní pozůstatky dítěte – pohřeb 800 (obr. 1). Po vyjmutí pohřbu 800 a snížení výplně hrobové jámy byly zjištěny kosterní pozůstatky dospělého jedince – pohřeb 801 (obr. 2). Tento pohřeb se nacházel ve stupňovitém zahloubení dna

hrobové jámy o rozměrech 1,84×0,75×0,05 m. Při snižování kontrolního profilu u východního kraje jámy pak byly objeveny kosterní pozůstatky druhého dítěte – pohřeb 802 (obr. 3). Oba dětské pohřby se nacházely v superpozici nad pohřbem dospělého jedince v uložení, jež se kvalitativním charakterem odlišovala od uložení tvořící výplň prostoru nad a kolem kosterních pozůstatků pohřbu 801 (obr. 4).

Dětský pohřeb 800 je pak sekundárním pohřbem situovaným rovnoměrně na středu hrobové jámy, vertikálně v její horní části, orientace pohřbu je Z–V (lebka směřuje na západ) s azimutem 220°, maximální délka pohřbu in situ činila 1,16 m, šířka pak 0,2 m. Pohřeb sestával z drobných fragmentů lebečních kostí (západní část), u těchto kosterních fragmentů byly nalezeny i křížová kost (část osového skeletu) v sekundární pozici, 0,3 m východním směrem byla uložena pravá i levá stehenní kosti a blíže neurčené fragmenty dlouhých kostí. Východně pod stehenními kostmi se nacházela keramická nádoba a tři zvířecí žebra, nejvýchodnější část pohřbu tvořila sekundárně uložená klíční kost. Vertikálně nejvyšším bodem pohřbu byly lebeční kosti západně, nejnižší partií pak klíční kost východně, a to o 0,13 m níže. Sekundární manipulace s kosterními pozůstatky má intencionální charakter, nedošlo k nim v důsledku dekompozičních procesů po pohřbu dětského těla či bioturbací. K zásahu (manipulaci) mohlo dojít buď s časovým odstupem po pohřbu dětského těla, kdy již došlo ke kompletní dekompozici měkkých částí těla. Nebo došlo k druhotnému uložení již samotných kosterních pozůstatků dítěte i s hrobovými vklady – nádobkou a potravním milodarem (dochovaným v podobě tří zvířecích kostí).

Druhotný zásah byl zjištěn i v rámci pohřbu 802, jedná se o dětský pohřeb uložený ve stejné vrstvě jako pohřeb 800. Pohřeb se nacházel 0,25 m od východní hrany hrobové jámy, 0,5 m nad dnem hrobové jámy a 0,2 m pod vertikálně nejnižší částí pohřbu 800. Dětské pohřby se nenacházely v superpozici. S pohřbem 802 pak nejsou spojeny žádné hrobové vklady. Při mechanickém snižování výplně byla zjištěna nejdříve porušená lebka, po jejím vyjmutí se těsně pod ní nacházela dolní čelist v sekundární (neanatomické) poloze a fragment pažní kosti, jeden konec kosti byl zachycen již v kontrolním profilu.

Primární pohřeb 801 byl uložen ve stupňovitém zahloubení dna hrobové jámy. Tělo leželo na levém boku ve skrčené poloze s tváří obrácenou k jihu, tělo bylo orientováno ve směru V–Z (hlava–lebka směřovala k východu) s azimutem 90°. Před preparací výplně hrobové jámy byly na severní a jižní straně stupňovitého zahloubení dokumentovány pásy lišící se odstínem jak od podloží, tak od výplně zahloubení. Pásy byly tmavší než výplň hrobové jámy v úrovni tohoto pohřbu. Na severní straně dosahoval pruh šířky 0,06 m, na jižní straně pak šíře v intervalu od 0,11 m až po 0,17 m. Tyto pruhy zřejmě dokládají zajištění primárního dutého prostoru (komora, rakev). Analýzou posunů kostí v kloubních spojeních (tzv. polohové transformace) konkrétních částí skeletu pohřbu 801 pak byla zjištěna korelace mezi možným konstrukčním zajištěním primárního dutého prostoru a reflexí kvalitativního charakteru kloubních spojení doprovázeným posunem určitých částí skeletu. Polohové transformace jsou možné právě jen v případě, že dutiny, jež vznikají dekompozicí měkkých tělních částí, nejsou vyplněny sedimentem. Sediment vyplňuje takto vzniklé dutiny (vliv gravitace, nabobtnání zeminy v důsledku zvýšení její vlhkosti či obohacení sedimentu v blízkosti a uvnitř skeletu organickou hmotou z rozkladu těla) a dochází k posunu kostí (ČERNÝ 1995, DUDAY 2009).

Primární pohřební poloha (poloha těla při pohřbení) pak byla rekonstruována prostřednictvím těch částí skeletu, u nichž nedošlo k polohové transformaci. V případě

pohřbu 801 se jednalo o lumbální úsek páteře a lebku s těsným atlanto–okcipitálním spojením (obr. 5). Tělo ženy tak bylo uloženo na levém boku (levý laterální dekubit). Bezprostředně po uložení těla se nacházela pravá lopatka a pravá kyčelní kost vertikálně nad kostrou trupu, během dekompozičních procesů došlo k posunu těchto kostí jako důsledek uložení těla v primárním dutém prostoru. Může dojít i k překlopení lopatky s kyčelní kostí dorzálním směrem, v případě pohřbu 801 byla během exkavace lopatka orientována v aspektu (strana kosti obrácená k pozorovateli) dorzálním, kyčelní kost pak v aspektu ventrálním, došlo k poklesu pravé lopatky a kyčelní kosti vertikálním směrem. Skelet pak působil tzv. plochým dojmem. Během dekompozičních procesů se rozvolnila kloubní spojení dlouhých kostí horních a dolních končetin včetně kloubních spojení pletenců s výjimkou pravého ramenního kloubu, částečně pravého loketního kloubu (perzistující těsné kloubní mezi pravou pažní a pravou loketní kostí), levého kyčelního kloubu a spojení levé patelly s levou stehenní kostí (obr. 5). Trup se odvalil směrem dopředu, důsledkem tohoto pohybu je posun loketních kloubů směrem ventrálním před trup. Spektrum popsaných polohových transformací je vázáno na přítomnost dutého prostoru v hrobové jámě. Sekundární dutý prostor vzniká druhotně následkem degradace měkkých tkání v tělních dutinách bez spojitosti s přítomností primárního dutého prostoru. Na skeletu pohřbu 801 se přítomnost sekundárního dutého prostoru projevila zploštěním hrudníku prostřednictvím tzv. skládání žeber čili posunu směrem inferiorním.

Lokalizace některých částí skeletu mimo jejich anatomickou polohu pak byla spojena s bioturbací (vyústění chodeb hlodavců bylo zjištěno v jihovýchodním a severozápadním rohu hrobové jámy). Jedno z žeber pravé strany leželo severně od pravé kyčelní kosti svojí hlavicí položenou na pravé kyčelní kosti, druhé pravostranné žebro se nacházelo severně od keramické nádoby uložené na dolních končetinách jedince. Jedna ze zápěstních kostí (*os lunatum sin*) byla usunuta východně od lebky, další kosti ruky (prstní články) pak byly odkryty v severovýchodním rohu hrobové jámy mimo stupňovité zahloubení dna jámy. Levá klíční kost byla též dislokována, a to s pozicí pod pravou stehenní kostí. Klíční kost pravé strany nebyla zjištěna vůbec, stejně jako některé z kostí tvořící morfologický podklad rukou. Jeden krční obratel byl zjištěn v úrovni nad skeletem 801. Porušení primární polohy některých artefaktů (jantarové korálky a dvě bronzové jehlice) byla dána také do souvislosti s činností živých organismů (obr. 6).

Primárním pohřbem ze zjištěných tří byl tedy ženský pohřeb 801. Tělo bylo uloženo do stupňovitě zahloubení na dno hrobové jámy v primárním dutém prostoru jako první v pořadí. Poté došlo k zásahu do výplně hrobové jámy, a to do hloubky 0,6 m, zásahem nedošlo k narušení pohřbu 801. Do takto vzniklého prostoru byly uloženy dětské pohřby 800 a 802. Dětské pohřby se nacházely v superpozici nad ženským pohřbem. Kompaktnost výplně s dětskými pohřby dovoluje vyvodit fakt, že oba pohřby byly do hrobové jámy uloženy souběžně. Jediná odlišnost kvalitativního charakteru výplně byla zjištěna bezprostředně kolem hrobových vkladů pohřbu 800. Tmavší a méně hutná výplň obklopovala okolí keramické nádoby a zvířecích kostí. Tento stav má zřejmě souvislost s dekompozičními procesy týkající se potravních vkladů. Otázkou zůstává, zda do hrobové jámy byla pohřbena těla obou dětí a s časovým odstupem by došlo k intencionálnímu narušení výplně hrobové jámy doprovázené sekundárním rituálním zásahem na kosterních pozůstatcích obou dětí (primární pohřeb dětí se sekundárním zásahem). Či zda do hrobové jámy byly pohřbeny kosterní pozůstatky obou dětí (sekundární pohřeb dětí).

Antropologická charakteristika jedinců

Oba sekundární pohřby 800 a 802 byly dětské. Věk byl odhadnut na základě erupce a mineralizace zubů (UBERLAKER 1989, cit. ve WHITE – FOLKENS 2001), a to v případě pohřbu 800 na 3 roky (± 1 rok) a u pohřbu 802 na 4 roky (± 1 rok). Ze všech anatomických částí skeletu byly u pohřbu 800 přítomny pouze zlomky lebečních kostí 800, konkrétně fragment levostranné kosti klínové, oba hroty kosti skalní, obě jařmové kosti, fragment kosti čelní (s perzistujícím čelním švem), levostranný fragment těla dolní čelisti a část čelisti horní (s denticí). Z kostí postkraniálního skeletu byla přítomna těla obou stehenních kostí. V terénu byla zjištěna křížová kost v neanatomické pozici opřena o fragmenty kostí lebky a klíční kost východně od stehenních kostí a hrobových vkladů, obě kosti se ovšem během exkavace rozpadly. Ze spektra anatomických částí skeletu byly u dětského pohřbu 802 zastoupeny z kraniálních kostí – pravá temenní kost, horní přední úhel levé temenní kosti, oba hroty kosti sklaní, fragment kosti čelní, stropy obou očí, tělo dolní čelisti (s denticí), pravo– i levostranná horní čelist (též s denticí), ze skeletu postkraniálního pak pouze tělo levé pažní kosti. Odhad pohlaví ani výšky pak není standardními antropologickými metodami u dětských pohřbů možný.

Primární pohřeb dospělého jedince vykazoval vysokou míru kvantitativní zachovalosti – 93,67 %, ze 100 % sledovaných kostních struktur (STOJANOWSKI ET AL. 2002). Kvalitativní stupeň zachovalost byl hodnocen stupněm 2 (z 5 stupňů, stupeň 1 – nejvyšší stupeň zachovalosti), kosti jsou křehčí, kostní elementy mohou být roztržité, ale jsou rekonstruovatelné, vyskytuje se narušení povrchu kosti a kloubních ploch dlouhých kostí, lze provádět standardní osteologická měření, zkoumání mikrostruktur je však omezené (GORDON – BUIKSTRA 1981). Pohlaví bylo odhadnuto jako ženské podle morfologie pánevních kostí (BRUZEK 2002). Věk byl odhadnut na základě morfologie aurikulárních ploch na pánevních kostech v rozmezí 35 až 39 let (LOVEJOY ET AL. 1985, cit. ve WHITE – FOLKENS 2001). Výška postavy pak byla odhadnuta na 158,60 cm ($\pm 4,49$ cm) na základě rozměru levé stehenní kosti (SJØVOLD 1990).

Morfoskopickou laboratorní analýzou byly zjištěny anomální kostní struktury svědčící o projevech několika typů onemocnění projevující se na kosterních pozůstatcích. Komplex chorob charakterizovaný patologickými projevy v oblasti kloubů představují degenerativně–produktivní choroby, jež byly vyvolány dlouhodobých přetěžováním kloubů pohybem. Degenerační změny se projeví právě v oblasti kloubů horní a dolních končetin. Kloubní plochy tvořící levý loketní kloub a oba hlezenní klouby nesou stopy obroušení do zrcadlově lesklé podoby (vzhledem připomínající slonovinu), a to v důsledku ztráty kloubní chrupavky a artrotických změn kloubu (obr. 7). Tento artrotický projev se označuje jako eburnizace. Entezopatie, také zátěžová patologická změna, se projevila v místech úponů šlach vazů a kloubních pouzder do kosti. Opakovanými pohyby pak došlo v kostní tkáni k mikrotrhlinám a následnému vytrhávání vláken z kostní tkáně detekované na obou hrbolech patní kosti a obou patelách. Na stropu levé očnice byly detekovány projevy metabolického onemocnění, které se označují jako *cribra orbitalia*. Jedná se o kostní destrukci a kostní novotvorbu v přední části stropu očnice ve formě malých okrsků s pórovitou, případně houbovitou strukturou. Etiologie *cribra orbitalia* není zcela jasná, vznikají však jako důsledek poruchy výživy. V některých případech se může jednat o hypovitaminózu C, většinou však jde o deficienci železa v potravě či jeho malabsorpci v důsledku střevních onemocnění, mohou vznikat při dlouhodobém hladovění. Tento defekt byl zjištěn také na obou stropích očí dětského pohřbu 802.

U tohoto jedince byly dále lokalizovány dva drobné zubní kazy na okluzálních plochách stoliček dolní čelisti, jeden blíže labiální straně na druhé pravé dolní stoličce, druhý pak blíže dentální straně na třetí levé dolní stoličce. Zubní kaz představuje nejrozšířenější zubní chorobu a v současnosti postihuje téměř celou populaci. Na okluzálních plochách zubů byly zjištěny stopy obrusu (zubní abraze), v případě styčných ploch stoliček a řezáků došlo k obnažení dentinu. Jedná se o postupnou a pravidelnou ztrátu tvrdých zubních tkání následkem přirozené mastikace (žvýkání), a to vnějšími mechanickými silami jako je strava, zatínání zubů nebo poškození zubů následkem nepřiměřeného užívání žvýkacího aparátu. Obrus zubů byl též detekován na dentici dětského pohřbu 802 jako důsledek příjmu pevné stravy. Pravý horní a oba dolní špičáky nesly stopy hypoplastických změn. Hypoplasie zubní skloviny je vývojovým defektem tvrdých zubních tkání, odrážející nespécifické indikátory stresu jak u prehistorických, historických, tak u recentních populací. Jsou makroskopicky pozorovatelné na labiální straně zubní korunky mléčných i trvalých zubů jako transversální rýha či řada jamek. Tyto defekty bývají interpretovány jako projevy nutričních deficiencí a infekčních onemocnění či nedostatečné proteinové výživy u dětí. Vznikaly patrně též v době odkojení dítěte a jeho přechodu na stravu dospělých. Hypoplasii lze tedy považovat za ukazatel nutričního a zdravotního stavu odrážející vlivy životního prostředí a socioekonomického statusu sledované populace.

Na levém klíčku ženského skeletu byla lokalizována fraktura – dislokovaná, kompletně zhojená s apozičním srůstem, to znamená, že během hojení došlo k výraznému zkrácení o cca 27 mm (obr. 8). Mechanismem bývá nejčastěji nepřímý pád na rameno, bok, dokonce i záda, či přímý úder na horní hranu ramena. Následkem špatného zhojení (trvajících 4 až 5 týdnů) došlo k omezení hybnosti v ramenním kloubu, především v rozsahu pohybů při předpažení, vzpažení a rotačních pohybech. Zranění se zřejmě projevilo i na fyziognomii ženy, ramenní kloub byl výrazně přimknut k tělu. Struktury vznikající v důsledku těhotenství a porodního traumatu se nacházejí pod dolním ramenem kloubní plochy na kyčelní kosti tvořící jednu z částí křížokyčelního kloubu v místě nomenklaturně označovaném jako *sulcus praeauricularis*. Tyto tzv. poporodní změny mají podobu částečně ohraničených jamek spojených v žlábk (obr. 9). Mezi paleopatologické projevy byla zařazena i zjištěná patina, tedy druhotná barevná změna povrchu kostí v místě kontaktu s bronzovým artefaktem. Toto zelené zabarvení bylo zaznamenáno na levé straně šupiny kosti týlní, na levém ramenu dolní čelisti, na levé straně těla dolní čelisti, dále na levé jařmové kosti (obr. 10). Zabarování bylo s velkou pravděpodobností způsobeno náušnicemi–záušnicemi, které byly zjištěny v průběhu laboratorního mechanického čištění kosterních pozůstatků. Tyto hrobové vklady byly zřejmě post–depozičně vtlačeny do spánkové jámy a jejího pokračování – jámy podspánkové.

Závěr

Na přelomu srpna a září roku 2014 byl na lokalitě Osek nad Bečvou 2 (okr. Přerov) zjištěn a zkoumán hrob H1 (objekt 187, výkop 696), hrobová jáma měla rozměry 2,42×1,55×0,85 m. Do hrobové jámy byly uloženy tři kostrové pohřby, a to pohřeb 800, 801 a 802. Jednalo se o dva sekundární dětské pohřby 800 (odhad dožitěho věku 3 roky ± 1 rok) a 802 (odhad dožitěho věku 4 roky ± 1 rok). Na kosterních pozůstatcích dětského pohřbu 802 byla zjištěna *cribra orbitalia* a obrus zubů jako důsledek příjmu pevné stravy.

Tyto pohřby se nacházely v superpozici nad třetí kostrovým pohřbem 801. V tomto případě šlo o ženský pohřeb (odhad dožitěho věku – 35 až 39 let). Tělo bylo uloženo na levém boku (dekubitus laterální levý), orientováno bylo ve směru východ–západ, tvář směřovala k jihu. Pohřeb 801 byl primárním pohřbem, díky analýze zjištěných polohových transformací konkrétních částí skeletu, lze odhadnout, že ženino tělo bylo v době pohřbu uloženo v dutém prostoru. Z dokumentované stratigrafické situace vyplývá, že výplň hrobové jámy byla, s časovým odstupem po uložení ženského těla, narušena tak, že nedošlo k jeho narušení. Do mladší výplně pak byly uloženy dva dětské pohřby, a to zřejmě již kosterní pozůstatky obou dětí. Tento předpoklad je podpořen stratigrafickou situací, jáma byla otevřena v podstatné části svého půdorysu, a také neanatomickým sledem a nekompletností skeletů dětských pohřbů.

Makroskopickou laboratorní analýzou byly na kosterních pozůstatcích jedince 801 zjištěny paleopatologické změny, jež lze rozdělit do následujících kategorií:

- Zátěžové změny, konkrétně se jednalo o artrotické změny v místech kloubního spojení levé ramenní kosti s kostmi předloketními a v místech kloubního spojení obou holenních kostí s krátkých (tarzálních) kostmi pravé a levé nohy. Artrotické změny se projevíly v podobě zrcadlově lesklého obroušení kloubních ploch v důsledku ztráty chrupavčitých plotének kryjících kloubní plochy. Zátěžovými paleopatologickými ukazateli byly také ligamentopatické změny v místech úponů svalů, respektive šlach, na kostní struktury pravé a levé paty a obou patních kostí.
- Metabolický defekt, který se manifestoval novotvorbou kostní tkáně v místě stropu levé očníce, tzv. *cribra orbitalia*.
- Patologické ukazatele na dentici, zjištěny byly dva drobné kazy na okluzálních plochách dvou dolních stoliček, dále hypoplasie zubní skloviny na obou dolních a levém horním špičáku a abraze zejména stoliček s obnažením dentinu.
- Fyzikální trauma detekované na levé klíční kosti, jednalo se o dislokovanou kompletní zhojenou zlomeninu, jejímž důsledkem byla ztráta hybnosti v ramenním kloubu a projev na fyziognomii ženy, došlo zřejmě k přimknutí kloubu k mediální rovině ženina těla.
- Na kyčelních kostech byly zjištěny jamkovité deprese interpretované jako tzv. poporodní změny.
- V okruhu levé spánkové oblasti byla zaznamenána patina zelené barvy v místě, kde se nacházely bronzové záušnice–náušnice.

Během laboratorního zpracování kosterních pozůstatků byla odebrána u všech tří jedinců tkáň z dřevnaté dutiny zubů s cílem izolovat DNA. Ze zubní dentice obou dětských jedinců jsou připravovány histologické preparáty z důvodu přesnějšího odhadu dožitěho věku. Lebeční partie jsou dále virtuální rekonstrukcí. Zubní tkáň je pak podrobována analýze určitého spektra stabilních izotopů.

Literatura

- AUFDERHEIDE, Arthur C. – RODRÍGUEZ-MARTIN, Conrado 2008: The Cambridge Encyclopedia of Human Pathology. Cambridge: Cambridge University Press.
- BRUZEK, Jaroslav 2002: A method for visual determination of sex, using the human hip bone. *American Journal of Physical Anthropology* 117, 157–168.
- ČERNÝ, Viktor 1995: Význam tafonomických procesů při studiu pohřebního ritu. *Archeologické rozhledy* 47, 2, 301–313.
- DUDAY, Henri 2009: The Archaeology of the Dead. Oxford: Oxford Books.
- GORDON, Claire C. – BUIKSTRA, Jane E. 1981: Soil pH, Bone Preservation, and Sampling Bias at Mortuary Sites. *American Antiquity* 46, 566–571.
- HORÁČKOVÁ, Ladislava ET AL. 2003: Základy paleopatologie. Edice Panoráma biologické a sociokulturní antropologie 15. Malina, Jaroslav (ed.). Brno: Nadace Universitas Masarykiana.
- PROKEŠ, Lubomír 2007: Posmrtné změny a jejich význam při interpretaci pohřebního ritu (ke vztahu mezi archeologií a forenzními vědami). *Archaeologia mediaevalis Moraviae et Silesiana, Supplementum* 1. Brno: ÚAM FF MU Brno.
- SJØVOLD, Thomas 1990: Estimation of stature from long bones utilizing the line of organic correlation. *Human evolution* 5, 431–447.
- STOJANOWSKI, Christopher M. ET AL. 2002: Differential Skeletal Preservation at Windover Pond: Causes and Consequences. *American Journal of Physical Anthropology* 119, 15–26.
- WHITE, Tim D. – FOLKENS, Pieter Arend 2000: Human Osteology. San Diego: Academic Press.

Summary

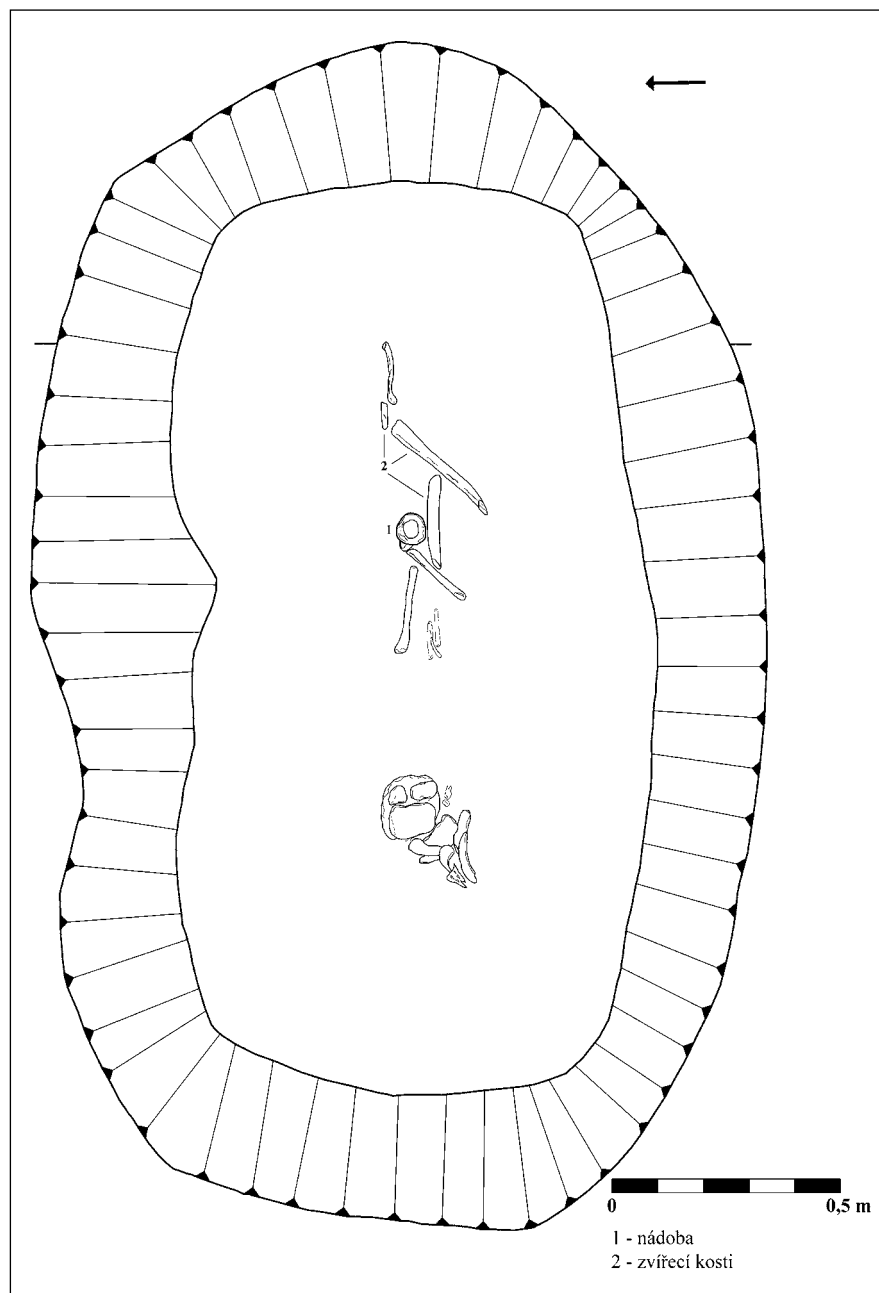
Organic grave, analysis of post mortem changes and anthropological analysis of three individuals

Lukáš Šín

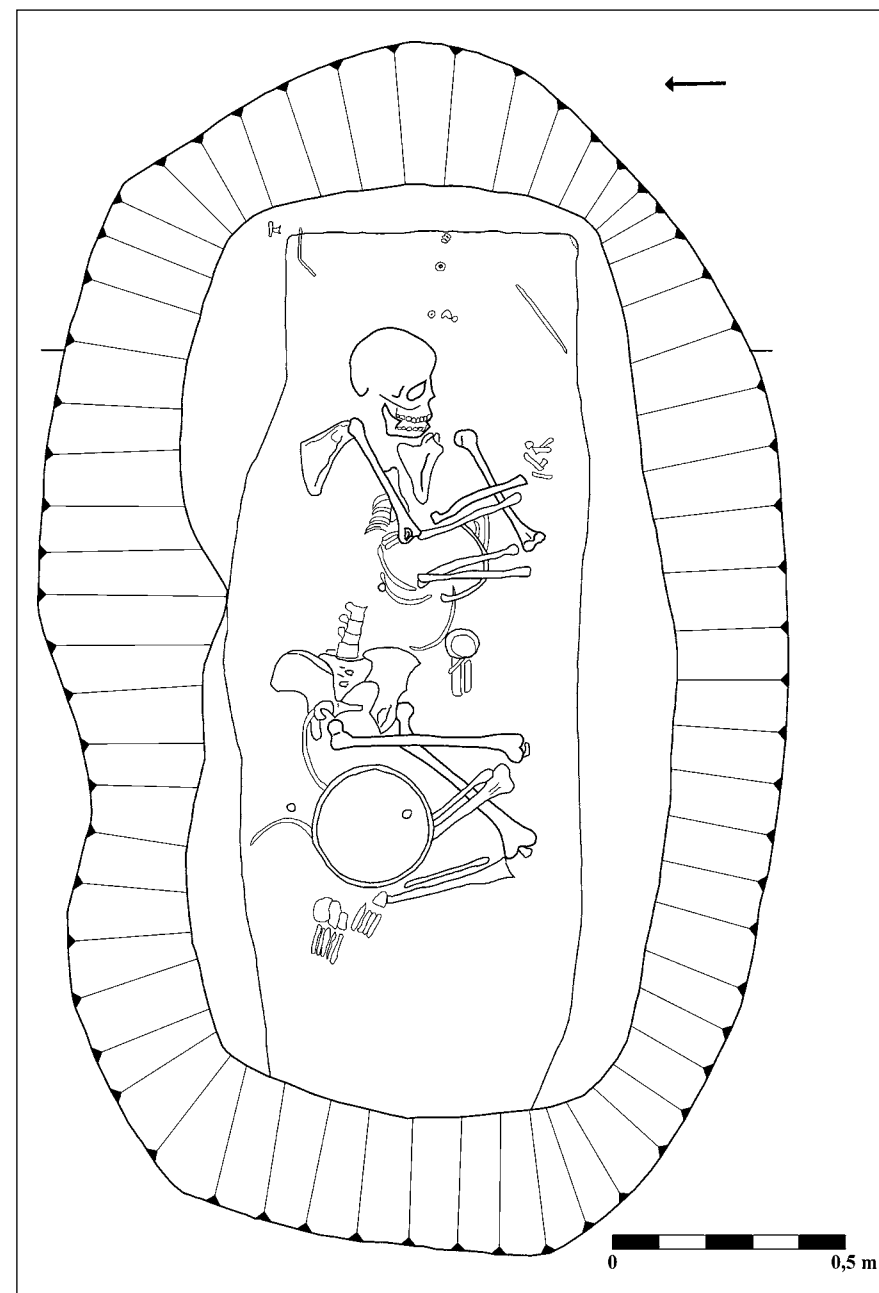
Burial of child 800 was found at the site Osek nad Bečvou 2 (dist. Přerov) at the end of August 2014 and the beginning of September 2014. The second child's burial 802 was discovered after dissection and removal of the skeletal remains of a child 800. Female burial (801) then was found at the bottom of the grave pit, all of three funerals are skeletal burials. All of three funerals were deposited into the one grave pit, so that both children's burials were superimposed over the funeral of adult women. Secondary intervention was found in a pit. Intervention does not disturb women's funeral, it was therefore a primary burial, unlike children's funerals. Field documentation focused on analyzing taphonomical aspects of the burial rite. This research is based on the interdisciplinary cooperation between archaeology and biological anthropology, focusing on the theoretical issues linked to a past living culture (intentionality, rise and purpose of burial complex) and its transformation into the archaeological record. The study of the transformation of formal (damage, decomposition and disintegration of bone tissue), positional (disarticulation of bone joints) and estimation of some anthropological parameters has already taken place during the fieldwork or by extractions of field records. Our research has emphasised that the main role of anthropological fieldwork and knowledge of osteology can contribute towards the interpretation of burial rite (e.g. reconstruction of primary burial position or detection of burying body in a void).

Captions

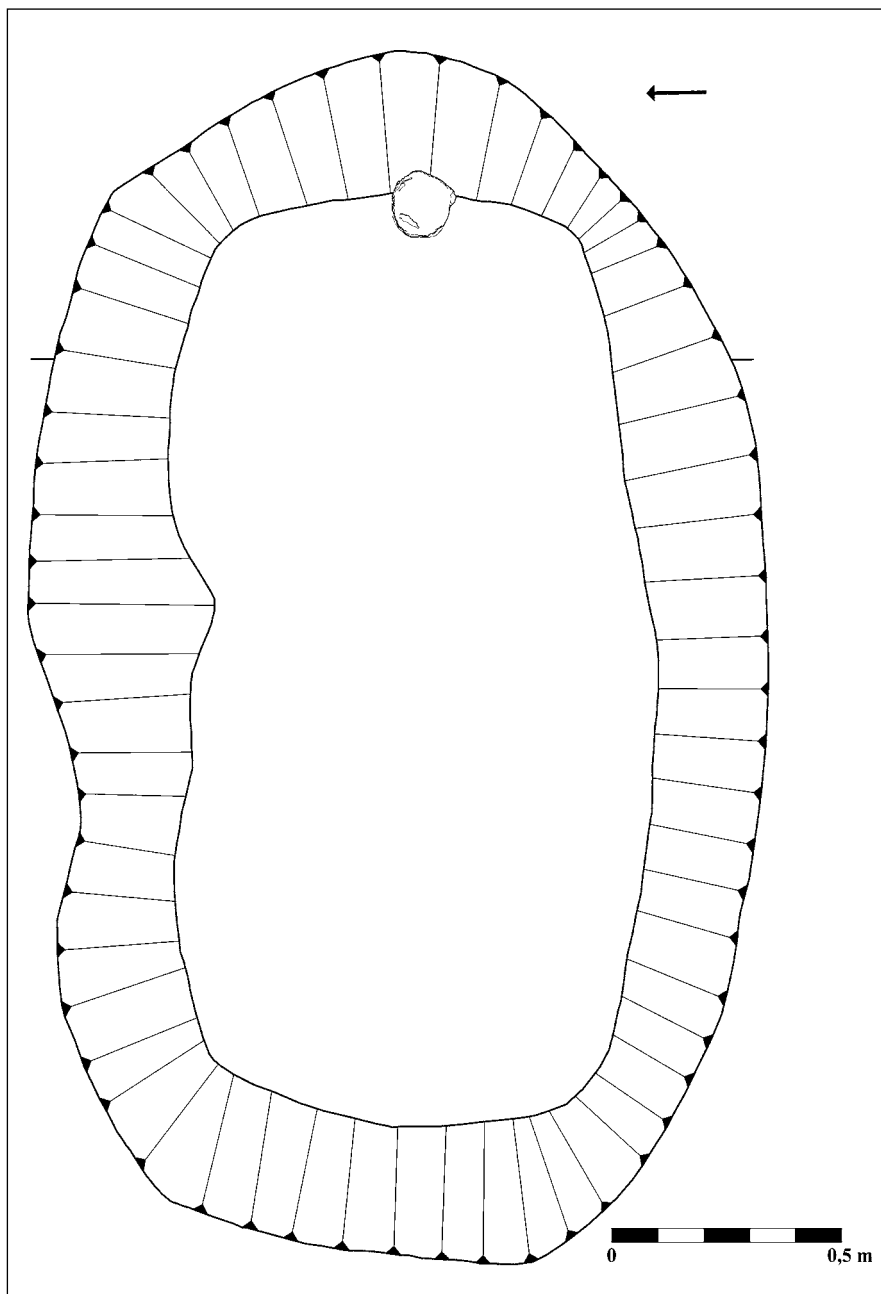
- Fig. 1: Osek nad Bečvou 2, burial 800 (Drawing: Lukáš Šín).
- Fig. 2: Osek nad Bečvou 2, burial 801 (Drawing: Jana, Šínová, Lukáš Šín).
- Fig. 3: Osek nad Bečvou 2, burial 802 (Drawing: Lukáš Šín).
- Fig. 4: Osek nad Bečvou 2, profile of the grave pit (Drawing: Mojmír Vančura).
- Fig. 5: Osek nad Bečvou 2, reconstruction of the primary burial position (green – evaluated skeletal remains) and positional transformation, disarticulation of the bone joints (blue – bones of the right side, red – bones of the left side) of the burial 801 (Drawing: Jana, Šínová, Lukáš Šín).
- Fig. 6: Osek nad Bečvou 2, the effects of bioturbation (red – bone remains, blue – grave goods) within burial 801 (Drawing: Jana, Šínová, Lukáš Šín).
- Fig. 7: Osek nad Bečvou 2, burial 801, eburation of the distal terminal part of the tibia right (Photograph: Lukáš Šín).
- Fig. 8: Osek nad Bečvou 2, burial 801, fracture of the left clavicle, A – dorsal, B – inferior (Photograph: Lukáš Šín).
- Fig. 9: Osek nad Bečvou 2, burial 801, parturition scars, A – view on the texture, B – shape of the texture in red, C – comparison of the texture with scale (Photograph: Lukáš Šín).
- Fig. 10: Osek nad Bečvou 2, burial 801, diagram – spots of the patina on the cranium bones surface (Drawing: Lukáš Šín).

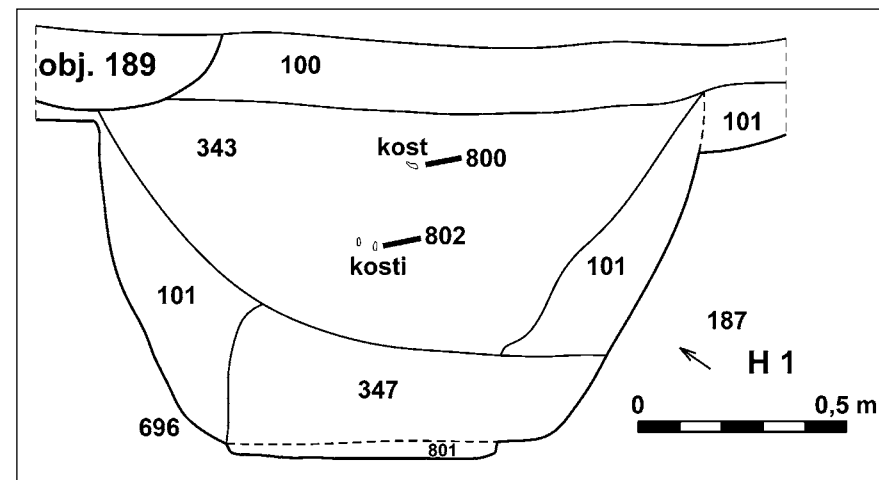
Obr. 1: Osek nad Bečvou 2, pohřeb 800 (kresba: Lukáš Šín).

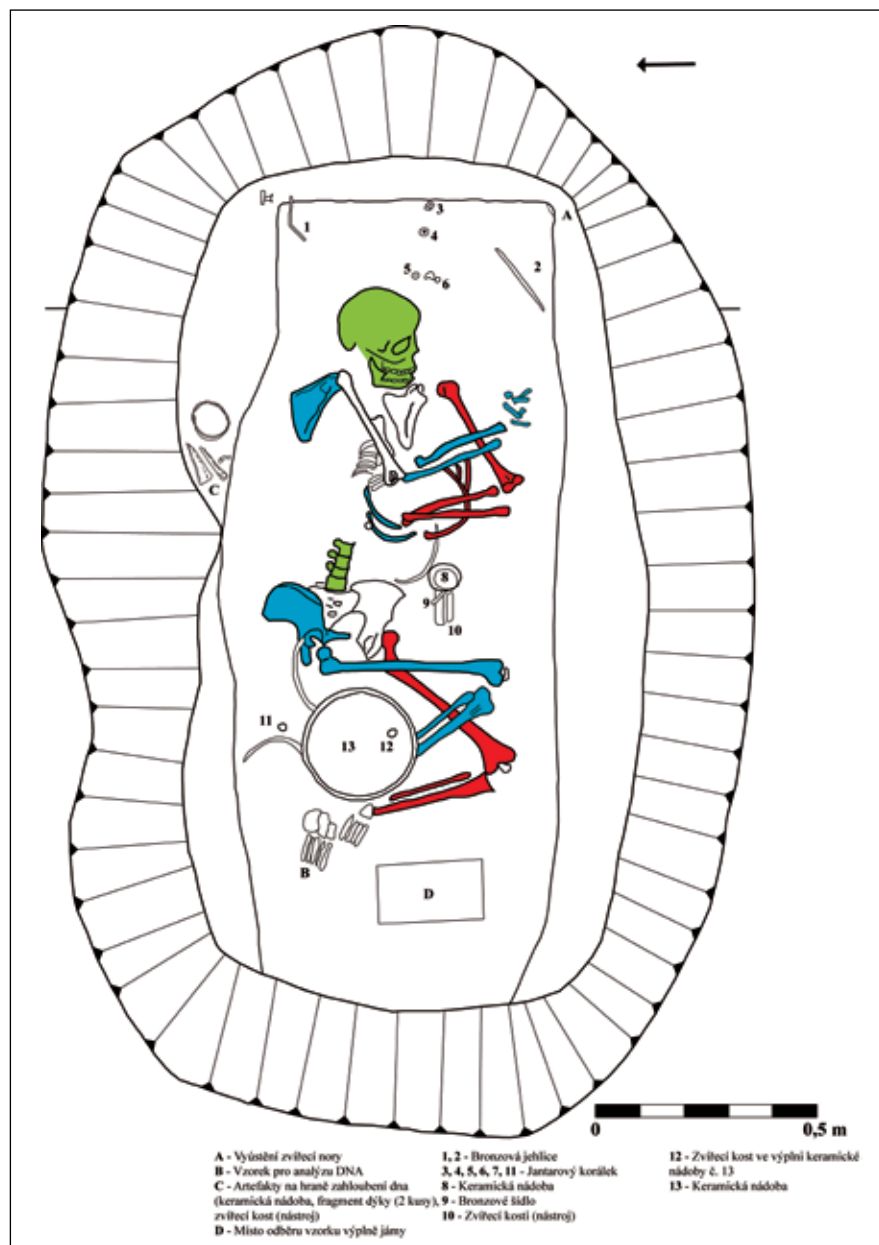
Obr. 2: Osek nad Bečvou 2, pohřeb 801 (kresba: Jana Šínová, Lukáš Šín).

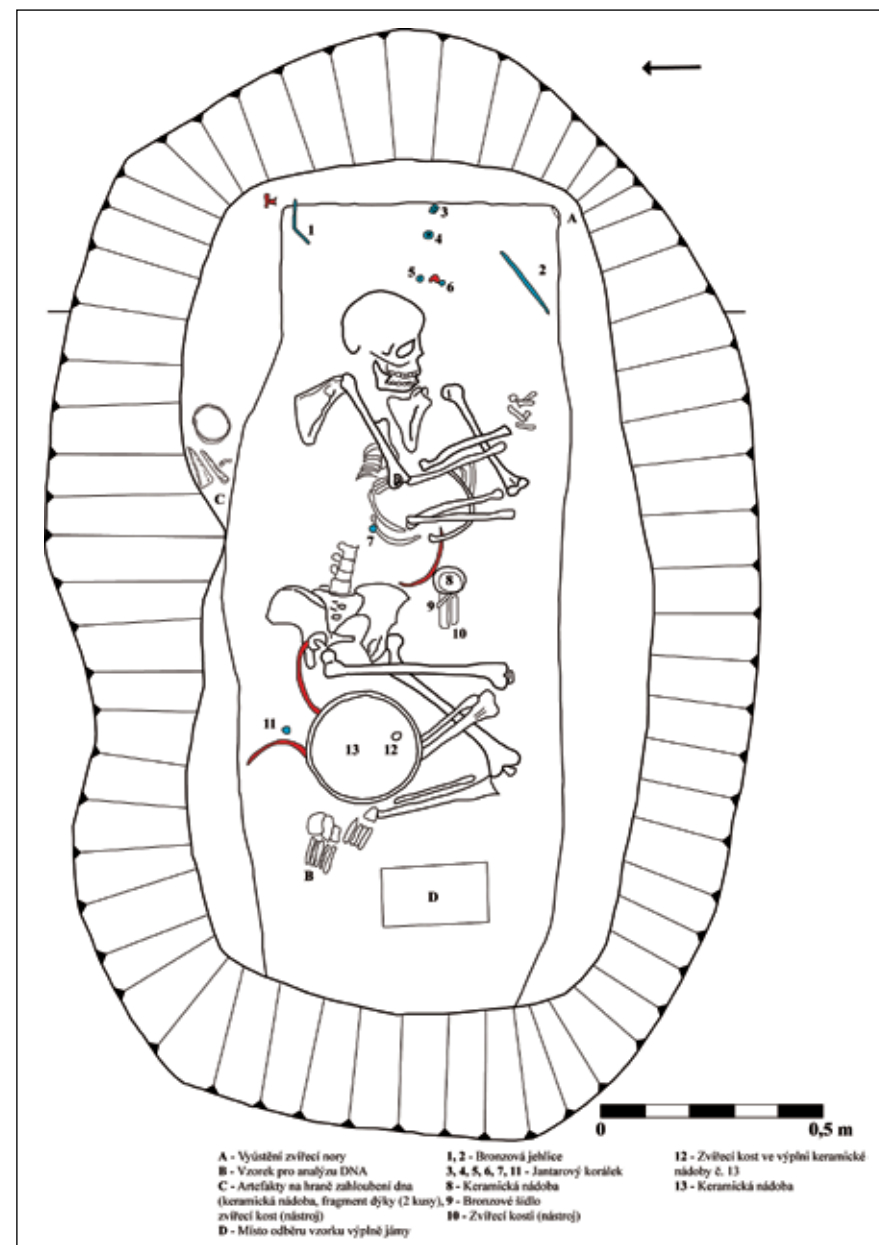
Obr. 3 : Osek nad Bečvou 2, pohřeb 802 (kresba: Lukáš Šín).

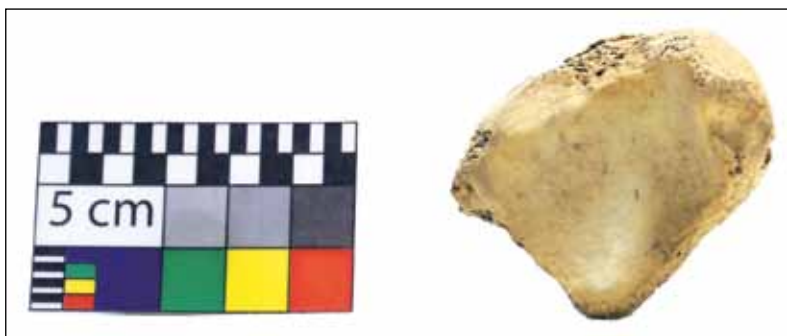
Obr. 4 : Osek nad Bečvou 2, profil hrobové jámy (kresba: Mojmir Vančura).

Obr. 5 : Osek nad Bečvou 2, rekonstrukce primární polohy (zeleně – hodnocené kosterní pozůstatky značeny) a zjištěné polohové transformace (modře – kosti pravé strany, červeně – kosti levé strany) pohřbu 801 (kresba: Jana Šínová, Lukáš Šín).

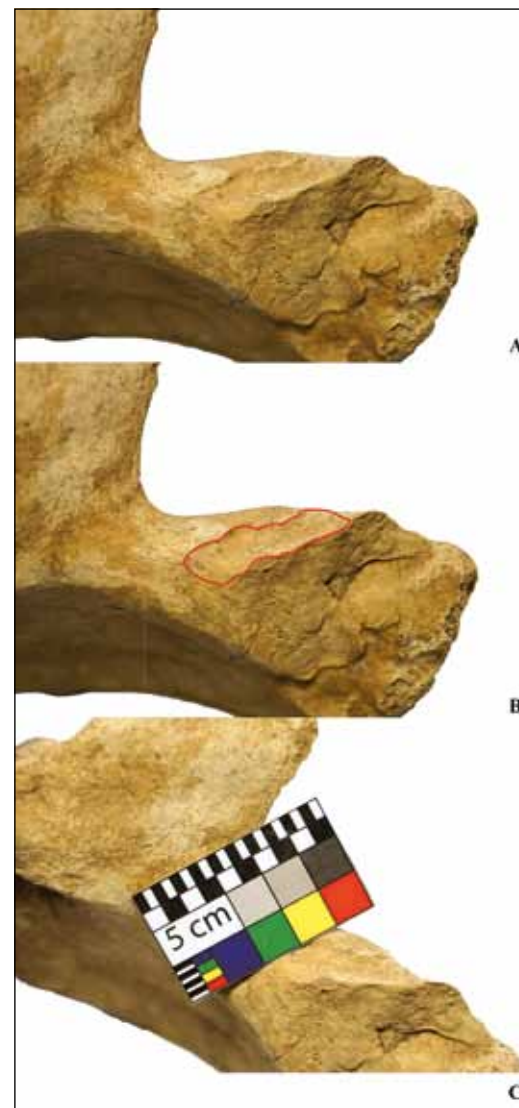
Obr. 6 : Osek nad Bečvou 2, doklady bioturbace (červeně – kosterní pozůstatky, modře – hrobové vklady) u pohřbu 801 (kresba: Jana Šínová, Lukáš Šín).

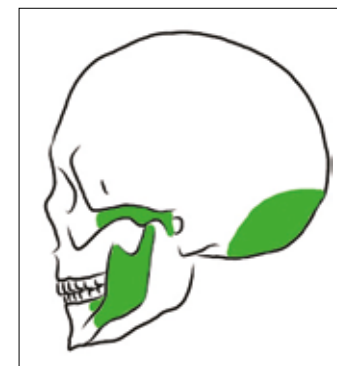
Obr. 7: Osek nad Bečvou 2, pohřeb 801, eburnizace zjištěná na distální kloubní ploše pravé holenní kosti (foto: Lukáš Šín).

Obr. 8: Osek nad Bečvou 2, pohřeb 801, fraktura levého klíčku, A – zadní strana, B – spodní strana (foto: Lukáš Šín).

Obr. 9: Osek nad Bečvou 2, pohřeb 801, poporodní změny, A – pohled na strukturu, B – tvar struktury vyznačen červeně, C – struktura v porovnání s měřítkem (foto: Lukáš Šín).

Obr. 10 : Osek nad Bečvou 2, pohřeb 801, schéma lokalizace patiny na lebečních kostech (kresba: Lukáš Šín).

Senice na Hané – pohřebiště z počátku doby bronzové

Marek Kalábek – Lukáš Šín – Eva Schimerová

*s analýzami Ludmily Kaňákové Hladíkové
a Michaely Raškové Zelinkové*

V září 2014 bylo dohledem při rekonstrukci silnice v Senici na Hané, na křižovatce ulic Sokolská a Žižkov, vedle barokní kaple sv. Josefa, objeveno kostrové pohřebiště z počátku doby bronzové (obr. 9–11). Hroby byly uspořádány do dvou nepravidelných řad vedoucích napříč opravovanou silnicí a zahlubovaly se do rostlého podloží ze sprašových hlín. Z geomorfologického hlediska bylo pohřebiště umístěno na sprašovou návěj levobřežní terasy říčky Blaty v nadmořské výšce 239 m.

Ze Senice i jejího okolí známe celou řadu archeologických lokalit ilustrující rozmanitý kulturní vývoj zdejšího prostoru. Mimo ojedinělých nálezů broušené a štípané industrie z mladší až pozdní doby kamenné, je osídlení známe od kultury nálevkovitých pohárů a pokračuje hrobovými nálezy kultury se šňůrovou keramikou a kultury se zvoncovitými poháry, osídlením kultury lužických popelnicových polí, sídlištními nálezy z latěnu a středověku (BARTOŠ–KOVÁŘOVÁ–TYMONOVÁ 1998; HLUBEK 2014). Nálezy z počátku doby bronzové však nebyly dosud v katastru Senice indikovány.

Výzkumem bylo kromě pěti hrobů (H1–H5), o kterých pojednává tento příspěvek, objeveno i čtrnáct sídlištních objektů (1–14) a rozsáhlá novověká kulturní vrstva. Sídlištní objekty představují jednak mělké jamky zahloubené do rostlého podloží (1–5, 8, 10) a jednak jámy identifikované v kulturní vrstvě (6–7, 9, 11, 13–14). Sporadický inventář datuje tyto situace do novověku. Na povrchu kulturní vrstvy byly po začištění nalezeny zlomky lidských kostí. Protože zde nebyly rozlišeny zahloubené hrobové jámy, byl prostor zkoumán pomocí sond (S4–S7). Sondy, v nichž byly nalezeny lidské kosti, byly následně označeny i jako hroby (S4 – H6, S6 – H7). V sondě S4/H6 se objevilo kromě lidských kostí (č. 2–15) i kostěné sídlo (č. 1). Další lidské kosti byly získány pak ze záspy objektů 13 (č. 16–23) a 14 (č. 1–3), včetně nálezů měděné jehlice (č. 24), zlomku zvířecí kosti (č. 25) a zlomku keramiky (č. 26).

Popis hrobů

Hrob H1 (obr. 12)

Hrobová jáma: Výkop: 500. Orientována byla delší osou ve směru ZJZ–VSV, měla tvar obdélníku se zaoblenými rohy. VSV konec jámy se zužoval až do ztracena. Stěny byly šikmé a dno rovné; rozměry: d. 2,25 m, š. 0,7 m, hl. 0,12 m. Řez mísovitý. ZJZ okraj hrobové jámy narušil hrob H4.

Skelet: Pohřeb: 800. Dospělý muž (44 až 50 let) – v poloze na pravém boku hlavou k ZJZ–VSV a obličejem k JJV, nohy byly středně pokrčené a uložené přes sebe, pravá paže ležela před tělem v tupém úhlu do klína a levá pažní kost uložena v ose těla, levá vřetenní a loketní kost se nacházela ZJZ od lebky. Kostí trupu „rozházené“ v neanatomické poloze.

Výbava: Zlomek měděného drátěného kroužku v SZ rohu hrobu (1), za tělem lebky uložen spodek keramické nádoby (2), J od čela lebky položen úštěp ŠI (3), u chrupu lebky

korálek z fosílie (4), na místě „trupu“ se nacházela kostěná jehlice (5), SZ od jehlice byl umístěn úštěp ŠI (6), J od pánve byl uložen úštěp ŠI (7), u vnitřní strany pravé stehenní kosti umístěn měděný drátek (8).

1. Měděný drátek – kroužek; Ø drátu 2 mm, Ø kroužku 18 mm; inv. č. – 23/2014–800–1.
2. Keramická nádoba; Ø dna nádoby 79 – 81 mm, dochovaná výška nádoby 107 mm; inv. č. – 23/2014–800–2.
3. ŠI úštěp; délka – 37 mm, šířka – 21 mm, síla – 7 mm; inv. č. – 23/2014–800–3.
4. Korálek z fosilní ulity; Ø korálku – 4,7 mm, délka – 9 mm, Ø otvoru korálku – 2,8 mm; inv. č. – 23/2014–800–4.
5. Kostěná jehlice s kruhovým otvorem v ploché hlavici; délka – 99 mm, Ø jehly – 3 mm, šířka hlavice – 10 mm, Ø otvoru 3 mm; inv. č. – 23/2014–800–5.
6. ŠI úštěp; délka – 47 mm, šířka – 42 mm, síla – 14,8 mm; inv. č. – 23/2014–800–6.
7. ŠI úštěp; délka – 14 mm, šířka – 12 mm, síla – 2 mm; inv. č. – 23/2014–800–7.
8. Měděný drát – kroužek; Ø drátu 1,3 mm, Ø kroužku 20 x 13 mm; inv. č. – 23/2014–800–8.
9. Kost zvířecí (identifikována v nohách skeletu); inv. č. – 23/2014–800–9.

Uloženina 101: Světlá hnědá prachová hlína o mocnosti 0,12 m

Hrob H2 (obr. 13)

Hrobová jáma: Výkop: 501. Orientována byla delší osou ve směru VSV–ZJZ, měla tvar obdélníku se zaoblenými rohy. Stěny byly šikmé a dno mírně korytovité; rozměry: d. 1,6 m, š. 1,05 m, hl. 0,14 m. Řez mísovitý. SZ okraj hrobové jámy narušil objekt 1.

Skelet: Pohřeb: 801. Dospělá žena (18 až 22 let) – v poloze na levém boku hlavou k VSV–ZJZ a obličejem k J, nohy byly středně pokrčené a uložené přes sebe, pravá paže byla v lokti ohnuta do pravého úhlu na břiše, předloktí levé ruky bylo ohnuté do ostrého úhlu s prsty pokrčenými do pravého úhlu. Kostí trupu nebyly dochovány.

Výbava: Zlomek měděného drátěného kroužku SV od týlu lebky (1).

1. Měděný drátek – kroužek; Ø drátu 1,3 mm, délka 16 mm; inv. č. – 23/2014–801–1.
2. Kost zvířecí (identifikována v nohách skeletu); inv. č. – 23/2014–801–2.

Uloženina 102: Světlá hnědá prachová hlína o mocnosti 0,14 m.

Hrob H3 (obr. 14, 17, 18)

Hrobová jáma: Výkop: 504. Orientována byla delší osou ve směru VSV–ZJZ, měla tvar obdélníku se zaoblenými rohy. Stěny byly šikmé a dno rovné; rozměry: d. 2,2 m, š. 1,35 m, hl. 0,24 m. Řez mísovitý. Severní polovina hrobové jámy zničena výkopem elektrického vedení v šířce 0,5 m.

Skelet: Pohřeb: 802. Dospělá žena (23 až 25 let) – v poloze na levém boku hlavou k VSV–ZJZ a obličejem k J, nohy byly silně pokrčené a uložené přes sebe, z horních končetin dochovány kosti vřetenní a loketní před trupem.

Výbava: První kostěný korálek byl objeven na povrchu SZ čtvrtiny hrobové jámy (1). Další nálezy se pak koncentrovaly u skeletu. Naproti lebky u jižního okraje hrobové jámy byla zachycena část měděného předmětu (jehlice či ozdoba vrbového listu) a skupina kostěných korálků (2) – celé i zlomky. Na žebrech trupu byla položena skupina pěti řad kostěných korálků z náhrdelníku (3) a zlomek měděného kroužku. U vnitřní strany levé kosti vřetenní se nacházel zlomek měděného kroužku a část fajánsového segmentového korálku (4). Na pravém předloktí byl odkryt úštěp ŠI (5). Mezi klínem skeletu a jižní stěnou hrobové jámy ležely jednotlivé či v řadách kostěné korálky (11, 12) a úštěpy ŠI (6, 7). Mezi

levou holenní kostí a západním okrajem hrobové jámy byl nalezen měděný kroužek (8) a kostěný korálek (14). Před obličejem lebky se nacházelo šest řad kostěných korálků z náhrdelníku (9). Další koncentrace kostěných korálků (10) byla umístěna mezi lebkou a jižní stěnou hrobu. Již jen jednotlivé kostěné korálky (13) byly objeveny u kolena levé nohy. V místě „břicha“, před pánevní kostí, ležel drobný kostěný hrot (15). Pod pravou stehenní kostí byl objeven pozůstatek kostěného šídla (16).

1. Parohový válcovitý korálek – Ø korálku 10,6 mm, délka 6,4 mm, Ø kruhového otvoru 4,5 mm; inv. č. – 23/2014–802–1.
2. Měděná ozdoba – délka 37 mm, šířka 9 mm; inv. č. – 23/2014–802–2.
– 29 ks celých a 3 ks zlomků parohových válcovitých korálků – Ø korálku 9,8–11,8 mm, délka 2,9–9 mm, Ø kruhového otvoru 3,5–5 mm; inv. č. – 23/2014–802–11.
3. Měděný kroužek se rozpadl při preparaci – jen stopa měděnky na žeburu.
– 79 ks celých a 20 ks zlomků parohových válcovitých korálků – Ø korálku 9,0–13,3 mm, délka 2,1–17 mm, Ø kruhového otvoru 3,0–6,7 mm; inv. č. – 23/2014–802–12.
4. Měděný kroužek (4a) – Ø kroužku 5,2 mm, síla drátu 1,3 mm; inv. č. – 23/2014–802–4.
– Fajánsový segmentový korálek (4b) – Ø korálku 5,2 mm, délka 1,3 mm; inv. č. – 23/2014–802–5.
5. Ší úštěp; délka – 28,6 mm, šířka – 14,8 mm, síla – 3,9 mm; inv. č. – 23/2014–802–6.
6. Ší úštěp; délka – 25 mm, šířka – 15 mm, síla – 5,8 mm; inv. č. – 23/2014–802–7.
– Ší úštěp; délka – 23,5 mm, šířka – 15,6 mm, síla – 7 mm; inv. č. – 23/2014–802–8.
7. Ší úštěp; délka – 24 mm, šířka – 18,9 mm, síla – 4,7 mm; inv. č. – 23/2014–802–9.
8. Měděný drát – délka 35 mm, síla drátu 2 mm; inv. č. – 23/2014–802–3.
9. 98 ks celých a 22 ks zlomků parohových válcovitých korálků – Ø korálku 7,0–13,0 mm, délka 2,5–11 mm, Ø kruhového otvoru 2,8–6,8 mm; inv. č. – 23/2014–802–13.
10. 14 ks celých a 6 ks zlomků parohových válcovitých korálků – Ø korálku 10,0–12,0 mm, délka 4,1–8,1 mm, Ø kruhového otvoru 2,9–5 mm; inv. č. – 23/2014–802–14.
11. 28 ks celých a 12 ks zlomků parohových válcovitých korálků – Ø korálku 9,8–12,3 mm, délka 2,0–8,0 mm, Ø kruhového otvoru 2,7–4,9 mm; inv. č. – 23/2014–802–15.
12. 28 ks celých a 12 ks zlomků parohových válcovitých korálků – Ø korálku 9,8–12,3 mm, délka 2,0–8,0 mm, Ø kruhového otvoru 2,7–4,9 mm; inv. č. – 23/2014–802–16.
13. 17 ks celých a 9 ks zlomků parohových válcovitých korálků – Ø korálku 8,3–12,0 mm, délka 2,8–11,0 mm, Ø kruhového otvoru 3,5–4,6 mm; inv. č. – 23/2014–802–17.
14. Parohový válcovitý korálek – Ø korálku 10,7 mm, délka 8,8 mm, Ø kruhového otvoru 3,5 mm; inv. č. – 23/2014–802–18.
15. Kostěné šídlo – délka 34,3 mm, šířka 9,5 mm, síla 3,0 mm; inv. č. – 23/2014–802–10.
16. Kostěné šídlo – délka 70 mm, šířka 15 mm, síla 10 mm; inv. č. – 23/2014–802–24.
17. Kost zvířecí (identifikována v nohách skeletu); inv. č. – 23/2014–802–25.

Parohové válcovité korálky získané při preparaci výplně hrobu:

- 109 ks celých a 63 ks zlomků – Ø korálku 8,6–13,3 mm, délka 0,8–17,0 mm, Ø kruhového otvoru 2,0–6,3 mm; inv. č. – 23/2014–802–19.
- 12 ks celých a 6 ks zlomků – Ø korálku 9,5–11,2 mm, délka 4,0–8,1 mm, Ø kruhového otvoru 3,0–4,8 mm; inv. č. – 23/2014–802–20.
- 2 ks celých Ø korálku 10,0 mm, délka 7,0–8,0 mm, Ø kruhového otvoru 3,2–5,2 mm; inv. č.: 23/2014–802–21; pozn. jeden korálek naříznut.
- 41 ks celých a 3 ks zlomků – Ø korálku 9,1–13,3 mm, délka 3,0–13,0 mm, Ø kruhového otvoru 3,6–5,5 mm; inv. č. – 23/2014–802–22; pozn. vyplaveny z lebky.

- 5 ks celých – Ø korálku 9,5–11,3 mm, délka 0,02–5,0 mm, Ø kruhového otvoru 4,3–4,9 mm; inv. č. – 23/2014–802–23; pozn. vyplaveny z lebky.

Uloženina 106: Světlá hnědá prachová hlína o mocnosti 0,24 m.

Hrob H4 (obr. 15)

Hrobová jáma: Výkop: 503. Orientována byla delší osou ve směru ZJZ–VSV, měla tvar obdélníku se zaoblenými rohy. Stěny byly šikmé a mírně konkávní; rozměry: d. 1,85 m, š. 0,8 m, hl. 0,22 m. Řez mísovitý. Severovýchodní polovina hrobové jámy byla zapuštěna do starší hrobové jámy H1.

Skelet: Pohřeb: 803. Dospělý muž (30 až 35 let) – shrnut na hromadu v SV části hrobové jámy, poloha skeletu byla patrně VSV–ZJZ.

Výbava: V kumulaci kostí byl nalezen kostěný hrot (1) a kostěné šídlo (2) a drobný fajánsový korálek (3). Z výplně hrobové jámy pochází i zlomek pravěké atypické keramiky a ulity mlžů.

1. Kostěný hrot – délka 93 mm, šířka 10 mm, síla 6 mm; inv. č. – 23/2014–803–1.
2. Kostěné šídlo – délka 50 mm, šířka 5 mm, síla 3,4 mm; inv. č. – 23/2014–803–2.
3. Kruhový fajánsový korálek – Ø korálku 5,4 mm, délka 2,3 mm; Ø otvoru korálku 2,24 mm; inv. č. – 23/2014–803–3.
4. Kost zvířecí (identifikována v nohách skeletu); inv. č. – 23/2014–803–4.
5. Ulita fosilie (identifikována v nohách skeletu společně s ulitami měkkýšů); Ø korálku 5,4 mm, délka 2,3 mm; inv. č. – 23/2014–803–5.
6. Zlomek atypické keramiky – 1 ks; inv. č. – 23/2014–104–1.
7. Ulity měkkýšů – 52 ks; inv. č. – 23/2014–104–2.
8. Kost zvířecí – ks; inv. č. – 23/2014–104–3.

Uloženina 104: Tmavá hnědá prachová hlína o mocnosti 0,22 m.

Uloženina 107: Střední hnědá prachová hlína o mocnosti 0,12 m.

Hrob H5 (obr. 16)

Hrobová jáma: Výkop: 505. Orientována byla delší osou ve směru SV–JZ, měla tvar nepravidelného oválu se zaoblenými rohy. Stěny byly šikmé a mírně konkávní; rozměry: d. 2,28 m, š. 1,37 m, hl. 0,13 m. Řez mísovitý. Severní okraj hrobové jámy byl druhotně narušen objektem 14 či vrstvou k. 121 v sondě S7.

Skelet: Pohřeb: 804. Dospělý jedinec – kosti skeletu roztroušeny po celém dnu hrobové jámy.

Výbava: Ve výplni hrobové jámy byl nalezen zlomek pravěké atypické keramiky.

1. Zlomek atypické keramiky – 1 ks; inv. č. – 23/2014–108–1.

Uloženina 108: Světlá hnědá prachová hlína o mocnosti 0,15 m.

Uloženina 111: Žlutohnědá prachová hlína o mocnosti 0,1 m.

V SZ okraji skryté plochy byla zaznamenána hlinitá vrstva (kontext 121) s nálezy novověké a pravěké keramiky, zlomky lidských a zvířecích kostí, kostěného šídla, měděné jehlice, uhlíků a kamenů. Okraj této vrstvy byl zkoumán několika sondami S4 – S7.

Sonda S4/H6

Rozměry sondy: 1,9 m×1,05–1,46 m×0,4 m, orientace S–J.

Uloženina 116: Světlá hnědá prachová hlína o mocnosti 0,17 m.

Uloženina 121: Tmavá hnědá prachová hlína o mocnosti 0,22 m.

Uloženina 122: Tmavá hnědožlutá jílovitá hlína o mocnosti 0,18 m.

Výbava: Ve výplni sondy bylo nalezeno kostěné šídlo (1) a zlomky dětských kostí.

1. Kostěné šídlo – délka 66,4 mm, šířka 10,3 mm, síla 8,1 mm; inv. č. – 23/2014–805–1 (obr. 16).
2. Zlomky atypické keramiky pravěkého stáří – 6 ks
3. Kámen
4. Uhlíky

Sonda S6/H7

Rozměry sondy: 1,05 m×1,18 m×0,4 m, orientace S–J.

Uloženina 121: Tmavá hnědá prachová hlína o mocnosti 0,2 m.

Uloženina 122: Tmavá hnědožlutá jílovitá hlína o mocnosti 0,5 m.

Výbava: Ve výplni sondy byla nalezena atypická keramika (1) a zlomky lidských kostí (2–4).

1. Zlomky pravěké atypické keramiky – 7 ks
2. Zlomky novověké atypické keramiky – 2 ks
3. Mazanice – 1 ks

Sonda S7

Rozměry sondy: 1,25 m×1,2 m×0,5 m, orientace S–J.

Na dně zachyceny objekty 13 a 14.

Uloženina 121: Tmavá hnědá prachová hlína o mocnosti 0,2 m.

Uloženina 122: Tmavá hnědožlutá jílovitá hlína o mocnosti 0,3 m.

Výbava: Ve výplni sondy byly nalezeny zlomky lidských kostí (5–15).

Obj. 13

Rozměry objektu: d.2,4 m×š.1,3 m×hl.0,33 m, orientace SV–JZ, měl tvar nepravidelného oválu. Stěny byly šikmé a mírně konkávní, řez byl mísovitý.

Uloženina 126: Tmavá hnědá prachová hlína o mocnosti 0,33 m.

Výbava: Ve výplni jámy byly nalezeny zlomky lidských kostí (16–23), měděná jehlice (24), kosti zvířecí (25) a keramika (26).

1. Měděná jehlice se svinutou hlavicí – délka 52,3 mm, šířka 3,9 mm, síla 2,3 mm; inv. č. – 23/2014–126–1 (obr. 16).

Pohřební rítus

Hrobové jámy měly obdélný půdorys s orientací ZJZ–VSV (4x, H1–4) a SV–JZ (1x, H5). Mezní hodnoty velikosti hrobových jam činila 1,6×1,05 m (H2) až 2,2×1,35 m (H3). Zachycená hloubka hrobů se pohybovala od 0,12 m (H1) do 0,24 m (H3). Zesnulí byli do hrobů uloženi ve skrčené poloze na pravém boku v orientaci ZJZ–VSV (1x, H1) nebo na levém boku v orientaci VSV–ZJV (2x, H2–3). V jednom případě byly kosti nahnuty na hromadu v SZ polovině hrobové jámy (H4). V zásypu posledního hrobu H5 zbyly ze skeletu jen jednotlivé kosti – byl druhotně narušen objektem č. 14. Antropologická analýza ukázala, že skelety žen se nacházely v hrobech H2 a H3 (ženy ležely tedy na levém boku s obličejem otočeným k jihu), naproti tomu skelet muže byl identifikován v H1 (muži tedy leželi na pravém boku s obličejem otočeným k jihu). Toto zjištění koresponduje se známými pohřebními praktikami nitranské kultury (BERKOVEC – PEŠKA 2005, ONDRÁČEK 1972,

ONDRÁČEK – ŠEBELA 1985, ŠMÍD 2006). Zajímavé bylo zjištění, že jeden z hrobů (H4) byl záměrně druhotně narušen již v pravěku (lidský skelet byl shrnut na hromádku). Důležitě je i stratigrafické pozorování, které ukázalo, že stratigraficky mladší hrob H4 okrajem narušil hrob H1, novověký objekt č. 1 narušil hrob H2, obdobně jako novověký objekt č. 14 narušil pravěký hrob H5; výkopem kabelu pro elektrické osvětlení byla zničena ve 20. století i severní polovina hrobu H3.

Je zřejmé, že výzkumem byla prozkoumána jen část pohřebiště a další hroby se mohou ještě nacházet v okolí (například východně od zkoumaných hrobů). Vysoký počet hrobů představuje charakteristický rys nitranských pohřebišť. Počet hrobů se pohybuje obvykle v řádu několika stovek. Příkladem je největší pohřebiště na Moravě, kterým je Holešov s 420 hroby (ONDRÁČEK – ŠEBELA 1985). Část pohřebiště mohla být však již zničena. Svědčí o tom jak jednotlivé artefakty (šídlo a měděná jehlice), tak i zlomky dalších lidských kostí získaných z novověké vrstvy severně od zkoumaných hrobů v sondách S4–S7. Pohřebiště mohla narušit i stavba rybníku, který ležel v těsné blízkosti jihozápadně od pohřebiště a je identifikovatelný ještě na indikační skice z poloviny 19. století (<http://www.mza.cz/indikacniskici/index.php#show:MOR283918340>; cit. 2014–07–10).

Nálezy z hrobů

Oproti jiným nitranským pohřebišťům se nálezy v Senici na Hané vyskytovaly v 80 % hrobů. V Holešově byly nálezy jen v 280 z 420 hrobů, tj. 58 % (ONDRÁČEK – ŠEBELA 1985), ve Slatinicích v 16 z 21 hrobů, tj. 76 % (ŠMÍD 2006).

Keramika

Keramická nádoba pochází pouze z hrobu H1 (č. 2) a navíc bagr při nekontrolované skrývce odtěžil spolu se zeminou i její vrchní polovinu. Zůstala z ní tedy dochována jen spodní polovina, a to až do úrovně maximální výdutě. Na výduti je rozpoznatelný malý oválný výčnělek, jinak je bez výzdoby. Keramické těsto obsahuje písčité ostřívo, povrch má hlazený s hnědošedou barvou. Typologicky jde nejspíš o džbánec připomínající některé protoúnětické tvary (ONDRÁČEK 1967). V zásypu hrobu H4 a sond S4/H6, S6/H7 byly nalezeny i atypické zlomky drobnotvaré nezdobené keramiky.

Měděné ozdoby

Skupinu nálezů z mědi (7 ks) rozdělujeme na vlasové ozdoby – drátěné kroužky (H1 – č. 1, 8; H2 – č. 1), zlomek jehlice či ozdoby vrbového listu (H3 – č. 2), jehlice se svinutou hlavicí (obj. 13 – č. 24) a možná i další, tentokrát lité, drobné kroužky, které však nemusí být měděné, ale mohou být i fajánsové (H3 – č. 4, 8). Jehlice se svinutou hlavicí patří k ozdobám starší doby bronzové, vyskytuje se na pohřebišti v Holešově (H330; ONDRÁČEK – ŠEBELA 1985, 115) či v Branči (H82, H153), kde jsou datovány do přechodného horizontu mezi starší a mladší fází nitranské skupiny (VLADÁR 1973, 147).

Kostěná a parohová industrie

Kostěné nálezy dělíme na nástroje: šídla (H3 – č. 15 a 16, H4 – 2 ks, sonda S4/H6 – č. 1) a ozdoby: jehlice s plochou a provrtanou hlavicí (H1 – č. 5). Z parohu jsou vyrobeny korálky z náhrdelníku (H3 – č. 1–3, 9–14; 685 ks). Šídla patří k běžným nálezům v nitranských hrobech a jsou špatně datovatelná (VLADÁR 1973, 156). Typologicky se jednalo o šídlo na duté kosti se zcela (1x) či nedochovanou kloubní hlavicí (2x) a šídla na úštěpu dlouhé

kosti s oboustranným zahrocením (H4). Kostěné jehlice s plochou kyjovité rozšířenou a provrtanou hlavicí se mohou vyskytovat v delším časovém intervalu. Z nitranských pohřebišť v Holešově je uváděna v hrobu H72 (ONDRÁČEK–ŠEBELA 1985, 93), na Slovensku je známe například z pohřebišť v Branči (H29, H31, H38, H129 a H 130, VLADÁR 1973, 155) či z Výčap–Opatovců (H229, TOČÍK 1963, obr. 251.1), kde jsou považované za starší typ kostěných jehlic, v Čechách ji známe z mladší fáze únětické kultury z lokality Kamýk (JIRÁŇ ed. 2008, 62). Neobvyklé jsou i dva drobné korálky (H1 – č. 4; H4 – č. 5) z válcovitých ulit fosilie *dentalium* (Vladár 1973, 154). Obecně mají fosilie pocházet z moravských či dolnorakouských uloženin (JIRÁŇ ed. 2008, 41). Při antropologické analýze byly u kostí dolních končetin identifikovány i zvířecí kosti (H1 – č. 9; H2 – č. 2; H3 – č. 17; H4 – č. 4). Parohové korálky mají podobu řezaných válečků (Ø korálku – 7–13,3 mm, délka korálku – 0,02–17 mm, Ø otvoru – 2–6,8 mm). Korálky pochází z náhrdelníku ženy v hrobu H3. Byly nacházeny jak „rozházené“ v zásypu celého hrobu, tak bylo objeveno i několik segmentů řad náhrdelníku v původní poloze. Tyto části náhrdelníku byly uspořádány do jedné (č. 11), tří (č. 3, 12) či pěti až šesti řad (č. 9). Je zajímavé, že u náhrdelníku chybí tzv. kostěný rozdělovač, kterých je na Moravě obecně málo, zatímco na Slovensku jsou poměrně běžné (BENKOVSKÝ–PIVOVAROVÁ 1998, 146). Je možné, že se nedochoval, nebo se může jednat i o nějakou formu nášivek nebo třásní, o kterých se v epišňůvých kulturách také uvažuje. Vzdálenějším příkladem je otomanská kultura, kde se vyskytují celé zástěry vytvořené z navlečených fajánsových korálků (příklady pocházejí například z pohřebiště Nižná Myšľa, OLEXA 2003).

Fajánsové artefakty

V hrobech H3 a H4 byly nalezeny drobné fajánsové korálky ve dvou typech: diskovitý (H4 – zásyp) a segmentový (H3 – č. 5). Segmentový korálek byl dochován podélně přepůlený a tvoří tenkou sklovitou krustu modré barvy. Podobné známe z výbavy nitranských hrobů v Holešově (ONDRÁČEK 1972, ONDRÁČEK – ŠEBELA 1985) či Slatinicích (ŠMÍD 2006).

Štípaná industrie

7 ks štípané industrie pochází ze dvou hrobů (H1 – č. 3, 6, 7; H3 – č. 5, 6 – 2 ks, 7). V hrobu H1 se vyskytly úštěpy (3 ks) zhotovené z rohovce typu Krumlovský les I a II, v hrobu H3 jsou přítomny tři úštěpy silicitů glacienních sedimentů a jeden typu Krumlovský les II (viz. KAŇÁKOVÁ–HLADÍKOVÁ 2014).

Ostatní nálezy

V zásypu hrobu H4 bylo nalezeno 52 ulit drobných měkkýšů.

Závěr

Pohřebiště v Senici na Hané můžeme přiřadit k lokalitám souvisejícím s nitranskou kulturou. Všechny nalezené artefakty v kombinaci se striktním dodržováním odděleného pohřebního ritu dle pohlaví, jednoznačně hovoří pro zařazení lokality k nitranské kultuře. V této části střední Moravy se nositelé kultury objevují na několika lokalitách – na pohřebištích (Slatinice) a na lokalitách s dosud doloženými pouze ojedinělými hroby (Drahlov, Příkazy). Tyto lokality zároveň vymezují západní hranici zásahu této kultury (ŠMÍD 2006, 17). Tento relativně malý nálezový soubor přispívá k poznání událostí na počátku starší

doby bronzové. Pohřební ritus společně s nálezy měděných, fajánsových, parohových a kostěných artefaktů, má své četné analogie na nekropolích na východní Moravě (Holešov, Hulín) či jihozápadním Slovensku (Branč, Jelšovce, Výčapy – Opatovce). Zvláště pak hrob označený číslem 3, který je zcela typickým zástupcem pohřbů nitranské kultury. Celá tato lokalita může dopomoci k doplnění mapy nitranské kultury na Moravě. Nitranská kultura jako celek stále představuje výzvu a každý nový objev nám může pomoci dokreslit její dosud neúplný obraz.

Antropologická charakteristika senických pohřbů

Lukáš Šín

Laboratorní antropologické analýze byly podrobeny kosterní pozůstatky pocházející ze tří primárních kostrových pohřbů (800 – hrob H1, 801 – hrob H2, a 802 – hrob H3) a čtyř kostrových pohřbů (803 až 806, respektive hrob H4 až H7), u nichž nebyl během odkrytí terénní situace zjištěn anatomický sled žádného z jednotlivých kostních elementů. V případě těchto čtyř pohřbů zůstává otázkou, zda se jednalo o sekundární uložení kosterních pozůstatků, či k narušení původně primárních pohřbů mohlo dojít intencionálním zásahem. S velkou pravděpodobností se však jednalo o nerituální intencionální narušení původních kostrových primárních pohřbů. Druhotné porušení primární pohřební polohy bylo též zjištěno u pohřbu 800. V hrobové jámě bylo uloženo tělo ve skrčené poloze na pravém boku s orientací ve směru Z–V, tvář byla obrácena směrem k jihu. Narušení se týkalo zejména kostních elementů tvořících kostru osového skeletu, konkrétně došlo k narušení kostry hrudníku, kaudálního úseku krční páteře, hrudní partie páteře a kraniálního úseku bederní části páteře, posun se týkal i kostry horních končetin (zápěstních a zápěstních kostí). Příčinou narušení primární pohřební polohy jednotlivých kostních celků byla s velkou pravděpodobností bioturbace. Primární pohřební polohou pohřbu 801 bylo rovněž uložení těla na boku ve skrčené poloze, tělo leželo na levém boku, orientované ve směru V–Z, s tvářmi obrácenou k jihu. Pravé předloktí svíralo s pravou paží přibližně pravý úhel a směřovalo přes krajinu břišní. Levá horní končetina byla flektována v lokti s předloktím uloženým přes oblast hrudníku. Analýzou prostorových transformací nebyly zjištěny polohové posuny kostí. To znamená, že se jednalo o původní pohřební polohu a tělo nebylo uloženo v primárním dutém prostoru (rakev, komora apod.). Doklady svědčící o uložení těla v dutém prostoru nebyly zaznamenány ani v případě pohřbu 802 (DUDAY 2009, PROKEŠ 2007). Severní část hrobové jámy byla narušena mladším vkopem. Zásah se projevil na dorzální straně páteře, a to na jejím hrudním a lumbálním úseku, též na dorzální straně pánevních kostí byly zasazeny lopaty kyčelních kostí a těla kostí sedacích. Tělo bylo uloženo v hrobové jámě na levém boku ve skrčené poloze s orientací východ–západ s tvářmi obrácenou k jihu. Horní končetiny byly výrazně flektovány v loketních kloubech, obě předloktí ležela jižně před trupem, výrazný ohyb se týkal i dolních končetin.

Věková struktura senického souboru je následující, mimo dětského pohřbu 805 náležely kosterní pozůstatky všech jedinců dospělým. Mužské pohlaví bylo odhadnuto u jedince 800, s odhadem dožitého věku v rozmezí 44 až 50 let, a 803 s odhadem dožitého věku mezi 30 až 35 lety. Jedinci ženského pohlaví byli zjištěni v případě pohřbu 801 (odhad věku dožití mezi 18 a 22 lety), a též 802 (dožitý věk mezi 23 až 25 lety). U jedince 804 a 806, vzhledem k nízkému stupni kvantitativní zachovalosti kosterních pozůstatků,

se pohlaví nepodařilo odhadnout a věk byl určen pouze rámcově do věkové kategorie dospělý. Pohlaví v případě dětského pohřbu 805 nelze antropologickými metodami odhadnout, věk se podařilo odhadnout pouze rámcově.

Jako dobrý lze označit stav výživy, na kosterních pozůstatcích všech jedinců nebyly nalezeny znaky svědčící o potravní nedostatečnosti, či snad známky podvýživy. Pouze na obou dolních špičácích ženy 801 se vyskytují stresové hypoplastické stopy svědčící o nepravidelném vývoji zubní skloviny. Tato porucha může vznikat v období individuálního růstu, v období přechodu od výživy mateřským mlékem (kojení) k běžné stravě. Žádný z pohřbených netrpěl zubním kazem (možný doklad stravy bohaté na cukry) nebo zubním kamenem (možný doklad stravy bohaté na bílkoviny). Lze říci, že se tito tehdejší seničtí živili stravou především rostlinného původu s vyšším podílem abrazivních prvků, o tom svědčí zjištěná abraze okluzních ploch zubů. Nejvýrazněji se projevila u mužského pohřbu 800, a to na všech dochovaných zubech, mimo levé třetí dolní stoličky a pravé třetí horní stoličky (důvodem může být chronologicky pozdější erupce těchto dvou zubů). U levého prvního dolního a pravého druhého dolního řezáku došlo dokonce k intravitální ztrátě korunek obou zubů, tímto došlo k otevření dřeňové dutiny kořenů. Znamky prodělaného zánětu nebyly na kosterních pozůstatcích zaznamenány. Intavitální ztráta korunky levého druhého dolního třenového zubu, způsobená s velkou pravděpodobností obrusem, byla zjištěna také u ženského pohřbu 801.

Dobrý a zřejmě pravidelný stav výživy se odrazil i na tělesné stavbě jedinců pohřbených v Senici. Jejich tělesná stavba je charakterizována dobrým svalovým vývojem spojeným s robustním rozvojem kosterního podkladu, zejména u mužských pohřbů 800 a 803. I výška postavy, úzce spojená s kvalitní a pravidelnou stravou, je výrazná. Odhad výšky postavy u muže z hrobu H1 je 174 cm, u muže z hrobu H4 dokonce 179 cm, postava ženy z hrobu H3 dosáhla výšky 166 cm. Žena uložená v hrobu H2, pak dorostla do výšky zhruba 157 cm. Tato žena se od ostatních jedinců odlišuje tím, že její postava byla velmi drobná, její tělesná konstituce, včetně úponů svalů, byla velmi jemná. Trpěla také zřejmě poruchou tvorby hormonů vznikajících v podvěsku mozkovém. Nedostatečnost těchto hormonů se na kostře projevuje nárůstem masy lebečních kostí, konkrétně na vnitřní straně kosti čelní a kostí temenních – *hyperostosis frontalis et parietalis interna*. Porucha může u žen ve vyšším věku vyvolat chronické bolesti hlavy, růst vousů (tzv. hirsutismus) na horním rtu a bradě, závratě, psychické obtíže, a to od poruch paměti až po těžké deprese.

Nezánětlivé degenerativní onemocnění kloubů bylo zjištěno na kosterních pozůstatcích ženského pohřbu 802 a projevilo se zrcadlově lesklým obroušením kloubních ploch kostí tvořících oba hlezenní klouby, tento typ artrotické změny se označuje jako eburnizace. Forma specifického zánětu se pak na kosterních pozůstatcích této ženy manifestovala mohutnými osteofyty na pátém lumbálním obratli a na okraji jedné z kloubních ploch levé kyčelní kosti (tzv. *facies auricularis ossis ilii sin*), dále pak zánětlivými změnami na povrchu dvou levostranných žeber. Může se jednat o projev způsobený bakterií *Mycobacterium tuberculosis*, původcem tuberkulózy. Tyto případné ftisické změny byly ovšem posuzovány pouze aspektivně. Na konkrétních místech skeletu této ženy bylo zjištěno druhotné barevné zabarvení způsobené kontaktem s měděnými či bronzovými artefakty. Tato tzv. patina byla zaznamenána na střední části těla levé pažní kosti, těle levé lopatky, sternálním konci levého klíčku, třech žebrech, na některých kostech tvořících kosterní podklad pravé ruky (*os trapezium dx, os metacarpale II dx, phalanx proximalis II dx, phalanx intermedium II dx*) a na levostranné čelní i temenní kosti. Projev degenerativně–produktivního

nezánětlivého onemocnění nese lumbální úsek páteře muže 800, jedná se o mírné spondylotické změny na okrajích terminálních ploch bederních obratlů (AUFDERHEIDE – RODRIGUEZ–MARTIN 2008, HORÁČKOVÁ ET AL. 2003).

Kosterní pozůstatky některých jedinců nesou stopy morfologických změn, jež se v určitých frekvencích objevovaly a objevují v populaci a jsou geneticky determinovány. Nejsou proto řazeny mezi patologické změny, jedná se o anatomické variety, odchylky od pravidelné anatomické stavby označované jako epigenetické znaky. Na čelní kosti mužského pohřbu 800 byl detekován čelní šev neuzavřený v celé své délce, znak označovaný jako *sutura metopica persistans completa*. Tento šev se totiž pravidelně uzavírá mezi 2. a 3. rokem života (nejpozději kolem 8. roku). Na horním druhém levém i pravém řezáku jsou zdůrazněny okrajové lišty, čímž na vnitřní (linguální) straně vzniká prohlubeň a korunka tak získává lopatovitý charakter. Tento epigenetický znak se označuje jako lopatovitost řezáků neboli shoveling. Tento epigenetický znak nese i druhý levý horní řezák ženy 801. *Foramen olecrani*, otvor v přepážce mezi jamkami nad distálními kloubními plochami pažní kosti, byl pak zaznamenán na pravé pažní kosti ženského pohřbu (STLOUKAL ET AL. 1999).

V průběhu laboratorní antropologické analýzy byly zjištěny zvířecí kosti u pohřbů 800, 801 a 802, a to vždy jedna typologicky dlouhá kost uložená v nohách zemřelého. Dlouhá zvířecí kost a zlomky ulit byly zaznamenány u narušeného mužského pohřbu 803.

Senice na Hané – analýza štípané industrie

Ludmila Kaňáková Hladíková

Hrob H1 – kontext 800, výkop 500

Úštěp označený jako č. 3 (obr. 12: 3) je neretušovaný a neopotřeбенý úštěp (úštěp bez kůry) rohovce typu Krumlovský les I, kvalitní hmoty, na bázi výraznější stopy úpravy úderové hrany, pravděpodobně osvěžovací úštěp – reparace žádoucího úhlu mezi podstavou a těžní plochou.

Úštěp označený jako č. 6 (obr. 12: 6) je laterálně mírně opotřeбенý neretušovaný úštěp (úštěp s přirozeným starým povrchem po celé ploše dorzální plochy, z hlediska statistiky tedy úštěp kortikální) rohovce typu Krumlovský les II, kvalitní (nikoli jemné) hmoty, úštěp má vysokou patku a asymetrický bikonvexní příčný řez – ergonomie úštěpu i charakter opotřeбенí mohou indikovat použití ve funkci nože, což může potvrdit pouze traseologie (na podobných morfotypech starší doby bronzové doloženo traseologicky longitudální řezání masa a šlach).

Úštěp označený jako č. 7 (obr. 12: 7) náleží drobné šupině rohovce typu Krumlovský les I, bez opotřeбенí a retuše, kvalitní hmota, výrobní charakter.

Hrob H3 – kontext 802, výkop 504

ŠI č. 5 (obr. 14: 5) představuje opotřeбенý, zřejmě neretušovaný zlomek úštěpu silicitu glacienních sedimentů, jemné hmoty, úštěp je podélně rozlomen, pravděpodobně vlivem opotřeбенí stejného původu, jako stopy v bazální a terminální části – toto bipolární opotřeбенí svědčí o použití ve funkci dlátka, ačkoli nejde o standardizovaný retušovaný morfotyp, kontaktovaný materiál je spíše organického původu, protože způsobuje podélné mikrovýšťepy, které (domnívám se) svědčí o jisté míře pružnosti materiálu (kost, paroh, dřevo).

ŠI č. 6 (obr. 14: 6a–b) označuje dva přepálené úštěpy zřejmě silicitu glacienních sedimentů, jemné hmoty; jeden z nich zjevně laterálně retušován jako hrubší vrták (obr. 14: 6b), druhý neretušovaný, neopotřebovaný

ŠI č. 7 (obr. 14: 7) náleží drobnému úštěpu rohovce typu Krumlovský les II, jemné hmoty, nápadně ventrálně opotřebovaný, neretušovaný

Soubor poskytnutý k analýze čítá 7 ks štípané industrie, vesměs úštěpové. Ačkoli je soubor malý, je patrný rozdíl mezi ŠI hrobu 1 a 3 jak z hlediska surovinového, tak z hlediska rozměrů. Na základě nálezových okolností by měla být ověřena soudobost, resp. hledány jiné možné důvody odlišnosti obou minisouborů. Obecně soubor nevykazuje žádné indicie výlučnosti, z níž by se dalo usuzovat na industrii záměrně vybíranou jako hrobová výbava. Charakter je značně užitkový, ve dvou případech souvisí přímo s výrobou ŠI (reparace a šupina z hrobu 1), nejsou přítomny estetizující formy retuše, standardizované morfotypy, ani reprezentativní artefakty. Jedinou výjimkou je potencionální nůž z hrobu 1, podobné jsou doloženy jako běžná výbava v únětických hrobech. Podle dosavadních dat zřejmě statisticky převažuje jejich výskyt v hrobech dospělých mužů (nepublikovaná analýza Podolí EUROM).

Trasologická analýza kostěného šídla a jehlice

Michaela Rašková Zelinková

Metodologie:

Cílem práce byla typologická a traseologická analýza souboru dvou kostěných předmětů (šídla a jehlice), a to jak po stránce technologické, tak i funkční. Technologická analýza artefaktů vychází z metodologie a terminologie zavedené A. Averbouh (2000, 2001), A. Averbouh a N. Provenzano (1998–1999), N. Goutas (2004) a A. Rigaudem (2007). Vybrané artefakty byly dále podrobeny makro- a mikroskopické funkční analýze. Použita byla klasická metodologie a terminologie (Semenov 1957; Stordeur 1983; Peltier 1986; Peltier – Plisson 1986; Maigrot 2003) a zejména pak práce I. Sidéry (1993), R. Christidou (1999) a v neposlední řadě také A. Legrand (2005). K popisu orientace nástrojů z tvrdých živočišných materiálů byla použita nomenklatura vytvořená H. Camps–Fabrer (1977), M. Patou (1985), P. McComb (1989) a komplexní metodologie viz. Rašková Zelinková (2012)

Kostěné šídlo (H3, Obr. 14: 16)

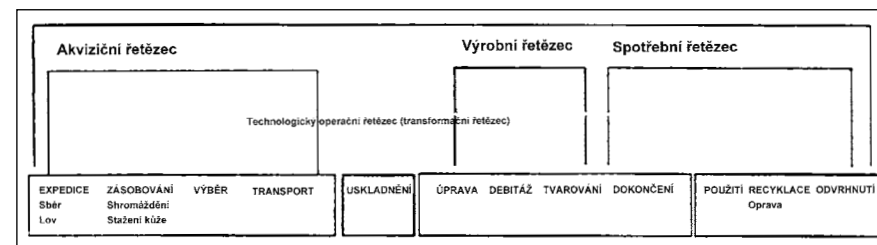
Typologická analýza:

Studovaný nástroj, obecně označovaný jako šídlo, lze z hlediska typologického řadit do dvou kategorií, které se ovšem částečně překrývají. Artefakt zcela zapadá do kategorie nástrojů se zašpičatělou distální částí se zachovalou epifýzou, přesněji řečeno subkategorie nástrojů se zašpičatělou epifýzou z metapodií přežvýkavců¹. Na základě morfologie použité suroviny a zejména pak dle technologie výroby² však byla z této kategorie vyčleněna samostatná kategorie nástrojů se zašpičatělou distální částí z podélných třísek dlouhých kostí. Analyzovaný předmět spadá konkrétně do subkategorie nástrojů

se zašpičatělou distální částí z podélně rozdělených metapodií přežvýkavců. Tento typ nástroj má velmi dlouhou tradici, od mladého paleolitu byla za tímto účelem využívána metapodia sobů (CAMPS–FABRER 1990).

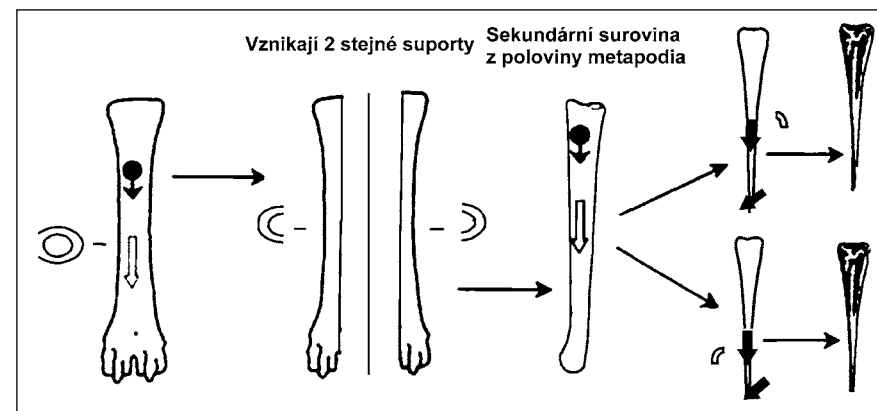
Technologicko-ekonomická analýza:

Na základě typologického zařazení artefaktu a přítomných výrobních stop bylo možno rekonstruovat technologicko-ekonomické transformační schéma (obr. 1, AVERBOUH 2000) artefaktu (tzv. „chaîne opératoire“).³

Obr. 1: Technologicko-ekonomické transformační schéma nástrojů z tvrdých živočišných materiálů (podle AVERBOUH 2001, tab. 1).

Při výrobě artefaktu bylo použito transformační schéma postupným dělením (obr. 2; GOUTAS 2004).

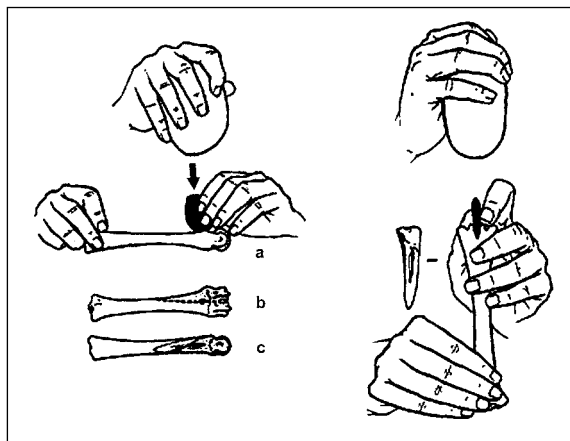
Obr. 2: Obecné znázornění transformačního schématu postupným dělením na příkladu výroby šídla z 1/4 metapodia (podle GOUTAS 2004, fig. 22, upraveno).

¹ V rámci této kategorie je zachování proximální či distální epifýzy jako „rukojeti“ částečně považováno za kulturní ukazatel (SIDERA 2000).

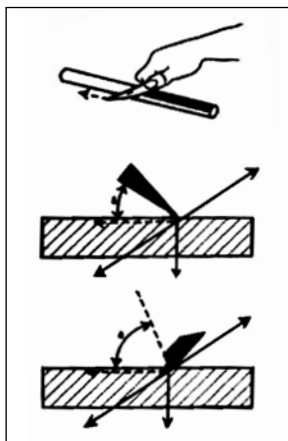
² Pro kategorii nástrojů z podélně rozdělených metapodií přežvýkavců je určující, že byly vyrobeny podélným rozdělením metapodia v místě podélného cévního žlábků (*sulcus longitudinalis dorsalis*), přičemž polovina kladky (trochlea) zůstala zachována jako rukojeť (CAMPS–FABRER 1990).

³ „Chaîne opératoire“ reflektuje v podstatě transformační proces, kterým prochází materiál od okamžiku výběru suroviny až po vytvoření hotového produktu. Vzhledem ke skutečnosti, že na rozdíl od industrie štípané nelze většinou provést fyzickou remontáž industrie z tvrdých živočišných materiálů, byl pro tento typ materiálu zaveden termín technologicko-ekonomické transformační schéma, které zachycuje celý „život“ artefaktu, až po jeho odvrhnutí.

Debitáž⁴ byla provedena podélným rozdělením metapodia podél cévního žlábků (*sulcus longitudinalis dorsalis*). Použité techniky nebyly na artefaktu identifikovány, nicméně s největší pravděpodobností se jednalo o techniku tříštění nepřímým úderem neboli klínování, kdy je na statický prostředník aplikován dynamický úder, přičemž umístěním prostředníku na určené místo lze výsledek kontrolovat (obr. 3). K debitáži mohlo být rovněž použito kombinace dvou technik, a to drážkování⁵ a klínování, nicméně stopy drážkování nelze vzhledem k následně použitým technikám, zejména strouhání, s jistotou identifikovat.

Obr. 3: Technika klínování používaná k podélnému dělení metapodií (podle CAMPS-FABRER – D'Anna 1977, fig. 2, 3).

Obr. 4: Strouhání/škrábání – 1. pohyb při strouhání, 2. strouhání nožem, 3. strouhání čepelí nebo rydlem (šedě – průřez čepelí nebo rydla – podle RIGAUD 2007).

K fasonáži⁶, tedy intencionálnímu tvarování suportu⁷ (AVERBOUH 2000), bylo použito podélného strouhání/škrábání⁸ (obr. 4, 5.2). Tato technika byla rovněž použita v distální části nástroje k vytvoření zašpičatění.

K tvarování artefaktu byla rovněž využita technika broušení⁹, identifikovány byly stopy příčného jednosměrného broušení, a to zejména v mediální části nástroje (obr. 5.4).

4 Debitáž zahrnuje všechny operace prováděné s cílem vytvořit suport, a to rozdělením původní suroviny, tedy kosti (AVERBOUH 2000).

5 Drážkování lze popsat jako opakovaný průchod nástroje materiálem ve stejném směru, po stejné dráze (RIGAUD 2007, 288).

6 Fasonáž je v kontextu pravěké technologie chápána jako „záměrné tvarování vybraného suportu, a to jakýmkoliv způsobem“ (AVERBOUH 2000, 59). Při fasonáži dochází k úpravě základních morfologických atributů cílového produktu (AVERBOUH, PROVENZANO 1999, 8).

7 Suport je neupravený meziprodukt, který vzniká během fáze debitáže a následně je přetvořen do hotového produktu (AVERBOUH 2000).

8 Při strouhání/škrábání je průnik do materiálu minimální a vzniklé hobliny jsou velmi jemné (RIGAUD 2007, 284). Na povrchu opracovávaného materiálu vzniká série povrchových striací, které jsou mezi sebou paralelní.

9 Při této technice dochází k redukci materiálu třením dvou povrchů o sebe, čímž dochází k odstraňování hoblin, které se díky charakteru aplikovaného pohybu stáčí do drobných pásků (RIGAUD 2007, 293).

Analýza funkční:

Distální část artefaktu vykazuje jasné stopy funkčního opotřebení. Na apexu jsou patrné deformace původní morfologie nástroje, respektive tzv. plošné stopy (morfologické změny). Jedná se o otupení (obr. 5.1), které vzniká opakovaným třením artefaktu o kontaktní materiál. V závislosti na charakteru kontaktního materiálu dochází po kratší či delší době k úbytku materiálu na kontaktní ploše a tedy změně původní morfologie aktivní části artefaktu. Otupení je lokalizováno na hranách, plochách i na apexu. Otupení je relativně symetrické, nástroj byl tedy k opracovávanému materiálu orientován více méně kolmo. Intenzita otupení je střední, s mírně pokročilou deformací. Na základě rozsahu otupení je možno říci, že v kontaktu s opracovávaným materiálem byl artefakt do vzdálenosti cca 1 cm od vrcholu. Otupení distální části téměř zcela překrývá stopy fasonáže, z čehož vyplývá, že artefakt nebyl před uložením do hrobu nějak reparován „přístrovním“.

Na apexu jsou dále přítomny výstěpy (obr. 5.1), které ovšem částečně vznikly postdepozicičně, což limituje jejich výpovědní hodnotu.

Kontaktní materiál není možno vzhledem ke konzervaci nástroje s jistotou určit, nicméně charakter stop ukazuje s největší pravděpodobností na kůži, případně tkaninu. Vzhledem k charakteru funkčních stop se zdá, že se v době uložení do hrobu jednalo o nástroj plně funkční. Z hlediska technologicko-ekonomického schématu se tedy artefakt nacházel v „řetězci spotřebním“, ve fázi použití (viz obr. 1).

Tafonomická analýza:

Studovaný artefakt nese známky mírného postdepozicičního poškození ve formě rýh vytvořených kyselinou huminovou (obr. 5.3), kterou vylučují kořeny rostlin. Postdepozicičně došlo také k poškození apexu.

Nástroj byl rovněž po exkavaci konzervován, což výrazně omezilo možnosti funkční analýzy.

Obr. 5: Nástroj – šídlo (hrob H3) se zašpičatělou distální částí z podélně rozděleného metapodia. **5.1.** Apex vykazující stopy otupení a výstěpy, zvětšeno 10×, **5.2.** Stopy strouhání, zvětšeno 10×, **5.3.** Tafonomické poškození kyselinou huminovou, zvětšeno 10×, **5.4.** Stopy příčného broušení a podélného strouhání, zvětšeno 10× (foto M. Rašková Zelinková).

Jehlice (H1, obr. 12: 5)

Typologická analýza:

Studovaný artefakt spadá do kategorie nástrojů se zašpičatělou distální částí. Jedná se o nástroj protáhlé formy s jedním koncem ostrým, vyhlazenou mediální částí, která se proximálním směrem oplošťuje, v proximální části v místě zploštění je artefakt kolmo proděravěný. Na základě výše uvedených morfologických charakteristik lze tedy tento nástroj označit jako jehlu (definice jehly viz STORDEUR 1990).

Tento typ nástroje má dlouhou tradici, vyskytuje se od gravettien, nicméně největšího rozmachu doznal v magdalénien (BOSINSKY 1987).

Technologicko-ekonomická analýza:

Stejně jako v předchozím případě lze i tentokrát na základě typologické příslušnosti a identifikovaných výrobních stop rekonstruovat technologicko-ekonomické transformační schéma artefaktu.

K výrobě nástroje bylo pravděpodobně použito transformační schéma extrakcí, které spočívá v selektivní extrakci části suroviny (viz obr. 5). Cílem je produkce suportu předem dané formy.

V případě studovaného artefaktu byla extrahována dlouhá část diafýzy kompakty i s částí proximální (?) epifýzy, která byla vzhledem ke své zploštělé morfologii využita k perforaci. Vzhledem k morfologii a masivnosti kompakty se jeví jako pravděpodobné, že se jedná o metapodium savce velké velikosti (patrně kůň).

V rámci debitaže lze předpokládat podélné drážkování, nicméně vzhledem k následnému podélnému strouhání/škrábání suportu během fáze fasonáže toto nelze s jistotou říci. Drážkování by sloužilo k extrakci suportu předem dané formy, neboť drážkování umožňuje relativně přesně definovat budoucí tvar nástroje, což výrazně usnadňuje práci v následující fázi tvarování.

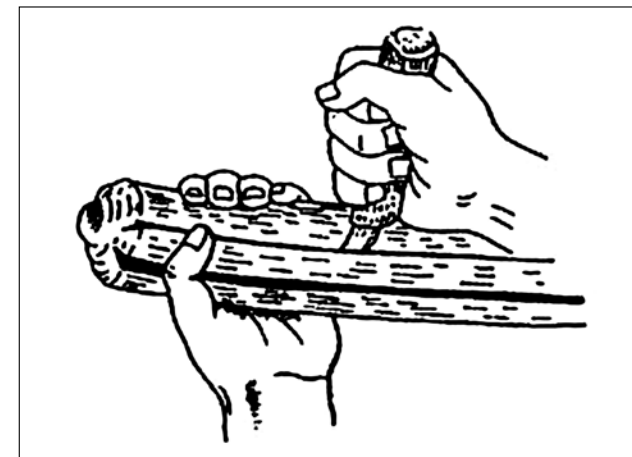
Ve fázi fasonáže byl suport do požadovaného tvaru dále modifikován podélným strouháním/škrábáním, a to ze všech stran (obr. 8.3 a 8.6). Na artefaktu byly dále identifikovány stopy příčného až šikmého jednosměrného broušení, a to zejména na laterálních stranách (obr. 8.5). K broušení bylo použito abrazivum relativně hrubého zrna.

Vzhledem k možnosti neúspěšného perforování a zničení celého nástroje se jeví jako velmi pravděpodobné, že k vytvoření otvoru došlo ještě před vlastním tvarováním nástroje. V opačném případě a v případě neúspěšného perforování by veškerá práce provedená v rámci fasonáže přišla v niveč.

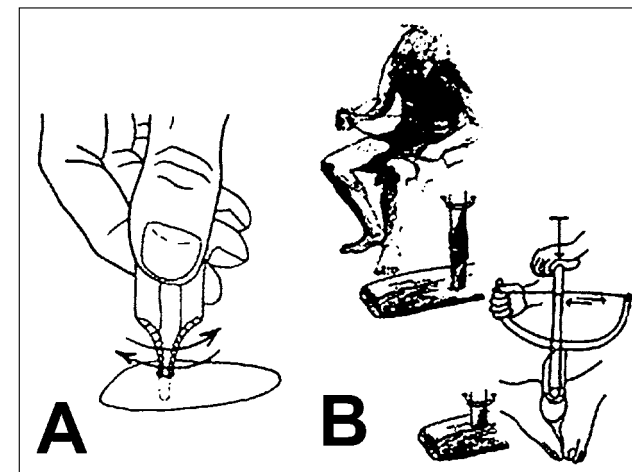
Povrch suportu byl v místě budoucí perforace připraven šikmým jednosměrným hrubým broušením, které sloužilo k unifikaci plochy. Bikónický tvar provrtu svědčí o bipolární perforaci (obr. 8.1), nicméně vzhledem k silnému zanesení vnitřku provrtu sedimentem a rovněž jeho suspektnímu funkčnímu ohlazení nebyly na artefaktu zaznamenány žádné výrobní, ani funkční stopy (obr. 8.2). Použitou techniku proto není možno s jistotou identifikovat, ovšem vzhledem k pravidelnosti otvoru lze předpokládat využití metod kontinuální kruhové rotace (viz obr. 6), tedy rotačního broušení či rotačního strouhání/škrábání.

Funkční analýza:

Funkční analýza byla výrazně limitována tafonomickým poškozením nástroje, a to zejména distální částí (obr. 8.4). I přesto je patrné, že distálním směrem se stopy fasonáže, tedy strouhání/škrábání, postupně zjemňují, což bylo způsobeno funkčním otupením

Obr. 6: Transformační schéma extrakcí na příkladu mamutoviny (podle SEMENOV 1957, fig. 79).

Obr. 7: Možné způsoby perforování A – perforování rotačním strouháním/škrábáním (podle PIEL-DEISRUISSEAU 1990, 138), B – perforování kruhovou rotací (podle DAVID 2004, fig. 4).

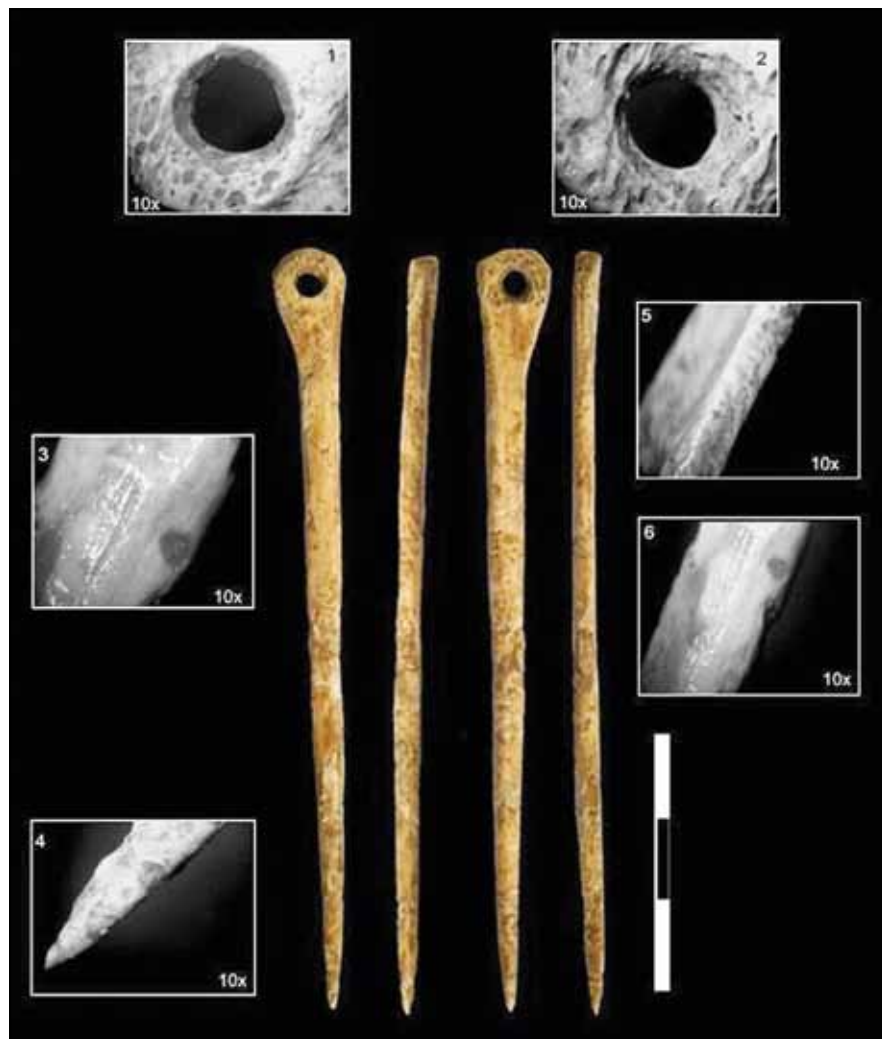
artefaktu. Otupení lze pozorovat zejména do vzdálenosti 1,5 až 2 cm od vrcholu, přičemž otupení lze označit za výrazné. Morfologicky modifikovalo apex, hrany i plochy, respektive došlo ke kompletnímu otupení hran. Otupení je symetrické, nástroj byl tedy při práci orientován kolmo k opracovávanému materiálu.

Kontaktní materiál nebylo možno vzhledem k intenzivnímu tafonomickému poškození určit, nicméně vzhledem k charakteru makroskopických stop lze předpokládat kontakt s relativně jemným abrazivním materiálem typu kůže či tkaniny.

Opět lze konstatovat, že se nejednalo o nástroj, který by byl těsně před uložením do hrobu jakkoli reparován, ani o nástroj funkčně nepoužitelný. Stejně jako v případě „šidla“ lze tento nástroj v kontextu technologicko-ekonomického transformačního řetězce zařadit do „spotřebního řetězce“, fáze použití.

Tafonomická analýza:

Stejně jako v případě šídla nese i tento artefakt známky naleptání kyselinou huminovou, stupeň poškození je však intenzivnější. Zejména v distální části artefaktu je poškození natolik invazivní, že zcela narušilo původní povrch artefaktu, což výrazně omezilo možnosti funkční analýzy. Artefakt byl po exkavaci rovněž konzervován.

Obr. 8: Jehlice – hrob H1. **8.1.** – **8.2.** Detail perforace, zvětšeno 10x. **8.3.** Detail podélného strouhání na horní straně nástroje, zvětšeno 10x. **8.4.** Apex vykazující tafonomické poškození, zvětšeno 10x. **8.5.** Detail šikmého broušení na hraně jehlice, zvětšeno 10x. **8.6.** Detail strouhání na laterální straně nástroje, zvětšeno 10x (foto M. Rašková Zelinková).

Literatura

- AUFDERHEIDE, A. C. – RODRÍGUEZ–MARTIN, C. 2008: The Cambridge Encyclopedia of Human Pathology. Cambridge. Cambridge University Press.
- AVERBOUH, A. 2000: Technologie de la matière osseuse travaillée et implications paléontologiques: l'exemple des chaînes d'exploitation du bois de cervidé chez les magdaléniens des Pyrénées. Thèse de doctorat, Université Paris I, 2 volumes., 253 a 247 s.
- AVERBOUH, A. 2001: Methodological Specifics of the Techno–Economic Analysis of Worked Bone and Antler: Mental Refitting and Methods of Application. In: A. M. Choyke – L. Bartosiewicz (eds.), Crafting Bone: Skeletal Technologies through Time and Space. Proceedings of the 2nd meeting of the (ICAS) Worked Bone Research Group Budapest, 31 August – 5 September 1999. BAR International Series 937. Oxford, 111–119.
- AVERBOUH, A. – PROVENZANO, N. 1999: Proposition d'une terminologie du travail préhistorique des matières osseuses : I – Les techniques. Préhistoire Anthropologie méditerranéennes vol. 7, Aix-en Provence, 7–25.
- BARTOŠ, J. – KOVÁŘOVÁ, S. – TYMONOVÁ, M. 1998: Paměti obce Senice na Hané. DANAL 1998.
- BENKOVSKÝ–PIVOVAROVÁ, Z. 1998: Zum begriff Nitra–Gruppe bzw. Kultur. Pravěk NŘ 8, 141–150.
- BERKOVEC, T. – PEŠKA, J. 2005: Starobronzová sídliště a pohřebiště v Hulíně – U Isidorka. In: Bém, M. – Peška, J. (eds.): Ročenka 2004, Olomouc, 44–67.
- BOSINSKI, G. 1987: Die grosse Zeit der Eiszeitjäger – Europa zwischen 40 000 und 10 000 v. Chr. Jahrbuch des Römisch–Germanischen Zentralmuseums Mainz 34, 3–139.
- CAMPS–FABRER, H. (dir.) 1977: Méthodologie appliquée à l'industrie de l'os préhistorique. Actes du 2ème colloque international sur l'industrie de l'os dans la préhistoire, Abbaye de Sénanque, 9–12 juin 1976, Paris, Colloques internationaux du C.N.R.S., n° 568, 362 p.
- CAMPS–FABRER, H. ed. 1990: Fiches typologiques de l'industrie de l'os préhistorique. Cahier III: Poinçons, Pointes, Poignards, Aiguilles. Commission de nomenclature sur l'industrie osseuse préhistorique, Treignes, CEDARC (éd.).
- CAMPS–FABRER, H., D'Anna, A. 1977: Fabrication expérimentale d'outils à partir de métapodes de mouton et de tibias de lapin. In: H. Camps–Fabrer (Ed.), Méthodologie appliquée à l'industrie de l'os Préhistorique. Abbaye de Sénanque (Vaucluse) 9–12 juin 1976. Paris, 311–326.
- DAVID, E. 2004: Fiche Transformation des matières dures d'origine animale dans le Mésolithique de l'Europe du Nord. In Fiches de la Commission de Nomenclature de l'Industrie Osseuse, Cahier XI « Matières et Techniques », Industrie de l'Os Préhistorique. 113–149.
- DUDAY, H. 2009: The Archaeology of the Dead. Oxford: Oxford Books.
- HORÁČKOVÁ, L. ET AL. 2003: Základy paleopatologie. Edice Panoráma biologické a socio-kulturní antropologie 15. Malina, J. (ed.). Brno: Nadace Universitas Masarykiana.
- HLUBEK, L. 2014: Pravěké a raně středověké osídlení na katastru obce Senice na Hané (okr. Olomouc). Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci č. 308, 5–24.
- GOUTAS, N. 2004: Caractérisation et évolution du Gravettien en France par l'approche techno–économique des industries en matières dures animales (étude de six gisements du Sud–ouest). Thèse de doctorat, Université Paris I, 1 volume., 675 s.
- CHRISTIDOU, R. 1999: Outils en os néolithique du Nord de la Grèce: étude technologique. Thèse de doctorat, Université Paris X, 3 volumes, 418 p.

JIRÁŇ, L. (ed.) 2008: Doba bronzová. Archeologie pravěkých Čech. Svazek 5. Praha.

KAŇÁKOVÁ–HLADÍKOVÁ, LUDMILA 2014: Senice na Hané 2014 – analýza štípané industrie. Nепublikovaná zpráva. Brno.

LEGRAND, A. 2005: Nouvelle approche méthodologique des assemblages osseux du néolithique de Chypre. Entre technique, fonction et culture. Thèse de doctorat, Université Paris I, 1 volume, 698 p.

MAIGROT, Y. 2003: Etude technologique et fonctionnelle de l'outillage en matières dures animales. La station 4 de Chalais (Néolithique final, Jura, France). Thèse de doctorat, Université Paris I, 1 volumes., 284 p.

McCOMB, P. 1989: Upper Palaeolithic osseous artifacts from Britain and Belgium : an inventory and technological description. B.A.R. international series, 481 Oxford.

OLEXA, L. 2003: Nižná Myšľa. Osada a pohrebisko z doby bronzovej. Monumenta Archaeologica Slovaciae 7. Košice.

ONDRÁČEK, J. 1967: Moravská protoúnětická kultura. Slovenská archeológia XV–2, 389–446.

ONDRÁČEK, J. 1972: Pohřebiště nitranské skupiny v Holešově. Archeologické rozhledy XXIV, 168–172.

ONDRÁČEK, J. – ŠEBELA, L. 1985: Pohřebiště nitranské skupiny v Holešově (katalog nálezu). Studie muzea Kroměřížska '85. Kroměříž

PATOU, M. 1985: La fracturation des os longs de grands mammifères: Elaboration d'un Lexique et d'un fiche type. In: M. Patou (ed.), Outillage peu élaboré en os et bois de cervidés. Édition du C.E.D.A., 11–22.

PELTIER, A. 1986: Etude expérimentale des surfaces façonnées et utilisées. Bulletin de la Société Préhistorique Française, 83/1. 5–7.

PELTIER, A. – Plisson, H. 1986: Micro-tracéologie fonctionnelle sur l'os, quelques résultats expérimentaux. In: E. Aguirre et M.–H. Patou (dir.), Outillage peu élaboré en os et en os de cervidé, 3 ème réunion du groupe de travail no1. Editions du CEDA, Artefacts 3. 69–80.

PIEL–DEIRUISSEAU, J.–L. 1990: Outils préhistoriques. Masson, Paris.

PROKEŠ, L. 2007: Posmrtné změny a jejich význam při interpretaci pohřebního ritu (ke vztahu mezi archeologií a forenzními vědami). Archaeologia mediaevalis Moraviana et Silesiana, Supplementum 1. Brno: ÚAM FF MU Brno.

RAŠKOVÁ ZELINKOVÁ, M. 2012: Subsistenční strategie mladopaleolitických lovců–sběračů. Kniha I. Industrie z tvrdých živočišných materiálů ve světle antropologické zooarcheologie. Disertační práce, Ústav Antropologie, PŘF MU, Brno.

RIGAUD, A. 2007: Langue de bois...de renne. Observations artisanales et technologiques sur certains termes relatifs au travail du bois de renne et de matières dures animales. In: R. Desbrosse, A. Thévenin (dir.), Arts et cultures de la préhistoire. Paris, Éd. du CTHS, 2007, Documentes préhistoriques, 24, 275–301.

SEMENTOV, S. A. 1957: Pervobytnaja technika. Moskva.

SIDÉRA, I. 1993: Les assemblages osseux en bassin parisien et rhénan du VIe au IVe millénaire B.C. Histoire, techno–économie et culture. Thèse de doctorat, Université Paris I, 3 volumes., 636 p.

SIDÉRA, I. 2000: Les matières dures animales. In: D. Ramseyer (ed.), Munteler/Fischrgässli. Un habitat néolithique au bord du lac de Morat (3895 à 3820 avant J.–C.). Archéologie fribourgeoise. 118–166.

STLOUKAL, M. ET AL. 1999: Antropologie, příručka pro studium kostry. Praha: Národní muzeum.

STORDEUR, D. 1983: Quelques remarques pour attirer l'attention sur l'intérêt d'une recherche commune tracéologique du silex et technologues de l'os. In: M.–C. Cauvin (dir.), Traces d'utilisation sur les outils néolithiques du Proche Orient. Table ronde de Lyon, juin 1982, Travaux de la Maison de l'Orient, no 5: 231–240.

STORDEUR, D. 1990: Fiche aiguille à chas. In: H. Camps–Fabrer, D. Ramseyer & D. Stordeur (eds.), Fiches typologiques de l'industrie osseuse préhistorique, Cahier III: Poinçons, pointes, poignards, aiguilles. Publications de l'Université de Provence, Aix–en–Provence. 1–13.

ŠMÍD, M. 2006: Pohřebiště nitranské kultury ze Slatinic, okres Olomouc. Slovenská archeológia LIV–1, 1–29.

TOČÍK, A. 1963: Die Nitra–Gruppe. Archeologické rozhledy 15, 716–774.

VLADÁR, J. 1973: Pohrebisko zo staršej doby bronzovej v Branči. Bratislava.

Summary

Senice na Hané – A Cemetery from the Beginnings of the Bronze Age

Marek Kalábek – Lukáš Šín – Eva Schimerová

**Analyses by Ludmila Kaňáková Hladíková
and Michaela Rašková Zelinková**

In September 2014, during reconstruction of a road in Senice na Hané, an inhumation cemetery from the beginnings of the Bronze Age (Figs. 9 – 11) was discovered. Graves were arranged in two irregular rows leading across the road and sunk into intact loess loam subsoil. Geomorphologically, the cemetery was located on a loess drift of the left-bank terrace of the Blata river in the altitude of 239 m.

Besides five graves (H1 – H5), 14 settlement features were uncovered (1 – 14) as well as a large modern cultural layer. On the surface of the cultural layer, after clearing, fragments of human bones were found. As no sunken grave pits were found, the area was examined with the use of trial trenches S4 – S7). Trial trenches which yielded human bones were later also marked as graves (S4 – H6, S6 – H7). Besides human bones (nos. 2 – 15), trench S4/H6 also contained a bone awl (no. 1). Other human bones were found in the filling of feature 13 (no. 16 – 23) and 14 (nos. 1 – 3), including a copper pin (no. 24), a fragment of an animal bone (no. 25) and a pottery fragment (no. 26).

Grave goods included pottery (H1, Fig. 12:2), copper wire circles or pins (H1, Figs. 12:1, 8; H2, Fig. 13:1; H3, Figs. 14:2, 4a, 8; feature 13, Fig. 16: 1), faience beads (H3, Fig. 14:4b; H4, Fig. 15:3), antler beads (H3, Fig. 14:17), fossil shell bead (H1, Fig. 12:4), bone pin (H1, Fig. 12:5), bone awls (H3, Figs. 14:15, 16; H4, Figs. 15:1, 2; H6, Fig. 16: 1) and chipped industry (H1, Figs. 12: 3, 6, 7; H3, Figs. 14: 5, 6a, 6b, 7). The Senice na Hané cemetery can be connected with sites related to the Nitra Culture. In combination with strict adherence to different funeral rites according to gender, all found artefacts clearly spoke for identifying the site as that of the Nitra Culture. In this part of central Moravia, bearers of this culture

appeared on several sites – in cemeteries (Slatinice) and on sites where only few graves have been discovered so far (Drahlov, Příkazy). At the same time, these sites define the western border of this culture (ŠMÍD 2006, 17). This relatively small set of finds contributes to the knowledge of events at the beginning of the Early Bronze Age. The funeral rite together with the finds of copper, faience, antler and bone artefacts, have numerous analogies in necropolises in eastern Moravia (Holešov, Hulín) or southwestern Slovakia (Branč, Jelšovce, Výčapy – Opatovce); in particular, it is the grave marked with number 3 which is a typical example of Nitra graves. The entire site may contribute to the completion of the map of the Nitra Culture in Moravia. This culture as such still presents a challenge and each new find can help build up its so far unfinished picture.

Skeletal remains of seven bodies found in seven pits underwent anthropological analyses. Four burials revealed, most likely, intentional secondary interference with primary funeral position (graves nos. 803 – 806), i.e. a crouched burial, with the body on its right side (W-E oriented), facing south, as regards the male burial no. 800, and on the left side (E-W oriented), facing south, as regards female burials nos. 801 and 802. Primary burials indicated no records of positioning the bodies in primary hollow space. Skeletal remains belonged to six adults (two males, two females, two unrecognized) and one child. Female burial no. 801 revealed pathological skeletal structures identified as *hyperostosis frontalis et parietalis interna* which may indicate hormonal disruption of hypophysis. The axial skeleton of female burial no. 801 showed traces of possible specific inflammation – tuberculosis.

Captions

- Fig. 1: Technological-economic transformation scheme of tools from hard animal materials (according to AVERBOUH 2001, Table 1).
- Fig. 2: General depiction of transformation scheme as gradual division using the example of awl production from a quarter of metapodium (according to GOUTAS 2004, Fig. 22, modified).
- Fig. 3: Wedging technique used for longitudinal division of metapodia (according to CAMPS-FABRER – D'ANNA 1977, Figs. 2 and 3).
- Fig. 4: Scraping – 1. scraping movement, 2. scraping with knife, 3 scraping with blade or graver (gray – cross-section of blade or graver – according to RIGAUD 2007).
- Fig. 5: Tool – awl (grave no. H3) with pointed distal part from the longitudinally divided metapodium. Apex showing traces of blunting and chipping off, enlarged tenfold. 5.2. Traces of scraping, enlarged tenfold, 5.3. Taphonomic damage by humic acid, enlarged tenfold, 5.4. Traces of cross polishing and longitudinal scraping, enlarged tenfold (by M. Rašková Zelinková).
- Fig. 6: Transformation extraction scheme on the example of mammoth bone (according to SEMENOV 1957, fig. 79).
- Fig. 7: Possible ways of perforation, A – perforation by rotating scraping (according to PIEL-DEISRUISSEAU 1990, 138), B – perforation by circular rotation (according to DAVID 2004, fig. 4).
- Fig. 8: Pin – grave no. H1. 8.1. – 8.2. Detail of perforation, enlarged tenfold. 8.3. Detail of longitudinal scraping at the upper part of the tool, enlarged tenfold. 8.4. Apex showing taphonomic damage, enlarged tenfold. 8.5. Detail of slanting polishing at the edge of the pin, enlarged tenfold. 8.6. Detail of scraping at the lateral side of the tool, enlarged tenfold (by M. Rašková Zelinková).

Fig. 9: Senice na Hané 2014. Marked area of the cemetery.

Fig. 10: Senice na Hané 2014. Location of the site on the cadastral map.

Fig. 11: Senice na Hané 2014. Site plan showing distribution of graves and features (by P. Grenar).

Fig. 12: Senice na Hané 2014, grave no. H1 and its goods (by A. Pešková).

Fig. 13: Senice na Hané 2014, grave no. H2 and its goods (by A. Pešková).

Fig. 14: Senice na Hané 2014, grave no. H3 and its goods (by A. Pešková).

Fig. 15: Senice na Hané 2014, grave no. H4 and its goods (by A. Pešková).

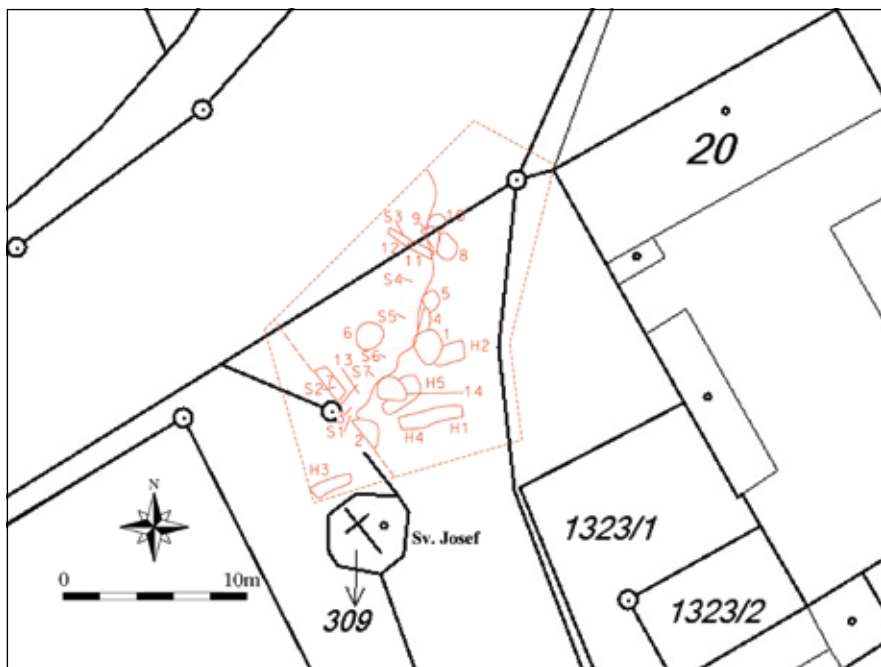
Fig. 16: Senice na Hané 2014, grave no. H5; goods of grave no. H6/S4 and feature 13 (by A. Pešková).

Fig. 17: Senice na Hané 2014, photographic documentation of grave no. H3 (by M. Kalábek).

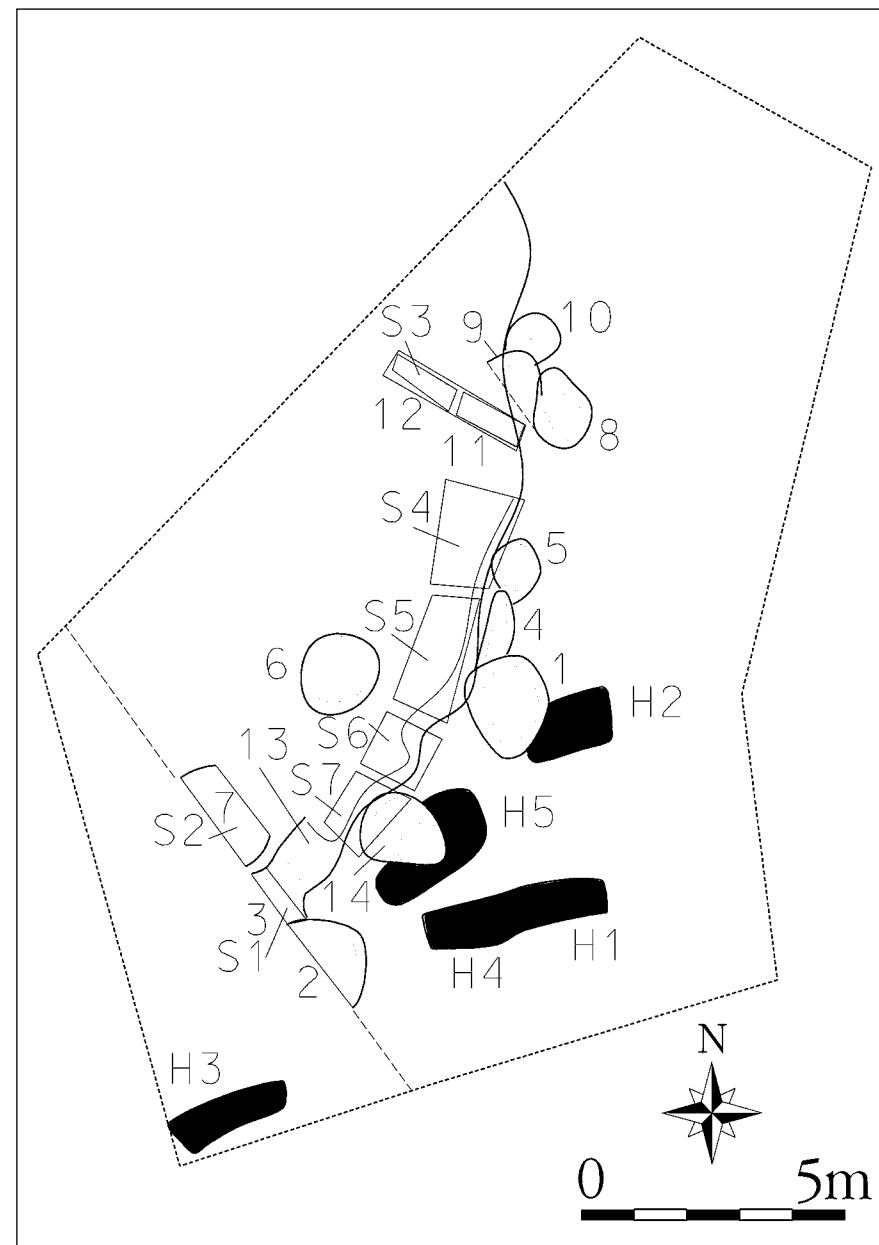
Fig. 18: Senice na Hané 2014, photographic documentation of grave no. H3. Detail of distribution of segments of antler bead necklace (by M. Kalábek).

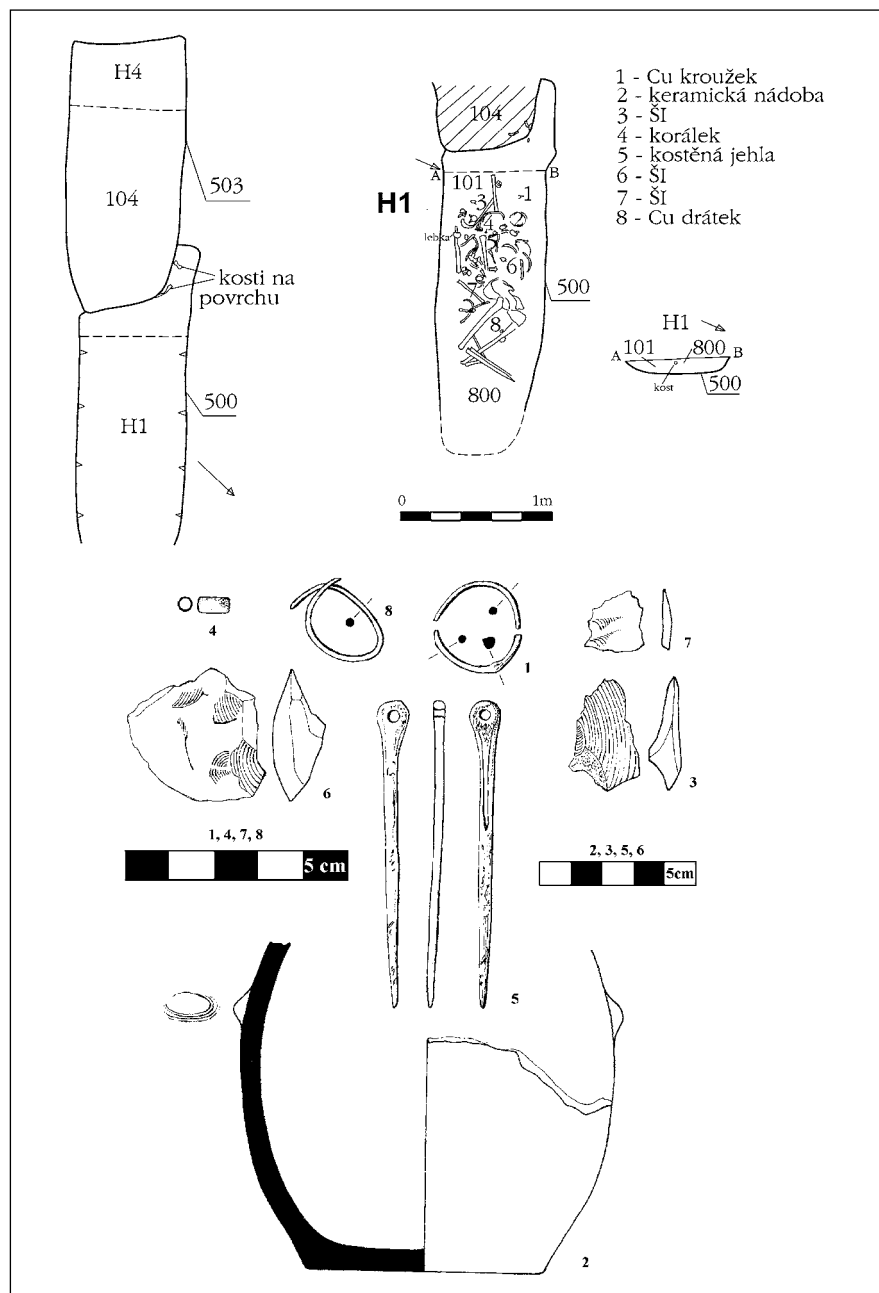
Obr. 9: Senice na Hané 2014. Vyznačení prostoru pohřebiště.

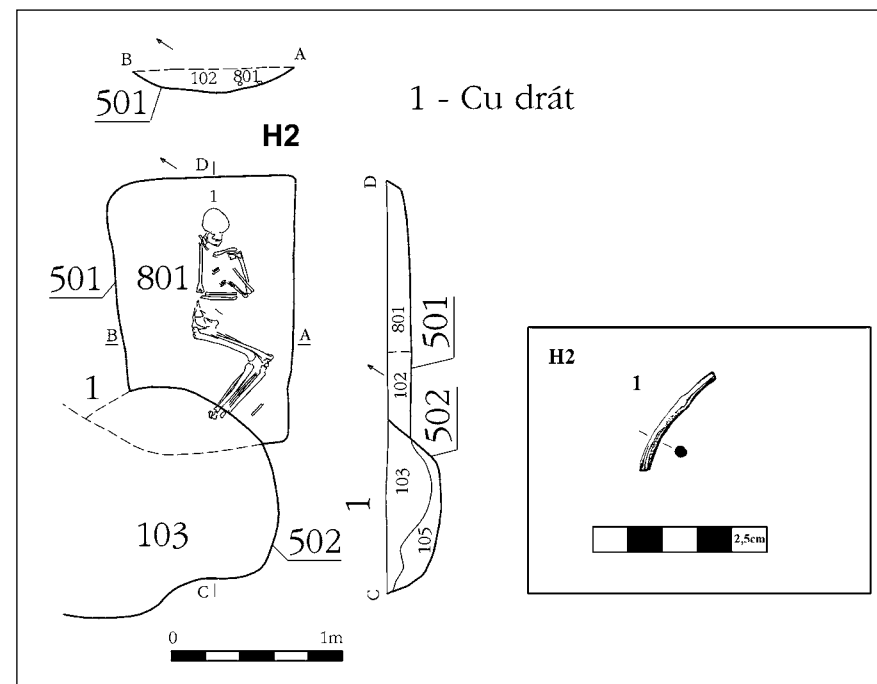
Obr. 10: Senice na Hané 2014. Poloha lokality na katastrální mapě.

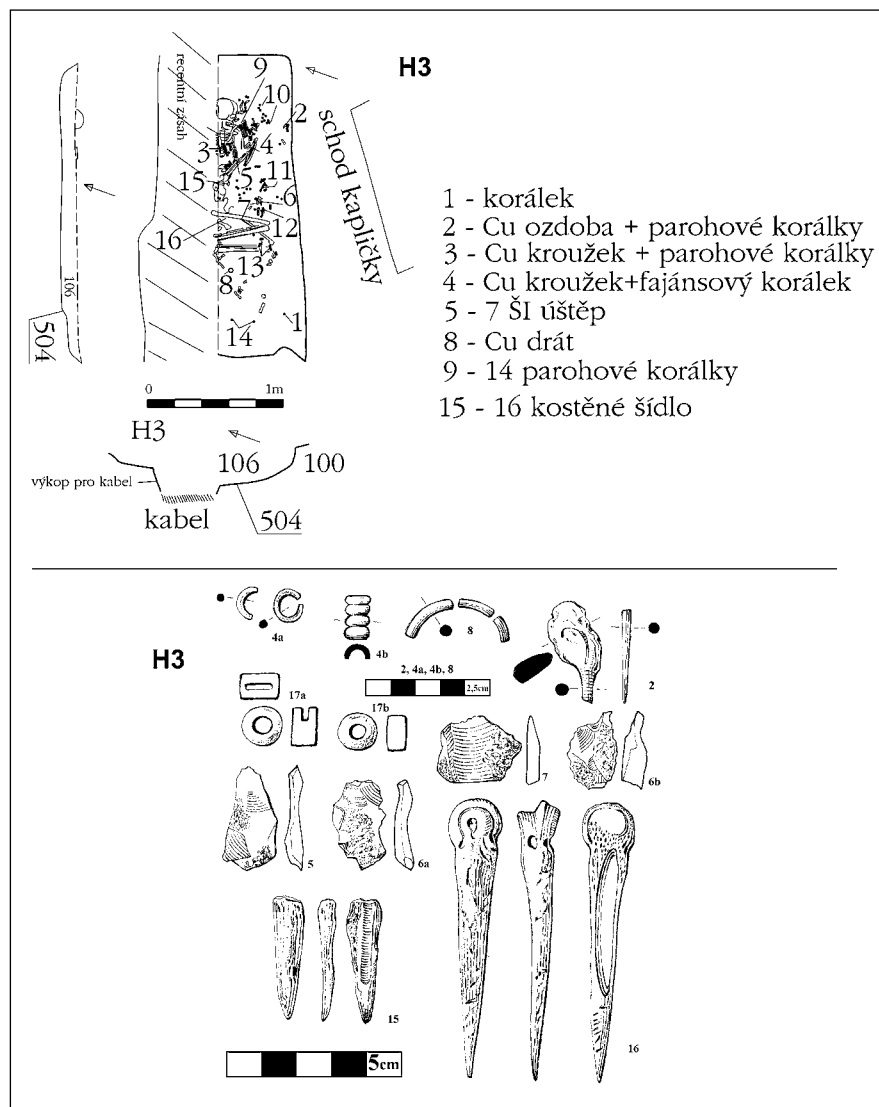
Obr. 11: Senice na Hané 2014. Plán lokality s rozmístěním hrobů a objektů (kresba P.Grenar).

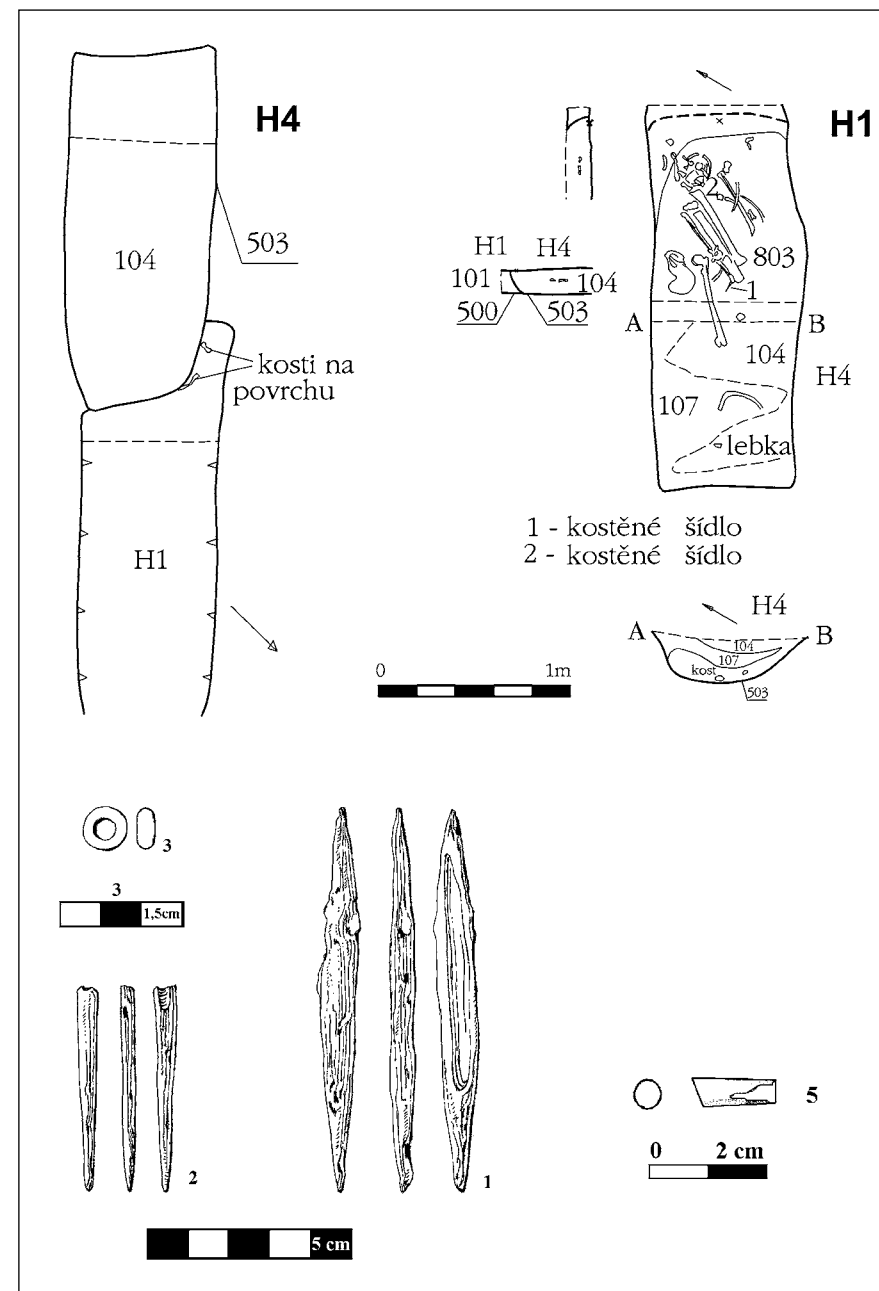
Obr. 12: Senice na Hané 2014, hrob H1 s výbavou (kresba A. Pešková).

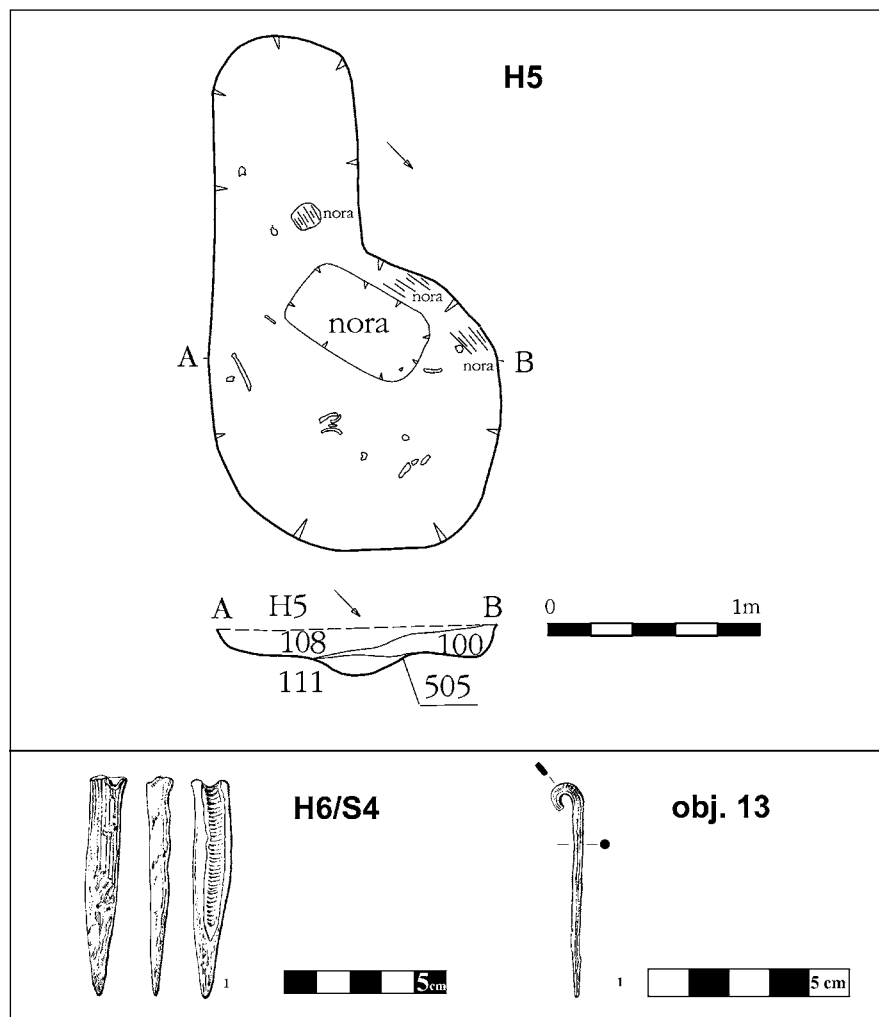
Obr. 13: Senice na Hané 2014, hrob H2 s výbavou (kresba A. Pešková).

Obr. 14: Senice na Hané 2014, hrob H3 s výbavou (kresba A. Pešková).

Obr. 15: Senice na Hané 2014, hrob H4 s výbavou (kresba A. Pešková).

Obr. 16: Senice na Hané 2014, hrob H5; výbava hrobu H6/S4 a obj. 13 (kresba A. Pešková).

Obr. 17: Senice na Hané 2014, fotografická dokumentace hrobu H3 (foto M. Kalábek).

Obr. 18: Senice na Hané 2014, fotografická dokumentace hrobu H3. Detail rozložení segmentů náhrdelníku z parohových korálek (foto M. Kalábek).

Lidské kosterní pozůstatky ze sídliště kultury lužických popelnicových polí na výzkumu Hulín – Pravčice 1 a Pravčice 1

Miroslav Daňhel

V letech 2006–2009 probíhal rozsáhlý záchranný archeologický výzkum na rozhraní dvou katastrů v poloze „U obrázku“ pracovně označený jako Hulín – Pravčice 1. Na něj v letech 2006–2008 navazovaly práce ve zkoumané ploše Pravčice 1 v trati „Nivky“. Roky výzkumů přinesly velké množství poznatků o pravěkém osídlení střední Moravy. Výzkum byl vyvolán stavbou rychlostní komunikace R 55 a jejího přemostění silnicí z Hulína do Pravčic.

Dosavadní výstupy se soustředily především na příspěvky související s dobou bronzovou. Byly zveřejněny některé dílčí studie týkající se věteřovského sídliště (DAÑHEL 2008; DAÑHEL – PANKOWSKÁ 2010; PETŘÍK ET AL. 2015; TAJER 2008). Pro další téma práce je užitečné zpřístupnění dvou částí pohřebiště z počátků kultury lužických popelnicových polí (DAÑHEL 2012; DAÑHEL – PAULUS 2011). Z jiných období připomeňme články o sídlišti kultury se šňůrovou keramikou, římském vojenském táboru a hrobu z doby římské (DAÑHEL ET AL. 2009; DAÑHEL – PEŠKA v tisku; FOJTÍK ET AL. V TISKU; PAULUS ET AL. 2007).

Sídliště kultury lužických popelnicových polí

Pozůstatky sídliště závěru doby bronzové a starší doby železné se z hlediska terénní situace nacházely na spodní části pozvolného, k jihu a jihozápadu orientovaného svahu. Svah se snižuje z terénní terasy tvořené spraší směrem (200 m n. m.) k nivě Rusavy a Kosteleckého potoka (200 m n. m.) a rozdíl nadmořských výšek činí 4 m. Výrazným rysem, který ovlivnil výzkumné práce a možnosti rozpoznání jednotlivých komponent, byla přítomnost mocné kulturní vrstvy. Několik desítek centimetrů její mocnosti neumožňovalo identifikaci dílčích vrstev nebo objektů do ní zahloubených (objekty byly zpravidla zkoumány z úrovně podloží), navíc tato kulturní vrstva přirozeně obsahovala nálezy ze všech místních komponent. Spektrum zahloubených objektů tvoří většinou menší zásobní jámy a neurčité sídlištní objekty. Základní údaje o určení lidských kostí byly převzaty z antropologické zprávy A. Pankowské.

Nálezové okolnosti

Pravčice 1 – objekt 15 – zahloubený objekt (k. 514) pravidelného kruhového půdorysu o průměru 1,63 m. Jeho stěny klesají přímo kolmo ke dnu, kam ostře přechází. Dno v hloubce 0,94 m lze charakterizovat jako nepravidelně zvlněné. Celkový řez objektem odpovídal tvaru písmena U. Jeho výplň (k. 117) měla tmavě hnědošedou barvu se strukturou písčité hlíny. Obsahovala 75 ks keramických zlomků (obr. 5), 16 ks mazanice, 8 zlomků zv. kostí a 7 lastur (inv. č. 20/2006–117–1 až 20/2006–117–27). Ojedinelým nálezem byl zlomek lidské lebeční klenby.

Hulín–Pravčice 1 – objekt 216 – výkop pravidelně kruhového půdorysu o průměru 1,88–2,07 m s hloubkou 0,62 m. Stěny nepravidelně strmě klesaly k mírně konkávně prohnutému dnu. Tmavě hnědá výplň písčité hlíny obsahovala bronzovou jehlici,

44 kusů keramiky (obr. 6–7), 16 kousků mazanice a 8 zvířecích kostí (inv. č. 19/2006–381–1 – 19/2006–381–17).

Uprostřed ústí jámy se nacházel shluk disartikulovaných lidských kostí (k. 825) překrytých velkým torzem zásobnice (obr. 1; 7:5). Zcela disartikulované kosti byly záměrně seskládané do prostoru o délce 1,42 m a šířce 0,5 m. Jedinou pevně spojenou skupinou kostí byla část hrudní a bederní páteře. Kosterní pozůstatky dovolují určit dožitý věk na 20–24 let a pohlaví jedince jako mužské.

Hulín–Pravčice 1 – objekt 238 – při preparaci keramického depotu věteřovské skupiny (DAÑHEL 2009, 130) se v kulturní vrstvě mezi dalšími nálezy přišlo na zlomky levé dolní končetiny (2× ze stehenní kosti a 1× z lýtkové) se stopami spálení za nízkého stupně žehu. Radiokarbonovým datováním byla vyloučena spojitost s depotem.

Hulín – Pravčice 1 – objekt č. 1033 – zahloubený objekt, jehož severní polovina se nalézala mimo skryvku (k. 5596). Ve zkoumané, jižní polovině se objekt jevil jako nepravidelně kruhový s maximálním průměrem 2,88 m a zkoumanou šířkou 1,5 m. Nepravidelně konkávní stěny s převislým sklonem pozvolně přecházely do nepravidelně rovného dna v hloubce 0,88 m. Jeho výplň (k. 2425) byla tmavě hnědá písčitá hlína. Objekt byl na jihu v nejasné superpozici s nedatovaným objektem 1032. Ve výplni bylo mimo skelet (k. 850) nalezeno 38 keramických fragmentů (obr. 8), 2 kusy mazanice, 24 zvířecích kostí a jeden kámen (inv. č. 19/2006–2425–1 – 19/2006–2425–15).

Pod západní převislou stěnou ležela na levém boku kostra dítěte (k. 850) s mírně skrčenými nohama orientovaná J–S. Pohřbený byl instalován do částečně zasypaného objektu (0,4 m nade dnem) tváří ke stěně, celkově propnutý podél ní (obr. 3–4). Jedinec se dožil věku 3–5 let. Při laboratorním zpracování byla identifikována mandibula dalšího jedince ve věku 7–11 let.

kontext 315 – v kulturní vrstvě se nacházel shluk kostí tří lidských individuí (k. 821, 822 a 823). Skelet 821 se zachoval z 60 % a jednalo se o pozůstatky dítěte ve věku 4–7 let. U pohřbu 822 zjištěny stopy žehu na lebce, jednalo se o zhruba polovinu kostry (43 %) dítěte s věkem dožití 8–12 let. Pohřeb 823 se zachoval z 21 %, přičemž šlo o mužského jedince (adultus/senilis). Stáří souboru kostí je určeno pomocí radiokarbonového datování prstního článku k. 822 (viz dále).

Datování

Při datování nálezových celků se můžeme opřít o stylistickou analýzu keramických zlomků a bronzové industrie pocházející z výplně objektů a radiokarbonové datování (obr. 5–8). Z keramických nálezů pocházejících z objektů 15 a 1033 je množství fragmentů upraveno tuhováním povrchu a zdobeno rytou, resp. plastickou výzdobou. Mělké šálky s rytou výzdobou, výdutě amfor se svazky svislých žlábků a vodorovných rýh jsou charakteristickými prvky slezské fáze kultury lužických popelnicových polí, kde přes fragmentárnost lze uvažovat o jejím závěru (NEKVASIL 1970).

Pro datování objektu 216 je podstatný okraj zatahující se látky (obr. 7:4). Na podhrdlí nese plastickou lištu s horizontálními výčnělky. Hrubé hrncovité tvary – látky – byly vyráběny po celou mladší a pozdní dobu bronzovou a jejich vývoj pokračoval do halštatského období lužických popelnicových polí. V závěru slezské fáze se v horní části nádob objevují drobné plastické prvky, zatímco se zatahováním okraje se počítá pro halštatské období (GEDL 1982, 17; NEKVASIL 1970, 37–38). Pro jehlici typu Moravičany najdeme analogie zejména v mladší a pozdní době bronzové (ŘÍHOVSKÝ 1979, 108–109).

Výsledky radiokarbonového datování tří vzorků lidských kostí, které byly kalibrovány v programu OxCal v4.2.4 upřesnily absolutní chronologické zařazení (obr. 9). V případě článku ruky skeletu k. 825 vyšlo po kalibraci časové rozmezí 897–802 BC (KIA 34729; 2680±30BP). Ze shluku lidských kostí nalezených v kulturní vrstvě bylo pro analýzu použito opět prstního článku z k. 822, z něhož se vychází datum 976–832 BC (KIA 34725; 2760±2BP). Poslední datum pochází z opálených lidských kostí od věteřovského depotu (obj. 238), které se pohybuje v rozmezí 826–782 BC (2620±25BP), a mimo jiné vymezuje časový rozdíl skeletu a depotu. Všechna data se pohybují v širším trvání 9. století př. n. l. s přesahy. Z kulturně–chronologického hlediska se tedy shodují se závěrem doby bronzové, které v daném regionu reprezentuje závěr vývoje slezské fáze kultury lužických popelnicových polí, popř. s možností počátku přechodu do platěnické fáze, tedy již starší doby železné.

Pohřební ritus

Pohřby mimo „normativní“ pohřební místa a zpravidla i námi definovaná pravidla pohřebního ritu vždy byly ve středu badatelského zájmu. Zvláště lidské pozůstatky nalézané v rámci zbytků sídelních areálů lákaly badatele k zodpovězení otázky důvodu tohoto minoritního a z hlediska dnešní zkušenosti špatně pochopitelného jevu. S tzv. pohřby na sídlištích (též pohřby v jámách, settlement burials, deviant burials, Sonderbestattungen) se setkáváme po celé období trvání pravěku (KUNA 1996). Je nutné zdůraznit dosud jen málo poznané chronologické a kulturní rozdíly stojící za tímto jevem. Jejich známý počet vzrůstá v průběhu doby bronzové. Velmi časté a v literatuře reflektované jsou pohřby na sídlištích starší doby bronzové spojované s únětickou kulturou a věteřovskou skupinou (PANKOWSKÁ ET AL. 2012; SALAŠ 1990; STUCHLÍKOVÁ 1990). Tyto situace se geograficky soustředí právě na Moravě, kde v závěru tohoto období navozují myšlenku, že se jedná o většinový pohřební ritus. Pro potřeby tohoto příspěvku se budeme zabývat obdobím kultur popelnicových polí, které se ve sledovaném prostoru kryjí s mladší a pozdní dobou bronzovou a starší dobou železnou. Podobnou situaci jakou zaznamenáváme ve starší době bronzové na Moravě představuje prostředí knovízské kultury v Čechách (BOUZEK – KOUTECKÝ 1980). Na Moravě se ve stejném období lidské kosterní pozůstatky v sídlištním kontextu vyskytují méně často (JELÍNEK 1988; PARMA 2004, 436–438).

Soubor lidských kosterních pozůstatků z výzkumů Hulín – Pravčice 1 a Pravčice 1, které lze dát do souvislosti s obdobím popelnicových polí, úžeji s jeho slezskou, resp. slezsko–platěnickou fází, sestává z 8 jedinců. Stupeň zachování je až na výjimky nízký (objekty 216 a 1033) a je nutné mít na paměti možnost intruze v polykulturním prostředí lokality. Z tohoto důvodu je také obtížné dále specifikovat okolnosti pohřebního ritu. Přesto si však povšimneme několika skutečností. Věkové spektrum zahrnuje 4 děti zemřelé v rozmezí 3–12 let (objekt 1033 a kulturní vrstva 315). Ve dvou případech nacházíme muže, mladého (objekt 216), podruhé ze skupiny adultus/senilis. Opálené kosti z objektu 238 dovolují určit dospělé stáří jedince. Právě opálení, přítomné v tomto objektu a také na lebce z pohřbu 822, nás směřuje k dalším úvahám o podobě tohoto druhu nakládání s lidskými ostatky. Za jakých okolností došlo k opálení (již disartikulovaných?) kostí, které nalézáme v sídlištním areálu? Jakou roli hrálo, jak dlouho po smrti a kde se odehrávalo spalování těla, popřípadě jakých jeho částí, zůstává otevřenými otázkami dalšího výzkumu. Také pečlivá prostorová analýza nálezů lidských ostatků snad v budoucnu přispěje k objasnění způsobu, jakým bylo s lidskými těly nakládáno po smrti.

Literatura

- BOUZEK, J. – KOUTECKÝ, D. 1980: Mohylové a knovízské pohřby v „jámách“ ze severozápadních Čech, PA 71, 360–432.
- DAŇHEL, M. 2009: Věteřovský keramický depot z Pravčic. In: BÉM, M. – PEŠKA, J. (EDS.): Ročenka 2008, Olomouc 2009, 125–138.
- 2012: Pohřebiště lužické kultury mezi Hulínem a Pravčicemi – trať „Nivky“. In: BÉM, M. – PEŠKA, J. (EDS.): Ročenka 2011, Olomouc 2012, 85–120.
- DAŇHEL, M. – KALÁBEK, M. – KLANICOVÁ, S. – PANKOWSKÁ, A. PAULUS, M. 2009: Krátkodobý římský tábor u Hulína a Pravčic. In: BÉM, M. – PEŠKA, J. (EDS.): Ročenka 2008, Olomouc 2009, 184–208.
- DAŇHEL, M. – PAULUS, M. 2011: Pohřebiště lužické kultury mezi Hulínem a Pravčicemi – trať „U obrázku“. In: BÉM, M. – PEŠKA, J. (EDS.): Ročenka 2010, Olomouc 2011, 103–125.
- DAŇHEL, M. – PANKOWSKÁ, A. 2010: Pohřby na sídlištích ze starší doby bronzové z Hulínska, in: TICHÝ, R. (ED.): Hroby, pohřby a lidské pozůstatky na pravěkých a středověkých sídlištích, Živá archeologie – (re)konstrukce a experiment v archeologii Supplementum 3, Hradec Králové, 125–136.
- DAŇHEL, M. – PEŠKA, J. V TISKU: Settlements of Local Phase of Corded Ware Culture in Moravia. In: WŁODARCZAK, P. (ED.): Proceeding of the Conference Corded Days in Kraków, Kraków, v tisku.
- FOJTÍK, P. – JÍLEK, J. – POPELKA, M. V TISKU: Roman Medical Instrument from the Site of a Short-term Camp in Pravčice–Hulín in Central Moravia, Pravěk NŘ 23, v tisku.
- GEDL, M. 1982: Cmentarzysko ze schyłku epoki brązu w Kietrzy. Tom I, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź.
- JELÍNEK, J. 1988: Lidské oběti, antropofagie a studium rituálů bronzové a železné doby. In: DOČKALOVÁ, M. (ED.): Antropofagie a pohřební ritus doby bronzové, Brno, 11–16.
- NEKVASIL, J. 1970: Konečný vývojový stupeň středního (slezského) období lužické kultury na Moravě, PA LXI, 15–99.
- PARMA, D. 2004: Sídlíštní pohřby z Ivanovic na Hané. In: CHVOJKA, O. (RED.): Popelnicová pole a doba halštatská. Příspěvky z VIII. konference, České Budějovice 22.–24. 9. 2004, 429–450.
- PAULUS, M. – KALÁBEK, M. – HLOŽEK, M. – KALA, J. – HOŠEK, J. 2006: Germánský hrob H7 z Hulína–Pravčic. In: BÉM, M. – PEŠKA, J. (EDS.): Ročenka 2006, Olomouc 2007, 152–166.
- PETŘÍK, J. – DAŇHEL, M. – GREGEROVÁ, M. – VŠIANSKÝ, D. – CHMELA, T. 2015: Hrnčířská produkce na nížinném sídlišti ze starší doby bronzové: Hulín–Pravčice, střední Morava, Archeologické rozhledy 67, 171–192.
- RULF, J. 1996: Problematika pohřbů na sídlištích v českomoravském pravěku, Študijné zvesti AÚ SAV 32, 115–124.
- ŘÍHOVSKÝ, J. 1979: Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet, Prähistorische Bronzefunde XIII/5, München
- PANKOWSKÁ, A. – DAŇHEL, M. – PEŠKA, J. 2012: Formal Classification of Settlement Burials from Moravia (the Czech Republic) Dating from the Early Bronze Age. In: N. Mueller–Scheessel (ed.): “Irreguläre” Bestattungen in der Urgeschichte: Norm, Ritual, Strafe ...? Internationale Tagung, Frankfurt a. Main, 3.–5. Februar 2012, Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte, R. Habelt, Bonn, 251–264.
- SALAŠ, M. 1990: Únětická sídlíštní jáma s lidskými kosterními pozůstatky na Cezavách u Blučiny, PA LXXXI, 275–307.

STUHLÍKOVÁ, J. 1990: Otázky pohřebního ritu moravské věteřovské skupiny. In: *Pravěké a slovanské osídlení Moravy*, Brno, 146–157.

TAJER, A. 2008: Nález koňské postranice v objektu věteřovské skupiny na lokalitě Hulín – Pravčice 1. In: BÉM, M. – PEŠKÁ, J. (EDS.): *Ročenka 2007, Olomouc 2008*, 98–105.

Summary

Human Skeletal Remains from a Lusatian Urnfield Culture Settlement on Hulín-Pravčice 1 and Pravčice 1 Sites

Miroslav Daňhel

Extensive rescue archaeological excavations on sites Hulín-Pravčice 1 and Pravčice 1 uncovered large settlements from several prehistoric periods. Features and cultural layers were dated particularly to the Bronze Age. The Early Bronze Age (DAÑHEL 2008; DAÑHEL – PANKOWSKÁ 2010; PETŘÍK ET AL. 2015; TAJER 2008) as well as the Urnfield Periods (DAÑHEL 2012; DAÑHEL – PAULUS 2011) were often present. A large number of burials within settlements in these periods have been already known (settlement burials, deviant burials, Sonderbestattungen; DAÑHEL – PANKOWSKÁ 2010).

This article describes finds of fragments of human skeletons or complete skeletons from the Urnfield Period. General data concerning human bone identification were taken from an anthropological report by A. Pankowská. Human bones were discovered in four features (nos. 15, 216, 238, and 1033) and one group of three bodies in a cultural layer. As regards the age, they included four children and two men, one adult and one unidentified individual. Clustered bones on the surface of feature 216 were covered with a large fragment of a storage vessel. Bones excavated from feature 238 and one skull in the cluster in the cultural layer were burnt. Three absolute radiocarbon data are known and correspond with cultural relation to the Silesian phase of the Lusatian Urnfield Culture and its transition into the early Iron Age.

Burials within settlements have been known on the territory of the Lusatian Culture (JELÍNEK 1988; PARMA 2004, 436–438), yet not in such an extent as in the Knovíz Culture (BOUZEK– KOUTECKÝ), in the Urnfield Period's Knovíz Culture in central Bohemia (BOUZEK – KOUTECKÝ), or so numerous as in early Bronze Age in Moravia (PANKOWSKÁ ET AL. 2012; SALAŠ 1990; STUHLÍKOVÁ 1990).

Captions

Fig. 1: Disarticulated skeleton of a young male (bone no. 825) at the opening of feature 216 covered with a fragment of storage vessel. By M. Daňhel.

Fig. 2: Clustered bones of three individuals (bones nos. 821–823) in the cultural layer. By M. Daňhel.

Fig. 3: Position of child burial in feature 1033. By M. Daňhel.

Fig. 4: Child burial (bone no. 850) in feature 1033. By M. Daňhel.

Fig. 5: Pravčice 1 – pottery from feature 15. By A. Pešková.

Fig. 6: Hulín – Pravčice 1 – pottery from feature 216. By A. Pešková.

Fig. 7: Hulín – Pravčice 1 – pottery from feature 216. By A. Pešková.

Fig. 8: Hulín – Pravčice 1 – pottery from feature 1033. By A. Pešková.

Fig. 9: Hulín – Pravčice 1 – radiocarbon data.

Obr. 1: Disartikulovaný skelet mladého muže (k. 825) v ústí objektu 216 překrytý částí zásobnicové nádoby. Foto M. Daňhel.

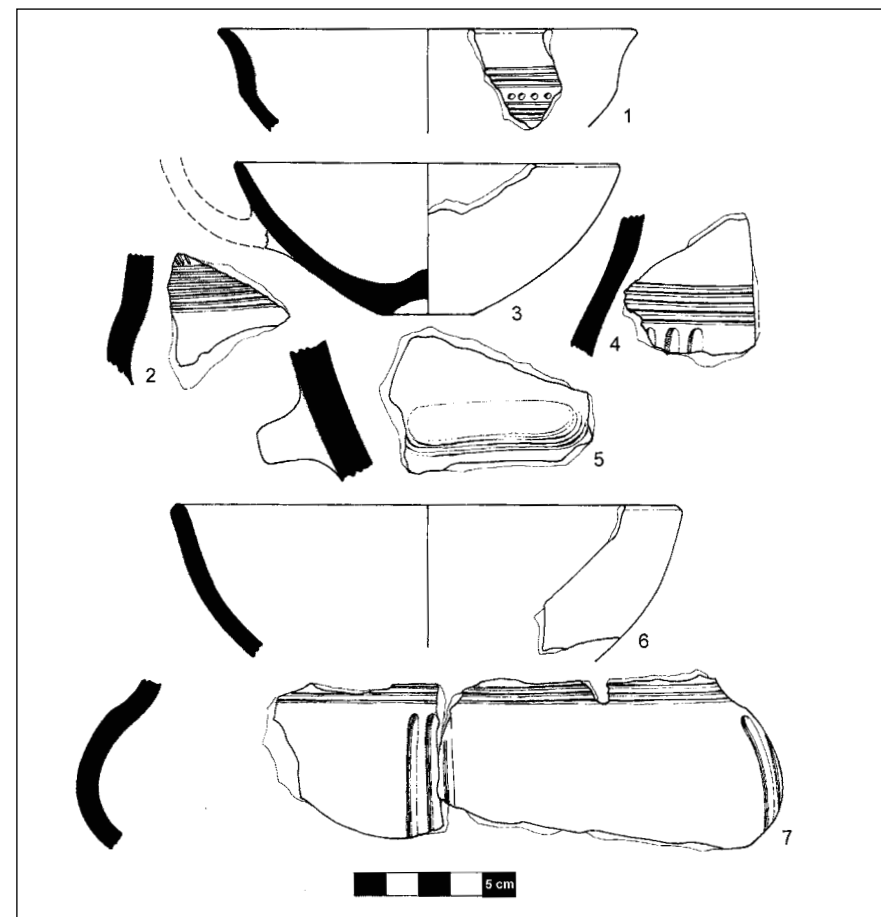
Obr. 2: Shluk kostí tří jedinců (k. 821–823) kulturní vrstvě. Foto M. Daňhel.

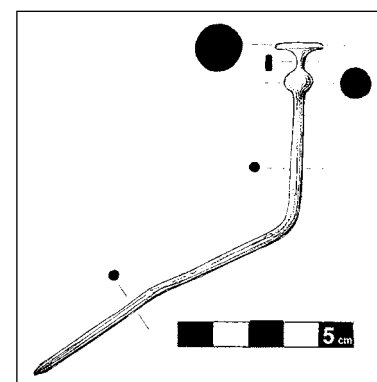
Obr. 3: Poloha dětského pohřbu v objektu 1033. Foto M. Daňhel.

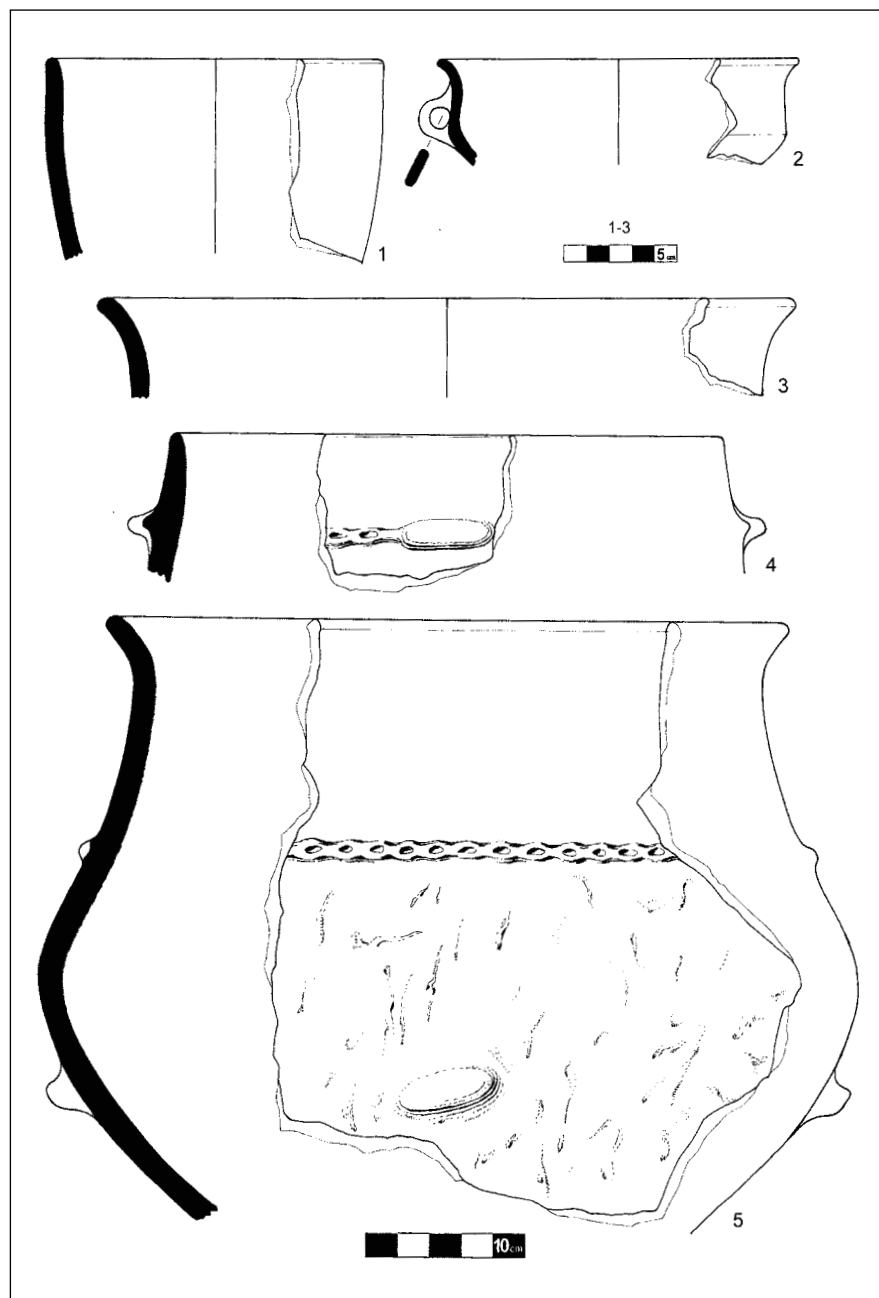
Obr. 4: Dětský pohřeb (k. 850) v objektu 1033. Foto M. Daňhel.

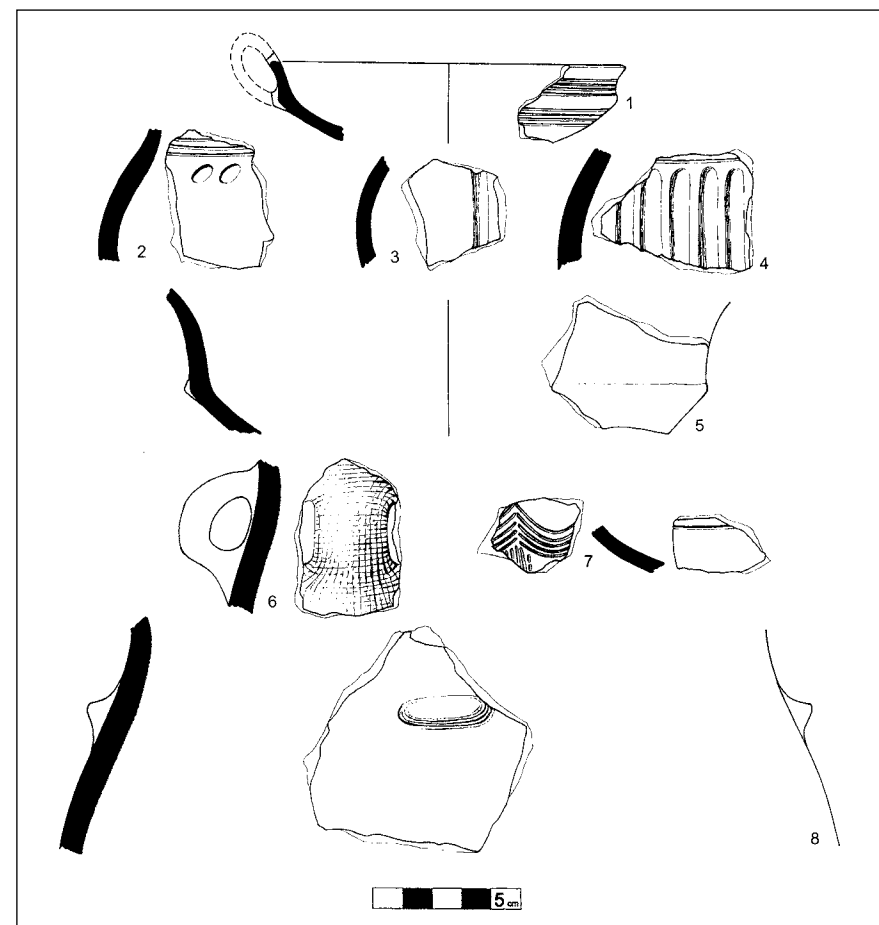
Obr. 5: Pravčice 1 – keramické nálezy z objektu 15. Kresba A. Pešková.

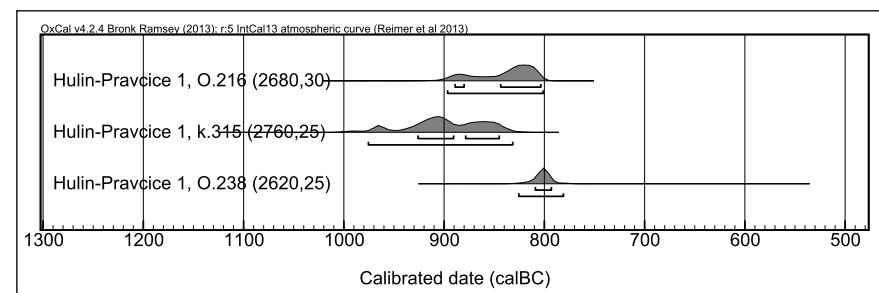
Obr. 6: Hulín – Pravčice 1 – bronzová jehlice z objektu 216. Kresba A. Pešková.

Obr. 7: Hulín – Pravčice 1 – keramické nálezy z objektu 216. Kresba A. Pešková.

Obr. 8: Hulín – Pravčice 1 – keramické nálezy z objektu 1033. Kresba A. Pešková.

Obr. 9: Hulín – Pravčice 1 – radiokarbonová data.

Hrob kultury platěnické z Drahanovic

Arkadiusz Tajer

Na podzim roku 2013 zaměstnanci Archeologického centra Olomouc, p.o., prováděli v obci Drahanovice archeologický dohled během skrývek a výkopu rýh pro výstavbu nových rozvodů vysokého a nízkého napětí a trafostanice, stavěných firmou MSEM a.s. Stavba se nacházela v prostoru nové obytné zóny s názvem „Za kapličkou“ na severozápadním okraji obce, na poli severně od bytových domů a západně od vlečky do cukrovaru (KALÁBEK 2015).

Obec Drahanovice leží u severního úpatí Velkého Kosíře, na rozhraní Zábřežské vrchoviny a Hornomoravského úvalu, v nadmořské výšce cca 250 m.

Z Drahanovic známe archeologické objevy už z konce 19. století či začátku 20. století. Právě v nejbližším okolí stavby byly již dříve objeveny zajímavé archeologické situace, především hroby z období halštatu a z doby mladohradištní.

V průběhu celého archeologického dohledu nebyly ve výkopech pro kabely objeveny žádné archeologické situace. Jen z orníční půdy pochází menší soubor hlavně keramických nálezů, datovaných do období halštatu, laténu či rámcově do období pravěku. Až v závěrečné fázi výkopových prací protal jeden z výkopů pro kabel žárový hrob identifikovaný na mapovém podkladu ZM 1:10 000, list 24–22–17, v souřadnicích 83mm od západní sekční čáry a 112 mm od jižní sekční čáry, či souřadnicemi GPS 49°34'54.060"N 17°4'33.720"E.

Historie naleziště

První objevy popelnicových hrobů na zkoumané lokalitě pochází z roku 1922 a byly učiněny během výstavby železniční vlečky do cukrovaru. O nálezech dvou silně tuhovaných nádob, dalších objevených střepch a také jedné malované nádobce červené barvy s černým trojúhelníkovým ornamentem uvnitř vyplněným křížujícími se čarami, informoval v roce 1924 v Časopisu Muzejního spolku v Olomouci F. Kovář (KOVÁŘ 1924, 128).

Další výzkum podnícený opravou železniční vlečky byl veden V. Dohnalem v roce 1975 a během stavebních prací se podařilo zachránit 20 mladohradištních hrobů. Při tomto výzkumu nebyly zaznamenány žádné hroby ze starší doby železné (DOHNAL 1977, 62–63).

Práce na lokalitě pokračovaly v roce 1986, kdy pracovníci Vlastivědného muzea v Olomouci zjišťovacím výzkumem prozkoumali 10 hrobů z mladohradištního období a 7 žárových hrobů ze starší doby železné (KALIŠOVÁ 1989, 38).

Hroby odkryté v roce 1986 byly zapuštěné do podloží maximálně 0,17 m, a proto horní části větších nádob byly poničené během skrývky orníční vrstvy. Z hrobových celků nepravidelných kruhových tvarů byly vyzvednuty amforovité zásobnice (objevené v pěti lépe dochovaných hrobech) a další menší nádoby, nejčastěji misky a osudí, také látka a šálek, uložené neuspořádaně na dně hrobové jámy. Keramický inventář byl špatně vypálený, drobil se a rozpadal se při vybírání. V keramickém souboru se objevily i dvě nádoby zdobené geometrickou malbou – typické pro horákovskou kulturu.

Kovový inventář představovaly hlavně zlomky bronzových a železných drátků a také 3 železné nožíky. Kovové nálezy byly podobně jako přepálené lidské kosti někdy uloženy uvnitř osudí a někdy volně položeny na dně hrobové jamy (KALIŠOVÁ 1989, 38).

Další stopy pravěkého osídlení z pozdní doby bronzové či starší doby železné známe z katastru Drahanovic z polohy „Na luhu (U Luhu)“. Jihozápadně od intravilánu obce byly v roce 1922 odkryty dva kostrové hroby s pohřby ve skrčené poloze a prý i žárový hrob kultury lužických popelnicových polí.

Ve stejné trati byl v roce 1957 objeven orbou porušený halštatský sídlištní objekt s manzanicovou konstrukcí pece (SKUTIL 1954, 5).

O objevu žárového pohřebiště z mladší doby bronzové na poli rolníka Pospíšila „Pod hájovnou“, na úbočí kopce Kosíře, nás informuje L. Horáková–Janšová v Památkách archeologických z roku 1932 (HORÁKOVÁ–JANSOVÁ 1932, 93). Ovšem není známo místo uložení nalezeného materiálu.

Popis nálezů

Rýha pro elektrický kabel o hloubce cca 1,00 m a šířce cca 0,60 m porušila svým výkopem severovýchodní okraj hrobové jámy a částečně zasáhla i dvě keramické nádoby, amforovitou zásobnici a mísu. Hrobová jáma se rýsovala jen na západní straně výkopu pro kabel, na straně východní nebyly objeveny žádné stopy vkopu či pravěké keramiky, a proto se lze domnívat, že výkop porušil jen okraj hrobové jámy.

Výkop hrobu byl do podloží zahluubený dost mělce, a to sotva 0,12 m (podobnou situaci popisuje dr. Kališová a byl to zřejmě i důvod, proč žárové hroby nebyly nalezeny během prací v roce 1977).

Po odstranění vrchní vrstvy ornice (max. síla 0,40 m), se v podloží rýsovala obdélná hrobová jáma pravidelného tvaru, orientovaná SSV–JJZ, se zaokrouhlenými rohy, rovným dnem a rovnými stěnami výrazného sklonu. Délka hrobové jámy: 1,20 m podél osy SSV–JJZ, dochovaná šířka: 0,75 m podél osy VSV–ZJZ. Jelikož šířka výkopu pro kabel byla cca 0,60 m, můžeme se domnívat, že se původně jednalo o hrobový celek pravidelného čtvercového půdorysu. Zásyp hrobové jámy byl tvořen tmavě šedohnědou humusovitou hlinou nerozlišitelnou od orníční půdy.

V hrobě bylo odkryto celkem 11 keramických nádob umístěných hlavně v jižní a západní části hrobu. Největší nádoba, amforovitá zásobnice (č. 1) byla umístěna u jižní stěny, pravděpodobně u východního rohu, a byla obklopena menšími nádobkami č. 2 až 5 a také nádobou č. 7 (malovaný šálek), uložené uvnitř kulovité mísy (nádoba č. 8). Nádobka č. 4, malý šálek, byla během explorační práce odkryta uvnitř amfory.

Další nádoby byly uloženy podél západní stěny. Mezi nimi se našly osudí (nádoba č. 6) a menší mísa či osudí, označené jako nádoba č. 9. Severně od nich stály ještě dvě menší nádobky č. 10 (menší osudí či lahvovitá nádobka) a č. 11 (špatně dochovaný šálek).

Pokud lze soudit na základě dochované hrobové jámy, prostor v severovýchodní části hrobu byl prázdný.

Zbytky lidské kremace, spolu s drobkami dřevěných uhlíků a bronzovou spirálkou, byly odkryty v nízkém osudí – nádobě č. 6 u západní stěny hrobové jámy.

Na dně hrobové jámy, v její centrální části, mezi nádobami č. 5 a 11, byly také objeveny velmi špatně dochované zvířecí kosti.

Dále bylo několik drobků keramiky, fragment železné tyčinky a bronzového drátku vyzvednuto z výplně zvířecí nory větších rozměrů (křeček polní?), která porušovala jak zásyp hrobu, tak i některé z nádob, hlavně jejich spodní části, a protínala hrob směrem S–J.

Keramické nádoby:

Nádoba č. 1: Plynule profilovaná amforovitá zásobnice šedočerné barvy, zrekonstruovaná bez horní části hrdla a okraje. Spodní část nádoby je poměrně štíhlá, má trychtýřovitý tvar se stěnami mírně prohnutými dovnitř nádoby. Na spodní části těla, pod největší výdutí se nacházejí čtyři jazykovité výčnělky. Nad výdutí je na hrdle nádoby provedena rytá výzdoba v podobě svazku tří okružních rýh přerušovaných vtačenými kolečky umístěnými přesně nad výčnělky na spodní části nádoby.

Rozměry: průměr výdutě – 300 mm, průměr dna 110 mm. Inv. č.: 73/2013–800–1.

Nádoba č. 2: Pravděpodobně zbytky šálku, ze kterého se dochovaly jen dva rekonstruované fragmenty z těla nádoby. Fragmenty jsou tenkostěnné, leštěné, na výdutí je dochovaná výzdoba ve tvaru klikatky, provedená svazky jemných rýh. Uvnitř dochované zdobení jednoduchým mělkým žlábkem, umístěné na spodní části těla, pod výdutí nádoby. Inv. č.: 73/2013–800–2.

Nádoba č. 3: Vysoká miska, vně tuhovaná, uvnitř jen na okraji. Trojčlenná nádobka s prohnutým hrdlem, má vysoko umístěnou výduť, poměrně výrazně oddělenou od hrdla s mírně vně vyklopeným okrajem. Hrdlo nádobky je zdobené dvěma horizontálními jemnými rýžkami. Pod hrdlem na výdutí se nachází výzdoba ve tvaru několika pravidelně rozmístěných klikatek provedených svazky jemných rýh. Vnitřní prostor každé druhé krovíčky je mezi ojedinělými rýžkami vyplněný drobnými vpichy.

Rozměry: výška – 80 mm, průměr okraje – 130 mm, průměr výdutě – 155 mm, průměr dna – 55 mm. Inv. č.: 73/2013–800–3.

Nádoba č. 4: Šálek oválného půdorysu s polokulovitým tělem bez vyznačeného dna, uprostřed omfalos. Na tělo nasedá ostře naznačené, dovnitř prohnuté hrdlo s mírně ven vyklopeným okrajem. Z okraje je tažené jednoduché ouško, které končí na těle nádobky, pod hranou hrdla. Šálek je vně i uvnitř tuhovaný. Nádobka je zdobená jednoduchým svazkem třech jemných okružních rýžek umístěných na těle, těsně pod hranou hrdla. Na samotné hraně se v pravidelných odstupech nachází pět skupin drobných zářezů.

Rozměry: výška – 60 mm, max. šířka okraje – 125 mm, min. šířka – 115 mm, max. šířka výdutě – 140 mm, min. šířka výdutě – 130 mm. Inv. č.: 73/2013–800–4.

Nádoba č. 5: Zbytky oranžově okrové nádoby, velmi špatně vypálené. Na základě jednoho fragmentu okraje se můžeme domnívat, že se jednalo o tzv. látku. Inv. č.: 73/2013–800–5.

Nádoba č. 6: Osudí větších rozměrů, tmavě šedé barvy. Dvojkonicná nádoba má poměrně plynulou profilaci, bez výrazně hraněného hrdla. Osudí je jednoduše zdobené horizontálním pásem důlků na spodní partii hrdla, pod kterým jsou zavěšené v pravidelných odstupech klikatky provedené jemným rytím. Na hrdle nádoby byly v pravidelných odstupech umístěné vertikální rastrové pásy.

Rozměry: výška – 140 mm, průměr okraje – 145 mm, průměr výdutě – 220 mm, průměr dna – 100 mm. Inv. č.: 73/2013–800–6.

Nádoba č. 7: Šálek tmavěokrové barvy, dochovaný bez dna. Nádoba je plynule profilovaná, má krátké hrdlo a mírně ven vychýlený okraj. Na nádobce jsou zřetelné stopy malování tmavou barvou na největší výdutí a na hrdle. Z malby lze rozeznat širší šikmé pásy uložené do tvaru svislého trojúhelníku a symbol *trikvetry* na výdutí nádobky.

Rozměry: výška – 50 mm, průměr okraje – 95 mm, průměr výdutě – 110 mm. Inv. č.: 73/2013–800–7.

Nádoba č. 8: Zbytky špatně vypálené polokulovité misky. Z nádoby se dochovalo jen několik zlomků z těla nádoby a jeden větší fragment okraje. Nádoba tmavě šedé barvy, původně tuhovaná uvnitř a vně pod okrajem.

Odhadovaný průměr okraje mísy – cca 190 mm. Inv. č.: 73/2013–800–8.

Nádoba č. 9: Velmi špatně vypálená nádoba, tmavě šedé až černé barvy. Jednalo se zřejmě o mísu nebo osudí. Z nádoby se podařilo zachránit jen několik střepů z těla nádoby a jeden drobný fragment okraje. Inv. č.: 73/2013–800–9.

Nádoba č. 10: Torzo menší lahovitě nádobky či misky. Dochovala se spodní část nízkého, silně stlačeného těla se širokým rovným dnem. Výzdoba, provedená za pomoci jemných rýžek ve tvaru klikatky, se objevila třikrát na výdutí nádobky. Dochoval se také ornament ve tvaru svislého trojúhelníku, uvnitř rozděleného do čtyř menších trojúhelníků, ze kterých tři, umístěné v rozích, byly vyplněné jemným šrafováním, prostřední zůstal prázdný a v jeho rozích jsou umístěny drobné důlky.

Rozměry: průměr výdutě – 102 mm, průměr dna – 80 mm. Inv. č.: 73/2013–800–10.

Nádoba č. 11: Šálek tmavě šedé barvy. Polokulovité tělo je výrazně hraněné od kolmého hrdla, nádobka připomíná spíš malé osudí. Okraj i ouško nádobky se nedochovaly. Výzdoba šálku je jednoduchá. Na plecích nádobky, těsně pod hranicí hrdla, je umístěn horizontální pás drobných šikmých zářezů, tzv. tvar rybí kosti. Od něj jsou na největší výdutí na čtyřech místech spuštěny jemné rýhované klikatky, provedené dvěma šikmými a jedním kolmým pasem drobných rýžek.

Rozměry: výška – 60 mm(?), průměr výdutě – 120 mm, průměr dna – 55 mm. Inv. č.: 73/2013–800–11.

Kovové nálezy:

1. Fragment železné tyčinky/jehlice (?), dochovaná délka – 35 mm. Inv. č.: 73/2013–800–16.
2. Bronzový drátek (fragment záušnice?), délka 10 mm. Inv. č.: 73/2013–800–14.
3. Bronzová záušnice z tenkého drátku objevená spolu s přepálenými lidskými kostmi uvnitř nádoby č. 6. Záušnice se dochovala v 19 zlomcích, nejdelší zlomky mají délku cca 30 mm. Inv. č.: 73/2013–800–15.

Ostatní nálezy:

1. Kamenný nástroj (?) objevený na hromadě vedle hrobu. Kamenný oválný oblázek pravidelného protáhlého tvaru. Jeden z konců oblázku je rovný, druhý zaoblený a nese abrazní stopy, drcení či otloukávání. Objev na hromadě nedovoluje s jistotou nález zařadit mezi hrobové milodary. Inv. č.: 73/2013–100–4.
Rozměry: délka 110 mm, šířka 35 mm, výška 20 mm.
2. Menší fragment lomového kamene, beze stop opracování či žehu, objeven v zásypu hrobové jámy. Inv. č.: 73/2013–19.
3. Několik drobných zlomků zvířecích kostí objevených na dně v centrální části hrobové jámy. Inv. č.: 73/2013–800–17.
4. Ze zásypu hrobové jámy byl získán také drobný zlomek dřevěného uhlí. Inv. č.: 73/2013–800–18.

Rozbor a datování materiálu:

Keramický inventář pocházející z hrobového celku čítá celkem 11 nádob. Nádoby jsou ve většině případů velmi špatně vypálené a dochované ve zlomkovitém stavu.

Mezi nádobami se nejčastěji vyskytují šálky (4 ks) a mísy (3 ks). Mezi lépe dochované exempláře mís patří profilovaná nádoba č. 3 (obr. 4:3) s prohnutým hrdlem, zdobená motivem pravidelně rozmístěných jemně rytých klikatek. Méně častý motiv klikatek uvnitř vyplněných drobnými čárkami se objevil například na míse se zataženým okrajem z Mohelnice (NEKVASIL 1973, obr. 8:6), která je datována do mladšího stupně halštatského období.

Dále zde najdeme jeden exemplář jednoduché polokulovité misky (nádoba č. 8), uvnitř a pod okrajem na vnější straně nádoby zdobené tuhováním. Tento způsob výzdoby misek je považován za typický pro kulturu horákovskou (BAAROVÁ 2004, 71) a ukazuje na kontakty s ne tak vzdáleným prostředím kultur dunajských popelnicových polí.

Ze třetí, nerekonstruovatelné nádoby, se dochovalo jen pár střeptů. Z tohoto důvodu se lze jen domnívat, že se jednalo o tvar s prohnutým hrdlem.

Dalším typem nádoby, vyskytující se v hrobě ve více exemplářích, jsou šálky, ze kterých se tři dochovaly v dobrém stavu a jeden ve zlomcích, které vylučovaly laboratorní či kresebnou rekonstrukci. První z šálků (obr. 4:2) má nízké kulovité tělo zdobené rytou výzdobou šikmých pásů – klikatky a pásem drobných čokovitých vpichů – rybí kosti na rozhraní hrdla a výdutě. Tento tzv. „větvičkový“ ornament se v horákovském materiálu objevuje již ve druhém stupni a pokračuje až do pozdní fáze (PODBORSKÝ 1970, 54).

Další šálek je nádobka ostré profilace, s polokulovitým tělem a prohnutým hrdlem. Má oboustranné tuhování a je jednoduše zdoben svazky tří žlábků na rozhraní těla a hrdla a pravidelnými řádky drobných vpichů na hrdle nádoby. Tento typ šálků s minimální výzdobou a drobnými záseky nad lomem je nejspíše předchůdcem nádobek zdobených drobnými záseky či vpichy po celé délce lomu, které se objevují ve vyvinuté fázi platěnické kultury a pokračují i do pozdějších období (např. NEKVASIL 1974, Abb. 16:6; 17:1).

Třetí je malovaný šálek s tmavohnědým až černým ornamentem ve tvaru trojúhelníků (?) a širokých pásů kladených přímo na červený či okrový podklad. Lze jej zařadit zřejmě do fáze HC2, maximálně do HD1 (GOLEC 2003, 93–94; PODBORSKÝ 1970, 55).

Z amforovitě zásobnice se dochovala jen štíhle tvarovaná výduť s mírně dovnitř vtačenou spodní částí, s jednoduchým zdobením čtyřmi plastickými výčnělky na spodní části a vtačenými kolečky spojenými svazky dvou rýh na rozhraní výdutě a hrdla. Takováto profilace nádob spolu s jednoduchou výzdobou ukazuje na mladší období halštatu. Podobně tvarovanou nádobu najdeme například v hrobě č. 1107 z Moravičan (Tab. 303:1), kde se dokonce vyskytuje ve společnosti mísy či též vázovité nádoby zdobené horizontálním pásem vrypů – rybí kosti ne nepodobné výzdobě na šálku z Drahanovic (obr. 4:2).

Osudí (nádoba č. 6, obr. 3:1), do kterého byly uloženy i spálené kosti, je nádobou o jednoduché tektonice, bez výrazně naznačeného hrdla, s prostou výzdobou rytých klikatek na výduti, drobnými důlky na lomu a vertikálními rastrovými pásky na hrdle. Rastrová výzdoba se v oblasti platěnické, stejně tak i v oblasti horákovské kultury objevuje v klasickém období obou kultur a přetrvává až do pozdních fází halštatu (PODBORSKÝ 1970, 55–56; NEKVASIL 1983, 72; NEKVASIL 1993, 371). Také důlkovaná výzdoba na lomu nádoby je spojována s mladším až pozdním halštatským stupněm (BAAROVÁ 2004, 309).

Závěrem můžeme shrnout, že na základě keramické výbavy lze hrobový celek z Drahanovic datovat do stupně HC2/D1, i když jsou zde jisté indicie, které by mohly posunout datování hrobového celku do ještě mladších úseků halštatského období.

Pohřební rítus:

Hrob z Drahanovic měl původně patrně čtvercový půdorys se zaoblenými rohy a orientaci VSV–ZJZ. Původní rozměry hrobu byly: délka i šířka 1,20 m (dochovaná šířka byla 0,75 m) a hloubka cca 0,52 m, měřeno od dnešního povrchu lokality.

V hrobě bylo odkryto celkem 11 keramických nádob umístěných hlavně v jižní a západní části hrobu. Největší nádobou v hrobě byla amforovitá zásobnice umístěná u jižní stěny hrobové jámy. Nádoba s lidskými pozůstatky stála u západní stěny. Prostor mezi ní a velkou amforovitou zásobnicí byl zaplněn menšími keramickými tvary.

Hrob z Drahanovic patří k amforovým hrobům, které jsou typické pro kulturu platěnickou, a pokud jsou bohaté na výbavu, lze je datovat do období HC2/D1 (NEKVASIL 1983, 76).

Lidská kremace byla uložena do osudí. Několik dalších zlomků přepálených lidských kostí bylo odkryto i v zásypu u dna hrobu. Podle antropologické analýzy se jednalo o kremaci dospělého jedince.

„Pozorovaný pohřební rítus byl komplexní, uložení spálených kosterních pozůstatků do hrobu nebylo striktně urnové. Část pozůstatků byla zjištěna v zásypu hrobové jámy. Její vznik může být interpretován tak, že spálené kosterní pozůstatky mohly být vysypány přímo do hrobové jámy nebo se mohly v zásypu objevit druhotně v důsledku postdepozičních procesů. Spálené kosterní pozůstatky se dále nacházely v urně (nádoba 6). Díky CT snímku bylo zjištěno, že malé množství kosterních pozůstatků bylo uloženo na dně nádoby spolu s železným náramkem. Charakter spálených pozůstatků (jejich barva a fragmentárnost) dovoluje určit, že kremační teplota přesahovala více než 800 °C. Jedná se o technologicky dokonalý proces kremace lidských kosterních pozůstatků. Této dokonalé kremace nemuselo být ovšem dosaženo jen absolutní výší kremační teploty, kosterní pozůstatky mohly být také vystaveny žáru (s nižší absolutní teplotou) opakovaně (za slovní sdělení děkuji Lubomíru Prokešovi). Technologicky dokonalý proces kremace stojí za velkou fragmentárností, respektive malou velikostí kostních elementů. Žádný ze zlomků nepřesáhl velikost 30 mm, většina nedosáhla velikosti 10 mm. Také zachovalost kosterních pozůstatků (měřeno objemem v ml) byla nízká, u urny bylo zjištěno tzv. malé množství (157 ml, 99,2 g) a v zásypu pak velmi malé množství (méně než 10 ml, 4,7 g). Přitom průměrná váha spálených kosterních pozůstatků celého těla dospělého jedince dosahuje 2430 g. Za tímto zjištěním mohou stát jednak postdepoziční procesy, kdy se nemusely dochovat všechny spálené kostní elementy. Spíše však do hrobové jamy nebyly vloženy všechny kosterní pozůstatky ze žároviště. Velká fragmentárnost kosterních pozůstatků ztížila identifikaci konkrétních částí skeletu a prakticky zcela znemožnila odhad demografických parametrů. V celém kostním souboru bylo zjištěno 16 fragmentů dlouhých kostí a stejný počet fragmentů kostí lebečních, u dvou se podařilo identifikovat, že se jednalo o fragmenty kosti týlní (*os occipitale*). Díky charakteru kostních zlomků lze odhadnout věk zemřelého dospělého pouze rámcově, a to do kategorie dospělý.“ (ŠÍN 2015).

Závěr:

Na podzim roku 2013 zaměstnanci Archeologického centra Olomouc provedli dohled a následně menší záchranný archeologický výzkum během výkopových prací spojených s pokládáním nových elektrických sítí v severozápadní části obce Drahanovice.

Výkopem pro elektrický kabel zde byl porušen žárový hrob z doby halštatské. Po rozšíření výkopu se objevila hrobová jáma původně obdélného či čtvercového tvaru

orientovaná SSV–JJZ, o pravidelných přímých stěnách a s rovným dnem, o rozměrech 1,20 m délky a 0,75 m šířky (východní část hrobu byla odstraněna výkopem pro kabel).

Na dně hrobu bylo odkryto 11 keramických nádob umístěných podél jižní a západní stěny. Centrální a severní část hrobu byla prázdná, až na několik zlomků špatně dochovaných zvířecích kostí. Z kovových nálezů se podařilo zachránit fragment železné tyčinky a zlomek bronzového drátku, objevené v rozměrné zvířecí noře, která porušovala hrobovou jámu i některé z keramických nádob.

Z celkového počtu 11 nádob se podařilo zrekonstruovat jen 6. V keramickém fondu převažovaly misky různé velikosti a tvaru (3 nádoby) a šálky (4 nádobky). Ostatní nádoby, amforovitá zásobnice, osudí, hrncovitá nádoba/látka či menší lahvovitá nádobka, se v hrobě vyskytovaly po jednom exempláři. Jeden šálek nesl stopy malby tzv. slezského typu.

Keramické tvary nádob a styl výzdoby ukazují na příslušnost hrobového celku ke kultuře platěnické spadající k okruhu lužických popelnicových polí a lze je datovat do období HC2/D1.

Hrobový celek z Drahanovic je bezesporu součástí většího pohřebiště ze starší doby železné zachyceného v roce 1922 při výstavbě kolejiště do cukrovaru (KOVÁŘ 1924, 128) a následně také archeologickým výzkumem v roce 1986, kdy zde bylo prozkoumáno 7 hrobů (KALIŠOVÁ 1989, 38).

Literatura

- BAAROVÁ, Z. 2004: Příspěvek k problematice vzájemných vztahů horákovské a platěnické kultury v prostoru Vyškovské brány. In: 110 let muzejní práce na Vyškovsku, Vyškov, 69–75.
- DOHNAL, V. 1977: Mladohradištní pohřebiště v Drahanovicích, Přehled výzkumů 1975, Brno, 62–63.
- GOLEC, M. 2003: Těšetice – VI. Horákovská kultura v Těšetickém mikroregionu, Brno.
- HORÁKOVÁ–JANSOVÁ, L. 1932: Prehistorické nálezy v roce 1930 a 1931, PA XXXVIII, Praha, 93.
- KALÁBEK, M. 2015: Drahanovice, obec – nové VNk, DTS, NNk. Nálezová zpráva ACO.
- KALIŠOVÁ, D. 1989: Zjišťovací výzkum mladohradištního pohřebiště v Drahanovicích, okr. Olomouc, Přehled výzkumů 1986, Brno, 38.
- KOVÁŘ, F. 1924: Archeologické nálezy v okolí olomouckém, ČVSMO 35, Olomouc, 128.
- NEKVASIL, J. 1973: Mladohalštatská sídliště na Mohelnicku, Památky archeologické LXIV/1, Praha, 42–85.
- NEKVASIL, J. 1974: Die jüngere und späte Stufe des Hallstattabschnittes der Lausitzer Kultur in Mähren. In: Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa, Bratislava, 253–310.
- NEKVASIL, J. 1982: Pohřebiště lužické kultury v Moravičanech. FAM XIV/1,2, Brno.
- NEKVASIL, J. 1983: Początki halsztatyzacji morawskiej grupy kultury łużyckiej, Silesia Antiqua, t. 25, Wrocław, 61–83.
- NEKVASIL, J. 1993: Platěnická kultura. In: Pravěké dějiny Moravy, Brno, 351–359.
- PODBORSKÝ, V. 1970: Jihomoravská halštatská sídliště – I, SPFFBU E 15, Brno, 7–102.
- SKUTIL, J. 1954: Zprávy SLUKO 41, Olomouc, 5.
- ŠÍN, L. 2015: Antropologická zpráva, Drahanovice (73/2013), Archiv AC Olomouc.

Summary

A Platěnice Grave from Drahanovice

Arkadiusz Tajer

During autumn 2013, supervision and subsequent smaller rescue research were conducted by the Archaeological Centre of Olomouc during works connected with the laying of a new electrical network in the northwestern part of the village of Drahanovice.

While digging a trench for an electrical cable, a Hallstatt cremation grave was interfered with.

After trench extension, a grave pit appeared of originally rectangular or square shape oriented NNE–SSW, with regular direct walls and flat bottom, with dimensions of 1.20m in length and 0.75m in width (the eastern part of the grave was removed by the trench).

The grave pit was dug 0.12m deep into loess subsoil and was covered by a 0.40m-thick layer of topsoil.

At the bottom, 11 ceramic vessels laid along the southern and western wall. Central and northern part of the grave was empty with the exception of a few fragments of poorly preserved animal bones.

The examination of the grave also revealed that vessel no.6, laid in southwestern corner of the grave, contained remains of cremation. Thus, the vessel was taken out *in situ* and its content was examined by computer tomography. Among bits of overburnt bones, metal gifts – fragments of a bronze spiral were found.

As regards metal finds, fragment of an iron stick and of a bronze wire were found in a large animal burrow which partially damaged both the grave pit and some of the ceramic vessels.

Ceramics was mostly poorly burnt and preserved in fragments which allowed for no precise laboratory and graphical reconstruction.

Only six vessels out of 11 could be reconstructed.

The pottery mostly included bowls of various sizes and shapes (4 pieces) and cups (3 pieces). Other vessels, including an amphora-shaped storage jar, a keg, a pot-shaped vessel or a smaller bottle-shaped vessel appeared in one piece.

One of the cups bore traces of paint of the Silesian type.

Shapes of the vessels and style of decoration indicated the relation of the grave to the Platěnice Culture belonging to the Lusitanian Urnfields and could be dated to HC2/D1 period.

Undoubtedly, the grave was a part of a larger burial site from the early Iron Age which was recorded in 1922 during construction of a railway into the local sugar factory (KOVÁŘ 1924, 128) and examined during subsequent archaeological research which uncovered seven graves (KALIŠOVÁ 1989, 38).

Captions

Fig. 1: Drahanovice – site location on map of scale 1:10,000 (P.Grenar)

Fig. 2: Drahanovice – ground plan – grave reconstruction. By A. Pešková.

Fig. 3: Drawings of vessels nos. 6 (1) and 1 (2). By A. Pešková.

Fig. 4: Drahanovice – drawings of vessels nos. 10 (1), 11 (2), 3 (3), and 4 (4). By A. Pešková.

Fig. 5: Drahanovice – vessel no. 7. By A. Pešková.

Picture 1: Drahanovice – grave in trench profile. By M. Kalábek.

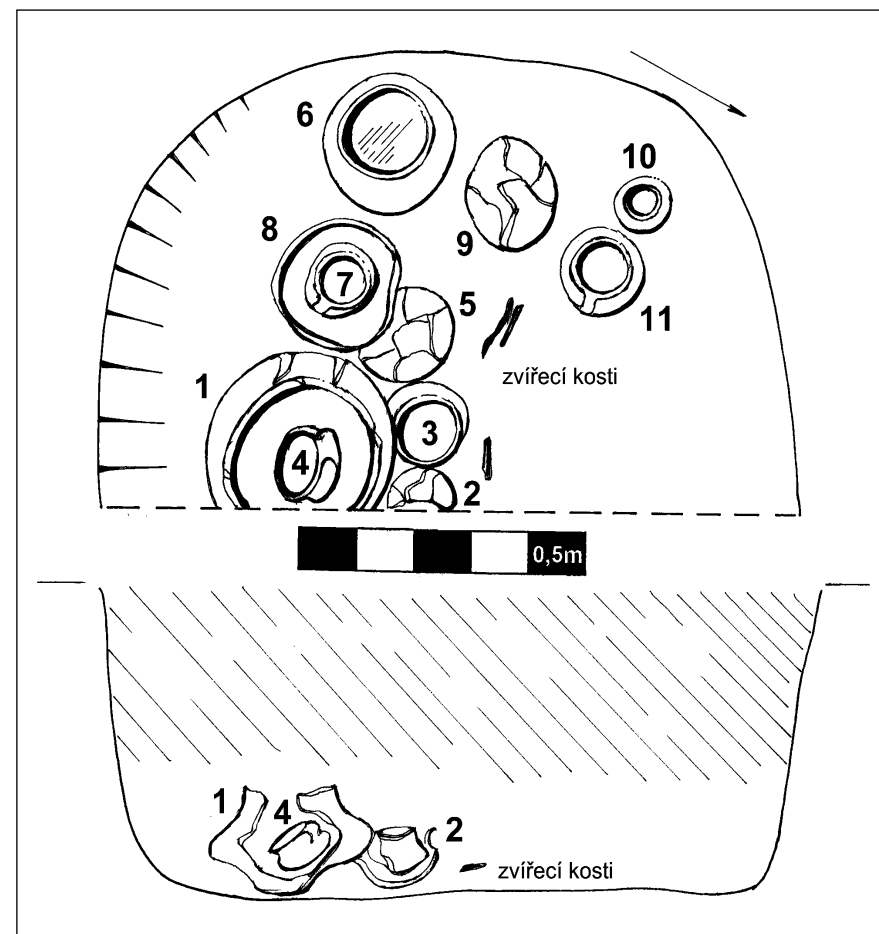
Picture 2: Drahanovice – western section of the grave after treatment. By A. Tajer.

Picture 3: Drahanovice – grave goods – selection. By M. Bém.

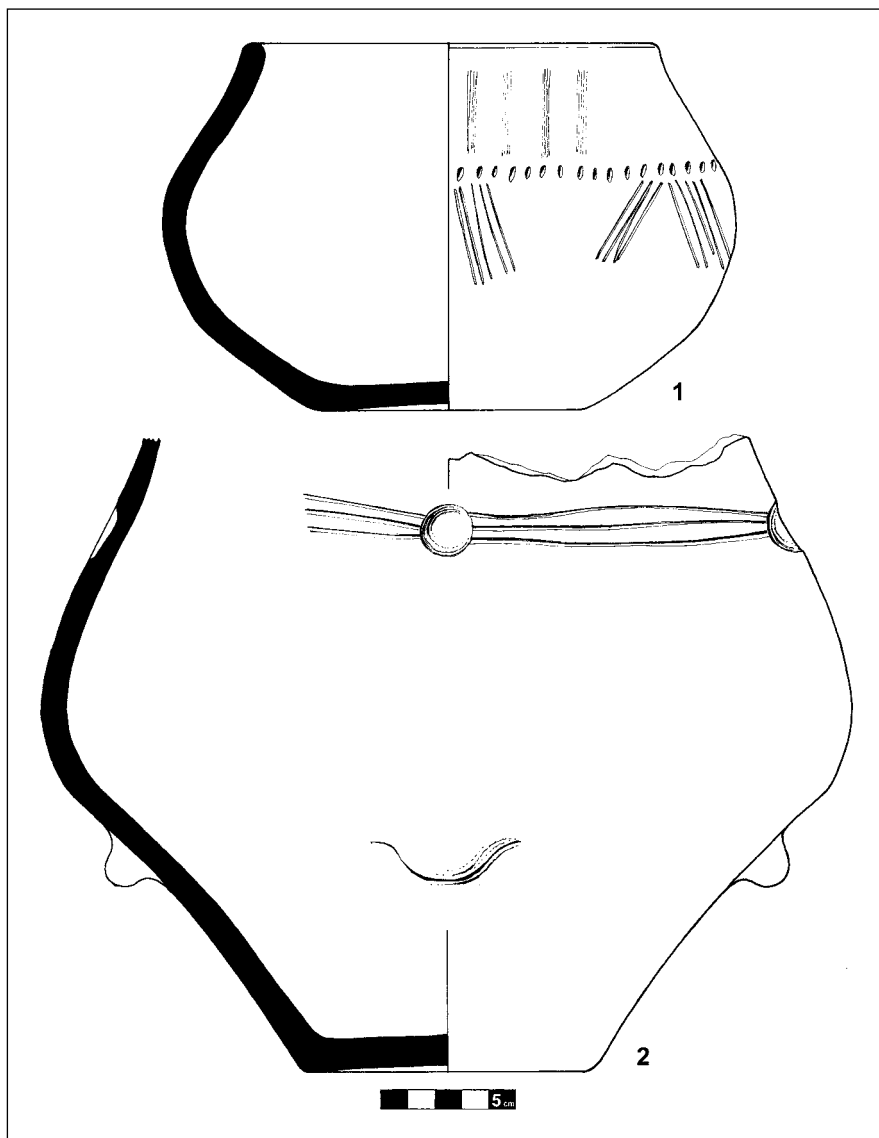
Picture 4: Drahanovice – painted cup – detail. By M. Bém.

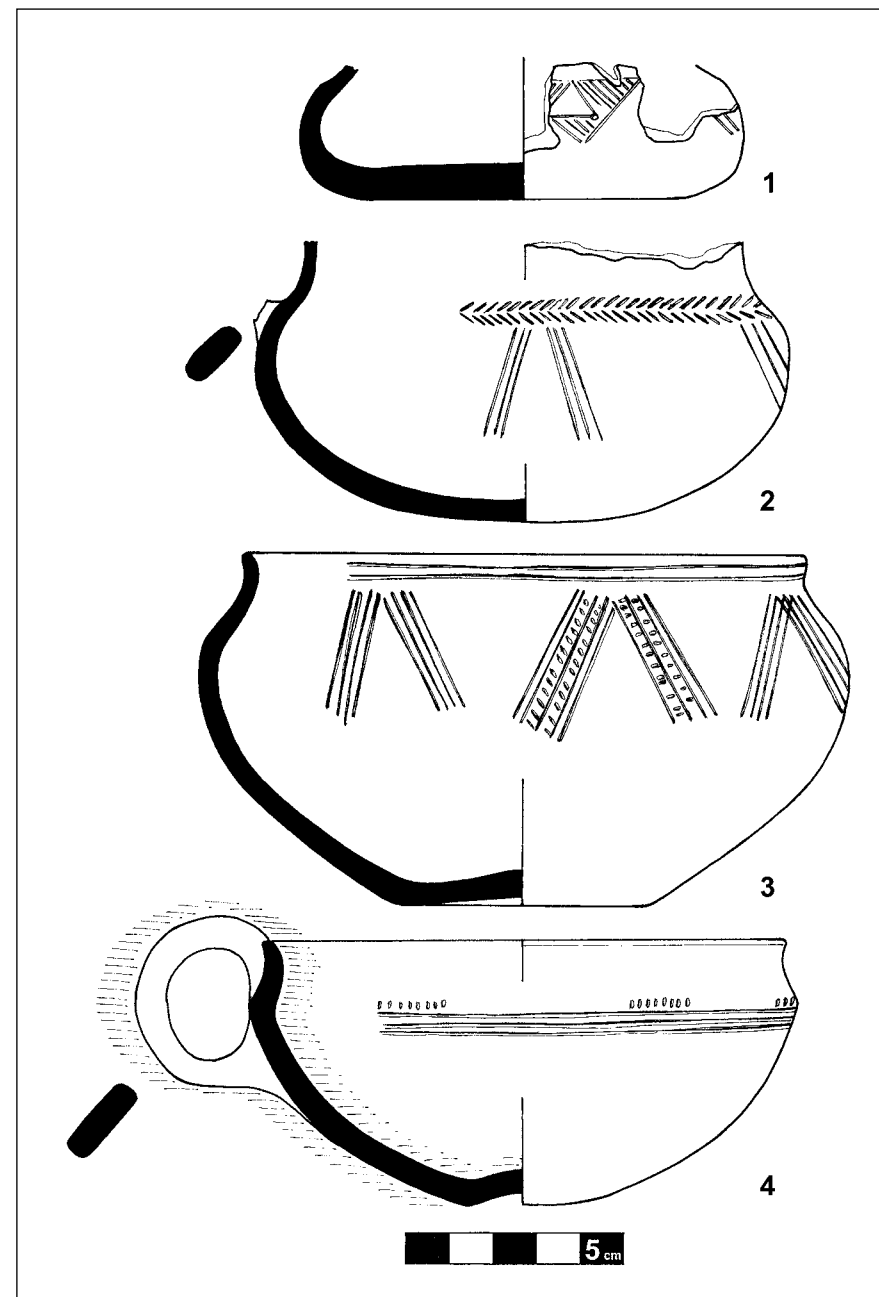
Obr. 1: Drahanovice – poloha lokality v mapě ZM 1:10 000, list 24–22–17 (P.Grenar)

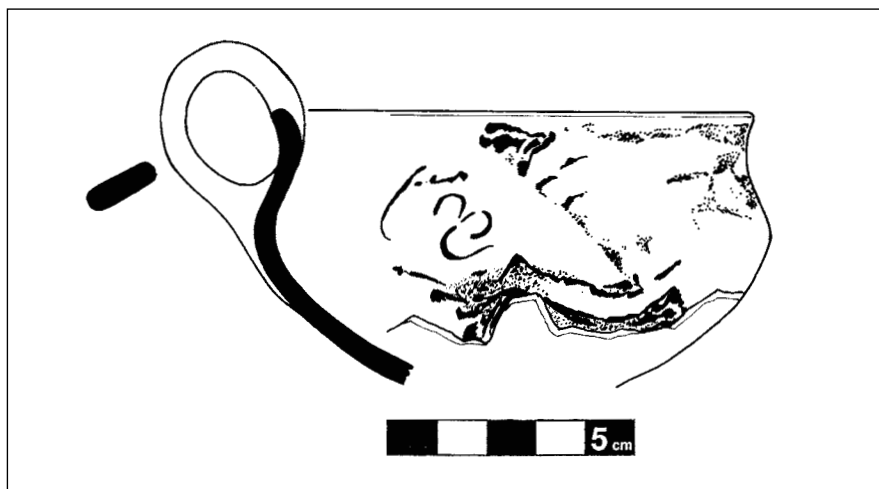
Obr. 2: Drahanovice – půdorys – rekonstrukce hrobu. Kresba A. Pešková.

Obr. 3: Kresby nádob č. 6 (1) a nádoba č. 1 (2). Kresba A. Pešková.

Obr. 4: Drahanovice – Kresby nádob č. 10 (1), 11 (2), 3 (3) a 4 (4). Kresba A. Pešková.

Obr. 5: Drahanovice – nádoba č. 7. Kresba A. Pešková.

Foto 2: Drahanovice – západní část hrobu po preparaci. Foto A. Tajer.

Foto 1: Drahanovice – hrob v profilu výkopu. Foto M. Kalábek.

Foto 3: Drahanovice – hrobová výbava – výběr. Foto M. Bém.

Foto 4: Drahanovice – malovaný šálek – detail. Foto M. Bém.

Nález lidských kosterních ostatků u farního kostela v Tršicích

Jakub Vrána

Úvod:

Záchranný archeologický výzkum probíhal ve dnech od 16. 1. do 26. 9. 2014 a byl zapříčiněn výstavbou nové kanalizace v celém intravilánu obce Tršice. Výzkum byl realizován formou archeologického dohledu, který se soustředil na sledování hloubených výkopů nově budované kanalizace. Ve většině případů byl proveden dohled s negativním výsledkem.

Obec Tršice leží 14 km jihovýchodně od Olomouce, v centru Tršické pahorkatiny, která je geomorfologicky nejjižnější částí Nízkého Jeseníku. Tršice jsou situovány v mělkém údolí říčky Olešnice, která pramení ve vrcholové části Oderských vrchů, západně od osady Kozlov a u Brodku u Přerova ústí do levobřežního ramene řeky Moravy. Místo nálezů lidských ostatků bylo zjištěno ve výkopu nově hloubené kanalizace, která byla vedena v části komunikace v úrovni mezi domem č.p. 45 a boční kaplí na východní straně farního kostela Narození Panny Marie (obr. 1). Zde byla narušena část kostrového pohřebiště. Nadmořská výška v místě nálezů pohřbů je 276 – 278 m n. m. Identifikace lokality na mapě ZM ČR (M 1 : 10 000) – číslo listu 25–11–22: Z : 206 – J : 61, Z : 206 – J : 60; Z : 207 – J : 60; Z : 207 – J : 61. Vzdálenosti jsou uvedeny v milimetrech od západní (Z) a jižní (J) sekční čáry.

Popis archeologické situace:

Během výkopových prací na nové kanalizaci byly nalezeny části kosterních ostatků z několika zde pohřbených jedinců. Přesněji řečeno kosterní ostatky byly narušeny těžkou technikou hloubící výkop (foto 1).

Stratigrafická situace byla následující: povrch pokrývala vrstva asfaltu – kontext 0100 – o mocnosti 0,10 m, pod níž se nacházela vrstva šterku šedé barvy – kontext 0102 – o mocnosti 0,06 m. Tyto vrstvy představují konstrukční vrstvy dnešní vozovky, pod kterými byla pozorována vrstva velkých lomových kamenů obsahující také žlutý písek a zlomky vápenné malty – kontext 0103 – o mocnosti 0,22 m. Níže byla rozpoznána vrstva žlutého jílu obsahující písek, nahodile malé kameny, malé zlomky cihel a drobků vápenné malty – kontext 0104 – o mocnosti 0,26 m. Pod kontextem 0104 byla rozeznána vrstva žlutého jílu obsahující nahodile malé kameny, malé zlomky cihel – kontext 0105 – o mocnosti 0,32 m. Níže pod touto vrstvou jílu bylo již patrné podloží – kontext 0101. Podloží v tomto místě bylo pozorováno v podobě mocné vrstvy žlutého jílu, jež pokračovala níže pod úroveň dna výkopu. Všechny objevené kostrové pohřby – kontexty 0800 až 0805 – byly zpozorovány na západním profilu sledovaného výkopu.

Kostrový pohřeb – kontext **0800** se na profilu jevil jako jedna kumulace fragmentů lebky (foto 2). Při antropologické analýze bylo ovšem zjištěno, že kosterní ostatky patřily třem jedincům. Autor této analýzy Lukáš Šín je rozdělil na jedince A až C. **Jedinec A:** odhad pohlaví – muž (?), odhad dožitého věku – dospělý. **Jedinec B:** odhad pohlaví – ?, odhad dožitého věku – dítě do 2,5 roku. **Jedinec C:** odhad pohlaví – muž (?), odhad dožitého věku – dospělý. Dle nalezených ostatků se jeví, že byly pietně uloženy a orientace jejich pohřbů byla ve směru severovýchod – jihozápad, lebky směřovaly na východ. Výkop hrobu či hrobů ani jejich výplně nebyly ve vrstvě žlutého jílu patrné. Zjištěné ostatky byly nalezeny v hloubce 1,30 m, měřeno od povrchu silnice.

Ve vzdálenosti 0,72 m severním směrem od kontextu 0800 byla u dna výkopu nalezena lebka – kontext **0801** (foto 2), z pod které prosakovala voda. Odhad pohlaví – muž, odhad dožitého věku – dospělý nad 25 let. Dle nalezené lebky se jeví, že tento pohřeb byl pietně uložen, orientace pohřbu byla ve směru severovýchod – jihozápad, lebka směřovala na východ. Výkop hrobu ani jeho výplně nebyly ve vrstvě žlutého jílu patrné a zjištěné ostatky byly nalezeny v hloubce 1,80 m, měřeno od povrchu silnice.

Ve vzdálenosti 1,76 m severním směrem od kontextu 0801 byla na západním profilu nalezena kumulace kostí a na vedlejším severním profilu také porušená lebka – kontext **0802** (foto 3). Odhad pohlaví muž – (?), odhad dožitého věku – dospělý více než 30 let. Dle nalezených ostatků a lebky se jeví, že tento pohřeb byl pietně uložen, orientace pohřbu byla ve směru severovýchod – jihozápad, lebka směřovala na východ. Výkop hrobu ani jeho výplně nebyly ve vrstvě žlutého jílu patrné, zjištěné ostatky byly nalezeny v hloubce 1,50 m, měřeno od povrchu silnice. Tento pohřeb byl uložen ze všech zkoumaných nejvíce na sever.

Ve vzdálenosti 2,54 m severním směrem od kontextu 0801 byla na profilu zjištěna kumulace fragmentů lebky – kontext **0803** (foto 4). Odhad pohlaví – žena, odhad dožitého věku – dospělá. Dle nalezené lebky se jeví, že tento pohřeb byl pietně uložen, orientace pohřbu byla ve směru severovýchod – jihozápad, lebka směřovala na východ. Výkop hrobu ani jeho výplně nebyly ve vrstvě žlutého jílu patrné, zjištěné ostatky byly nalezeny v hloubce 1,30 m, měřeno od povrchu silnice.

Ve vzdálenosti 3,36 m severním směrem od kontextu 0801 byla u dna výkopu zjištěna kumulace fragmentů lebky – kontext **0804**, z pod které prosakovala voda. Odhad pohlaví – muž, odhad dožitého věku – dospělý. Dle nalezené lebky se jeví, že tento pohřeb byl pietně uložen, orientace pohřbu byla ve směru severovýchod – jihozápad, lebka směřovala na východ. Výkop hrobu ani jeho výplně nebyly ve vrstvě žlutého jílu patrné, zjištěné ostatky byly nalezeny v hloubce 1,80 m, měřeno od povrchu silnice.

Ve vzdálenosti 6,60 m severním směrem od kontextu 0801 byla pode dnem výkopu zjištěna dutina, kterou tvořila lebka – kontext **0805**. Bohužel z důvodu bezpečnosti práce nebyla tato lebka vyjmuta, proto nebyla podrobena antropologické analýze. Dle uložení lebky se jeví, že tento pohřeb byl pietně uložen, orientace pohřbu byla ve směru severovýchod – jihozápad, lebka směřovala na východ. Výkop hrobu ani jeho výplně nebyly ve vrstvě žlutého jílu patrné, zjištěné ostatky byly nalezeny v hloubce 2,10 m, měřeno od povrchu silnice. Pohřby 0804 a 0805 nebylo možné dokumentovat, neboť na profilu nebyly kosterní ostatky příliš patrné.

Z antropologické analýzy nalezených kosterních ostatků vyplývá několik zajímavých zjištění. Zemřelý jedinec – kontext 0802 nese vývojovou variantu tzv. dvojité lopatkovité řezáky, která je u evropské populace velmi vzácná a vyskytuje se především u Asiátů a původních populací amerického kontinentu (ŠÍN 2014, 10). Z paleopatologických ukazatelů se vyskytovala u jedinců 800/B, 801 a 0803 cribra orbitalia, což je kostní destrukce s kostní novotvorbou v přední části očníce (ŠÍN 2014, 10). Toto poškození patrně vzniká jako důsledek poruchy výživy, většinou jde o deficienci železa v potravě, např. při dlouhodobém hladovění. Zubní kaz byl zjištěn u jedinců 0803 a 800/C, u kterého byl navíc zjištěn zubní kámen a paradentóza.

Po ukončení výzkumu byly nalezené pohřby zaměřeny za pomoci přístroje GPS (typ MobileMapper 10, výrobce ASHTECH). Souřadnice nálezu pohřbu 801: 49.542146N 17.427183E (bod PT 308). Souřadnice nálezu pohřbu 800 (jižní okraj nalezených pohřbů): 49.542129N 17.427207E (bod PT 3011). Souřadnice nálezu pohřbu 805 (severní okraj nalezených pohřbů): 49.542179N 17.427245E (bod PT 3011).

Závěr:

Nalezené kosterní ostatky byly patrně původně pohřby na hřbitově rozkládajícího se okolo farního kostela Narození Panny Marie, o němž pochází první zmínka z roku 1374 (HOSÁK 2004, 629). Dle stabilního katastru se původně jednalo o poměrně malou svatyni s užším presbytářem, se sakristií na severní straně a s orientací k severovýchodu (KUČA 2008, 622). Dnešní novobaročnou podobu i severozápadní orientaci získal kostel v letech 1905–1906, kdy byl nově postaven.

Vzhledem k tomu, že během vyjmutí kosterních ostatků nebyl u žádného nalezen artefakt, který by bylo možné označit jako milodar či vložený předmět, není možná datace těchto prozkoumaných pohřbů na základě archeologických pramenů. Používání hřbitova lze předpokládat již od roku 1374, kdy již farní kostel stál (HOSÁK 2004, 629). Ukončení pohřbívání u zdejšího farního kostela lze předpokládat v první polovině 19. století v souvislosti s josefínskými reformami a pozdější výstavbou nového tršického hřbitova (BÉM, ústní sdělení), který je umístěn jižně od centra obce, vedle silnice č. 436 směrem na ves Penčice. Nicméně koncem 18. století byl další hřbitov v Tršicích využíván v okolí kaple svatě Kunhuty, která se nachází jižně od centra Tršic, mezi Dolním mlýnem a silnicí vedoucí z Tršic na Penčice. Hřbitov byl kolem kaple založen pravděpodobně v době císaře Josefa II. (1780–1790) a zrušen v roce 1857 (zdroj: <http://www.trstice.cz/trsice/kunhuta.html> – poslední zhlédnutí 30.6.2015), patrně také v souvislosti se vznikem nového hřbitova přímo v obci.

Literatura

Bém, M.: pracoviště U Hradiska 42/6, Olomouc, sděleno 24.2.2015.

Kuča, K. 2008: Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku, Praha.

Hosák, L. 2004: Historický místopis země Moravskoslezské, reprint prvního vydání z roku 1938, Academia, Praha, s. 629–630.

Šín, L. 2014: Antropologická zpráva, Tršice (03/14) – rok výzkumu 2014, archiv AC Olomouc.

Summary

Discovery of Skeletal Human Remains by the Parish Church in Tršice

Jakub Vrána

Rescue archaeological research conducted in 2014 between January 16 and September 26 was caused by planned construction of a new sewage system on the entire urban area of the village of Tršice. The research took form of archaeological supervision that focused on the monitoring of earthwork. In most cases, the supervision finished with negative results. Only the trench dug on the road between house no.45 and a side chapel at the eastern side of the Nativity of Virgin Mary Parish Church interfered with a part of an inhumation cemetery. During the works, skeletal remains of eight individuals buried here were found. More precisely, the trench disrupted remains in the upper part of trunk, and they also suffered further damage due to the use of heavy machinery. Discovered remains were laid with reverence, oriented from the northeast to the southwest, skulls facing east. In the layer of yellow clay, grave filling was not clear; the remains were found in the depth varying between 1.30m and 1.80m (measured from the road surface). No artefact – possible gift

or object attached – was found during examination of the remains, therefore dating of the burials could be done only generally based on written reports. The remains damaged by the construction were originally buried on the Tršice cemetery which was used in the vicinity of the church during the High Middle Ages up to the first half of the 1800's.

Captions

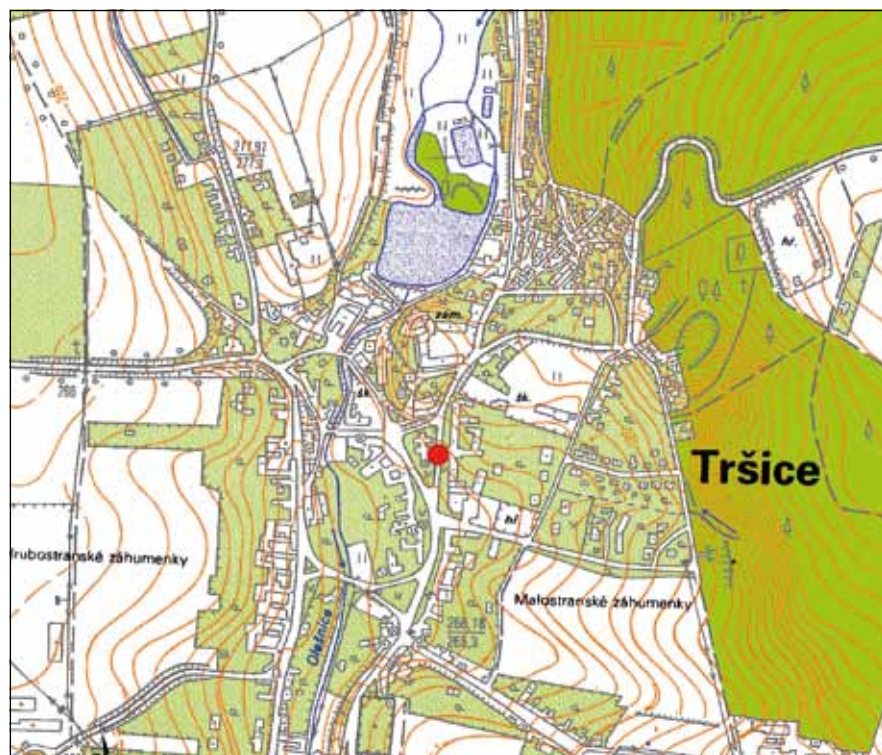
Fig. 1: Tršice, research site marked with a point, section of a map of scale 1:10,000 (by P. Grenar).

Picture 1: A view of the new sewage trench where remains were found, parish church in the background, view from the east (by J. Vrána).

Picture 2: A view on the part of the western profile of the trench with visible burials – contexts 0800 and 0801, view from the east (by J. Vrána).

Picture 3: A view on the part of the northern profile of the trench with visible part of a skull – context 0802, view from the southeast (by J. Vrána).

Picture 4: A view on the part of the western profile of the trench with visible part of the skull of burial – context 0803, which suffered damage by machinery, view from the east (by J. Vrána).

Obr. 1: Tršice, místo výzkumu označeno bodem, výřez z mapy M 1:10 000 č.m.l. 25–11–22 (vypracoval P. Grenar).

Foto 1: Pohled na nový výkop kanalizace v místech, kde byly nalezeny narušené kosterní pohřby, v pozadí je patrný farní kostel, od V (foto J. Vrána).

Foto 2: Pohled na část západního profilu výkopu s patrnými pohřby – kontexty 0800, 0801, od V (foto J. Vrána).

Foto 3: Pohled na část severního profilu výkopu, kde je patrná část lebky pohřbu – kontext 0802, od JV (foto J. Vrána).

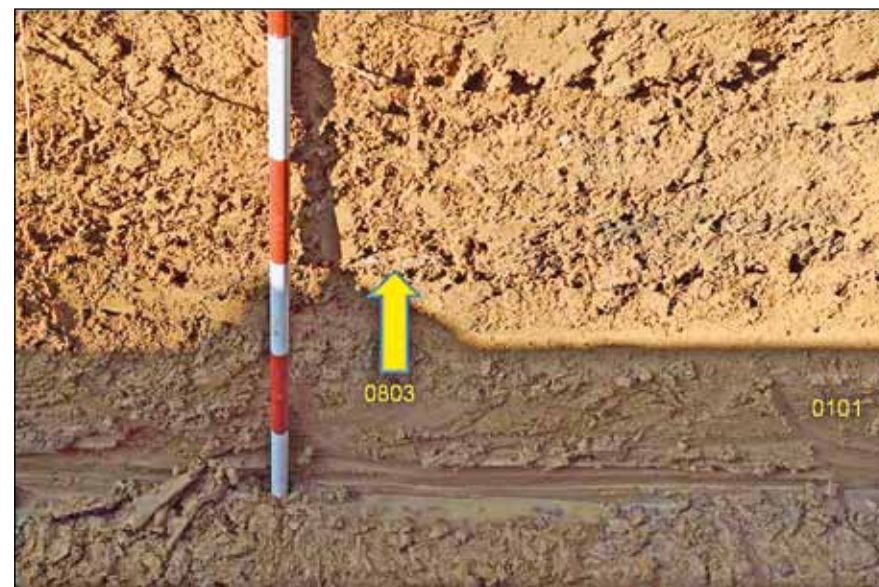

Foto 4. Pohled na část západního profilu výkopu, kde je patrná část poničené lebky pohřbu – kontext 0803, která je poničena mechanizací, od V (foto J. Vrána).

Seznam autorů

Mgr. Miroslav Daňhel

Archeologické centrum Olomouc, p.o., U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc
danhel@ac.olomouc.cz;
od 1. 8. 2015 Magistrát hlavního města Prahy,
Odbor památkové péče, oddělení státní správy památkové péče,
Škodův palác, Jungmannova č. p. 35, č. o. 29, P.O.BOX 800, 110 00 Praha 1
miroslav.danhel@praha.eu

Mgr. Marek Kalábek

Archeologické centrum Olomouc, p.o., U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc
kalabek@ac-olomouc.cz

Mgr. et Mgr. Ludmila Kaňáková Hladíková, Ph.D.

Ústav archeologie a muzeologie FF MU v Brně, Arne Nováka 1/1, 602 00 Brno
lidu.hladik@centrum.cz

doc. PhDr. Jaroslav Peška, Ph.D.

Archeologické centrum Olomouc, p.o., U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc
peska@ac-olomouc.cz

Mgr. Michaela Rašková Zelinková, Ph.D.

<http://antropologicka-zooarcheologie.webnode.cz>
m.zelinko@email.cz

Mgr. Eva Schimerová

Labrys, o.p.s., oddělení terénních výzkumů,
Hloubětínská 16/11, 198 00 Praha 9 – Hloubětín
schimerova@labrys.cz

Mgr. Lukáš Šín, Ph.D.

Archeologické centrum Olomouc, p.o., U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc
sin@ac-olomouc.cz

Mgr. Arkadiusz Tajer

Archeologické centrum Olomouc, p.o., U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc
tajer@ac-olomouc.cz

Mgr. Jakub Vrána

Archeologické centrum Olomouc, p.o., U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc
vrana@ac-olomouc.cz

Mgr. Vendula Vránová, Ph.D.

Archeologické centrum Olomouc, p.o., U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc
vranova@ac-olomouc.cz

Seznam zkratk

ACO	Archeologické centrum Olomouc, p.o.
AMG	Asociace muzeí a galerií
APP	archeologická památková péče
ARÚB	Archeologický ústav Brno (starší zkratka)
AÚ AV ČR	Archeologický ústav Akademie věd České republiky
BI	broušená kamenná industrie
BoK	Bošácká kultura
ČOV	čistírna odpadních vod
D1	dálnice D 1
Dokum.	dokumentátor / dokumentátorka
DPČ	dohoda o pracovní činnosti
DPP	dohoda o provedení práce
EPKK	epišňůrový kulturní komplex
ESF	Evropský Sociální Fond
FF ZČU	Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni
GA ČR	Grantová agentura České republiky
H + číslo	označení archeologicky zkoumaného hrobu
CHAS	Centre of Human Adaptabilities Studies
IANSA	Interdisciplinaria Archaeologica – Natural Sciences in Archaeology
JeK	Jevišovická kultura
KEA	konference environmentální archeologie
KKA	kultura kulovitých amfor
Konzerv.	konzervátor / konzervátorka
KŠK	kultura se šňůrovou keramikou
KÚ OK	Krajský úřad Olomouckého kraje
KZP	kultura zvoncovitých pohárů
LAPE	Laboratoř archeobotaniky a paleoekologie
LnK	neolitická kultura s lineární keramikou
MK ČR	ministerstvo kultury České republiky
MMK	kultura s moravskou malovanou keramikou
MŠK	kultura s moravskou šňůrovou keramikou
NAKI	Národní a kulturní identita
NPÚ, ú.o.p.	Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště
NZ	nálezová zpráva
parc.č.	parcelní číslo
př.č.	přírůstkové číslo
OL	Olomouc
OP VK	Oper. program Vzdělávání pro konkurenceschopnost (ESF OP VK)
PO, p.o.	příspěvková organizace (p.o.)
PO	požární ochrana
PřF JČU	Přírodovědecká fakulta Jihočeské univerzity v Čes. Budějovicích
PřF MU	Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně
PřF UPOL	Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

R 49	rychlostní komunikace R 49
RCPTM	Regionální centrum pokročilých technologií a materiálů v Olomouci
RD	rodinný dům / rodinné domy
RD	rodičovská dovolená
RGK DAI	Römisch–Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts
RR	redakční rada
S + číslo	označení sondy, kterou je zkoumána archeologicky pozitivní situace
SAS	Státní archeologický seznam
S, V, J, Z	světové strany
ŠI	štípaná kamenná industrie
ÚAPP	Ústav archeologické památkové péče
VMŠO	Vlastivědná muzejní společnost Olomouc
VŠCHT	Vysoká škola chemicko technologická
v.v.i.	vědeckovýzkumná instituce
ZAV	záchranné archeologické výzkumy
ZČU Plzeň	Západočeská univerzita v Plzni

REKO MS, REKO RS, EGT, C18, UČS, NNk, DTS, DTS OC, US OC, VN, NN atd.
zkratky užívané investory nebo v úředních dokumentech pro popis akcí, staveb, apod. – mimo archeologický kontext

Nabídka publikací

PUBLIKAČNÍ RADY:

Ročenky 2006-2013

Archaeologiae Regionalis Fontes (ARF) Rada publikací formátu A4; barevná obálka i příloha; rychlé publikování výsledků výzkumů prováděných v okruhu působnosti ACO nebo i jinde jeho pracovníky, a to formou materiállových studií, katalogů nebo vědeckého zpracování; pomáhá i mladým autorům v jejich publikační činnosti.

Archeologické památky střední Moravy (APSM) Publikační řada menšího rozsahu, formát A5, barevná obálka, č/b tisk; slouží k seznámení veřejnosti s vybranými archeol. památkami z oblasti střední Moravy. Jednotlivé svazky postupně mapují blíže neznámé, nově hodnocené nebo jinak zajímavé archeologické lokality.

NEJNOVĚJŠÍ SERVAZKY PUBLIKAČNÍCH ŘAD

Archaeologiae Regionalis Fontes

OBSAH:
I. Textová část 1. Úvod 2. Dějiny
bádání 3. Metodika práce 4. Chara-
kteristika lokalit 4.1. Mladší a pozdní
doba bronzová 4.1.1. Pohřebiště
4.1.2. Sídliště 4.1.3. Nález lidských
skeletů a jejich částí v sídlištních ob-
jektech 4.1.4. Depoty 4.2. Halštát 4.3.
Střední doba bronzová 4.4. Latén 5.
Soupis lokalit 6. Analýza a syntéza
prostorových dat pomocí nástrojů
GIS 6.1. Vztah areálů k přírodnímu
prostředí 6.2. Modelování sídelních
areálů 6.3. Kontinuita a hustota
osídlení 6.4. Analýza stability osíde-
ní od střední doby bronzové po dobu
laténskou na Olomoucku 7. Lukáš
Marek: Hodnocení struktury osídlení
pomocí metod prostorové statistiky
8. Závěr II Přílohy - tabulky a mapy

Archeologické památky střední Moravy

OBSAH: 1. Kopec a jeho
proměny 2. Archeologové
na Hostyně 3. Kdy to
všechno začalo 4. Hra-
diště z doby bronzové a
starší doby železné 5.
Keřtové na Hostyně 6.
Otázka slovanského
osídlení na Hostyně 7. Závěrem 8. Literatura 9.
Summary.
Publikace obsahuje
celkem 40 černobílých
nebo barevných fotografií,
map, plánků, tabulek atd.

OBSAH: 1. Úvod 2. Topo-
grafie a přírodní prostředí
3. Přehled výzkumných ak-
tivit... 4. Osídlení Prostě-
jovska během staršího neo-
litu 5. Prostorové vztahy
mezi sídlištěm a pohř-
bištěm 6. Rozloha 7. Chro-
nologie 8. Kostrové hroby
9. Žárové hroby 10. Závěry
z analýzy keramiky 11. Ka-
menná industrie 12. Čer-
vené barvivo 13. Datování
pohřebiště 14. Společens-
ko pohřební souvislosti...

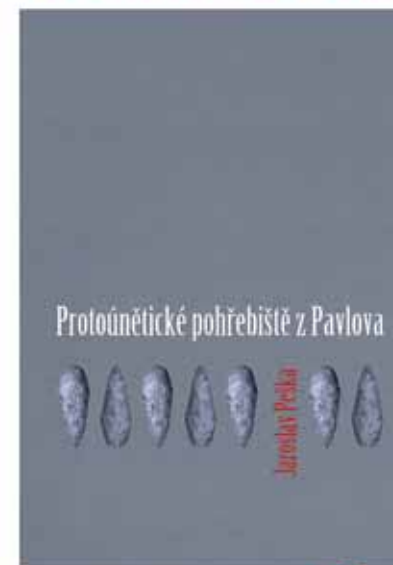
Ročenka

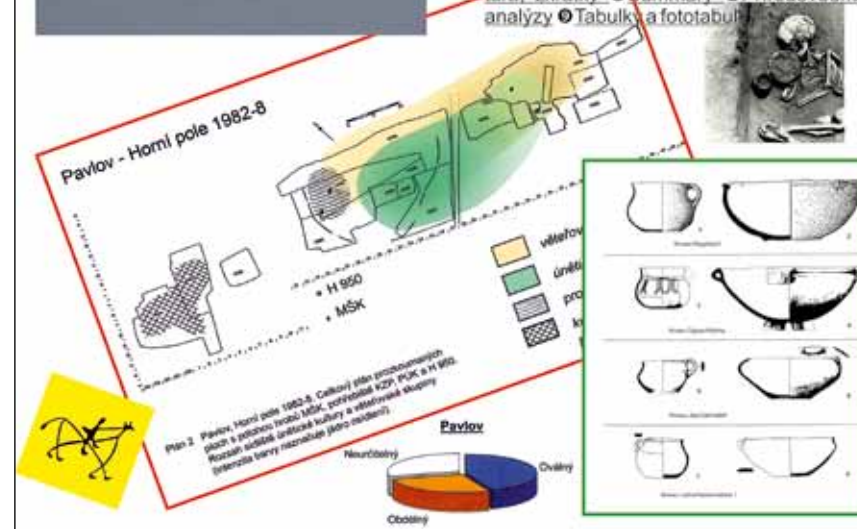
OBSAH:
1. ACO v roce 2013 1.1. Rok
2013 v životě organizace 1.2.
Ekonomika ACO 1.3. Organi-
zační a personální struktura
2. Z činnosti ACO 2.1. ZAV v
roce 2013 nebo pokračující z
roku 2012 2.2. Názevové zprá-
vy 2.3. Bibliografie zaměst-
nanců 3. Odborné příspěv-
ky: Nastavení skupové kon-
strukce na sídlišti LNK v Hu-
ně-Pravčích Sídlištní kultura
MMK z lokality Křenovice 2
Eneolitické hradisko na kata-
stru Stavenice a Úsova
Moderní výzkum eneolitické

ho mohytky v Dřevohostic-
kém lese Osek n/V - epí-Auro-
vá osada Kamená palice z
Říkovice Laténské osídlení Ne-
mčan Konzervování a resta-
rování nestablních keramik
náleží Konzervace vodou na-
syceného dřeva Komplexní
konzervátorská-restaurač-
ská zpráva na hrobové epí
SEZNAM AUTORŮ: Darheil,
Hejzma, Janusová, Kalábek,
Kosová, Krštin, Kršková, Lau-
rinová, Ondříková, J. Peška, Po-
mykalová, Rytl, Součková, Sv-
obodová, Šín, Švejc, Tajer,
Vrána, Vránová, Ženožičková

MIMOEDICE PROTOÚNĚTICKÉ POHŘEBIŠTĚ Z PAVLOVA

Z OBSAHU: 1. Úvod 2. Katalog hrobů a
nálezu 3. Pohřebiště v Pavlově: Nale-
ziště, výzkum a jeho výsledky; Pozdně
eneolitická pohřebiště: Topografie a nálezová situace;
Charakteristika; Pohřební ritus; Hrobové já-
my; Pohřby; Demografie pohřebiště; Hro-
bová výbava: Počet, skladba, kombinace;
Umístění výbavy v hrobech; Výbava podle
pohlaví; Výbava podle věkových kategorií;
Materiální kultura: Keramika; Problém ty-
pologie; Přehled typologické skladby kera-
miky; výzdoba keramiky; Kamenná indus-
trie; Kostěná a parohová industrie; Kovo-
vá industrie; Hrob 950; Sociální organizace
pohřebiště; 4. Analýza a vyhodnocení: Po-
hřební areály a interakce pozdně neo-
olitických komponent v Pavlově; Dynamika
pohřebního ritu na přechodu eneolit/doba
bronzová; Chronologie; Postavení Pavlova
v rámci PÚK na Moravě; Vztah PÚK k jiným
kulturám na Moravě a v jejím sousedství;
Geneze PÚK; 5. Závěry 6. Prameny a litera-
tura, zkratky 7. Summary 8. Přírodovědné
analýzy 9. Tabulky a fototabulky

Nabídka publikací

POSLEDNÍ KUSY NA SKLADĚ ARCHEOLOGICKÉ ZRCADLENÍ ARCHAEOLOGICAL REFLECTIONS (Archeologie na Olomoucku- včera a dnes)

Z OBSAHU: ● Archeologie na Olomoucku v minulosti - Kořeny poznání; Kostí obra; První profesionálové; Hrob kovolitce z Luděřova; Popelníková pole v Horce nad Moravou; Bronzové nádoby z Nákla; Keltský bojovník z Nemilán; Charvátská princezna; ● Archeologie na Olomoucku v současnosti - V závětrí Tabulového vrchu; Záchrané archeologické výzkumy na trase rychlostní komunikace R 35 z Olomouce do Lipníka nad Bečvou (Když poprvé zlátky klasy; Kámen i zlatavý kov; Meč se značkou +ULFBERHT+; Pod hvězdárnou); Osířelý depot; Co ukrývala sprašová návěš; Už Kelové jsou; V žaru pohřebních hranic; Kariův hrad; ● Slovanská a středověká Olomouc v archeologických pramenech - Křivolaké cesty k poznání počátků; Výšina nad úrodnou nivou - výzva k setkání i osídlení; Mocenské ústředí v době starých Slovanů; Život v gotickém městě; Seznam vyobrazení; Seznam zkratk;

Nabídka publikací

IANSA >>> ODBORNÝ ČASOPIS V ANGLIČTINĚ

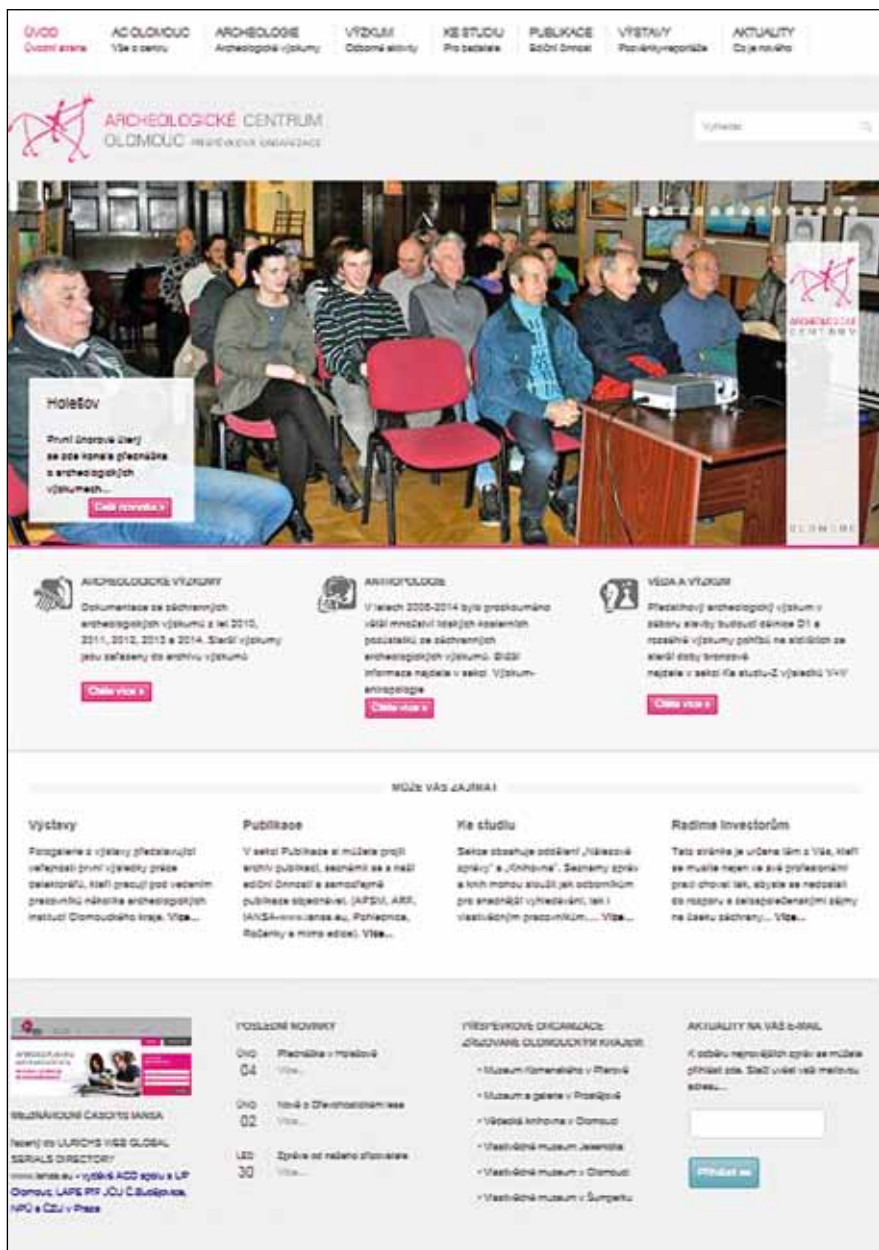

Dear Colleagues,
We would like to introduce you to a publishing opportunity through the new specialty journal *Interdisciplinaria Archaeologica* – Natural Sciences in Archaeology (IANSA).
The journal's interests include bioarchaeology (archaeobotany, zooarchaeology and archaeozoology), geoarchaeology (petrology) and dating methods in archaeology. We will publish other disciplines. The birth of IANSA reflects the growing need of archaeologists to access an international journal focused on the methods of archaeology and multidisciplinary cooperation has been very dynamic. It is our target group of readers will also grow in the coming years and, therefore, multidisciplinary cooperation will gradually include archaeology and natural sciences departments associated with archaeology (archaeological laboratories, etc.) in the Czech Republic and abroad. IANSA is to provide a niche for historical studies, particularly those that cooperate with the natural sciences and archaeology.
The journal is strictly scientific, peer reviewed, and publishes only in English. Each issue is reviewed by two specialists in fields related to the content of the article. IANSA is established as a high quality specialty periodical, cited by Thomson Reuters Journal Citation Report (JCR), and with a high Impact Factor. A hardcopy of the journal will be issued semi-annually, on the first double issue is in production now, with contributions being accepted electronically to mlejnick.o@seznam.cz.
We look forward to working with you
On behalf of the Editorial Board
Ondřej Mlejnick
Executive editor

<http://www.iansa.eu>

Webová prezentace

ROČENKA 2014

Editoři: Mojmír Bém, Jaroslav Peška

Vydalo: Archeologické centrum Olomouc, příspěvková organizace
ul. U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc

Návrh obálky, grafická úprava: Antonie Pešková, Mojmír Bém

Anglický překlad: Helena Sedláčková, Lukáš Šín (s. 107)

Přední strana obálky: Bohuslávky, 2013 (foto M. Paulus)

Zadní strana obálky: Velká Bystřice, 2015 (foto M. Kalábek)

Pre-press, tisk: **STUDIO TRINITY, s. r. o.**

Řepčinská 239/101, 779 00 Olomouc–Řepčín

náklad 500 ks

ISBN 978-80-86989-27-3

Knihy vydávané ACO lze objednat a koupit na adrese:

Archeologické centrum Olomouc, U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc

tel. 585 311 620–1, fax 585 311 623

office@ac-olomouc.cz

www.ac-olomouc.cz

nebo výběr z nich v internetovém obchodě

www.kosmas.cz